VASILE C. IONIŢĂ

Meandre

VASILE C. IONIŢĂ

Meandre

În amintirea fratelui meu, Nicu

VASILE C. IONIȚĂ

Meandre

2005

CUVÂNT ÎNAINTE

În cartea care o precede, prin cronologia faptelor, pe aceasta, scriam că până în anul 1959, an de răscruce, datorită vremurilor pe care le-am trăit, viaţa celor din generaţia mea nu a curs ca apele line ale unui râu, urmându-şi cursul drept spre vărsare.

Oricum, metafora titlului (*Meandre*), cu toată banalitatea ei, exprimă un adevăr incontestabil. În acelaşi timp, mă simt dator să „decodez" şi titlul cărţii anterioare (*Aripi frânte*), care i-a derutat pe unii, mai ales pe cei care i-au citit doar titlul. Până spre vârsta de 30 de ani, câţi aveam în acel moment al anului 1959, unde se opreşte cartea, ar fi trebuit să-mi fi luat zborul şi, în pofida atâtor oprelişti aşezate de-a curmezişul, împleticit sau lin, zborul trebuia să aibă o ţintă. N-o avea şi nici nu putea s-o aibă. De aceea am intrat cu „aripi frânte" într-o lume necunoscută, căci anii de internat, la care se adăugau sfârşitul copilăriei, pubertatea, adolescenţa şi prima parte a tinereţei la un loc, odată terminându-se, nu mi-au dat răgazul să mă dezmeticesc, ci m-au aruncat, brusc şi brutal, într-o lume total ostilă fiinţei mele: într-o şcoală militară, apoi într-o cazarmă. Şi, deodată, mutilat şi trupeşte şi sufleteşte, lipsit de speranţa că voi fi în stare să fac ceva, ba mai mult, convins că nu mai aveam mult de trăit, m-am trezit într-un sat de pustă, cu oameni gospodari cândva, dar bănuitori faţă de oricare străin care le călca hotarul.

Ciudat, dar am avut totuşi curajul să mă amăgesc că mai pot face ceva, că voi fi îngăduit în comunitatea lor răvăşită de „marile transformări” care li se impuneau de o orânduire străină de fiinţa neamului românesc şi, mai ales, de spiritul liber al bănăţeanului care nu a cunoscut supuşenia nici când a fost supus, într-o altă accepţiune semantică a cuvântului.

Prea multe s-au întâmplat în cei peste 45 de ani care au urmat acelui an 1959… Cum aş putea să pun în ordine faptele? Cum să le expun într-o formă liniară, când, într-un anumit moment, nu mai ştiam ce sunt. E suficient să dau exemplul unei singure secvenţe de viaţă din anii ‘70: eram, oficial, încadrat ca împuternicit pentru judeţul Caraş-Severin al fostei Direcţii pentru Presă şi Tipărituri, în acelaşi timp, preşedinte al Comitetului pentru Cultură şi Educaţie Socialistă al municipiului Reşiţa, răsplătit cu o indemnizaţie, predam ore la câte una sau două şcoli, acolo unde era nevoie de suplinitori pe perioade limitate (de regulă concedii de maternitate) şi, în sfârşit, mă făceam activ cu toată putinţa şi priceperea mea ca membru al Filialei Societăţii de Ştiinţe Filologice din Reşiţa. Conştient de cunoştinţele mele lacunare, urmam cursurile fără frecvenţă ale Facultăţii de Filologie a Universităţii din Timişoara. Spre sfârşitul anilor ’70 am fost patru ani doctorand al regretatului profesor Romulus Todoran, susţinându-mi teza în 1980.

De aceea – zic – mi-e greu să expun întâmplările, să-i amintesc (măcar) pe cei care i-am cunoscut, respectând o cronologie a faptelor.

Prin urmare, m-am decis să împart cuprinsul acestui volum în câteva secţiuni.

1. Primii trei ani după ce am părăsit armata, scos din evidenţa acesteia ca invalid de boală, ani pe care i-am petrecut

la Jebel, în Pusta timişană, sunt anii în care am depus eforturi să mă desprind de pământ, deşi ieşisem – cum am spus – din lumea cazonă cu „aripile frânte”. Anii de după operaţia făcută în aprilie 1959 au fost ani de incertitudini. Eram convins, dată fiind starea mea, că mult nu mai aveam de trăit. Nu numai din cauza crizelor postoperatorii, ci şi pentru că ştiam de precedentul unui camarad care suferise aceeaşi operaţie ca şi mine, făcuse un ulcer jejunal, apoi – din nu ştiu ce cauză – acesta a degenerat în cancer.

2. În pragul împlinirii a 30 de ani mă puteam considera salvat, căci înviasem, suferinţa rămânând tot mai mult în urmă ca o sumbră experienţă prin care, mi se părea uneori, că nu eu fusesem acela care o traversase.

Reveneam în mediul care mi-a fost cel mai drag: ţinutul subcolinar al Reşiţei; aici îmi erau părinţii, fraţii, unii cunoscuţi… Prieteni nu aveam. Pe cei care mi-i făcusem îi lăsam la Jebel. Acumulasem o anumită experienţă în viaţa culturală a satelor, fapt care m-a urcat pe o treaptă superioară aceleia de director de cămin cultural: inspector la Comitetul pentru Cultură şi Artă al Raionului Reşiţa. După doar câţiva ani eram, cum se spunea atunci, secretarul acelui comitet, secţie a Sfatului Popular Reşiţa.

3. A urmat repartizarea mea la o şcoală, titularizat de minister, unde nu am stat mult. Contactul cu şcoala nu l-am întrerupt nici după ce am părăsit oficial şcoala, încadrându-mă ca lector împuternicit al cenzurii. Deci, pot spune că şcoala a fost o permanenţă, indiferent în ce alte posturi mă aflam.

4. Nu puteam să nu mă opresc, chiar dacă într-un spaţiu restrâns, asupra anilor când am fost salariatul fostei Direcţii Generale pentru Presă şi Tipărituri de pe lângă Consiliul de Miniştri, numită apoi Comitetul pentru Presă si Tipărituri, mai ales că, pentru mulţi, această funcţie ridică unele semne de

întrebare în legătură cu latura morală a celui care semnează aceste mărturisiri.

Fiecare din aceste secţiuni cuprinde mai multe sau mai puţine mici subcapitole legate de o anumită întâmplare semnificativă. Nici acest volum, ca şi cel anterior (*Aripi frânte*), nu are pretenţia de a reface o epocă, o perioadă, tratând problemele grave ale societăţii, ci redă trăirile unui individ care, dincolo de ceeea ce-i este propriu, este, în acelaşi timp, reprezentativ pentru generaţia care a apucat mileniul al treilea şi veacul douăzeci şi unu – trecând prin dureroase experienţe, unii mai mult, alţii mai puţin –, a găsit şi oaze de verdeaţă într-un pustiu totalitar, hotărât, după ce „omul nou" fusese creat, să realizeze (dacă se poate spune aşa) omogenizarea societăţii româneşti, care – după credinţa mea – era la fel de dezastruoasă ca şi dărâmarea bisericilor, ca şi distrugerea satului românesc.

Dar, din fericire, nu a fost să fie aşa…

Autorul

I

„În căutarea timpului pierdut”

Mă simţeam liniştit, apatic chiar, în drumul meu spre Jebel şi eram stăpânit de o încredere oarbă că acolo va fi capătul zbuciumului meu de-o vară, că de aici îmi voi lua zborul mai departe, propriu-zis voi porni-o de la capăt. Încotro? Nu îndrăzneam să caut răspuns la o asemenea întrebare. Ideea să predau într-o şcoală unor ţânci de clasele unu-patru nu mă speria deloc. În Şcoala Normală de la Buzău făcusem câteva ore de aplicaţii, predând ba una, ba alta sub supravegherea lui Nea Nicu.

Călătoream fără curiozitate prin Pusta Timişului, nu mă interesau nici gările, nici satele din apropierea lor, nici oamenii din vagon, puţini în trenul acela care mă ducea spre Jebel. Totuşi, la un moment dat, am observat privirile aruncate furiş de vecinul meu de vizavi, cam de o vârstă cu mine, mai sigur trecut puţin peste 30 de ani. Aspectul meu era jalnic. Şi nu mă refer doar la faptul cum eram îmbrăcat, ci la înfăţişarea mea scheletică, cu faţa palidă, cu ochii înfundaţi în orbite. Poate îl va fi contrariat şi faptul că, deşi arătam aşa cum arătam, faţa nu-mi trăda nici o umbră de îngrijorare, de tristeţe, de teamă. Nu avea de unde să ştie că pentru mine se terminase o vară lungă, nespus de lungă, şi o dată cu ea şi chinul meu provocat de tensiunea din casa socrilor. La toate acestea se mai adăugau şi cuvintele încurajatoare ale celor doi inspectori care îmi explicaseră ce

am de făcut, aşa în mare, în calitatea mea de director de cămin cultural, până mi se va crea o clasă la care să fiu repartizat ca învăţător. Unul dintre ei, Victor Dobrescu, peste câţiva ani îmi va fi coleg la Reşiţa; el inspector la învăţământ, eu la comitetul de cultură şi artă, cum cred că i se spunea atunci, şi-mi va fi prieten multă vreme până am auzit, cu stupoare, că a murit. Ultima dată ne văzusem în piaţa Reşiţei. El era oripilat de celebrul număr al „Dilemei", cel în care semna M. Cărtărescu şi alţii, încercându-se, pe bună dreptate până la un loc, să se demonsteze exagerările unora, care vedeau în Eminescu pe „omul universal", cel care se mişca cu dezinvoltură prin astronomie, matematică, fizică, filozofie (nu numai cea schopenhauriană), ci în toate cele. Prietenul meu socotea aceasta o grozăvenie cum nu s-a mai văzut, o blasfemie. L-am contrazis, atrăgându-i atenţia că, în parte, şi cei care neagă eticheta de „Poet Naţional", şi cea de „geniu universal" au dreptate. L-am întrebat doar, aşa ca să mă aflu în treabă, dar Ion Barbu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi nu sunt poeţi naţionali? M-a făcut tâmpit, cu dreptul celor cinci ani cu care era mai vârstnic decât mine. Mie mi-ar fi plăcut să mai întind discuţia, dar m-a lăsat în mijlocul pieţii… Cred că aveam figura unui rătăcit, ca să nu zic a unui năuc picat din cer. Nu l-am mai văzut de-atunci, şi-am regretat sincer dispariţia sa, căci era un bucovinean legat cu toată fiinţa lui de pământul pe care se născuse.

Celălalt, Pescaru Ion, era un bănăţean bonom, un holtei la data când l-am cunoscut, dar la Reşiţa, unde era vicepreşedinte la învăţământ, am aflat cu uimire că era căsătorit cu o profesoară din Jebel, cea care îmi crea cortinele muzicale la acordeon, în desfăşurarea nelipsitelor brigăzi artistice. Era profesoară de matematică: Jucuţiu Elisabeta.

Omul din faţa mea n-a mai răbdat mult şi a început să mă descoase: de unde sunt, unde mă duc, ce vânturi m-au aruncat pe acolo ş.a.m.d. I-am spus tot, mai ales că aveam chef de vorbă, simţeam nevoia să-mi împărtăşesc gândurile cuiva.

– Grea comună ţi-ai ales. Nu că-i mare, dar oamenii sunt răi, cârcotaşi, turciţi… Văzându-mă mirat, a continuat. Da, da, nu glumesc, aici în Jebel, pe vremea turcilor, după ce paşalâcul s-a destrămat au rămas cei mai mulţi turci. S-au încurcat cu de-ale noastre, dracu' ştie, dar şi acum, după atâţia ani, nu numai că poartă unii nume turceşti, dar au şi apucături de-ale strămoşilor lor… Da, da! Aşa e. Ai să te convingi.

– Da' dumneata de unde eşti?

– Mis de aproape, din Lighed… A stat o vreme şi apoi a mai turnat un pic de gaz pe foc. Mai încoace, a continuat el, de când cu foametea, cu colectivele, s-au pripăşit şi o seamă de bihoreni, sau îi ştie Dumnezeu de unde au venit. S-au aşezat pe la margine, apoi, încet, încet au intrat în inima satului. Eu îi cunosc bine şi pe „turci" şi pe „bihoreni", pentru că soru-mea e măritată aici… Şi cu cine crezi? Cu unul *Lifa*! Bine că nu îl cheamă *Lifta*.

Tovarăşul meu de drum m-a mai dezumflat, dar nu chiar într-atât de mult, încât să-mi pierd optimismul c-o să fie bine. În armată, şi nu numai acolo, ci şi în normală, avusesem de lucru cu tot felul de „lifte", cum glumise lighezeanul meu.

M-am dus întins la sfatul popular. Era o zi caldă ca de iulie, nu semăna deloc a început de octombrie. Lângă sfat, miliţia şi un miliţian. Acesta m-a cercetat bănuitor, dar văzându-mă că intru fără să ezit în primărie, în sfatul popular adică, s-a liniştit. Aici, un singur om: un bătrânel slăbuţ, iute şi simpatic în toate,

mai ales în vorbă. Am zis bătrânel, nu? La 27 de ani ai mei aşa îmi părea, dar nu cred să fi avut mult peste 50 de ani. Că era aşa m-am convins mai târziu, când tovarăşul referent îmi va deveni ca un fel de frate mai mare. Dar ştiţi cum îl chema? Lifa. Nu avea nici o legătură cu Lifa, neamul tovarăşului din tren, dar era şi el rămăşiţă turcească, prin nume.

M-a sfătuit să mai am un pic de răbdare până vine „domnul Dauer” (nu a spus „tovarăşul”), căci „tovarăşul Traian Hârşovescu, preşedintele” azi nu poate fi văzut. „Doamne, m-am gândit în sinea mea, mai ales că eram ros demult de demonul onomastic, chiar din şcoala de ofiţeri, un român-turcit, un neamţ, pe deasupra şi *domn*, şi un Hârşovescu… Ăsta ce putea fi? Bănăţean în nici un caz, căci Hârşova era la mama dracului undeva în pustiul Dobrogei.

Domnul Dauer era, într-adevăr, un bătrânel rotofei neamţ, cu vorba domoală. M-a liniştit că sfatul popular ştia că voi veni în 15 octombrie. Problema a rămas ca să mi se găsească locuinţă. L-am asigurat că voi fi numai eu cu nevasta (deşi, în sinea mea, mai credeam că se va răzgândi şi nu va pleca în lume cu mine, mai ales în halul în care mă aflam, mai cu seamă că presiunile neamurilor ei erau tot mai insistente să pună capăt legăturii cu mine).

Înainte de a pleca, m-a asigurat că treaba e aproape aranjată, căci vorbise cu Baba Persa, care n-a stat pe gânduri mult ca să mă ia în gazdă. Neştiind că vin cu soţia, îmi găsise şi o „pensiune”, la Boriş Neni, care gătea pentru unii funcţionari de pe la micile instituţii ale Jebelului, dar mai ales pentru delegaţi. I-am spus şi eu că în privinţa aceasta ne vom descurca cu bunăvoinţa acelei gazde despre care atât ştiam că o cheamă Baba Persa.

Ajuns acasă, cu trenul de noapte, am scos reşoul de sub pat, adică l-a scos soţia, mi-a încălzit ceva mâncare, mi-a făcut un ceai, iar eu i-am povestit, înflorind un pic lucrurile, nepomenind nimic despre „turciţii" celui din tren.

Mă zbăteam între dorinţa de a fi mers cu mine şi raţiunea care mă îmboldea să mă lase în plata Domnului. Numai aşa se explică de ce nu i-am spus nişte grozăvii, s-o sperii, în felul acesta renunţând.

Oricum localitatea era mare, numai că în afară de vagile sfaturi date de Dobrescu şi Pescaru, habar nu aveam ce voi face ca director de cămin cultural. Un lucru revenea insistent în discuţie: reactivarea corului care se dezmembrase şi care nu putea lipsi din rândul formaţiilor de artişti amatori. Mă gândeam şi-mi făceam planuri cum să procedez. Pasifloralul, somniferul meu cel de toate zilele (de toate nopţile, adică) nu-şi mai făcea nici un efect. Mă zvârcoleam, dar nu găseam nici un capăt al firului de care să trag. Mai era şi reputaţia acelui tânăr, fostul director de dinainte, tânăr, mult mai tânăr decât mine (va fi avut în jur de 19-20 de ani), care făcuse tot felul de trăsnăi, chefuri, furase nişte bani din drepturile căminului, împrumutase mobilier unei localităţi vecine şi nu se mai ştia nimic de soarta lui. Oricum, oamenii îl izgoniseră din sat.

Pe mine cum mă vor primi?

Şi totuşi nedespărţiţi

Nu-mi puteam imagina cum va fi plecarea din Câlnic şi nu atât pentru mine care nu fusesem niciodată legat de familie şi mă apropiam de străini fără să mă simt stingherit şi intrus. Dar ce va face soţia mea, care deşi mamă, nu avea decât 21 de ani,

era lipsită de experienţa vieţii, trăise o bună parte din cei patru ani cât convieţuiserăm multe şi lungi perioade fără mine, căci în răstimpurile cât am fost sănătos eram la cazarmă, sau mai rău, la nenorocitul de Capul Midia. Când m-am îmbolnăvit, mă găseam ba în spital la Timişoara sau Bucureşti, ba la Slănic Moldova. Nu am fost destul de practic, de insistent ca, în aceste şederi (patru sau cinci) la Slănic, s-o fi luat şi pe ea. Şi cura era lungă: 21 de zile. Ne era dor unuia de altul, îi scriam des, dar nici dacă ar fi fost cu mine în staţiune, n-ar fi dus-o cine ştie ce. Aveam drumurile mele bine stabilite de la vila în care eram cazat şi până la izvoarele care mi le prescria medicul curant, apoi şedinţele terapeutice anexe, orele de nesomn, căci insomniile crunte mă urmăreau cu duşmănie. Somnul, atât cât îl aveam, era populat de personaje şi întâmplări coşmareşti.

O singură dată, i-am scris insistent să înfrângă cerbicia părinţilor ei şi socrilor mei, să vină la Slănic şi să fim împreună, măcar ultima săptămână din cele trei cât ţinea cura. A fost luna noastră „de miere”. Apele sulfuroase ale Slănicului nu aveau efect benefic imediat, dar speram şi mă rugam de Dumnezeu să-mi închidă nenorocita de rană, însă aceasta nu s-a vindecat, aşa că sfârşitul a fost tot pe masa de operaţie.

Iarăşi li se vor părea unora că exagerez, dar trebuie să spun crudul adevăr, prefaţând cele spuse, de creştinescul „Dumnezeu să-i ierte” pe Ilie şi Maria, socrii mei, pentru modul inuman în care s-au purtat cu noi: cu mine, ginerele, devenit indezirabil, şi totuşi tată al uni copil procreat cu fiica lor, şi, mai cu seamă cu fata lor, unica. După ce că nu s-au îngrijit de ea să-şi termine liceul, căci a fost trimisă acasă în primăvara anului 1955, cu ocazia reducerii numărului de elevi şi asta, Dumnezeu mi-i martor, nu din cauza mea, căci o ajutam cât puteam: îi

făceam hărţi la geografie, schiţe, îi explicam unele lucruri de care avea nevoie.

Aventura noastră „amoroasă" nu era de natură s-o abată de la şcoală, căci nu pusesem niciodată problema să ne căsătorim înainte de a încheia şcoala.

Aşteptam vacanţa să ne întâlnim, dar mai trăgeam câte o fugă şi la Caransebeş ca s-o văd… S-o văd, atât, căci plecarea mea din depozitul de muniţii de pe Valea Bârzăviţei era un act necugetat care m-ar fi putut costa scump. Mă urcam într-un tren de marfă, care ajungea la Caransebeş mai repede decât un personal, căci nu oprea decât la Brebu să umple rezervorul cu apă al locomotivei, spre deosebire de un tren de persoane care staţiona în şapte-opt locuri pe o distanţă de 40 de kilometri. După ce idila se consuma, fugeam cu alt tren de marfă până la Gara Câlnicului, cea veche, o luam în pas alergător până la depozitul de muniţii care se afla acolo unde în zilele noastre este (sau a fost) Fabrica de Tunuri, de armament.

Altădată, eram în dispozitivul din dealul aflat între Ţerova şi Soceni, cel care ne adăpostea în bordeie; doar grajdul celor doi cai se afla la suprafaţă. Am luat un cal, am pus o pătură pe el, căci nu aveau şei, fiind cai de povară; cu ei căram alimentele în dispozitiv. Am coborât pe lângă sălaşul surorii mele Tiţa, cel din Dealul Stan, după ce am traversat valea dintre baterie şi dealul pomenit, am trecut pârâul pe unde se află în prezent colţul dinspre nord al Platformei Câlnicel şi cel al RENK-ului şi am ajuns în sat. Ningea cu fulgi mari şi creadeam că va fi o ninsoare trecătoare. Era în ajunul ajunului sărbătorii Crăciunului.

Am bătut în poartă… Mi-au deschis şi au rămas cu gurile căscate văzându-mă pe o asemenea urgie de vreme cu mârţoaga de dârlog. Cred că am stat vreo două ore, apoi am plecat, căci

bateria rămăsese de izbelişte cu cele patru santinele la tunuri şi cu locţiitorul politic pe care nici nu-l anunţasem de plecarea mea; fiecare, pentru mai multă ordine, dormeam în alt bordei.

Calul a fost cuminte, la întoarcere, până la apa Câlnicelului, unde nu a vrut cu nici un chip s-o treacă. Abia l-am târât trăgându-l cât am putut de dârlogi. Am reîncălecat şi am luat dealul în piept. După ce am depăşit sălaşul surorii mele, am ajuns în vale, am luat pieptiş şi celălalt deal, dar, ca să ajung mai repede, m-am avântat printr-o livadă de pruni tineri. Calul mergea anevoie, fiind derutat de traseul pe care i-l impusesem. La un moment dat, s-a speriat de ceva, a zvâcnit de sub mine, şi m-a lăsat atârnat într-un prun. În întunericul des nu vedeam umbră de cal, iar strigătele mele de chemare nu l-au înduplecat să mă aştepte. Am plecat pe jos şi am intrat în bateria cu oamenii ascunşi în bordeie şi cu tunurile în amplasamente, pe care un străin nici n-ar fi bănuit-o. Calul aştepta ca o stafie în uşa grajdului. Întâi l-am mângâiat de frică să n-o ia la fugă, apoi i-am dat un vârf de cizmă-n burtă şi i-am făcut vânt în grajd, închizând uşa. Toate acestea au produs oarecare zgomote, dar nu am auzit nici o somaţie de la tunul din apropiere. M-am dus tiptil şi am găsit o santinelă dormind în amplasament cu puşca în braţe, visând la Sevastiţa lui din Boroaia. S-a sculat speriat… Eram chiar în faţa lui, încât nu mai putea schiţa nici un „Stai!”, urmat de „Stai, că trag!”. I-am şters o palmă, mai mult simbolică. Aveam un ceas de buzunar de la fratele lui socru-meu, Pedi, stabilit pe Pustă, la Sacoşul Turcesc, m-am uitat la lumina lanternei şi am văzut că mai avea un sfert de oră până la schimb.

A fost singura „bătaie” pe care am aplicat-o unui ostaş, dar ceea ce comisesem eu, plecarea din dispozitiv, ţinea, fără nici o îndoială, de tribunalul militar.

Poate aceste acte „bărbăteşti”, diferenţa de vârstă (7 ani), unele lucruri pe care i le povesteam printre obişnuitele fleacuri, dorinţa de a evada din cercul strâmt al Câlnicului… Cine ştie ce a făcut-o pe soţie să se ţină scai de mine, să-şi ia lumea în cap cu un neisprăvit, care nici a bărbat nu semăna, nici seducător nu era, mai ales atunci.

Dar am plecat. În vagonul pe care l-am obţinut pentru Jebel, am încărcat 7 mc de lemn, raţia dată de regiment pentru iarna următoare, hainele de pe noi, câteva schimburi şi atât. Nici linguri, farfurii, nici un scaun, o masă sau un pat, n-au vrut socrii să ne dea. Ca să nu mai vorbesc de 13.000 de lei de pe CEC, al cărui titular era socru-meu, dar aveam bani, căci primisem pensiile din urmă, aşa că mari griji nu-mi făceam.

Chiriaşi la Baba Persa

Baba Persa avea casă în bună stare, măcar că era singură, nepoata Liţa fiindu-i la şcoli, apoi s-a mutat în alt sat, în urma măritişului. Ne-a dat cameră bună, acces la bucătărie şi eram mulţumiţi. E drept că mă deranja încercările dese de a ne descoase despre tot felul de lucruri.

Necazul era altul… Şi acesta nu în legătură cu noua „funcţie” pe care o luasem în primire, nici cu impresia făcută la organele locale, căci nu erau numai primarul, referentul Lifa şi bunul domn Dauer. Mai era secretarul de partid, Ion Iliuţă, apoi instructorul care răspundea de la raionul de partid de comună, mai ales că Jebelul crea tot felul de probleme. Cu acest instructor am avut necazuri mari şi ar fi imposibil să-i uit numele: Marius Giurgiuleanu. Nu astea erau necazurile mele atunci, ci altele, care ţineau de familie.

Absenţa fetiţei de lângă noi mă făcea să mă judec aspru şi des. Dar dacă ar fi fost să mă autoculpabilizez, n-ar fi fost nimic. Îmi căşunase că vina era a soţiei. Mai adăugam la acest fapt şi că venise cu mine. De ce? Nu-mi puteam explica. Toţi monştri cuibăriţi în subconştientul meu ieşeau la iveală. Lipsa de afecţiune de care am dus lipsă în copilărie, bătăile pe care mi le administra tată-meu, toate acestea, în loc să le judec ca un om matur care se apropia de 30 de ani, răbufneau în mod jalnic, în conflicte pe care le aveam cu soaţa mea, pe care uneori ajungeam s-o lovesc. O loveam, acesta e adevărul. Perioada aceea a fost cumplită, până când a dat Dumnezeu şi m-am angajat în misiunea care îmi revenea: *culturalizarea maselor*. Căci era toamnă, lucrările de la câmp se terminaseră, în mare, iar căminul cultural trebuia să-şi înceapă activităţile.

În nopţile mele de nesomn (şi acestea aveau urmările lor deplorabile în comportamentul meu familial), căutam soluţii să pornesc căruţa din loc pentru că la căminul cultural, pe care îl luasem oficial în primire, era un haos. Vorbesc din punct de vedere gospodăresc: geamuri sparte, uşi stricate, acoperiş cu găuri, lipsa lemnelor care să-l încălzească, căci iarna care bătea la uşă; intrasem în luna lui noiembrie. Starea sănătăţii mele nu se ameliora, cu toate că acum îi ştiam cauza: aşa numitul sindrom Duping. Mâncam puţin din cauza stomacului hăcuit drastic, dar des, aşa cum fusesem sfătuit, însă nu prindeam un kilogram în plus. Celor 176 cm pe care îi aveam ar fi trebuit să le corespundă cca 75 kg, pe când eu aveam abia 58. Uneori glumeam spunând că mă poate oricând lua un vânt şi arunca în cine ştie ce loc, mai ales că pe pusta timişeană vânturile nu lipseau.

Cei de la raion se convinseseră de „trecutul” meu pe care puteau pune nădejde. Şi mai este nevoie să amintesc în ce constau criteriile de apreciere? „Originea socială sănătoasă”, studii cu rezultate bune, fusesem secretar pe şcoală, la Buzău, avusesem rezultate bune în şcoala care mă făcuse ofiţer, nici din perioada ofiţeriei recomandările nu erau defavorabile, căci toate acele binefăcătoare zile de arest pe care le făcusem (şi am spus de ce le-am socotit binefăcătoare), îmi fuseseră radiate cu ocazia, total întâmplătoare, de a fi evidenţiat pe Comandamentul Apărării Teritoriului.

Discuţiile mele cu cei de la raion erau calculate: nu spuneam şi nu întrebam decât ce trebuia; îmi cântăream vorbele şi acestea aveau efectul pe care scontam.

Celor de la primărie le expuneam planurile mele şi le ceream, fără „să bat cu pumnul în masă”, unele ajutoare, dar nu băneşti, căci bugetul căminului era simbolic, acesta întreţinându-se prin încasări proprii, iar predecesorul meu lăsase sold… zero.

Mai rămânea problema de a atrage oameni, căci fără ei nu puteam face nimic. Apoi cele ce-mi povestise tovarăşul meu de drum erau pe jumătate adevărate: „jebelenii erau oameni răi”.

Nu! Nu erau răi, erau înrăiţi. O comună atât de întinsă, cu oameni avuţi şi harnici, fusese repede luată în colimatorul colectivizării. Munca „de lămurire”, făcută înainte de a descinde eu aici, fusese crâncenă, dar s-a terminat cu victoria agitatorilor trimişi de raion. Doar nouă familii nu cedaseră, predaseră tot pământul colectivei, precum şi atelajele, animalele, iar ei s-au aciuat pe la diverse fabrici din Timişoara.

Descopăr Jebelul

Nu-mi amintesc cum, dar primul om pe care mi l-am apropiat, mai ales că şedea aproape de gazda noastră, a fost Iosif Olaru, dirijorul fanfarei, care îşi încetase activitatea. Apoi, prin el, pe un altul care nu locuia departe de el, Ionel Dina. Acesta era un om extraordinar şi mai târziu va fi un bun actor în piesele montate cu colectivul înfiinţat aici. Amândoi erau mai vârstnici decât mine, Olaru mai mult, Ionel Dina cu puţin.

Un rol favorabil îl va fi avut şi ciudata Baba Persa care a împrăştiat vorbe bune în sat şi – după cum mi-am dat seama – credibile, deşi mă îndoiesc că nu auzea certurile noastre, într-o vreme tot mai dese. Dar ne feream. Odată ne-am dat seama că ne asculta din pod. Am luat măsurile de rigoare. Şi aşa s-a adeverit că tot răul e spre bine. Dacă nu ar fi fost curiozitatea Babei Persa, indiscreţiile ei, n-am fi pus capăt aşa repede conflictelor.

O primă chestiune pe care i-am sugerat-o lui Olaru a fost aceea ca, în locul tarafului ţigănesc, care cânta la horele satului, să alcătuiască el un soi de formaţie muzicală, nu cu toate instrumentele pe care le avea fanfara, scăpând în acest fel de povara unei cheltuieli, dar eu eram mai mult cu gândul să reînviu fanfara de altădată. Olaru m-a prevenit că voi întâmpina rezistenţa satului, învăţat cu taraful ţigănesc, aşa că am mai amânat acest „proiect”, încercând să le câştig încrederea oamenilor şi să-mi impun o oarecare autoritate altfel. Am avut o discuţie lungă şi, spre surprinderea lui, Dumnezeu să-l ierte, fructuoasă în final, cu preotul Cornel Lugojan, un om deosebit, care ar merita un loc aparte în această carte şi voi face-o când voi scrie despre corul care va ajunge pe un loc fruntaş în

întrecerile corale de atunci, căci lui i s-a datorat revigorarea acestei formaţii.

M-am mai împrietenit cu doi tineri, de vârsta mea, unul mecanic la uzina electrică locală care furniza curent comunei, înainte de a fi racordată la reţeaua naţională. Uzina se găsea în curtea căminului cultural, iar Dima Simion Cuza, mecanicul, avea un prieten nedespărţit, pe Nicu Rădulescu, amândoi rânduindu-se la treburile uzinei şi la cele ale filmului. Cât era localitatea de mare nu avea un aparat de film propriu, ci trebuia să fie adus cu o şaretă de la Pădureni (Lighed, numită de localnici), sat aflat la cea 4-5 km.

Cu Rădulescu şi Cuza am început să facem ordine în interiorul localului aflat într-o stare jalnică. Apoi, tot cu ajutorul lor am atras câţiva tineri, băieţi şi fete, cărora li se permitea intrarea gratuită la film, găsind înţelegere din partea lui Rădulescu. După ce se termina filmul (devreme, pe măsură ce se apropia iarna), aceştia mai adăstau pe la cămin o oră-două. Am întocmit un soi de spectacol de „revistă”, dacă nu e prea mult spus aşa, căci nu i-aş fi putut spune brigadă artistică de agitaţie. Acest gen străin de tradiţiile noastre trebuia să aibă un caracter propagandistic clar, să cuprindă fapte reale din viaţa satului, a colectivei, pe care eu n-o cunoşteam încă.

Flecuşteţul acesta de aşa-zisă revistă mi-a dat ideea să încerc înjghebarea unei echipe de teatru de amatori. Şi aceasta va fi marea izbândă a activităţii mele în calitate de director de cămin cultural, făcându-mi dintr-o astfel de preocupare o veritabilă pasiune. Şi se va vedea că nu exagerez deloc…

Îmi pare rău că nu am dovezile concrete din care să reconstitui cronologia şi itinerariile turneelor noastre prin satele

din jur, care nu a rămas unul necălcat, dar intenţia mea nu este să refac o felie din activitatea artistică a comunei Jebel, mai ales că am aflat că cineva de acolo întreprinde un astfel de demers… Poate este chiar încheiat. Într-o zi am primit un telefon din Germania, de undeva de la graniţa cu Elveţia. L-am recunoscut pe cel care mă sunase după ce şi-a spus prenumele şi numele, dar l-aş fi recunoscut chiar şi numai după voce, inconfundabilă în felul ei, măcar că trecuseră atâţia ani. Era Peter Kneipp, neamţ din Jebel, cu care, în anii 1960, m-am împrietenit: eu eram director la căminul cultural din Jebel, el instructor la Centrul de Creaţie (sau cum se chema instituţia care a fost rebotezată după 1990 în Centru pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale). Prietenia noastră, cu întâlniri rare, a continuat şi după ce eu am ajuns la comitetul de cultură şi artă din Reşiţa, iar Peter dascăl de desen la Bocşa.

I-am notat adresa aşa cum am înţeles-o eu (a omis şi el, dar nici eu nu l-am întrebat de cod) şi totuşi am încercat să-i trimit două cărţi (*Monografia Câlnicului* şi *Contribuţii 2*), dar Poşta mi le-a returnat. El mi-a mai spus că preotul Petru Gărău lucra la o monografie a Jebelului; avea chiar un prim exemplar nefinalizat. Am încercat un sentiment de regret pentru că îi trimisesem, cu un an înainte, lui Aurel Turcuş, redactor la ,,Renaşterea bănăţeană”, un set modest de imagini foto, pe care le păstrasem din perioada mea jebeleană: scene din piesele pregătite atunci, altele cu fanfara şi corul, o fotografie făcută de mine căminului cultural, alta şcolii, rugându-l să le folosească aşa cum va crede el în ziarul la care era redactor, sau să le dea unui jebelean care să le pună în arhiva căminului cultural. Nu cred că a făcut-o, căci, altfel, părintele Gărău ar fi luat în vreun

fel legătura cu mine. I-aş fi putut furniza câteva date folositoare.

De aceea, cu regret spun, nu pot reface cronologic şirul celor 5 sau 7 piese de teatru pe care le-am pus în scenă la Jebel în cei trei ani cât am stat acolo. Actori, fie ei amatori, înzestraţi realmente cu talent, receptivi la sfaturile mele şi la cele ale unor persoane chemate de la Teatrul Naţional din Timişoara, erau puţini, dar erau şi alţi câţiva care făceau faţă în roluri episodice… Aşadar, despre teatrul de la Jebel, din perioada 1959-1962 va fi vorba în cele ce urmează.

Năpasta jebelenilor

Una dintre piesele montate se numea *Într-o gară mică* de Dan Tărchilă, medic de meserie, prahovean de origine şi autor a numeroase piese într-un act destinate echipelor de amatori şi televiziunii. N-am să refac nici cât mi-ajută memoria linia „dramatică" a piesei. În orice caz era bine construită, dar tributară – cum nu se putea altfel – cerinţelor de atunci. Piesa fusese scrisă chiar în anii aceia. Era vorba de lupta „partizanilor" comunişti români împotriva ocupantului fascist, punctul culminant fiind un act de sabotaj care trebuia să se sfârşească dramatic şi spectaculos: deraierea unui tren cu nemţi.

Piesa cerea unele efecte sonore de o anumită dificultate. De exemplu, o explozie, prăbuşirea unor stânci în chiar momentul când se apropia trenul cu nemţi. M-am dus la raion, am împrumutat un magnetofon, mare şi greu cât o ladă, m-am sfătuit cu prietenii mei Cuza şi Rădulescu şi căutam modalităţi de a imprima pe bandă explozia, prăbuşirea stâncilor, fluieratul locomotivei, zgomotul provocat de deraiere şi vacarmul ce-i urma.

Banda s-a legat din fragmente înregistrate în diverse locuri, în ordinea firească a întâmplărilor. Explozia am realizat-o prin detonarea unei capse de tip CFR, dintre acelea care se puneau pe liniile ferate pentru avertizare; ne-a învăţat Iasmin Gemănaru, viitor actor în piesele noastre, ceferist în gara Jebelului. Prăbuşirea stâncilor ridica anumite dificultăţi, căci trebuia să fie cât mai veridică, să crească în intensitate, să atingă un punct culminant, apoi să scadă, după care urma deraierea.

Cu câteva luni înainte legasem scaunele din sala căminului cu lăteţi între ele, cinci sau şapte la un loc, pentru a nu fi mutate de colo, colo, în timpul spectacolelor, producându-se dezordine. Am aranjat scaunele, practic rândurile, începând din spate, aplecate în aşa fel şi rezemate de rândul următor, încât o dată ce unul din rânduri se răsturna împins de noi în faţă peste celălalt se producea efectul de domino şi, ceea ce ne interesa pe noi, obţineam astfel zgomotul prelungit, a cărui intensitate o puteam regla cu magnetofonul. Ne-a reuşit şi această secvenţă. Deraierea ne-a creat greutăţi: de patru ori am făcut să se dărâme o stivă de lemne, dar nu obţineam efectul dorit. O refăceam şi, până la urmă, după ce am mai încărcat stiva cu nişte fiare de pe la uzina electrică, am reuşit să „deraiem şi trenul”.

Ultima secvenţă a fost cel mai greu de realizat. Orice încercare în care antrenam câţiva artişti amatori şi care învăţaseră, de voie de nevoie, şi câteva fragmente nemţeşti de tipul *halt* sau *schnel*, se solda de fiecare dată cu rezultate anemice, false… False erau, oricum, dar inferioare ca efect celorlalte. Norocul ne-a venit de la un film… Rădulescu a venit ţipând de parcă cine ştie ce s-ar fi întâmplat:

– Deseară, avem şi nemţii, domn director.

Pentru moment n-am priceput despre care nemţi era vorba, apoi am înţeles că de la Lighed ne vine cu şareta nu numai aparatul de filmat, ci şi cele două role cu un film care conţinea scene asemănătoare celei pe care ne-o doream noi (din punct de vedere sonor, bineînţeles).

Totul depindea de sincronizarea bandei cu cele ce se întâmplau în piesa lui D. Tărchilă, iar Rădulescu era meşter în aşa ceva. Piesa a fost jucată în ziua Rugii din Jebel, la Sfântul Ilie, apoi la Folea, la Voiteni, la Stamora Română (parcă), la Obad (iarăşi nu sunt sigur) şi la Pădureni.

Corul nu era încă înjghebat, aşa că plecam cu un tractor de la CAP, cu o remorcă, în care ne urcam cei circa 10 actori, un decor sărăcăcios până când Regiunea, adică acel Comitet de Cultură şi Artă al cărei şef era vestitul contabil Boţan, ne-a dăruit un decor descompletat de la Teatrul Naţional, decorul piesei *Titanic Vals*. Acesta ne-a folosit, adaptându-l după nevoi, şi la alte piese, dar mai ales la *Năpasta* de I.L. Caragiale. *Năpasta* are o poveste a ei aparte, căci nu prea avea ce căuta într-un repertoriu de amatori, unde se cereau piese propagandistice, dar am jucat-o. Şi cred că a fost cea mai jucată din toate câte au fost montate.

Altele aparţineau repertoriului de rigoare: *Bucuroşi de oaspeţi*, cu temă colectivistă, în maniera filmelor sovietice cu colhoznici care plesneau de bine ce le era. Existau şi piese cu caracter satiric, unde erau „înfieraţi” micii găinari: contabili cu mâna lungă, care trebuiau aruncaţi din colectivă ca pe o măsea stricată, duşmani de clasă perfizi, care nu se dădeau în lături nici de la crimă… Şi ce să mai înşir problemele acelei vremi…

Motivul pentru care voiam să pun în repertoriu *Năpasta* era nu numai de natură artistică, ci şi dintr-un alt motiv bine

întemeiat. Am spus că doar câţiva jebeleni aveau harul dramatic, talent real. În primul rând îi numesc pe cei patru care vor interpreta rolurile din *Năpasta*: Lupu Varvara, o moldoveancă stabilită cu toată familia în Jebel, un talent veritabil… Superlativele mele trebuie luate cu rezerva cuvenită, adică să nu se uite că mă refer la actori amatori. Iosif Blidaru, un om de bun simţ, mai vârstnic decât mine cu câţiva ani buni, era unul dintre cei care refuzaseră să se înscrie la colectivă, predase tot CAP-ului şi se angajase la o fabrică din Timişoara. Ionel Dima, mai tânăr, dar talentat şi el. Am auzit că ulterior fusese pus brigadier la colectivă, asta după ce am părăsit eu Jebelul, şi că a făcut şi câţiva ani de închisoare cine ştie pentru ce motiv. Dar acum e trecut şi el demult în lumea umbrelor, Gemănaru, ceferistul despre care am mai pomenit, şi care ne-a facilitat, vorbind cu un mecanic de locomotivă să dea un fluer lung, disperat pentru a întregi banda noastră sonoră de la *Într-o gară mică*. Să nu-l uit pe Cornel Căpitanu, tânăr, care juca rolul episodic al lui Gheorghe, învăţătorul. Varvara era Anca şi nu văd cu cine aş fi putut-o înlocui. Iosif Blidaru era Ion, nebunul, la fel de neînlocuit. Gemănaru, Dragomir în piesă, se rânduia (mai ales din cauza serviciului său cu ture imprevizibile) cu Ionel Dina, dar şi cu Rădulescu, şi el înzestrat cu oarecare talent.

Aceasta era singura mea motivaţie cu care mă puteam duce în faţa lui Boţan şi să-i cer aprobarea pentru a include-o în repertoriu, căci la raion întâmpinasem o rezistenţă îndârjită. Motivul era acelaşi invocat şi de Boţan. Erau destule alte piese actuale, „ancorate în problematica zilelor noastre”. Apoi avea un caracter mistic, chiar dacă misticismul consta doar în acea nevinovată replică a lui Ion-Nebunul: „Uite Maica Domnului!”

şi apoi, „Maica Domnului mi-a spus să nu mă loviţi”. În fond, misticismul se găsea în toată piesa: răzbunarea, „Năpastă pentru năpastă”, un fel de „Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”.

N-am cedat… Până la urmă, Boţan l-a însărcinat pe Emil Reus, regizor la teatrul timişorean, să vină la vizionare, după ce noi vom crede că piesa poate fi vizionată, dar cuvântul de ordine era să nu i se dea aviz.

Ne-am pus pe treabă cu toate puterile noastre, după ce le-am explicat celor patru cum stă tărăşenia şi că trebuie să izbândim. Eram regizor, sufleor… Păstrez ca pe o relicvă de preţ volumul de teatru, o ediţie din 1959, cu o amplă *Introducere* semnată sibilinic: *Editorii*. Volumul e îngălbenit pe la margini, dar îngrijit, căci l-am legat la Tipografia din Reşiţa. Paginile între care este cuprinsă *Năpasta* sunt marcate de uzură… Ajunsesem într-o vreme să ştiu replicile pe de rost.

Eram sever şi, uneori, săream peste cal. Un astfel de incident era să compromită spectacolul nostru de la Folea. În timpul cât eu mă mutam în spatele decorului, când într-o parte, când în alta, ca să fiu auzit în cazul că se ivea nevoia suflatului, am observat-o pe Varvara cu ceas la mână. Mâneca nu i-l acoperea bine. La ieşirea din scenă, am apucat-o de mână, am strâns-o prea tare şi i-am cerut să-şi scoată ceasul. N-a vrut, ba mai mult a spus că nu mai intră în scenă. A trebuit s-o rog, promiţându-i că-i voi explica ulterior ieşirea mea brutală. Exageram… Parcă spectatorii mei foleni ar fi fost atât de exigenţi cu astfel de detalii, cu prezenţa unui ceas de mână, când acesta nu se purta. De fapt nici nu ştiam dacă era anacronic sau nu, dar mie mi s-a părut nepotrivit la mâna Ancăi. Varvara m-a ascultat şi spectacolul s-a bucurat de aplauze care ne-au încălzit

inimile tuturor. După aceea a urmat balul, cu deja înfiinţata orchestră alcătuită din o parte a instrumentelor de fanfară.

În *Aripi frânte* am povestit undeva de eşuatele mele încercări într-ale teatrului şi credeam atunci, când era să dau foc căminului cultural din Nehoiaşu, că nu voi mai încerca astfel de experienţe. Şi totuşi…

Eram anunţaţi la căminul cultural din Ghilad cu piesa *Partea leului* cea cu eroul principal Pompilian, contabilul găinar. Membrii formaţiei de teatru erau în gară, automotorul cu cele două vagoane pentru Gera sforăia încetişor, banda care trebuia să facă balul după spectacolul de teatru era şi ea prezentă în păr, dar lipsea tocmai Pompilian, adică Iosif Blidaru. Gemănaru, ceferistul, a făcut ce a făcut şi, după ce a stat de vorbă cu impegatul, motorul a mai întârziat vreo 5-10 minute, apoi s-a pus în mişcare, înainte de a lua hotărârea înţeleaptă să renunţăm la plecare, cu toate riscurile de aici, care s-ar fi rezumat la reproşuri din partea celor de la Ghilad: bani returnaţi, dezamăgirea că nu s-au întâlnit cu jebelenii şi o mustrare din partea raionului pentru proastă organizare şi lipsă de seriozitate. Blidaru avea o scuză serioasă: în ziua aceea îşi sfinţea casa, dar din nu ştiu ce motiv nu ne-a prevenit.

Numai că motorul ne ducea spre Ghilad, iar Pompilian lipsea. Cam prin dreptul Obădului, mi-a venit în gând că piesa putea fi salvată doar de mine (?). În parte îi cunoşteam conţinutul… Am chemat pe cineva dintre muzicanţi, l-am învăţat cum să sufle, dar acesta s-a speriat, căci aşa ceva nu mai făcuse. I-am spus să-i lase în pace pe ceilalţi şi să se ţină de rolul lui Pompilian, dar acesta era cel mai întins. A acceptat.

La Ghilad mi-am făcut intrarea în scenă, cu o costumaţie

puţin modificată, o bască luată din sală de la cineva, două cotiere pe care mi le-a adus altcineva de la primărie (nici nu credeam că aşa ceva se mai poartă). Mi-am propus din capul locului să nu privesc sala. Un rânjet al cuiva, o expresie mai aparte, cine ştie ce mi-ar fi tăiat firul memoriei cu totul, m-ar fi inhibat. Mă cunoşteam. Temperamentului meu hipotonic i se adăuga nesiguranţa în ceea ce aveam de gând să fac. Hiperexigent cu alţii, eram şi cu mine însumi, alt factor care ducea sigur spre o comédie cum nu mai văzuse Ghiladul.

Cu toate acestea, dificultăţile au trecut de pe umerii mei pe ai celorlalţi. Partenerii mei de joc nu interveneau decât după un sfârşit de replică ştiut, iar eu în cea mai mare parte improvizam, încercând să nu mă abat de la idee. Cei care trebuiau să-mi dea replica nu mai ştiau ce să creadă. Norocul nostru a fost că sufleorul improvizat şi el şi-a dat seama şi le dădea începuturile de replică celorlalţi, nu mie cum îi spusesem eu. Recunosc că am îngroşat un pic rolul, am pus puţin burlesc, un pic de scălâmbăială, prea mult dinamism şi mişcare în scenă, încât era gata să trec dincolo de scenă, să mă trezesc în sală, dar n-am văzut nici un chip din cei prezenţi în sală. *Partea leului* a avut succes, iar de prestigiul meu ce să mai vorbesc.

Încasările creşteau, domnul Dauer să mira că soldul căminului cultural capătă contur. Într-o zi m-am dus la el spunându-i că vreau să cumpăr o cortină nouă.

– De unde să-ţi dau eu bani, directore? Asta era formula lui de adresare. Îmi spunea dumneata, deşi putea să-mi fie cu prisosinţă tată.

– Am bani… Din extrabugetar.

Într-o vreme, soldul căminului era în jur de 30.000 de lei.

Ca să nu mai vorbesc de faptul că Olaru, şeful formaţiei de instrumentişti, fiind şi casier, avea totdeauna bani să se chefuiască „artiştii”. Nu-l întrebam cum face, nu-l bănuiam de fraudă în folosul lui şi aşa a fost până ne-am despărţit.

Vecini cu guguştiucii

Iarna nu ne-a prins la Baba Persa, căci eu găsisem o soluţie mai convenabilă. În partea de sus a căminului, la etaj, care nu se întindea pe toată lungimea clădirii, se aflau trei cămăruţe: una destul de mare, o alta mai mică, în care ţineam instrumentele de fanfară. Din cea mare, o scară ducea în podul căminului. Cu ajutorul artiştilor mei, am căptuşit chepengul ca să nu pătrundă frigul şi ne-am mutat la cămin cu aprobarea primăriei. Primarul Traian Hârşovescu era de o cumsecădenie ieşită din comun.

Poate la atitudinea lui mult preabinevoitoare se adăuga şi faptul că eram amândoi venetici. S-a căsătorit cu o nemţoaică (Fride, Hilda?), era un om integru, jebelenii îl stimau şi nu o dată era cel care intermedia conflictele întreţinute cu rea-voinţă, dintr-o plăcere sadică, de activistul raional, care locuia, o vreme singur, în chiar coasta sfatului popular, acolo unde era camera oficială şi unde apoi s-a mutat cu toată familia. Acesta a fost cel mai odios activist de partid pe care l-am întâlnit în cale. Şi-am avut de a face cu mulţi.

Înainte de a o părăsi pe Baba Persa, ne-am făcut un pat la Pocăitu (aceasta îi era porecla), o masă şi două scaune. Ne-am cumpărat o lampă care gătea cu petrol, căci încăperea de la cămin nu avea sobă de gătit, iar pe godinul dăruit de sfat pentru a ne încălzi nu se putea găti, ci doar ţine mâncarea caldă.

Un detaliu jenant, dar nu pot trece peste el. Pentru nevoi mai grave nu puteam folosi decât latrina din curtea căminului cultural… Şi dacă ar fi fost mai aproape de ieşire, de uşa din spate a căminului, dar era tocmai în partea opusă a curţii. Pe cele mai puţin grave le rezolvam cu ligheanul, aşezat afară, în faţa uşii unde se găseau toba şi tromboanele fanfarei.

În podul căminului, în partea cu etaj, deci chiar deasupra noastră, îşi aveau adăpostul câteva zeci de porumbei sălbatici. Gunguritul lor nu ne deranja, căci noaptea erau cuminţi, iar ziua se găseau mai mult plecaţi „de-acasă”. Cu timpul, porumbeii s-au dovedit un avantaj. Urcam noaptea şi tiptil prindeam câte patru-cinci porumbei şi-i puneam într-un coş cu capac. Ziua îi alegeam (nu mai mult de doi) dintre cei mai tineri, celorlalţi dându-le drumul. Vă asigur că supa cu găluşte cu carne de porumbei sau guguştiuci nu e s-o laşi de o parte. Numai primusul ne scotea ochii cu funinginea, dar am ieşit în primăvară.

Nu m-am plâns de condiţiile pe care singur mi le-am creat, căci eu am vrut să mă mut la cămin. Dar tot răul spre bine, aici s-a întâmplat un miracol…

Soţia era mulţumită, cu toate vicisitudinile unei astfel de locuiri. Seara, rămâneam până târziu în sala mare, unde întindeam masa de ping-pong, ne schimbam cu rândul, căci eram trei (eu, Cuza şi Rădulescu, uneori şi cu vreo asistenţă – două). Vizavi, se găsea birtul, unde birtaş era Chifor; băutura cea mai căutată era vinul fiert. Vin de proastă calitate, dar Chifor ştia să-l amendeze cu puţin dulce, cu vreo mirodenie. Cei doi prieteni ai mei jucau şi, din când în când, mai trăgeau câte o duşcă din sticla care trebuia schimbată des, căci vinul nu avea tărie prea mare. Mă îmbiau, dar refuzam cu hotărâre, invocând că eram operat de ulcer.

Odată, am pus sticla la gură, am ţinut-o cam mult şi imediat am simţit alcoolul şi o dată cu acesta parcă m-ar fi muşcat un şarpe: frica. Stomacul, atâta cât era, a fost cuprins de o dulce mângâiere, apoi o boare de căldură mi s-a urcat în obraji şi, fără să mă mai gândesc dinainte, ca un act reflex, am mai dus sticla încă o dată la gură, uitând-o ceva mai multă vreme. Soaţa îmi dormea şi nu mi-a simţit danful, iar eu am uitat de Pasifloralul care îmi aducea somnul. Somnul mi-a fost liniştit şi dimineaţa m-am trezit fără nici un semn care să mă fi îngrijorat.

Începând din seara aceea, chiar dacă nu le-am ţinut parte egală celor doi parteneri ai mei, m-am împăcat cu sticla şi nu după multă vreme, am simţit că mâncam cu poftă, că obrajii prinseseră culoare… Ca să nu lungesc vorba, în iarna aceea, până spre sărbătorile Paştelui, am adăugat celor 58 de kile încă 8. Chiar dacă diferenţa era mică, deseori eram întâmpinat cu constatarea că m-am mai îngrăşat, că arăt mai bine.

I-am spus soţiei cauza schimbării. Am avut impresia că nu mă crede, deşi ştia că beam. A văzut că nu mai respect lista oprelişti lor de la mâncare şi lucrurile au evoluat şi spre mai bine. Domnul Dauer şi bunul Hârşovescu m-a chemat şi mi-a spus că nemţii care locuiau vizavi de cămin, vecini cu birtul tămăduitor, au primit aprobare, la intervenţia Crucii Roşii, să plece la copiii care se aflau în Germania şi ne-a sugerat să ne mutăm în casa rămasă goală când vrem, dar cât mai repede ca să putem şi noi să ne punem ceva în grădina casei: zarzavaturi, cartofi ş.a. Grădina era mare, casa avea o curte cu fântână la mijloc, grajd, şopru, coteţe pentru păsări… Gospodărie în toată regula. Era cel de al doilea an de când ne aflam la Jebel. N-am mai stat pe gânduri şi ne-am mutat: casa era îngrijită, dar modestă. O cameră podită, alta cu pământ, dar mobilată cu paturi şi dulapuri de tip

vechi, însă nu după mobilier modern umblam noi. Avea şpoert cu cuptor. Ba în curte se găsea şi un cuptor de copt pâine.

Toţi trei, la casa „noastră”

Între timp, soţia mai fusese de două ori la Câlnic să-şi vadă părinţii şi mai ales fetiţa pe care o lăsasem în grija lor, eu însă nu m-am dus. Aş fi ipocrit să spun că sufeream de dorul copilului meu. Nu eram pătruns de sentimente paterne, care în mod firesc ar fi trebuit să se manifeste. Încă o sechelă cu rădăcini în copilăria mea, cea prin care trecusem ca printr-o casă pustie, lipsit de afecţiune şi atâta vreme înstrăinat în internatul normalei din Buzău şi în cazarma Braşovului, apoi exilat pe dealurile Reşiţei.

După ce ne-am mutat, ne-am luat perdele, câteva schimburi de pat, un covor de iută şi ustensile de bucătărie. Am cumpărat câţiva pui ca să nu stea coteţul gol. Baba şi moşul care plecaseră la copiii din Germania ne-au lăsat moştenire un motan, căruia i-am adăugat doi căţei părăsiţi în faţa căminului. Motanul era urâcios, căţeii jucăuşi, dar tocmai ei vor fi curând, după ce i-am strâns de pe drumuri, sacrificaţi.

Am hotărât s-o aducem la Jebel şi pe fiica noastră, însă nu eram sigur că socrii se vor lăsa înduplecaţi s-o lase. Aşteptam cu sufletul la gură venirea lor, dar mă temeam cumplit că va veni nevastă-mea fără ea. M-am dus la gară să le aştept cu două ore înainte.

Când au coborât din tren *amândouă*, era cât pe ce să n-o recunosc: Luci a mea avea patru ani… Ba nici atât, căci abia în noiembrie îi împlinea.

M-a recunoscut, dar cu greu. Nu scotea o vorbă. Mamă-sa o mai întreba câte ceva, ea îşi încleştase gura. Apoi încet, încet a început să ciripească. Pentru mine a fost mai întâi o surpriză plăcută, am râs chiar cu poftă când am auzit-o vorbind în curatul grai de la Câlnic. Mai târziu era să aud din gura ei şi drăcuielile babelor de felul: „drace ia-l", „du-ce-amarului", „ia-ţi dracu dobânda" ş.a.

La câteva zile, mamă-sa s-a dus cu bibliotecara la Timişoara cu maşina cuiva şi, printre altele, a primit „comandă" de la fiică-sa să-i cumpere „papuci cu coadă". Până la urmă am înţeles că era vorba de şlarpi, dar nu de poaceni, cipici, cum se făceau la Câlnic, ci de papuci cu partea din spate lipsă. Când mamă-sa i-a arătat o pereche de sandăluţe cochete, cu un fel de baretă lată, dar cu partea de dinapoi plină, Luci a aruncat pantofii, spunând cu năduf:

– Ia-ţi dracu' papucii… Ăştia-s papuci cu coadă?!

Am avut discuţii aprinse eu şi soţia în legătură cu ea. Se apropiau încet, încet anii de grădiniţă, apoi cei de şcoală. Noi ne vedeam stabiliţi definitiv în Jebel, dată fiind averea care ne picase plocon, dar ne îngrijora viitorul fetiţei. Despre un frăţior nu mai putea fi vorba, căci o intervenţie ginecologică făcută la Ciacova pusese capăt posibilităţii ca nevasta-mea să mai aibă copii. Acum regretam amândoi şi vom regreta multă vreme. Am reparat greşeala noastră, dacă se poate spune aşa, sfătuind-o pe fiica-mea ca, după ce se va căsători, să facă măcar doi copii. Şi aşa s-a întâmplat că a făcut un băiat şi o fată, iar urmările benefice ale acestui fapt se văd clar.

Nu bea lapte decât din sticla cu susetă, avea unele ieşiri imprevizibile şi într-o anumită împrejurare ne-a speriat de moarte.

La căminul cultural era bal mare. Nu puteam lipsi şi aş fi vrut să fie şi soţia cu mine. Ne-am culcat, ne-am prefăcut că dormim şi am pândit-o să vedem dacă a adormit. Când am crezut că doarme dusă, am plecat tiptil şi am trecut drumul la cămin. Nici peste zece minute a venit vecina, doamna Roşu şi ne-a chemat acasă. Ce făcuse Luci? Bănuia că vom pleca, înţelesese ceva din discuţiile noastre „conspirative”, sau nu ştiu din ce motiv, s-a prefăcut şi ea că doarme. S-a sculat şi de aici redau explicaţiile ei…

– Am luat papucul şi am spart geamul de jos, ca să nu mă tai, am ieşit afară şi m-am dus la gard la Mama lui Rodica cea mare. Tot Rodica o chema pe fata bibliotecarei, dar aceasta era mult mai mică decât fiica doamnei Roşu. A strigat cât a putut: „Mama lui Rodica cea mare, Mama lui Rodica cea mare!” nesinchisindu-se de cei doi câini care lătrau ca la lup şi puteau sări gardul şi s-o sfâşie.

Am îmbrăcat-o şi am luat-o cu noi. A dormit pe un scaun, după ce o vreme a privit fără interes la cei care petreceau.

Ne gândeam că, încet, încet, fiica noastră se îndepărtează de noi şi trebuia să luăm o măsură. Singura soluţie era s-o mutăm definitiv la Jebel, dar soţia nu era întru totul de acord, nu pentru că i-ar fi creat greutăţi, dar se gândea la plânsetele mame-sei, ale soacră-mei…

Am dus-o înapoi la Câlnic şi pentru prima oară de când plecasem m-am dus şi eu. Nu pot spune că nu trăia hrănită bine, îmbrăcată, dar totuşi cercul ei era închis între câţiva copii ai uliţei, mai mari decât ea. Practic creştea cu cei doi bunici şi cu Baba Lina, străbunica, căci Moş Ilie Cojocarul murise cu câţiva ani în urmă.

Într-o zi am rămas singur cu ea acasă, ceilalţi ducându-se la fân. A cerut lapte, am vrut să-i dau din cană, dar a refuzat. Voia „giungiul" ei (sticla cu biberon). I-am pus laptele în sticlă, am frecat bine suseta cu chinină şi i-am dat-o, a scuipat, a drăcuit, a cerut alt lapte. I l-am vărsat şi i-am pus altul. Apoi am îmbiat-o să bea din cană. A băut puţin, apoi tot mai mult şi încet, încet, a terminat *şolul*, cum îi zicea ea.

Seara, soacra-mea a vrut să-i dea laptele, dar a refuzat să bea din sticla cu biberon, spre disperarea bunică-sei care a şi tras concluzia că fata e bolnavă. Eu am zis, aşa într-o doară, să-i dau puţin din pahar. Spre stupoarea celor de faţă nu a vrut nici din pahar şi a cerut cana. A băut-o toată cum nici eu nu mă aşteptam. N-am deconspirat atunci ceea ce făcusem, ci mai târziu.

După câteva zile, a trebuit să luăm drumul Jebelului, iar Luci s-a despărţit greu de noi, spre ciuda soacră-mei. Ilie, socru-meu, era indiferent.

Popa Lugojan

După mai multe discuţii cu părintele Cornel Lugojan despre multe de-ale lumeşti, nu bisericeşti sau culturale, i-am propus să-i convingă pe cei care cântau în corul bisericii să vină la cămin o dată pe săptămână. Ba, dacă poate, să mai atragă şi pe alţii din vechiul cor, poate şi ceva tineri. Nu mi-a promis nimic, dar pe faţa lui vedeam că mă va ajuta.

Nu era deloc un popă habotnic, nu vădea nici urmă de făţărnicie pe care unele feţe bisericeşti o afişează în glas, în gesturi, în poveţe date şi cu rost şi fără rost, unii chiar cu o viaţă duplicitară. Era – cum se spune – om de lume. Închina un pahar

cu oricine, nu întrecea măsura, ducea o viaţă familială obişnuită, şi cu bune, şi cu rele. N-aş zice model, dacă iau în seamă unele bârfe care circulau, cu privire la aventurile lui extraconjugale. Circulau tot felul de „anecdote” pe seama lui, cărora altfel nu le pot spune, cum e cea cu slujbele făcute pentru bihorenii de la Liebling. Aceştia se aciuaseră într-o colonie la marginea satului în întregime locuit de nemţi, catolici deci, şi i-au cerut mitropolitului de atunci să vina popa Lugojan să le ţină slujbe într-o bisericuţă pe care şi-o ridicaseră cu toată sărăcia lor.

Popa Lugojan, după ce termina slujba ceva mai de vreme la Jebel, în unele duminici, nu totdeauna, trăgea o fugă cu şareta mânată de diacon şi le făcea slujba şi bihorenilor. Bineînţeles într-o variantă prescurtată. Avea un glas dumnezeiesc de bas şi slujba era o încântare. Oamenii îl conduceau o bucată de drum şi-l lăudau. Văzând Popa Lugojan că nu mai scăpa de nedoriţii săi enoriaşi, mai ales că mergea pe lângă şaretă şi se grăbea, a pus capăt discuţiilor:

– Apăi, eu ori fac slujbă, ori o dau dracului!

Bihorenii şi-au scuipat în sân şi şi-or fi zis în sinea lor, dacă nu chiar în gura mare: „Ptiu! Ăsta-i drac, nu popă!” Nu ştiu cât adevăr e în toată această întâmplare îndoielnică, rămasă în memoria mea.

Sigură este alta. Trebuia să fim cu corul la concursul de la Voiteni, unde se ţinea faza de dinaintea celei raionale sau nu mai ştiu care. Această întâmplare o anticipez, căci până a ajunge să participăm la concursuri, corul va mai trece prin multe încercări. Popa Lugojan trebuia să-l înmormânteze pe Moş Chie care răposase… Iar acesta nu era un fietecine, ci din rândul unor oameni de vază. Dacă slujba de înmormântare ar fi ţinut atât cât

cerea canoanele, unele la care se putea renunţa, nu mai ajungeam la concurs. Am vorbit cu cel de la CAP ca tractoristul care trebuia să ne ducă la concurs, cu remorca obişnuită, să stea în colţul cimitirului dinspre Voiteni. Popa Lugojan a bolmojit repede slujba, a întins-o spre colţul gardului, s-a dezbrăcat de cele popeşti din mers, le-a dat dascălului, dimpreună cu cădelniţa şi printr-o gaură din gard a urcat direct în remorcă. Costumul popular i-l ţinuse în braţe până atunci o coristă. A avut necazuri, căci a fost reclamat la protopopiat, dar nu cu cine ştie ce urmări.

Un dirijor pentru un cor

Corul deja se înjghebase, cu circa 25-30 de membri, dar se punea problema unui dirijor. Popa Lugojan ţinea basul cât toţi ceilalţi încă patru basişti, dar de dirijat nu se angaja.

Într-o vreme, corul a fost dirijat de învăţătorul Ion Bojin, un om blând cu care mă înţelegeam excelent. Prestaţia lui era mulţumitoare, aşa că ne descurcam. Fiul său, am citit într-o gazetă în anii de după decembrie 1989, era primarul comunei, iar despre el am aflat de curând că s-a stins din viaţă în anul 2001.

Întâmplarea a făcut că într-o zi m-a căutat un om (bătrân mi se părea mie atunci; oricum avea în jur de 50 de ani); fusese militar într-o formaţie de fanfară, operat de ulcer şi pensionat aidoma mie. Deci, în această privinţă, eram confraţi. Nu-mi inspira încredere din cauza aspectului său neîngrijit, la care se mai adăuga, poate, şi o anumită aversiune pe care o aveam de la o vreme faţă de băsărăbeni, căci omul meu, Vlasie Macarov, era băsărăbean şi voia să se angajeze cu oricât îl puteam plăti; nu avea pretenţii prea mari, ca dirijor al corului.

Coriştii mei nu-l voiau, dar le-am spus ca să nu audă urechile lui Macarov că, dacă nu face faţă, sau se ivea cine ştie ce, îl voi expedia, căci îl angajasem cu plată forfetară, din extrabugetul căminului. Pe de altă parte, după ce l-am întrebat ce piese corale bănăţene cunoaşte, de faţă fiind părintele Lugojan, i-am spus să-şi aleagă două-trei mai de răsunet, însă nu de o prea mare dificultate. La acestea Macarov a mai adăugat câteva din afara ariei Banatului, dar l-am sfătuit să le lase la o parte, deocamdată, pe acestea.

Au început repetiţiile. Acestea se făceau în sala anexă, destul de mare, din stânga, aflată imediat după ce intrai în sala de spectacole a căminului. Într-o seară m-a atras gălăgia din sala de repetiţii: ba se cânta, ba se hăhăia, apoi îl auzeam pe Macarov reproşându-le ceva coriştilor. Aceştia protestau, printre vocile lor distingându-se cea a basului numărul unu: Popa Lugojan. Am ascultat la uşă şi mi-am dat seama că Macarov se chinuia să-i înveţe piesa *În poieniţă* de Gh. Danga, bucată corală de virtuozitate, frumoasă, dar străină spiritului coral al locului. Când unii trebuiau să ţină hangul cu „Zumbai, zumbai", auzeam un „Câââr" lung şi sonor. Cârâitul era al popii. Am intrat, le-am spus să amâne repetiţia acestei piese pe altădată, dar văzându-l pe Macarov roşu ca focul, iar pe ceilalţi cu gurile până la urechi, am propus că e mai bine să pună capăt repetiţiei, căci şi aşa era târziu.

Popa Lugojan mi-a expus motivele lor, ale coriştilor, pentru care nu nu agreau piesa (era vorba şi de dificultatea ei pe care n-o puteau surmonta, dar şi de faptul că era intrusă). Macarov a pledat în favoarea piesei, cu argumente solide, dar subiectivul, în cazul dat, prima şi i-am explicat că nu va trece

multă vreme şi o vor accepta, însă acum pun în pericol existenţa corului pe care abia îl întremasem.

Era un om blând, cu rare ieşiri temperamentale, dar care parcă erau străine de fiinţa lui. Nu avea cu ce se îmbrăca… Şi atunci, mi-am adus aminte de un costum de al meu, maron închis, sau chiar negru, pe care nu-l îmbrăcasem decât de câteva ori. Acuma îmi rămăsese strâmt, nasturii nu mă ajungeau din cauză că mă mai îngrăşasem. Mi-l făcusem când eram slab de tot şi nu de puţine ori mă gândeam, aşa ca la un fapt divers, în primii ani după operaţie, când credeam că sfârşitul se apropie, că-mi va fi haina de înmormântare. Apoi nu l-am mai îmbrăcat.

Înainte de faza raională propriu-zisă, cea de la Ciacova, ne găseam în săliţa de proiecţie a filmului şi discutam lucruri neimportante. Nu încerca niciodată să-mi spună ceva despre familia lui, despre armată, nimic. L-am cântărit din ochi şi parcă m-am văzut pe mine cu câteva luni în urmă, doar că el era un pic mai scund. I-am spus direct:

– Domnul Macarov, am un costum negru, de culoare închisă oricum, aproape nou. Mi-a rămas strâmt şi nu-l mai pot îmbrăca…

– Dar de ce vă deranjează hainele mele? m-a întrerupt blândul Macarov. Se gândea probabil că i-l ofer spre vânzare…

– Nu, nici vorbă să mă deranjeze ceva sau că aş vrea să scap de el. Dar v-aş ruga să-l încercaţi dacă vă vine bine şi să-l îmbrăcaţi la concursul de la Ciacova.

A stat puţin pe gânduri, apoi a încuviinţat cu ciudă, cu un fel de reproş, pe care i-l înţelegeam. După ce m-am întors din odaia unde locuisem odată, l-am văzut pe Macarov de parcă era la probă. Hainele îi veneau aproape bine, căci mânecile

erau un pic prea lungi şi umerii căzuţi. Am găsit imediat soluţia, dar nu i-am împărtăşit-o, spunându-i doar să treacă pe la noi peste două zile să-şi ia costumul. Îmi făcusem planul. Băiatul care îmi transformase o haină mai veche îi va scurta mânecile fără să le taie, probabil, dar aş fi acceptat să şi le ciuntească un pic; lărgimea umerilor se putea retuşa cu ceva pe dedesubt. M-am mai gândit şi la o cămaşă albă şi la o cravată, singura pe care o aveam; rămânea problema încălţărilor. Mi se părea că are un număr – două mai mare decât mărimea piciorului meu. Până i-a ajustat croitorul haina, punându-i şi doi umeri falşi, am găsit şi pantofi, la directorul şcolii, Gheorghe Marincu.

Aşa că Macarov a apărut în faţa corului îmbrăcat cum îmi doream, dar ştersese cu el tot varul de prin culise. Doar pe o parte am mai avut vreme să-l curăţ, căci era iute ca piperul şi nici n-am băgat de seamă când s-a postat în faţa corului. Totul a ieşit bine şi misterul costumului a ţinut doar până la gară, în Ciacova, căci de unde, de neunde, s-a aflat.

Din proprie iniţiativă a înfiinţat un cerc pentru copii ca să-i înveţe cântatul la unele instrumente (acordeon, flaut, clarinet) şi oamenii au avut încredere, în felul acesta Jebelul fiind, pe vremea aceea, singura localitate cu un astfel de cerc, dacă nu cumva voi fi greşind, căci mi se pare (memoria nu mă mai ajută cu fidelitate) se mai găsea unul la Pădureni, unde învăţător inimos era Piţu din Butenii Aradului. Acesta a rămas surprins când, vorbind ba de una, ba de alta, a aflat că noi, foştii elevi de la Şcoala Normală „Mihai Viteazul” din Chişinău, lăsasem instrumentele de fanfară în Buteni, nemaiputând să le cărăm cu noi prin Munţii Zarandului. El era convins că rămăseseră de la nişte nemţi (!).

Singura nemulţumire a lui Macarov era aceea că nu-l luam în deplasări, căci deplasările noastre erau făcute – cum am mai spus – într-un scop practic. Să încasăm bani cu cheltuieli puţine. Uneori se mai întâmpla, când mergeam prin apropiere, să luăm şi corul, dar aceştia erau nemulţumiţi de mijloacele de transport, căci nu spre toate localităţile din jur aveam trenuri să ne putem deplasa, aşa că mijlocul nostru de locomoţie erau remorcile CAP-ului sau ale IAS-ului de la Voiteni, unde secretar de partid era Iliuţă, jebelean de baştină, om înţelegător. Drept compensaţie, la IAS Voiteni am dat spectacol (teatru şi bal) gratuit, dar masa pe care ne-au servit-o cei de aici, unde aveau de toate, a fost peste orice aşteptări.

Un „Maxim Gorki" ratat

Încrederea celor de la raion, precum şi a celor de la regiune creştea, dovadă că mai marii raionului de partid, consultaţi, nu au mai fost de acord să trec la catedra unei clase ca învăţător, iar cei de la regiune m-au împuternicit cu o adeverinţă din care reieşea că fac parte din consiliul (lărgit) al comitetului regional şi aveam dreptul să controlez activitatea cultural-artistică în toată regiunea, drept de care nu m-am folosit niciodată, dar păstrez hârtia printre altele.

La şcoală predam din când în când şi nu numai la clasele I-IV, ci şi la cei mari, când se îmbolnăvea cineva sau din cine ştie ce motive nu se putea face suplinirea cu cadrele din şcoală. Cu Marincu m-am împrietenit, îi făceam vizite uneori, dar era nemulţumit că nu ţineam pasul la băut cu el. Eu, de fapt, ciuguleam din câte un pahar de vin, el însă era băutor înrăit. Târziu, am aflat de soarta lui: fiind profesor la liceul din Ciacova, a plecat

de undeva, de la cineva, beat, a căzut într-un şanţ şi a murit asfixiat. Abia trecut de 50 de ani.

Îmi intrase în cap o idee, drept care am schimbat cu el un dicţionar francez-român cu unul ruso-român, foarte bine întocmit sub coordonarea lui Nea Gogu Bolocan pe care, peste ani, îl voi cunoaşte şi-i voi deplânge şi lui moartea timpurie. Păstrez dicţionarul, l-am folosit până l-am ferfeniţit în perioada pregătirii doctoratului, căci bibliografia de care dispuneam era, în mare parte, primită de la Anatolie Ilici Eremia din Chişinău, desăvâşind deteriorarea lui în cei şapte ani cât am fost traducător de rusă, la CCSITEH din Reşiţa, angrenat în proiectele motoarelor de la Krivoje-Rog.

De ce-mi trebuia mie dicţionare ruseşti? Mi-am zis că voi intra mai uşor decât în altă parte, după ce voi împlini trei ani de stagiu la sat, cum cerea regula, dacă mă voi înscrie la Institutul de Limbă Rusă „Maxim Gorki”, părându-mi-se mai pe măsura puterilor mele şi apoi îl voi termina în trei ani. Un alt motiv era acela că nu se punea problema să umblu după un post de limba rusă, căci de astfel de posturi era nevoie în multe şcoli. O altă neghiobie care, spre norocul, meu nu am dus-o până la capăt.

Eu aveam doar doi ani de stagiatură la sat, dar nu mai aveam răbdare. Cu complicitatea celor de la secţia de învăţământ, mai cu seamă a regretatului Victor Dobrescu, am primit o adeverinţă că am efectuat trei ani în învăţământul rural, zicându-şi că Bucureştiul e departe de Jebel.

M-am pus să învăţ pe ruptele programa de admitere la institutul „Maxim Gheorghe” – cum îi ziceau unii în derâdere – şi m-am prezentat la Bucureşti. Institutul era undeva pe lângă Piaţa Amzei? Sau confund… Acolo era o sală a ARLUS-ului.

Oricum, după ce am dat examenul, la nici două săptămâni, am primit un plic mare, în care se găsea dosarul meu, cu adeverinţă, cu cerere, cu nelipsita autobiografie. Nu am îndrăznit niciodată să ascund, sau să mistific datele autobiografice care mi s-au cerut cu diverse ocazii. N-am făcut-o nici de data aceasta. Or, lucrurile erau flagrant contradictorii: din adeverinţă reieşea că aveam trei ani în mediul rural, din autobiografie era clar că nu erau decât doi.

Naiv şi bazându-mă că intrasem cu o medie mare (peste opt cu câteva zecimi bune), am luat din nou drumul Bucureştilor. M-am prezentat, cu bunăvoinţa unei secretare, chiar la tovarăşul Ivanov, cu ajutorul căruia tradusese Cezar Petrescu *Pe Donul liniştit*. La iluziile mele mai adăugasem şi aceea că un om care tradusese atât de minunat (deşi mă înşelam, măiestria era a lui C. Petrescu), o carte atât de minunată, va aproba o derogare, dat fiind că bătusem „pasul pe loc" cum îmi ziceam eu, referindu-mă la anii armatei. S-a purtat cu mine într-un mod inimaginabil de grosolan. Când a mai aflat că fusesem şi ofiţer, parcă îl apucase turbarea. Deci eticheta aceasta de „ofiţer, o fi ţăran, o fi ţigan, o fi ceva", cu care îmi dăduse peste nas o fată, cândva, nu era una favorabilă nici în criteriile de apreciere ale unor oameni serioşi, maturi. Aşadar, am ratat Institutul „Maxim Gorki".

M-am împăcat cu ideea că voi rămâne director de cămin cultural, cel mult încă un an, dacă nu şi atunci mi se va ivi în cale vreo oprelişte.

De la o vreme, devenisem neagreat şi de Boţan, cel care mă investise cu puteri de control. Eram clonţos, nu mă purtam cu supuşenie, dar nici în Jebel lucrurile nu stăteau prea bine.

O escapadă pescărească şi o admitere la liceu

Făceam escapade cu IJ-ul lui Cuza, fără telescoape, tip primitiv, rămas din vremea războiului, la balta Tofaia, pescuiam cu zăbroanea, o plasă de circa trei metri, cu două beţe la capăt, cu care măturam fundul bălţii şi deseori aveam surpriza să prindem peşte peste aşteptările noastre. Cuza mă lăsa să conduc IJ-ul pe drum drept de ţară, unde nu era pericolul să dăm peste vreun miliţian. Am adus odată o ştiucă de aproape un metru. Chiar dacă pare minciună pescărească, aşa era: nu avea cu mult sub un metru.

Cât timp nevastă-mea a studiat cartea Sandei Marin, eu cu amicul Cuza am băut aproape un litru de răchie de dude, slăbuţă, dar răchie totuşi. L-am cinstit şi pe motanul lăsat moştenire de nemţii plecaţi în Germania: eu l-am ţinut, i-am deschis gura, iar Cuza i-a turnat două linguri de „dudească". Bietul motan a fost lovit brutal de alcool, s-a dus până la gard, s-a urcat cu greu pe el; de-acolo ne privea mieunând fals, lăsând să-i curgă balele, mustrându-ne pentru gestul nostru barbar.

Jumătate de ştiucă, după ce o tăiasem de-a lungul pe spate, am mâncat-o la mine. Nu ştiu al cui merit a fost (al Sandei Marin sau al soţiei), dar a fost excelentă… Sau va fi fost de vină şi *dudeica*. (Nu-i zicea Cronicarul Banatului ţuicii de prună: *pruneică* ?)

Dar nu-mi făceam de cap, lăsându-mă în braţele atâtor tentaţii care se iveau, căci în fiecare seară, era sau nu era ceva de repetat, se strângeau şi tineri, şi bătrâni: unii de o parte, ceilalţi de alta.

Trebuia să fac cum mă pricepeam şi o brigadă artistică de agitaţie. Nu că nu aş fi avut cu cine o face, căci aveam şi

fete, şi băieţi. Dar să-i fi pus să critice pe cutare şi cutare că nu şi-a lucrat parcela la CAP, că altul doarme până în crucea amiezii la umbra vreunui copac, lovit de băutură, că cei nouă, măcar că-şi dăduseră tot avutul la colectiv, erau socotiţi, dacă nu chiaburi, „duşmani" ai noii orânduiri săteşti… Cuvântul *duşman* era folosit cu mare uşurinţă de instructorul Giurgiuleanu Marius, reprezentantul raionului, despre care am mai pomenit.

Un eveniment pe care l-am ţinut minte şi-l ţin şi acum, de parcă ar fi fost ieri, este următorul. O femeie, din partea Jebelului dinspre calea ferată care mergea spre Libling, a venit la mine şi m-a întrebat dacă nu vreau să-i ajut fata să se pregătească să intre la liceul din Ciacova. Pentru moment am rămas blocat, căci nu mai pregătisem pe nimeni şi nu era vorba doar de limba şi literatura română, ci şi de matematică şi de alte probe ce se mai dădeau. M-am ocupat (căci am acceptat până la urmă) s-o pregătesc la română şi matematică. Şi aşa am ajuns preparatorul primei mele eleve: Lenuţa Negrea. Atât mai ţin minte: era mignionă, avea părul lung şi negru ca pana corbului, ochii la fel negri, sfioasă, iar eu trebuia s-o învăţ gramatică şi geometrie, mai ales, pentru că celelalte le mai descâlcea. Aveam încă două luni până la examen. Cum ziua eram mai mult liber, am hotărât să vină la noi, ne aşezam pe o pătură în dosul casei ca să nu fim în ochii celor care treceau pe drum (casa noastră nu era ascunsă vederii cum sunt cele de la Câlnic) şi învăţam. Minte ageră, voinţă avea, dorinţa să intre la liceu era vădită. Mamă-sa a încercat să se târguie cu mine, să mă plătească. Habar nu aveam de astfel de servicii şi tarife şi a rămas că ne înţelegem. Începând de a doua, a treia zi, mama Lenuţei, venea la noi cu pâinea de cuptor, de casă, încă aburindă, cu o oală cu smântână, un pui şi nu mai spun ce. Nici ea nu avea noţiunea

„comercială” a unei astfel de „afaceri”. Destul că era mulţumită de cum învaţă fata şi, bănuiesc, aceasta îi vorbea numai laudativ de „dascălul” ei. Dovada cea mai concludentă a încrederii pe care şi-o pusese în mine a fost că, în ziua examenului, am ajuns târziu la gară. Nu voia să meargă la examen fără mine, deşi ştia că n-o puteam ajuta cu nimic acolo. Văzând că nu mai apar de după salcâmi, nu voia să urce în motorul de Ciacova. M-a văzut, eu am fugit cât m-au ţinut picioarele, am prins din mers bara de la scara vagonului şi nu m-am dus la ea, ci la conductor să mă autodemasc, voind să-i plătesc biletul. Pe vremea aceea nu se născuse încă „naşul” sau, dacă erau, astfel de specimene erau rare, nu se ştia de călătoria cu „naşul”. Mamă-sa a strigat că biletul meu e la ele, căci îmi luase şi mie bilet.

La Ciacova nu am făcut nimic altceva decât să mă învârt în jurul liceului. Nu cunoşteam profesorii, nu cunoşteam nici reşedinţa de raion, căci mergeam rar, doar să iau bilete de spectacol, să le decontez, sau să mă prezint la şefii mei pe linie culturală, rareori şi numai chemat la raionul de partid, unde un Ungureanu nu mă putea suferi, deşi nu avea ce să-mi reproşeze. Şi avea obiceiul să mă vâneze (nu zic să mă controleze). Dar să nu uit de eleva mea: a intrat şi încă obţinând o notă bună.

Acţiuni de propagandă

Cu brigada artistică de agitaţie o rezolvasem. Am întocmit un scenariu, din al cărui text nu se înţelegea nimic concret, chit că era critic, în stilul „Marinică, zis codaşul” sau alte metehne omeneşti, dar toate puse pe muzică la modă. Numai de *Marina* dacă amintesc, vă puteţi da seama de succesul „propagandistic” al brigăzii, sau de *La ragazza* ş.a.

La un cămin cultural de pe vremea aceea, mai ales dintr-o comună unde se dovediseră atâţia recalcitranţi, trebuia să faci citirea presei la câmp, să aduci de la oraş brigăzi ştiinţifice, să întocmeşti procese literare sau cinematografice şi alte. Găselniţe pornite din capete ideologic înfierbântate.

Una din metodele socotite de organele propagandistice de partid că au priză în masele de oameni era cititul presei la locul de muncă, în pauzele de masă. Metoda nu era o noutate: o ştiam din armată, unde fiecare pluton avea un „cititor cu glas tare" (pe al nostru, dată fiind proeminenţa organului olfactiv, îl chema „cititor cu nasul mare").

O singură dată am fost la arie, în timpul treierişului, le-am vorbit despre pericolul care ameninţa pacea lumii, despre încercările imperialiştilor americani (era cu câteva luni înainte de declanşarea conflictului din Marea Caraibilor)… „Le-am vorbit" era un fel de a spune, căci le-am citit din „Scânteia" noastră cea de toate zilele un articol, l-am mai comentat, explicându-le unele lucruri. Oamenii şedeau cuminţi la umbra câtorva copăcei, cam pe unde fusese slogul între două loturi de pământ pe vremuri, fiecare cu stăpânul lui, mâncau liniştiţi din merindea luată de-acasă, iar eu ca să-mi fac misiunea toată, la sfârşitul cititului am pus întrebarea standard:

– Are cineva de pus întrebări?

Baba Persa, căreia îi fusesem chiriaş, a avut curajul să-şi ridice problema care o măcina şi a întrebat:

– Dar mierea când ni-o dă? Că nu-i mult şi scoatem sfecla aialaltă.

Celor care nu ştiau despre ce era vorba, le explic că pustenii spuneau zahărului *miere*, nu *ţucur*, *ţucură* ca în alte

părţi ale Banatului, cu o vorbă împrumutată de la nemţii colonişti. *Miere* evoca vremurile de odinioară când nu se ştia de zahăr, când oamenii îşi îndulceau ce aveau de îndulcit cu darul stupilor, cu melasă. Baba Persa voia să ştie când le dă colectiva raţia de *miere* potrivită fiecăruia cu cât lucrase la scosul sfeclei de zahăr din anul anterior. A fost singura întrebare care mi s-a pus şi la care nu am ştiut să răspund. Ce-i interesa pe ei ce fac ruşii cu rachetele, de pericolul care pândea omenirea şi care putea izbucni în cine ştie ce colţ de lume, dar propagându-se pretutindeni?

În altă zi, a apărut „vulpea partidului" cum îi zicea un erou din *Nişte ţărani*, romanul lui D. Săraru. Ungureanu s-a dus întins la arie, a întrebat dacă directorul le-a citit ziarul. Doi tineri mai îndrăzneţi au sărit cu gura şi-au spus ca am fost, că le-am făcut capul calendar cu toate liftele pământului.

– Numai de n-ar veni turcii, a mai adăugat un moş mucalit, nu prost.

Dar se vede că amintirea turcilor era un adevăr pe care un etnolog, un lingvist, un cercetător cu aplicaţie în domeniu îl putea proba. Mi-am adus aminte de avertismentul tovarăşului meu din tren că jebelenii îs „turciţi". I-am cunoscut şi pe unii pe care îi chema Codârnai, Mârzea, Mârzoc; de Lifa am amintit, şi alţii pe care i-am uitat. În altă împrejurare, când mă aflam la neamurile mele din Sacoşul Turcesc, am observat, atât cât mă pricepeam, motive florale în bluzele femeilor care aduceau a motive orientale. Nu am băgat de seamă să fi rămas urme antropologice vizibile (privind înfăţişarea), de aceea cred că nu s-a ajuns până în a se împreuna românii cu turcii prin căsătorie.

Brigăzi ştiinţifice, care să le lămurească oamenilor marele cuceriri ale Uniunii Sovietice, ale *Minunii Sovietice*, cum se

încăpăţâna unul să-i zică Uniunii Sovietice, preferând să fie dat drept scrântit, avantajele mecanizării, ale aplicării îngrăşămintelor chimice etc. nu puteau fi constituite cu „potenţialul ştiinţific” din şcoală, cu intelectualii comunei, aşa că trebuia să apelăm la sprijinul raionului, dar mai ales al Timişoarei.

Începuse ofensiva nemiloasă de stârpire a cailor în aşteptarea tractoarelor. La IAS Voiteni erau omorâţi pe capete, terciuiţi şi daţi de mâncare porcilor. Cu timpul, scroafele deveneau carnivore şi îşi devorau purceii. Caii mureau, tractoarele se lăsau aşteptate. Oamenii nici nu prea aveau încredere în aceste tractoare, de aceea trebuiau lămuriţi. Am apelat la un cadru de la Institutul Agronomic, pe care l-am prevenit – acest lucru îl făceam şi cu alţi tovarăşi, oameni de ştiinţă – să vorbească pe înţelesul sătenilor, să nu intre în detalii tehnice. Numai că „tovarăşul profesor” nu m-a ascultat. Şi-a vărsat peste capetele celor circa 30 de oameni adunaţi în sala mică a căminului o mulţime de date tehnice, termeni despre care nici eu nu ştiam, sau pe care nici nu-i intuiam.

Unul din jebeleni a reţinut numărul de cai putere şi la urmă s-a încumetat să-l întrebe pe „tovarăşul profesor inginer”, probabil şi „doctor”:

– Cât de mare trebuie să fie ruda (oiştea) acestui tractor minune ca să poată fi prinşi atâţia cai la ea?

Zbirul de la Raion

Jebelenii erau oameni nu numai făloşi ca mai toţi bănăţenii, dar aveau o mândrie a lor, în mare parte justificată, căci nu erau o localitate de rând. Comună mare, chiar dacă nu avea nici un sat aparţinător, fiind ea singură întinsă şi cu număr apreciabil de

locuitori: de la nord spre sud, din hotarul cu Obădul şi până în cel cu Lieblingul se lungea pe aproape 6 km, iar de la nord (din hotarul cu Pădurenii) şi spre sud (până în cel cu Voitenii) număra mai mulţi; poate chiar 10 km. Avuseseră pământuri multe şi mănoase; pământ de pustă. Acum era totul o apă şi un pământ. Loturile cultivate se succedau: porumb, sfeclă, floarea soarelui, grâu ş.a., aşa cum – chipurile – aproba adunarea generală a colectivei, în realitate totul hotărându-se la raion, fără să se ţină seama de sol, de culturile din anii următori sau de alţi factori.

Pe hotarul Jebelului se vedeau, din loc în loc, nişte movile acoperite de vegetaţie pitică, de ierburi, ca nişte tumuli străvechi, care, de fapt, erau cazematele ridicate în febra creării unei linii de apărare pentru a-i stăvili pe „năvălitorii" sârbi, părăsite ulterior, când relaţiile cu vecinii noştri vestici se schimbaseră, revenind la sentimente mai bune. Nu mai existau sloguri – cum zic bănăţenii –, haturi, locuri unde să se adăpostească vietăţile câmpului (iepurii, prepeliţile şi alte specii cinegetice care se răriseră simţitor).

Oamenii lucrau în dorul lelii, fără chef, fără interes, căci nici ceea ce se stabilise în adunările lor nu li se dădea, fie că se făcea recolta, fie că nu.

Autonomia comunei era o ficţiune. Totul se rezolva la raion, iar Jebelul avusese norocul să capete un istructor pe măsura îndărătniciei lor iniţiale, care încet, încet s-a muiat.

Cazul acelui odios instructor, pe numele său Marius Giurgiuleanu, mi-a rămas ca o obsesie de care nu mă puteam descotorosi nici când nu mai eram în Jebel.

Cei nouă răzvrătiţi care nu voiseră să se înscrie la colectivă, dar îşi predaseră averea (pământ, atelaje, vite) colectivei, ei

luându-şi lumea în cap, erau convocaţi la ordinul instructorului prin oamenii sfatului să fie prezenţi în cutare zi la sfat, la o oră care le strica toată ziua. În jurul orei zece venea tovarăşul Giurgiuleanu, învârtind pe deget un inel cu nişte chei, intra în săliţa unde se găseau recalcitranţii. Nu „bună ziua", nu nimic altceva, o vorbă omenească, acolo. Începea misiunea-i devinită obsesie şi ţelul vieţii lui:

– V-aţi mai gândit? Intraţi în colectivă?

Fiecare răspundea în felul său. Unii negau dând doar din cap, alţii spuneau un *nu* hotărât, sau abia şoptit… Îi trimitea acasă. Cei care lucrau, îşi luau ziua de învoire de la fabrică, după cum se înţelegeau cu şefii de acolo. Dacă nu s-ar fi prezentat la chemarea sfatului (popular), ar fi fost amendaţi. Învoirile prea dese le puneau slujbele în primejdie. Şi hărţuiala continua…

Curând voi intra şi eu în conflict direct cu el, deşi şi până atunci, la acel incident, vedeam că nu mă are la inimă. Cei de la Pădureni au cedat aparatul de proiecţie Jebelului, ei făcându-şi rost de un altul, nou. La sediul colectivei, s-a pus problema dacă să-l acceptăm. Eu, ştiind că nu sunt şanse să primim şi noi unul nou, am spus că nu e cazul să refuzăm, mai ales că e o „pleaşcă". Nu ştiu cum voi fi răspuns exact, dar cuvântul *pleaşcă* îl folosisem. Giurgiuleanu, de faţă fiind, a avut o ieşire brutală, încât aveam impresia, la un monent dat, că mă va da afară nu din sală, ci din sat. Am încercat să-i explic ce înseamnă *pleaşcă*, dar în zadar.

Am ajuns acasă abătut şi nedumerit. M-am adresat singurului dicţionar pe care îl aveam atunci, *Dicţionarul limbii române moderne*, unde definiţia era clară, cea pe care o ştiam şi eu: „câştig neaşteptat…"; „chilipir". Era adevărat că în limba

veche avusese înţelesul de „pradă de război, captură, jaf’, sens pe care limbile de unde îl împrumutasem, din bulgară, sau sârbă, îl păstrează şi în prezent. Probabil că şi craşovenii lui îl foloseau cu acest sens. Am luat dicţionarul la subsuoară şi m-am dus la camera oficială, unde locuia. Am încercat să-i arăt ce scrie într-un dicţionar românesc despre *pleaşcă*, dar în zadar. M-a îmbrâncit pur şi simplu. Nu a avut nici simpla curiozitate să citească cele câteva cuvinte. În prostia lui fudulă nu avea de unde să ştie că, în evoluţia lor, cuvintele îşi schimbă sensul şi că nu mă referisem la un act de *jaf*.

Îi ajunseseră la ureche bârfele unor „binevoitori” jebeleni, printre care unul era şi Ionel Pascu, un ins unsuros, cu priviri şerpeşti, un caracter greu de definit. Toate plecau dintr-un singur loc. Şi, spre ruşinea ei, mai ales că era o femeie inteligentă, dar cu familia compromisă, divorţată, cu o fată, bibliotecara Ostoia Stela, încuraja avansurile unor inşi (mai precis ale unuia, verişorul ei), avansuri pe care i le făcea soţiei mele. Îi găseam adesea în bibliotecă, dar fiecăruia îi justificam prezenţa: unul era vărul ei, cealaltă, soaţa mea, era prietena ei cea mai apropiată, prietenie pe care am încurajat-o de la bun început, tocmai pentru ceea ce am spus mai sus despre „Mama lui Rodica cea mică”: cultura, inteligenţa.

Când verişorul ei a uitat de orice elementar scrupul, am luat măsuri, interzicându-i soţiei prietenia cu bibliotecara codoşă. Mai mult chiar, de teama unor urmări mai grave, am decis să plec din Jebel… Dar trebuia să am răbdare să-mi împlinesc cei trei ani de stagiu la sat pentru a mă putea înscrie la cursurile fără frecvenţă ale unei instituţii superioare de învăţământ. Nu voiam să rămân simplu învăţător.

Cu urna mobilă

Vatra satului, a comunei Jebel, era foarte ciudat alcătuită. Strada mare, cea pe unde treceau maşinile dinspre Voiteni, aici ajungând şi dinspre Stamora Moraviţa, dar şi dinspre Reşiţa, continuându-şi drumul spre Timişoara, avea casele orânduite una după alta, cu mici plaţuri, locuri lipsite de construcţii între ele. Imediat, de lângă căminul cultural, drumul se abătea spre dreapta şi trecea o bună porţiune prin sat, apoi ieşea în câmp liber şi ajungea în Liebling, localitate alcătuită din colonişti şvabi aduşi la începutul veacului al XVIII-lea, care mai avea şi o altă denumire: *Brist*, denumire slavă cu semnificaţia „Ulm". Denumirea germană a fost dată de Curtea Imperială spre liniştirea coloniştilor care se declarau nemulţumiţi de condiţiile vitrege de aici, căci *Liebling* nu înseamnă altceva decât „Favorit(ă)", denumire oarecum mângâietoare, acordată în compensaţie. Lieblingul nu era rupt de lume, căci din Jebel, un vagon de la motoarele care veneau dinspre Gera se desprindea şi mergea până în satul de colonişti.

Imediat după primărie, Sfatul Popular pe atunci, după Miliţie, aflată alături, drumul se îndrepta spre gară şi, prin dreapta gării, continua spre Ciacova, trecând pe lângă Obad. Aceste artere principale aveau casele aproximativ legate, fără hiatusuri, dar în vatra localităţii erau câteva izlazuri pentru gâşte, porci, ba chiar şi pentru animalele mari. Într-un cuvânt, Jebelul nu avea un aspect comasat, omogen. Nici gospodăriile, inerent, nu erau apropiate cât de cât din punct de vedere al prosperităţii.

Procentul sărăcimii a crescut prin stabilirea aici a unor familii venite de aiurea: se găseau, mai ales, refugiaţi din nordul ţării, veniţi o dată cu cedarea Ardealului, şi care apoi nu s-au

mai întors la vetrele originare; se găseau, de asemenea, moldoveni, puţini, aceştia aduşi de foametea cumplită a anilor 1946-1947. Din punct de vedere etnic, marea majoritate era alcătuită din români, dar nu lipseau ungurii, nemţii, sârbii şi, evident, nelipsiţii ţigani.

Cu toate acestea, în cei trei ani cât am stat aici, nu au existat conflicte de amploare, decât obişnuitele certuri ale satului. Organele de miliţie nu se purtau abuziv, ba din contra, rezolvau treburile cu tact şi, de regulă, erau omenoşi. Nu mi-l amintesc decât pe cel care purta numele de familie Miron, un om exemplar din toate punctele de vedere.

Nejustificat obiectiv, Jebelul nu-mi plăcea pentru simplu motiv că era o localitate de pustă, or eu eram obişnuit cu unduirile dealurilor, cu prezenţa pădurii, cu aerul munţilor, chiar dacă atmosfera Reşiţei era puternic viciată de combinatul metalurgic.

Nu meschinele manevre ale bibliotecarei au constituit principalul motiv al plecării noastre din Jebel, ci faptul că eram conştient că, deşi beneficiam de avantaje, simţeam că aici mă voi abrutiza într-un fel, mă voi plafona. Voiam să zbor ceva mai sus, mai ales că atâţia ani îi irosisem în armată. Credeam, speram că într-un mediu urban m-aş fi putut afirma pe măsura aspiraţiilor mele, că cercul de prieteni va fi altul decât cel alcătuit de jebelenii mei, cu care nu pot spune că nu mă înţelegeam. Poate greşeam… Căci nu trăisem până atunci în atmosfera satului, existenţa mea, în vacanţele de vară, fiind îngrădită de faptul că îmi petreceam copilăria între două sate (Câlnic şi Ezeriş), în perimetrul sălaşelor câlnicenilor. Eram convins (dar mă înşelam amarnic) că scene cum e cea descrisă în continuare nu se pot petrece la oraş şi că acolo nu te-ai fi pretat la astfel de lucruri.

Nu mai ştiu care alegeri erau, în ce an se petreceau lucrurile, dar mai mult ca sigur că erau cele din 1962, deci în anul când am părăsit Jebelul.

Fusesem numit în comisia electorală, făceam parte din colectivul celor care urmăreau desfăşurarea alegerilor. Seara se apropia şi un număr îngrijorător de mare de jebeleni nu se prezentaseră la vot. S-a luat măsura ca trei echipe să plece în trei părţi ale satului cu urne mobile ca să îmbunătăţim „participarea la vot”.

Eu am plecat cu o şaretă de la CAP, împreună cu Rădulescu pe post de căruţaş, dar şi de membru al colectivului. Ne revenea partea dinspre Liebling, cea mai dificilă, cea mai eterogenă în privinţa componenţei sociale, etnice, parte în care se găseau aproape toţi cei care refuzaseră înscrierea în colectivă. În mijlocul parcelei noastre se găsea un izlaz, în care ar fi încăput un sat. Am bătut la porţile câtorva case, câinii ne lătrau, aşteptam să vină cineva la poartă, apoi începeam să le explicăm despre ce este vorba. Ni se spunea că absentul e bolnav. Noi ne ofeream să-i punem urna sub nas, să-i explicăm cum se votează şi să-l bifăm pe lista celor absenţi.

Dacă am fi procedat cu toţi aşa, ne apucau zorii, iar raionul ne bombarda cu cereri de rapoarte privind procentajul celor care au votat. Ideea a fost a mea. Poate că umbla şi prin capul lui Nicu Rădulescu dar nu îndrăznea s-o mărturisească. I-am spus să tragă pe izlaz, să oprească sub becul chior atârnat de un stâlp stingher, cu o mână să ţină hăţurile, cu cealaltă să bifeze pe cei înscrişi pe listă, după ce mi-i citeşte, iar eu votez, împăturesc buletinele şi le introduc în urnă. Astfel, cu câteva voturi anulate şi cu cei pe care nu au putut fi găsiţi, pentru ca lucrurile să pară cât mai credibile, ne-am îndeplinit sarcina.

Încercam un sentiment ciudat, deşi ştiam ce înseamnă votul în situaţia unui singur partid şi cea a candidaţilor aleşi înainte de a fi votaţi, dar voi avea ocazia să văd lucruri şi mai nefireşti ca acesta. Însă atunci, voi fi la oraş, la Reşiţa…

Înainte de a pleca, pe la sfârşitul lui august, mă gândeam adesea la ceea ce făcusem în aceşti trei ani. Pe lângă cele spuse până acum, în capul tuturor izbânzilor trona încrederea pe care mi-o câştigasem în oameni. Am podit pentru prima şi ultima oară o cameră, cea de lângă scenă, făcusem o anumită ordine, adusesem bani căminului din care s-a putut plăti dirijorul, acceptat şi îndrăgit până la urmă de jebeleni, cumpărasem o cortină nouă, reparasem toate instrumentele cu defecte, adăugasem celor existente un xaxofon, necesar orchestrei de muzică uşoară, căci până la urmă ţiganii au pierdut monopolul de a cânta la rugile şi horele satului.

Regretam un singur lucru, important cu adevărat, pe lângă alte reproşuri mărunte. Acceptasem şi mă făcusem purtătorul de voce, mai bine spus de ordine, de dispoziţie, de indicaţii ale organului, care a insistat să schimbăm data rugii satului din 20 iulie, ziua Sfântului Ilie, aflată în plină campanie agricolă (iar ruga ţinea prin tradiţie trei zile) şi s-o mut în prima duminică a lunii septembrie, aşa cum s-a sărbătorit în 1962, lipsită de fastul obişnuit, căci era nefiresc să modifici ceva ce se statornicise de sute de ani. Nu ştiu ce aş fi putut face… Poate să mă fi solidarizat cu oamenii satului, dar fără nici un rezultat, în afara aceluia de a fi fost îndepărtat.

Atât spun acum. Oamenilor le-a părut rău că-i părăsesc. M-au cărat cu tot calabalâcul la socri, la Câlnic. Unde altundeva să se fi dus?

Lumini şi umbre

Trecerea anilor – nu spun o noutate – estompează asperităţile, ba uneori idealizează unele trăiri. Inerent, anii petrecuţi la Jebel îmi apar, chiar dacă nu un „paradis pierdut”, frumoşi totuşi, cu toată acea perioadă de început sumbră, dominată şi de obsesia aproape patologică a unei morţi timpurii. Salvarea mea a fost că, deşi nesfătuit de nimeni, fără să am cunoştinţă de diverse remedii terapeutice, din instinct cred, mi-am zis că atât cât trăiesc, trebuie să trăiesc într-un anumit fel. În orice caz nu abandonându-mă disperării sau unui mod hedonist de a trăi.

Cultul muncii îl aveam adânc inoculat din copilărie şi mi l-am păstrat cu veneraţie până ce puterile fizice nu m-au mai ajutat, până când alte boli s-au adăugat celor care m-au încercat prea devreme. Tot instinctiv, am îmbinat efortul fizic, atât cât îmi permiteau puterile mele firave, cu o neostoită sete de cunoaştere. Să mi se ierte lipsa de modestie, dar acesta este adevărul. Încă nu mi-am astâmpărat-o nici astăzi. În aceasta au constat luminile celor trei ani de la Jebel. Nu voi invoca umbrele care au existat şi ele. Pe unele le-am amintit deja…

Îi vor contraria pe unii, dar cei mai mulţi cu care am stabilit legături, fie cele cerute de atribuţiunile mele, fie simple şi întâmplătoare contacte umane, au fost *oameni*. Sublinierea cuvântului mă scuteşte de calificative şi aprecieri. Pe unii dintre jebeleni i-am amintit în legătură cu diverse treburi culturale sau administrative, pe alţii îi pomenesc doar cu numele aici: Mada Petru, aflat acum în pragul a 70 de ani, Bradea Petru, bihorean – cred –, despre care nu mai ştiu nimic, Volenter Gheorghe, instructorul de căluşari… Memoria nu mă mai ajută să-i aduc în faţă după aproape 50 de ani de-atunci, când am părăsit Jebelul.

Lăsând la o parte cele câteva otrepe care mi-au umbrit existenţa, mulţi, foarte mulţi mi-au întreţinut încrederea în mine şi în ei. Ieşirile mele mizatropice (chiar dacă exagerez, dar nu le pot nega cu totul) s-au manifestat mai târziu, mai spre bătrâneţe, foarte probabil ca urmare a acumulăriii unor experienţe refulate, din teamă, laşitate sau prudenţă.

Fără îndoială, anii internatului, cei ai cazărmii (ca elev de şcoală militară sau cătană cu grad, şef, dar şi subordonat) m-au învăţat (impropriu spus) să mă apropii de semenii mei.

Am avut destule momente când mi-am dovedit şi laşitatea, am fost şi ipocrit, comportament pe care l-am detestat mai mult decât orice. Dar am fost… Din instinct de conservare, mai ales după ce am avut familie, nu eram numai eu, încât să nu-mi pese de consecinţe. De regulă însă, am acţionat după expresia „ce-i în guşă, şi-n căpuşă”. Am încercat să mi-o explic lingvistic, dar nu am reuşit şi nici nu am avut ocazia s-o găsesc explicată de altcineva. Oricum, fiind cunoscută multora, nu cred că are nevoie de a fi descifrată.

Toată această polilogie de aici am făcut-o pentru a evoca o banală întâmplare pe care eu o socotesc cea mai plăcută din cei trei ani când eram director de cămin cultural. Cartea aceasta (dacă va vedea lumina tiparului) nu va ajunge în mâna unor exigenţi critici, aşa cum nu a ajuns nici *Capricii*…, nici *Aripi frânte*, căci ţinta mea este una drastic circumscrisă: prietenii apropiaţi, câţi mi-au mai rămas.

Pentru rezultatele mele dovedite într-o localitate „problemă”, mai ales pentru echilibrul pe care am reuşit să-l stabilesc între bine şi rău, între cerinţele imperios impuse şi bunul-simţ, pentru că am reînviat viaţa spirituală a Jebelului unde

situaţii conflictuale se puteau naşte din te miri ce, pentru că i-am unit pe oamenii înrăiţi, nu „răi”, cum îmi spusese întâmplătorul meu vecin de compartiment, în drumul care mă ducea la Jebel, pentru acestea şi altele pe care nu are rost să le mai înşir, căci am de gând să pun capăt acestui capitol, am fost trimis împreună cu alţi directori din Regiunea Banat, dar şi din alte regiuni din ţară, la un curs de o lună la Zizin, sat aparţinător de comuna Tărlăugeni, din actualul judeţ Braşov, localitate cunoscută pentru apele sale minerale şi unde se afla şi o tabără destinată pionierilor pe timp de vacanţă.

Cele 30 de zile petrecute aici, într-un peisaj reconfortant (mai ales că eu veneam din Pusta cea pustie a Timişului) nu au fost dominate de un program riguros, sever, cazon etc.

Eram toţi tineri şi tinere cu vârste uşor diferenţiate ale unora de cele ale altora. Cursurile erau lejere. Multe „lecţii” constau din banalităţi din care aflam ce făcusem fiecare dintre noi. Cele cu caracter ideologic nu ni se păreau nici grele, nici dramatice în conţinutul lor. „Lectorii” dintre care nu-mi amintesc nici unul ne spuneau lucruri pe care le ştiam. Era sfârşitul lui septembrie 1960, după cum deduc de pe versoul unei mici fotografii pe care am păstrat-o căci unul din cei patru care se găsesc surprinşi mi-a fost prieten bun şi coleg la cursurile f.f. ale Facultăţii de Filologie din Timişoara. Se numea Vasile Jivan, era din Babşa Timişului. Am rupt legăturile cu el, dar l-am căutat târziu când umblam după nişte leacuri naturiste ca să scap de alergiile care mă chinuiam. M-am dus la Babşa, unde se afla vraciul cu pricina, dar nu am avut norocul să-l găsesc pe prietenul meu, pe care mi-l făcusem la Zizin, căci era plecat cu treburi la Timişoara.

Seara ne strângeam cu toţii (să fi fost vreo 50 de cursanţi?) în jurul unui foc de tabără şi cântam ceea ce vă voi destăinui cu toată jena, rugându-vă să fiţi îngăduitori cu noi şi cu frivolitatea cântecelelor: „Nu vă scărpinaţi, copii / Căci şi puricii e vii; / Daţi-vă cu de-te-te / Să vedeţi ce bine e…”. Şi o luam de la început ca în „Zece negri mititei”. Mai era un cântecel despre Mimişor care face baie, iar buretele joacă rol, „pe la năsuc, pe la picior…” şi cred că adăugam: „peste tot”.

Cursurile nu au constat numai în prelegeri, seminarii, teste – cum s-a spus mai târziu –, ci şi în vizite (la „Tractorul”, uzina braşoveană). Am văzut un spectacol, o piesă de teatru, o comedie de moravuri (citeşte: năravuri incompatibile cu morala socialistă) scrisă de un rus, întitulată „Suflete de hârtie”. Evident, calul de bătaie era birocraţia. O piesă aşa în genul celor scrise şi jucate pe scenele teatrelor româneşti, când Aurel Baranga era în vogă cu Spiridon Biserică al lui.

Întorcându-mă acasă, la Jebel, aici am avut parte de zile senine, mai cu seamă după ce căpătasem încrederea oamenilor, când deplasările se înmulţiseră, cu nelipsitele baluri de după reprezentaţiile de teatru.

În sfârşit, m-am despărţit greu de Jebel, chiar dacă nu mă manifestam. Nu cred că aceleaşi simţăminte le încerca şi soaţa mea, care mereu a tânjit după dealurile Câlnicului. Acum când evoc Jebelul cu aprecieri nostalgice, ea se manifestă cu grimase care o trădează că nu a regretat niciodată despărţirea de Jebel, unde credeam că vom rămâne pentru restul vieţii.

1. Înainte de episodul *Jebel*,
clipe de răgaz la Slănic-Moldova.

2. Cu Ion Iliuţă, prietenii Dima Simion Cuza
şi Nicu Rădulescu.

3. La casa „noastră”, tânjind după dealurile Câlnicului
şi după Luci, fata Mamei.

4. Corul Căminului Cultural din Jebel la faza raională
din 29 mai 1960; dirijor Vlasie Macarov.

5. La Ruga Jebelului din 20 iulie 1960; alături de Tata Costache; de o parte şi de alta a soţiei, Stela Ostoia, bibliotecara, şi Saveta, sora autorului.

6. La cursurile de la Zizin (Braşov); în stânga autorului, prietenul Vasile Jivan din Babşa Timişului.

II

Sunt avansat

Încercarea mea de a fi numit într-un post de învăţător la Reşiţa, Câlnic, Moniom sau undeva în apropierea Reşiţei nu a avut nici un rezultat. Ion Pescaru, numit inspector la învăţământ în Reşiţa, înainte de a pleca eu din Jebel, mi-a spus că mă unge, îndată ce ajung, inspector al Comitetului pentru Cultură şi Artă al Oraşului Reşiţa, oraş impropriu zis, căci avea statutul de raion… Dar acest detaliu nu are nici o importanţă. Important era că socrii mei jubilau, fiind convinşi că aventura mea, cea care durase trei ani, fusese un eşec.

În anul 1962, Reşiţa se termina undeva dincolo de Staţia PECO de acum. Govândarul era încă lunca mănoasă a Câlnicului pe care o cunoşteam în toate ungherele ei. Bârzava curgea din dreptul Triajului, făcând un unghi drept spre Ţerova, se izbea de dealuri şi curgea apoi paralel cu linia acestora până cam pe unde este Renk-ul, apoi revenea spre nord-vest, desfăcându-se în câteva braţe, ocolind însă cimitirul care se găsea pe locul prezentei platforme a Câlnicelului.

Am revenit, deci, la vechea locuinţă, refăcută puţin de socru-meu; eram toţi trei, vorbind de familia noastră, adică eu, soţia şi fiica-mea, care avea aproape cinci ani.

În noul post pe care trebuia să-l ocup, inspector al Comitetului de Cultură şi Artă al Oraşului Reşiţa, cu data de 1 septembrie, m-am acomodat repede datorită faptului că îi avem aici pe cei care veniseră înaintea mea, Ion Pescaru şi Victor Dobrescu, primul ca vicepreşedinte, al doilea ca inspector la

învăţământ. Şef, secretar al comitetului, cum i se spunea atunci (mai târziu preşedinte), îmi era un necunoscut, un craşovean din Clocotici, Mihai Peia, profesor de „două veri şi-o prostie”, cum erau mulţi din cei pe care statul îi făcuseră profesori, la un curs, în două reprize a câte o lună. Mă privea cu suspiciune, apoi mi-am dat seama că acesta era modul său de a se impune: să privească încruntat, bănuitor, să-şi spună vorbele apăsat şi precipitat. Secretară tehnică fusese angajată fiica directorului Băncii de Investiţii, Vig. O chema Jeanet (aşa era scrisă în acte). Nu va sta mult, căci se va mărita cu Rozovleanu, şef pe nu ştiu unde.

Evident, nu am să descriu şi nici n-aş putea să redau bazându-mă doar pe amintiri activitatea acestui comitet, pârghie propagandistică a partidului, din punct de vedere administrativ fiind secţie a primăriei (sfatului) unde trona Nicolae Buşui, zis „Ţarul Nicolae”, de care mă voi izbi mereu şi mereu până a dat Dumnezeu şi a fost dus în guvernul ţării, de unde a fost repede vânturat ca secretar la Bistriţa, iar de aici, în virtutea rotirii cadrelor, aproape de vila lui de la Călimăneşti, adică numit mai marele judeţului Mehedinţi. Acolo l-au prins evenimentele din decembrie 1989. În biroul lui s-a găsit doar nelipsitul carnet (agendă) şi un pix, căci el dispăruse şi a reapărut după o vreme la Reşiţa, unde avea acoliţi de nădejde şi cu care lucrase multă vreme. Nu, nu am de gând să intru în detaliile administrative sau „de esenţă”, evident cultural-artistice, ale comitetului pe care l-am slujit ca inspector până în în 1965, când am devenit secretarul acestei instituţii. Comitetul avea în subordine căminele culturale din localităţile care aparţineau oraşului Reşiţa, raion de fapt, bibliotecile, Casa de Cultură Orăşenească (cealaltă ţinea de sindicate), Teatrul de Stat, cinematografele… Şi cam atât.

Legătura cu unităţile culturale din teritoriu (cămine culturale şi biblioteci) era ţinută direct de către Casa de Cultură şi Biblioteca Orăşenească.

Locuiam deci la Câlnic, în casa socrilor, şi făceam naveta. Trenurile care duceau muncitorii şi puţinii funcţionari ajungeau în Reşiţa, din cele două direcţii, dinspre Caransebeş şi dinspre Timişoara, puţin după ora şase. Întârziaţii veneau cu un alt tren care îi strângea de pe linia Reşiţa-Timişoara şi-i depuneau la cap de linie, în jurul orei opt. Acesta a rămas în amintirea celor care călătoreau pe acea vreme sub denumirea de „Marinică". De ce? Unul din „şlagărele" educative (neapărat trebuie să adaug acest calificativ) era cel numit „Marinică" („zis codaşul" şi îi aparţinea lui Henry Mălineanu).

„Ţarul Nicolae"

Aversiunea mai sus pomenitului *Ţar Nicolae* faţă de mine a fost stârnită şi întreţinută de încăpăţinarea mea şi a lui Ioan Bettisch, venit inspector la învăţământ mai târziu, de a nu-l saluta cu „Să trăiţi", ci cu „Bună ziua". I se părea că-l sfidăm. La aceasta se mai adăuga şi nesocotirea mea, făţişă uneori, că Iustina (Plop, după căsătorie), salariată a muzeului, era soră a Ţarului. Drept să spun nu prea ştiu ce învârtea pe la muzeu, decât că nu putea fi găsită mai niciodată, când o căutai. Evident, din când în când îi mai aplicam câte o sancţiune. Ce-i spunea sora, o ţaţă, ca aspect şi comportament, frăţiorului nu ştiu, dar sunt sigur că mă încondeia.

Buşui nu prea avea grija instituţiilor de cultură, fiind inginer (venise în funcţie de conducere de la fostul IGOR, actualul PRESCOM), aşa că nici banii alocaţi acestora din bugetul

primăriei (chiar dacă instituţiile de pe atunci se chemau într-un fel sau altul, le voi numi cu titulatura echivalentă de acum) nu-i distribuia echitabil. Cel care suferea realmente, mai ales că avea şantiere arheologice deschise, era muzeul. Ceream mereu să mi se suplimenteze bugetul acestuia, dar fără rezultat. Când mă duceam cu astfel de probleme, dar şi cu altele legate de sectorul meu, mă expedia repede. Numai că nu mă lua de umăr, ca să nu spun că mă împingea din spate cu vreun picior.

De aceea, i-am dat telefon într-o zi secretarei sale, lui Medi, şi după ce am întrebat-o când ţine Buşui audienţe, am rugat-o să mă înscrie în registrul audienţelor. S-a mirat, ba chiar m-a întrebat dacă să-mi scrie numele meu, crezând că vreau să înscriu pe altcineva. I-am explicat scurt că eu eram, nu altcineva. Înainte de a-şi începe audienţele, Buşui a cercetat registrul să ştie câţi are şi cine avea de gând să-l bată la cap şi, văzându-mi numele, a întrebat-o pe Medi:

– Care Ioniţă e ăsta?

– Cel de la cultură.

Ţarul a izbucnit:

– De când şefii mei de secţie se înscriu la audienţă. Sună-l şi spune-i să vină imediat la mine. M-am dus, ţinând ostentativ carnetul de notiţe în mână şi cu stiloul în buzunarul de la piept.

După ce mi-a pus aceeaşi întrebare, anume de când salariaţii *lui* se înscriu la audienţe, i-am explicat cât am putut de clar şi calm.

– Dacă aş fi venit ca salariat al *dumneavoastră* (am apăsat pe cuvânt), m-aţi fi dat afară, aşa, ca un oarecare, cu drept de a cere audienţă la Dv., trebuie să-mi ascultaţi tot păsul. Şi am încercat să plec, cu gândul să revin la ora fixată pentru audienţe.

M-a oprit şi m-a întrebat tăios ce vreau. Am început povestea cu şantierele muzeului, apoi ceva în legătură cu sediul bibliotecii. Nu m-a întrerupt o vreme, apoi s-a repezit la cuier, şi-a luat fularul, la sucit în jurul gâtului şi înainte de a trânti uşa după el, mi-a spus că problemele astea „le-am mai discutat”.

Am rămas singur o vreme în biroul lui, m-a apucat râsul şi am ieşit radiind ca după o victorie. Medi se uita mirată la mine, dar Iohan Maldet, secretarul, m-a întrebat, mirat şi el:

– Ce s-a întâmplat? Ieşind i-am răspuns:

– L-am mai dat afară şi eu, căci de prea multe ori m-a dat Înălţimea-Sa pe mine.

Întâmplarea a răsuflat şi eram întrebat când de unul, când de altul, cum l-am dat afară pe Buşui din biroul său.

Îl voi mai aminti pe acest funcţionar ataşat trup şi suflet orânduirii care voia să ne ducă în paradisul comunismului, dar ţin să spun un lucru paradoxal în felul său. Eram încă inspector, când nu s-a opus la propunerea şefului meu direct, Mihai Peia, să mi se repartizeze un apartament în primele şapte blocuri construite în Govândari, deci în 1964, căci naveta la Câlnic n-o mai puteam face şi nici de trăit aici nu mai suportam. Cum spun, nu s-a opus şi am primit repartiţie. Au mai fost şi alte ocazii care m-au convins că nu era ranchiunos, nu se răzbuna. Era felul său de a fi şef peste o moşie atât de mare, dar era umil cu şefii lui ierarhici. Când am citit rezumatul cuvântului său în „Scânteia”, în care îşi turna cenuşă în cap, măcar că nu avea nici o vină pentru neajunsurile grave din sistemul energetic, unde el era ministru, şi recunoştea că ar fi trebuit „să ia măsuri”, l-am dispreţuit. A fost aruncat din minister şi dus secretar la Bistriţa Năsăud.

Vine Lica Gheorghiu!

Mare eveniment, mare! Filmul *Lupeni '29*, în regia lui Mircea Drăgan, cu Colea Răutu, George Calboreanu şi Ştefan Ciubotăraşu, dar şi cu Lica Gheorghiu, urma să ruleze la Reşiţa, cu prezenţa interpreţilor, şi mai ales cu participarea Licăi, cea „nu talentată ca Irina Petrescu, ci tare-n tată…" Nu mai spun cine-i era tată.

Când evenimentul s-a anunţat pe nepusă masă, eu mă găseam în zona satelor craşoveneşti, cu Ion Gornic şi Eugenia Butnaru, într-un soi de brigadă de control. Nu ţin să vorbesc despre această brigadă de control, agrementată cu tot ce puteau pune craşovenii pe masă, printre care nu lipsea răchia. Apoi drumul în noapte cu căruţele de la Clocotici la Nermed ş.a. Destul că telefoanele sunau la Clocotici din sfert în sfert de oră, prin care eram chemaţi urgent la sediu, în vederea organizării premierei, care a avut loc în februarie 1963. Ne-am pierdut pe drumurile dintre satele craşovenilor şi nu ne-am dus. Peia turba, dar Lica Gheorghiu sunt sigur că nu a întrebat de mine. De sancţionat Peia nu a avut cum să mă sancţioneze, căci nu fusesem la nuntă, ci cu treburi „serioase". Am văzut filmul după întâlnirea cu actorii şi m-am convins de tezismul strident al acestui zis film. Lica, soţie de miner, împingea un vagonet, dar nici nu se sinchisea de unghiile mari ojate strident, de faptul că era îmbrăcată ca la o promenadă pe Victoria etc.

În acelaşi an mă găseam în ziua de 5 aprilie la Timişoara. Şedinţa s-a terminat la o oră numai bună ca să pierd trenul de seară, aşa că nu aveam cum veni la Reşiţa decât cu cel de noapte. Mă învârteam în jurul sediului Comitetului Regional de Partid pentru că văzusem maşina lui Buşui şi, imediat după aceea,

şi pe şoferul Drulă. L-am întrebat ce face şi am aflat că participaseră cu o zi înainte la sărbătorile ungurilor, de ziua lor naţională, şi că acum tovarăşul Buşui se despărţea de tovarăşii de la Timiş, dar vor pleca imediat spre Reşiţa. I-am spus că merg şi eu cu ei pentru că am scăpat trenul, iar Drulă m-a privit puţin contrariat, căci, probabil, îi cunoştea năravurile şefului care nu obişnuia să ia în maşina „lui" pe altcineva care să-i stea în apropiere.

A coborât Buşui, l-am salutat cu „bună ziua, tovarăşe Buşui", s-a uitat strâmb la mine, dar când a mai auzit că aş vrea să merg şi eu la Reşiţa cu ei, căci scăpasem trenul, a strâmbat gura, luând expresia „chininei". Aşa spuneau unii: „Iar are Ţarul chinină în gură". Nu a zis nici da, nici ba, dar eu am înţeles cum îmi convenea şi m-am introdus cu grijă pe bancheta din spate. Cum să fi îndrăznit să stau lângă Înălţimea sa?!

Am trecut şi de Voiteni, iar noi nu schimbaserăm nici o vorbă. O încercare de-a mea, formală, căci nu mă prea interesa, de a şti cum s-au petrecut ungurii, a rămas fără răspuns. Nu mai ştiu cum l-am stârnit în legătură cu *Lupeni '29* şi cu prezenţa Licăi la Reşiţa. Buşui a acceptat să discute despre capodopera lui Mircea Drăgan, spunându-mi ceva, pe tonul unui lector de la o şedinţă de învăţământ politic, despre performanţa regizorului care a redat veridic situaţia minerilor din acel an, de realismul filmului etc. De Lica n-a spus nimic. Am făcut eu observaţia că Lica nu a avut bunul-simţ să se transpună în hainele şi în situaţia sordidă a unei soţii de miner, că regizorul nu a avut, probabil, curajul să-i ceară acest lucru. Şi am exemplificat, interogativ:

– Ce, aşa era îmbrăcată nevasta unui miner? Purta unghii mari şi ojate strident? Şi nedându-i răgazul vreunei replici care să mă pună la punct, am mai adăugat:

– Un film rusesc care evocă sărăcia unei gospodării de mujici e făcut în aşa fel de ai impresia că şi în sala de spectacol miroase a haine nespălate, a opinci, a ceapă, a votcă… şi a ţâri, am mai adăugat.

Spiritele s-au încins, dar pe altă temă:

– Dumneata vorbeşti? Care nu te-ai sinchisit să vii nici la premieră? Îi spusese Peia, şeful, desigur, autovictimizându-se şi contracarând eventualele reproşuri că sindrofia nu a ieşit bine. Trebuia să ştie şi Ţarul că Ioniţă îşi zburda caii prin ţinutul craşovenilor.

S-a aşternut tăcerea, după ce eu i-am spus pe unde mă petreceam în timpul premierei şi că nu vorbesc, când fac aprecieri despre film, din auzite, căci l-am văzut îndată ce am ajuns la Reşiţa. Am avut, pentru moment, după ce am trecut de Berzovia, intenţia să spun lui Drulă să oprească ca să cobor, făcându-mi calculul că am vreme să prind trenul de noapte la Bocşa Română, ba mai trag şi vreun pui de somn în sala de aşteptare. Dar m-am abţinut, ajungând la Reşiţa trei muţi, căci cel de al patrulea, şoferul, avea, probabil, cuvânt de ordine să nu se bage în discuţii decât dacă e întrebat.

Dar, cum spuneam ceva mai înainte, Buşui era o fiinţă ciudată. Ar fi fost un bun model pentru un roman de-al lui Dinu Săraru. În primul rând era omul datoriei (şi executantul îndatoririlor ce-i reveneau), era de o punctualitate exemplară. La şedinţele cu şefii de secţie nu întârzia un minut. Era un bun tată de familie… Nu ştiu dacă îşi creştea cele două fete cu asprime, dar bănuiesc, aproape am convingerea că era afectuos. Au fost două eleve bune şi apoi studente mediciniste exemplare.

Acum, când scriu aceste rânduri, Ţaru Nicolae îndeplineşte conştiincios vreo funcţie în lumea de dincolo de

Stix, fetele sunt mediciniste dincolo de Oceanu cel Mare, una în Canada, cealaltă în America, iar soaţa lui Buşui e sigur bunică, la vreuna din fete.

La fel se purta cu soţia, o femeie gingaşă, manierată, fără fumuri de activistă (am fost doi ani coleg la aceeaşi şcoală: actualul Liceu „Traian Lalescu"). Nu s-a folosit niciodată de numele şi funcţiile soţului său. Buşui nu era coruptibil… Grosolănia lui întrecea însă orice limite. Nu-şi începea niciodată adresarea către cineva decât cu „Măi, tovarăşe…" După cele întâmplate în decembrie '89, a venit în Reşiţa. Ne întâlneam pe stradă adesea, treceam pe lângă el ca şi când nu l-aş fi cunoscut; nu-l salutam, deşi se vedea că e contrariat de lipsa mea de politeţe.

Un sfârşit năprasnic

Salariaţii Sfatului Popular făceau, pe rând, serviciu de noapte la clădirea principală a primăriei de atunci, ca „ofiţeri de serviciu". În 15 august 1963, în noaptea dinspre 16 a lunii, era rândul meu.

După ce s-a lăsat întunericul, la uşa masivă a sediului, pe care o încuiasem deja, a bătut cineva, am mers, i-am deschis şi, spre mirarea mea, l-am văzut pe fratele meu, Nicu. Mi-a spus că pleacă cu trenul de noapte, prin Timişoara, împreună cu Manţi, nevastă-sa, la mare. Cele două fete rămâneau în grija bunicilor, care locuiau în Reşiţa.

Terminase Academia Tehnică Militară, era profesor la o şcoală de ofiţeri din Sibiu şi venise pentru câteva zile să-şi vadă părinţii, fraţii şi socrii. În ziua aceea alergase pe la sălaşul surorii celei mari, apoi pe la cantonul celeilalte, la părinţi, care încă

locuiau la casa dintre Ezeriş şi Câlnic, „Casa din Turcu”, pe la Câlnic şi acum, spre seară, venise la mine să-şi ia rămas bun.

Am stat mult de vorbă: amintirile veneau în avalanşă, din copilăria fragedă cu întâmplări din Moldova, din Basarabia, despre colegi de-ai lui. M-a descusut cum mă împac cu soaţa, cu socrii, iar eu nu mai ştiam ce să cred. Când am aflat că pleacă prin Timişoara şi m-am uitat la ceas, m-am alarmat că întârzie şi abia, abia l-am scos afară. L-am petrecut până pe trotuar; din poarta cea mare a instituţiei l-am urmărit până a dat colţul străzii pe unde e acum pasajul de la „Poarta Unu”, apoi m-am dus şi m-am întins pe pat.

În ziua de 19 mă găseam în biroul clădirii celeilalte împreună cu E.B. A sunat telefonul, l-a ridicat prietena mea şi subalternă în acelaşi timp, instructoare la Casa de Cultură, mi l-a pasat mie, iar din microfon am auzit o voce gravă care voia să ştie dacă eu sunt Vasile Ioniţă. M-a întrebat dacă am un frate… Şi i-a spus numele. Apoi, sec, m-a anunţat:

– Veniţi la Miliţia din Mangalia. Fratele dumneavoastră s-a înecat.

Am rămas năuc. I-am spus lui. E.B., aceasta m-a asigurat că am înţeles greşit şi m-a convins că mă înşelasem, într-adevăr. Am cerut legătura telefoanelor cu Miliţia din Mangalia şi, după ce am primit-o, am întrebat cine a dat telefonul cu înecul. Astfel am aflat că de două zile dispăruse în apele mării, că valurile acesteia erau agitate şi că trupul nu-i fusese adus la mal, măcar că un ofiţer de grad înalt, aflat şi el în concediu la mare, dăduse dispoziţii ca trei vase să facă valuri la o distanţă ceva mai mare de ţărm, antrenând trupul pentru a fi îndreptat spre plajă.

Am plecat năuc, i-am anunţat de la telefonul gării pe părinţi şi am spus că plec cu trenul de noapte la Mangalia. La gară i-

am întâlnit pe cei bătrâni, care îşi puneau speranţa în mine, mai crezând totuşi că este o eroare. I-am rugat să rămână acasă, dar nu au vrut.

Nu mai intru în detalii, decât spunându-vă că, în gara Constanţei, am avut o clipă de pierdere a lucidităţii, căci eram convins că l-am văzut pe fratele meu pe peronul gării, după ce trenul se pusese în mişcare spre Mangalia. Am fost tentat să trag semnalul de alarmă, dar un strop de raţiune, care mai pâlpâia în mine, m-a oprit.

Chiar când am ajuns în faţa Miliţiei din Mangalia, lumea din staţiune se bulucea spre malul mării, undeva în zona digului, căci un copil alarmase părinţii că într-o scobitură făcută de valuri la marginea plajei „e un nenea". Valurile îl adusese, în sfârşit, la mal, înecat cu trei zile înainte de a fi găsit, cum era să aflu de la Constanţa din gura celor care i-au făcut autopsia. Mai speram să fi murit subit, în urma unui atac de cord, să nu se fi chinuit, mizând pe starea de oboseală, pe apa rece etc. Verdictul era clar: se înecase pur şi simplu, puterile nemaiajutându-l să ajungă la mal, căci abdomenul şi cavitatea plămânilor erau pline cu apă.

Cumnata mea l-a aşteptat o vreme să iasă din apă, vremea a trecut, s-a alarmat. Un coleg de la o altă unitate militară, cunoscut cu fratele şi care intrase în apă cu el, susţinea că s-au despărţit, că nu l-a văzut, dar se găsea într-o stare de agitaţie cumplită. După o noapte de coşmar, întors de la Constanţa, încercând s-o liniştesc pe Manţi, am ţinut totuşi să bat la uşa celui pe care mulţi îl suspectau că ştie mai multe despre împrejurările în care se înecase. Alte voci, mai prăpăstioase, făceau tot felul de scenarii. Unii mă îndemnau să accept ancheta procuraturii. Am refuzat, dar am vrut să-l văd pe cel incriminat.

La uşa la care am bătut s-a arătat o stafie. Un ins nedormit, cu ochii băgaţi în orbite, m-a întâmpinat cu un potop de scuze incoerente din care reieşea că nu are nici o vină. L-am lăsat şi pe el şi pe soţia lui, la fel de răvăşită, şi m-am dus la gară, unde în vagonul în care fusese depus coştiugul, cu patru ostaşi de gardă, ne-am urcat şi noi, eu şi cumnata. Aceasta, predispusă spre o suferinţă cardiacă, nu putea fi potolită în nici un fel. Calmante nu mai îndrăzneam să-i dau. Pe părinţi îi lămurisem să plece imediat după ce s-au convins că nenorocirea s-a întâmplat, fiind de folos acasă, la Reşiţa, unde trebuiau să pregătească înmormântarea.

Un detaliu încă în legătură cu acest episod care m-a marcat profund şi pentru multă vreme şi care, sunt sau nu crezut, persistă sub forma unei revolte împotriva a nu ştiu cui şi pentru nu ştiu ce. Am ajuns în Craiova, după ce în Gara Bucureşti Nord am găsit înţelegere la nişte oameni din conducerea gării, ca vagonul să fie ataşat la un tren de persoane, la sfârşitul garniturii, nu la un tren de coletărie. Am ajuns deci în gara Craiovei la ora 10, chiar când parada de 23 august era în toi. Încercarea mea de a lămuri două tinere de la o tarabă din dosul gării să-mi dea câţiva mici şi pâine, spunându-le că am patru militari şi o nefericită care plângea la căpătâiul soţului ei mort, nu a avut nici un rezultat. Răspunsul era repetat pagagaliceşte: „avem ordin să nu servim pe nimeni până ce nu se termină defilarea”.

Fratele meu zace în Cimitirul de la „Universalul Vechi”, o vreme cu o stea roşie pusă la căpătâi de autorităţile militare care i-au dat toate onorurile, apoi, după câţiva ani, tată-meu a meşterit singur, pentru prima oară în viaţa lui, într-un tipar de scânduri, o cruce de beton, a placat-o cu mozaic, iar eu i-am

făcut o placă de cupru pe care i-am scris numele, data naşterii şi cea a trecerii în eternitate: 3 august 1936 – 19 august 1963.

Soţia lui nu s-a mai căsătorit, deşi avea 26 de ani, şi-a crescut fetele, pe Monica şi Violeta: amândouă au familie, au servicii bune şi onorabile (prima la statistică, cealaltă la procuratură); au copii, la rândul lor. „Măiestria" mea de fotograf amator, pasiunea cu care îmi pierdeam nopţile în laboratorul muzeului reşiţean, a surprins multe scene familiale, printre care şi scena de sub cireşul lui Taica, tatăl meu, în luna lui Cireşar.

Am ţinut să consemnez aici şi acest episod tragic care se adăuga celuilalt, petrecut cu şapte ani înainte: moartea la fel de tragică a surorii mele Ileana la vârsta de numai 15 ani, lovită brutal de un tren. Cui i se vor părea melodramatice nu are decât să le socotească – e dreptul fiecăruia – ca atare…

Rănile se cicatrizează

Două luni după această încercare, mă găseam pentru o lună în Bucureşti, cazat împreună cu alţi culturnici undeva pe lângă Circul de Stat, urmând un curs de perfecţionare. În această lună am avut ocazia să-mi mai atenuez durerea pricinuită de dispariţia fratelui meu, căci programul, ca şi cel de la Zizin, nu era încărcat numai cu lecţii de tot felul. Perioada nu era chiar în aşa măsură de îndoctrinată cum se va dovedi a fi în anii următori.

Printre altele, l-am ascultat în cursul a trei prelegeri pe Silviu Brucan, om tânăr, atunci întors din SUA, unde fusese diplomat cu însărcinări importante pentru ţară. Pentru noi a fost o revelaţie. Se detaşa net printre ceilalţi lectori, unii dintre ei profesori universitari. Vorbea parcă o altă limbă şi despre lucruri de pe un alt tărâm. De aceea nu mă declar atât de drastic cum

o fac alţii judecând pe „Oracolul din Dămăroaia" pentru prestaţia lui modestă de pe un post de televiziune. Se uită câţi ani are; alţii îi răscolesc trecutul anterior plecării în diplomaţie, cel pe când era redactor-şef al „Scânteii". Eu trec peste toate acestea pentru unica profeţie care i-a scandalizat pe mulţi şi care, din păcate, se adevereşte: cea puţin măgulitoare cu privire la mentalitatea poporului român şi la termenul de 20 de ani până ne vom trezi „din somnul cel de moarte", care ni se părea exagerată şi ofensatoare.

Spectacolele la care am fost duşi, de toate felurile (circ, teatru, operă ş.a.), mi-au risipit cât s-a putut gândurile negre. Îmi amintesc de impresia puternică pe care mi-a făcut-o debutul cunoscutului actor Ion Caramitru, care a jucat rolul lui Mihai Eminescu, pe scena „Teatrului Naţional", într-o dramatizare de Mircea Ştefănescu, prozator şi dramaturg fecund. Piesa i-a fost tipărită, dacă mă iau după un dicţionar de literatură în 1964, dar ea a fost jucată cu un an înainte, în 1963. În primul rând am fost impresionat de faptul că autorul piesei ocolea petele şi umbrele întunecate, delicate, pe care unii biografi ai Poetului le evidenţiau ostentativ, insistând mai mult asupra epocii, atmosferei celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea. Cu toată măiestria machiorului, chipul lui Ion Caramitru nu reuşea să se apropie de cel al lui Eminescu, student la Viena şi în anii primi când fusese prezent la Junimea. Dar talentul, măsura chibzuită a actorului reuşea să compenseze diferenţa dintre imaginea lui Eminescu şi fizionomia actorului.

Un detaliu prozaic care ar putea lipsi din aceste amintiri, dar are şi el semnificaţia lui. În pauzele de la ora 11, mergeam la poarta instituţiei care găzduia cursurile, cumpăram un pahar cu

lapte bătut autentic, nu cum e cel de acum, care îmi amintea mereu de laptele bătut trimis fostului meu coleg Costică Petriceanu de la Normala Buzăului, cu familia în munţii Buzăului, la Gura Teghiei, şi un covrig: paharul costa 80 de bani, covrigul 50… Oricum, îmi astâmpăram foamea şi suportam mai uşor partea a doua a cursurilor.

Cu o lună înainte de a se întâmpla nenorocirea cu fratele meu, terminasem primul an de la Institutul Pedagogic, cu cele opt examene: Gh. Tohăneanu (Introducere în lingvistică – 9), Gh. Manciu (Limba română contemporană – 7), T. Didiţă (Limba latină – 6), Ilie Birou (Folclor literar – 8), V. Farkas (Socialism ştiinţific – 9), Gh. Manciu (Istoria literaturii – 7), I. Drăgan (Psihologie – 9) şi I. Dalea (Introducere în literatură – 6). Oricum, în mare, păşisem cu dreptul… Tocmai pentru acest fapt le-am pomenit pe acestea aici, căci probabil voi mai aminti despre „Universităţile mele”, cele făcute la f.f. (cu „folos” şi cu urmări care mi-au adus reale satisfacţii).

Nu am râvnit niciodată după compasiunea semenilor mei, în anumite momente de restrişte, cum a fost această experienţă dureroasă, dar ştiu că am suferit enorm că, începând cu Mihai Peia, şeful meu direct, urmat de mulţi alţi lucrători ai Sfatului Popular, nu s-au manifestat în nici un fel. Nu-mi aduc aminte să fi fost vreunul în cortegiul mortuar care s-a deplasat de la cazarma unde fusesem ofiţer şi unde fusese depus pentru o zi sicriul până la cimitir.

Singurul care se găsea undeva spre sfârşitul celor prezenţi a fost Petrică Oallde care, dintr-o eroare, a înţeles că mă conduce pe mine pe ultimul drum. Nu a mai urcat în deal, la mormânt, s-a desprins la poalele dealului şi a plecat abătut,

căci între noi se înfiripase prietenia, dar a trăit un moment de confuzie suprarealistă când, după o lună, s-a întâlnit cam pe unde se află complexul comercial de azi, cunoscut sub numele „La Hehn”, cu „mortul”. S-a oprit stupefiat şi a avut pentru moment tendinţa s-o ia la fugă. A aflat că nu eu murisem, dar confuzia lui fusese provocată de prezenţa militarilor care au însoţit convoiul, aduşi de la Caransebeş, de ceremonialul militar, de faptul – probabil – că nu ştia de existenţa unui frate care era şi el militar.

Târziu, târziu, când discuţiile noastre deraiau, el le punea capăt astfel: „Tu să taci! Eu am fost la înmormântarea ta, nu tu la a mea”. Nenorocirea întâmplată în 1994, când a murit, a făcut ca eu să-l conduc pe ultimul său drum…

O „Zi a recoltei” cu final „spectaculos”

Nu ştiu din ce an a început să se sărbătorească „Ziua recoltei” cu expoziţii ale roadelor, cu spectacole artistice, cu luări de cuvânt ale unor oficialităţi care preamăreau victoriile noastre în agricultură etc. Ele se ţineau, de regulă, în una din duminicile lunii octombrie.

În anul 1966, la începutul acestei luni, mă găseam în febra începutului meu studenţesc, căci mă înscrisesem la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara. Deşi nu aveam nimic de pregătit, mă găseam într-o nejustificată surescitare, mai ales că evenimentul era proaspăt. Locuiam pe Bulevardul Muncii şi mă rugam de toţi sfinţii ca Laci, şoferul, să se fi încurcat pe undeva în ajun şi să nu vină să mă ia ca să plecăm pe traseu… Şi totuşi a venit, târziu, scuzându-se cu nu ştiu ce, dar nu putea să-şi ascundă starea de după cheful din ajun. În privinţa aceasta,

Laci (Szabo Ladislau), un zdrahon de ungur, simpatic, respectuos, şofer căruia nu i se putea reproşa nimic, mai ales că era şi un bun mecanic, se deda des benchetuielilor. Ne învăţasem cu el, mai ales că era – într-un anumit fel – un fenomen.

Ne foloseam de microbuzul cu care fusesem înzestraţi, în scopuri personale (şi eu, şi Mihai Deleanu, în subordinea directă a căruia se găsea microbuzul cu şofer cu tot). M.D. mi-a povestit că în una din zile a plecat cu Laci, cu soaţa (şi cu cel mic, Ionuţ) la socri care se găseau undeva pe lângă Timişoara. Laci conducea cuminte, nici prea tare, nici încet, dar era mut. Când era băut nu scotea o vorbă. Au ajuns în Timişoara, aici s-a dat jos şi abia atunci M.D. a văzut că se împleticeşte. A crezut că este o ameţeală de moment, dar când Laci l-a întrebat dacă merg la domnul Novac, un profesor (?) din Bocşa, M.D. şi-a dat seama că Laci nu realiza că e în Timişoara, credea că e în Bocşa. Spre nemulţumirea mea, Laci a venit împreună cu Mihai Deleanu, şi am plecat pe un traseu atunci improvizat să controlăm cum se desfăşoară sărbătorirea „Zilei recoltei". Profesorul N. Păunescu, care locuia alături, în blocul vecin, m-a întrebat unde mă duc, iar eu, încă sub impulsul nemulţumirii, i-am răspuns scurt: „La dracu'".

Primul traseu a fost cel înspre Berzovia, abătându-ne spre Doclin. Între Bocşa şi Doclin am condus eu microbuzul, dar am fost văzut de cei aflaţi în maşina Partidului, cu care ne-am întâlnit pe drum. Unii vor fi fost contrariaţi, căci nu mă ştiau cu maşină sau în stare să stau la volanul vreunei maşini.

Am luat-o pe drumul de întoarcere, spre Reşiţa, dar în loc să găsim un pretext ca să rămânem acasă (cu noi se mai afla cineva de la Regiunea Banat, un istructor cu o funcţie minoră), ne-am îndreptat spre Soceni şi Brebu. La Soceni nu am avut ce

vedea, la Brebu – petrecere mare şi în toi în orele după-amezii. Am stat cât am stat şi am hotărât să plecăm spre casă. Vecinul meu de apartament, miliţianul Cobârlău, m-a rugat să-i iau nevasta să i-o duc acasă, dar ori că a observat ceva, ori că a spus aşa de-a proasta, a ţinut să adauge la plecare: „Aveţi grijă să nu mă lăsaţi văduv".

Tot oprindu-ne ici, colo, fiecare ne grupam separat, găsindu-ne cunoscuţi. Nimeni nu a stat după Laci să vadă ce face şi cât bea. Singurul indiciu că băuse (cât, nimeni nu-şi dădea seama) era că muţise. Nu mai ştiu a cui a fost ideea (dar tare mă tem că a mea), că am decis să ne întoarcem la Reşiţa prin Ezeriş ca să vedem cum se desfăşoară lucrurile şi acolo. Nevasta lui Cobârlău nu avea drept de opinie, cel de la Regiune era mulţumit de cum decursese lucrurile până atunci, M.D. nu îndrăznea (Doamne, ce bine ar fi fost să aibă autoritatea de mai târziu!), aşa că Laci a făcut cum i-am sugerat eu (am spus: probabil, căci pare-mi-se ideea venea de le „Regiune"). În drum spre Ezeriş, după ce am trecut de gară, ne-am angajat pe un drum puţin îngrijit, ca să nu spun lăsat în plata Domnului. Laci nu mai conducea cu prudenţă şi mărise viteza. Eu eram în faţă, cu mapa „activistului" şi cravata băgată în torpedo. Am încercat să-i temperez elanul, dar fără efect.

Înainte de a intra în Ezeriş, la o curbă strânsă, înainte de un podeţ, Laci a tras volanul brusc şi a intrat cu faţa microbuzului în grinzile podeţului. Eu am fost proiectat prin parbriz la doi-trei metri înainte şi m-am trezit cu faţa în iarbă exact când în spatele meu microbuzul a luat foc. Am început să tuşesc şi simţeam că ceva mă sufocă… Microbuzul a ars, dar pentru puţină vreme, căci benzina era spre sfârşite. A venit miliţia din Ezeriş, ne-a dus

la şcoală, a venit un medic care a constatat că soţia miliţianului avea un picior rupt, Deleanu o rană nu mai ştiu unde, eu nu mai terminam cu tuşitul, căci un fir de iarbă o luase pe calea traheiei, iar cel de la Regiune dispăruse. Târziu au aflat că nu păţise nimic şi, că, prudent, a întins-o înapoi spre gară, ca şi când n-ar fi fost cu noi.

A doua zi, am mers la locul unde microbuzul era o jalnică epavă cu „Desoto" (aşa s-o fi scriind marca maşinii lui Gusti Munteanu, vicele de resort?), împreună cu el, dar văzând partea din faţă, cea „a mortului", cum arăta, a decis că am fost beat criţă şi nu-mi mai amintesc unde şezusem, căci nu puteam să fi fost acolo. Aş fi sfârşit strivit de la jumătate în jos. Au mai găsit ceva resturi din mapă, cravata fusese mistuită, dar versiunea mea că eu am fost în faţă nu a fost crezută, nici după ce şoferul s-a jurat pe „Isten-ul" lui. Explicaţia era simplă: cu o secundă, sau o fracţiune de secundă, eu fusesem proiectat, în timpul smuciturii, înainte peste şofer şi după aceea partea din faţă a microbuzului a fost strivită şi mistuită de flăcări.

Noaptea am dormit în fotoliu, singura poziţie care nu-mi provoca dureri: îmi fisurasem omoplatul la brusca răsucire de volan, ceea ce am aflat mai târziu. A doua zi m-am dus la servici, am explicat ce am putut explica, dar vina era a mea, eu fiind şeful care permisese să se întâmple prelungitul „control" al „Zilelor recoltei".

Înainte de a spune finalul acestei tragi-comedii, precizez, întărind un lucru deja afirmat. Buşui, „Ţarul Nicolae", nu a luat nici o măsură drastică, măcar că-i ajunsese la urechi de la cineva care mă văzuse conducând ilegal microbuzul de la Bocşa la Doclin. Singura consecinţă a fost că mi s-a imputat mie şi lui

Mihai Deleanu salariul lui Laci pe două luni, atât cât i-a trebuit să mai facă din ce fusese „frumosul microbuz TV (= Tudor Vladimirescu)” ceva aproximativ asemănător. S-a mai mişcat vreo zece kilometri, apoi l-am depus în curtea tâmplarului Guga de la Margina, de unde a dispărut după o vreme, fiind casat înainte de vreme.

Dar dacă tot am povestit această întâmplare fără nici o legătură cu arta şi cultura pe care le diriguiam, de ce n-aş povesti şi finalul, un final imprevizibil. Am bravat nedând importanţă durerilor din omoplat, dar acestea au cedat încetul cu încetul, până când, după vreo lună nu le-am mai simţit.

Într-o dimineaţă, însă, în timp ce mă spălam, fiică-mea a exclamat pe un ton alarmat: „Ticule, ce ai în spate?” M-am răsucit, am dus braţele în faţă, le-am lăsat pe lângă mine, în felul acesta observând în oglindă că articulaţia omoplatului se disloca. Ajuns la birou, m-am dus în cel al lui Gusti Munteanu, în care se afla şi Avram Zbârcea, şeful secţiei de sănătate, le-am spus în glumă să pună fiecare câte un leu pe masă dacă vor să vadă ceva ce nu mai văzuseră. Nu am mai aşteptat să se dezmeticească cei doi, care mă credeau, probabil, beat şi m-am dezbrăcat: am întins braţele, le-am lăsat în jos, mişcare făcută de câteva ori, şi atunci au văzut într-adevăr ce nu mai văzuseră. Le-am explicat de unde mi se trage, iar Zbârcea a hotărât să merg urgent la Oradea la medicul Rujdea (prenumele nu mi-l mai amintesc; după vreo trei luni a şi rămas în Anglia, de unde nu s-a mai întors nici azi).

Cu maşina învăţătorului C. Schinteie de la Soceni, însoţit de Mircea Cheregi, prieten apropiat, orelist, dar care îl cunoştea bine pe Rujdea, am plecat spre Oradea. Nu înainte de a-mi

face câteva radiografii (generale şi locale) pentru a nu pierde vremea în Oradea. Mi le-a făcut bunul Iacob Meilă, tatăl şi mai bunului cardiolog Mircea Meilă.

Maşina aştepta în faţa spitalului, eu am fugit repede să iau de la ghişeu plicul cu clişeele radiografiei şi am plecat întins spre Oradea.

La uşa vestitutui Rujdea coadă ca la Maglavit, la Petrache Lupu. Mircea a intrat, i-a expus prietenului său cazul, i-a arătat clişeele, iar acesta a constatat sec:

– Ăsta-i mort, Mirceo!

– Cum să fie mort?! Aşteaptă la uşă ca să-l vezi…

Până la urmă, lucrurile s-au lămurit: grăbită de graba mea, încă netrezită bine, fata de la ghişeu îmi dăduse plicul cu radiografiile unui miner de la Anina, care nu era mort, dar nici mult nu mai avea, căci plămânii îi erau mâncaţi de silicoză.

Mircea m-a suduit prieteneşte, mi-a spus că el pleacă acasă, iar eu să mă instalez la un hotel. Dimineaţa, Rujdea va avea grijă să-mi facă radiografiile şi să hotărască ce e de făcut.

Aşa a procedat meşterul Rujdea şi a decis că numai timpul îmi va reface inserţiile, mai ales că eram tânăr, abia trecut de 33 de ani. Mi-a prescris (mi-a dat o schemă) câteva exerciţii de gimnastică). M-a asigurat că fisura omoplatului se sudase, iar beteşugul care îmi mai rămăsese se va rezolva. Şi s-a rezolvat…

Activişti

Eram adesea chestionat (dar poate mai potrivit ar fi să spun interogat de „organul de partid"): până la o vreme, de Ilie Păuna, apoi de Vasile Vartolomei, mai puţin de Trifon Cioată. Tunei (şi cum l-o fi chemat) nu se demitea să stea de vorbă cu

un terchea-berchea de la o secţie, chiar dacă se zicea despre ea că e „de cultură şi artă”.

Ilie Păuna era parşiv. Pentru că nu reuşea s-o convingă pe T.M. să-i cedeze m-a „însărcinat” pe mine să fac un control inopinat la căsuţa, care se mai află şi acuma – cred – în picioare, undeva pe lângă fosta tipografie, prin spatele liceului de vizavi de Poliţie. În această clădire mică şi stingheră se găsea staţia de radioficare a oraşului. De aici plecau informaţii cu privire la viaţa materială şi spirituală a Cetăţii, în difuzoarele oamenilor instalate prin barăcile din Lunca Pomostului. Oficiante erau această T.M., o voce de aur în colectivul de operetă al Casei de Cultură a Sindicatelor, iar mai târziu o profesoară respectabilă la Şcoala de Muzică. Cealaltă, pentru că am convingerea că nu avea nici o vină, o persoană anostă, venită parcă atunci din Vânju Mare, merită şi ea să nu-i pomenesc numele, decât cu iniţiale: I.G.

Aici, m-a prevenit Ilie Păuna, au loc lucruri necurate. Şi vorbea în cunoştinţă de cauză, dar nu-şi permitea întâlniri amoroase cu T.M. într-o ambianţă sordidă, căci aşa era. M-am dus şi am văzut-o: câteva scaune, o masă, staţia de emisie şi într-un colţ un pat de fier cazon, fără picioare, proptit solid pe câte trei cărămizi, la fiecare colţ al ramei, în locurile unde trebuiau să fie picioarele. În cămăruţa antreu, o grămadă de sticle, majoritatea de lichior. M-am făcut că nu văd nici sticlele, nici patul, deşi despre utilitatea acestuia m-a informat una din cele două oficiante că se odihnesc pe rând. M-am făcut că nu aud. Le-am controlat dosarul cu planurile săptămânale ale postului de difuzare, alte scenarii pe care le întocmeau periodic şi, cinstit, nu aveam ce să le reproşez. Ilie Păuna îşi va fi făcut iluzia, mai ales că mă montase, că voi face ordine (probabil că voi propune chiar destituirea „nesupusei” T.M.).

I-am raportat şefului meu de partid că am găsit totul în regulă, că au planuri săptămânale, „desfăşurătoare”, că emisiunile se ţineau conform orarului de difuzare şi l-am informat că mă convinsesem întrebând chiar şi câţiva abonaţi cu difuzoare. Nu am pomenit nimic de sticle pentru că le-am spus celor două, fără să insinuez ceva, să facă ordine şi să le ducă în pârâul de sub deal. În legătură cu patul, am observat numai că făcea impresie proastă prin aspectul său dezmembrat şi le-am întrebat dacă nu au nevoie de un pat mai arătos. M-au asigurat că-l vor scoate şi pe acesta afară. Ilie Păuna m-a privit bănuitor şi m-a lăsat în plata Domnului.

Erau alţii, la Comitetul Orăşenesc de Partid, cărora nu aş putea să le acord nici cea mai mică înţelegere pentru felul cum se comportau. Şi am să încep cu cel mai mare, nu cu Făsui Ilie, prim-secretarul comitetului, ci cu instructorul Regiunii pe care îl chema Lavosy (dacă s-o fi scriind aşa). Acesta era dur şi ţinea cu tot dinadinsul să nu se uite ce reprezenta el pentru nişte slujbaşi de la Oraşul Reşiţa. Era, pe deasupra şi crai, biologic justificat căci nu trăia cu familia în Reşiţa. Pusese ochii pe E.B., pe care o adusesem dintr-un sat, unde o mâncau nu lupii, chit că satul era în mijlocul pădurii, ci colegii tratând-o de vinitură moldovenească. Făcea dese controale la Casa Orăşenească de Cultură şi nu se jena să-şi arate intenţiile. Eu numai le bănuiam, dar mi s-a destăinuit cea în cauză, speriată oarecum pentru că era nou venită şi tovarăşul avea funcţia pe care o avea. I-am aflat adresa de acasă, de la Timişoara, şi i-am dat un telefon neveste-sii, spunându-i să-i atragă atenţia că poate avea neplăceri. Ce explicaţii vor fi având nu ştiu. Pe ea, cea hărţuită, n-o putea bănui, dar mă întrebam uneori dacă nu cumva mă bănuie pe mine.

Bănuielile i se vor fi confirmat când ne-a surprins, fără să ştim, pe amândoi, pe mine şi pe cea dorită de tovarăşul, alături într-o sală (cea a Clubului CFR din Timişoara, unde avea loc o instruire). Dezlegam cuvinte încrucişate pe furiş, lipsiţi de interes pentru cele spuse la pupitru şi, ca să ne putem înţelege asupra unor soluţii rebusistice, capetele noastre se cam prea apropiau. Tovarăşul, nu ştiu din care motive, probabil neavând timp să stea la toată poliloghia instruirii, a urmărit mersul lucrurilor din balcon. Ne-a observat. Nici nu am ajuns bine la Reşiţa şi m-a şi chemat la el. Imediat a început să mă judece de lipsă de interes, de faţă fiind alţi câţiva tovarăşi „judeţeni". Am replicat, zicându-i (voit), în loc de *Lavasi*, *Lófoasi* (aproximativ, varianta mea însemna cu totul altceva); nici acum nu garantez că am scris corect, dar de pronunţat ştiam să pronunţ cuvântul stâlcit, o porcărie, în fond, insultătoare. Dar, văzându-l că se îneacă de mânie, am repetat o dată, şi încă o dată, nici măcar clipind din ochi. Ceilalţi se uitau la noi şi nu ştiau ce să creadă. Eu m-am scuzat că nu pot, nu ştiu să pronunţ denumirile maghiare corect, făcându-mă că habar n-am că aşa cum îi ziceam eu însemna *P... Calului*.

Scena cu Tunei am redat-o în *Capricii*. O reiau pe scurt. Tribuna pentru festivităţile marilor sărbători se făcea vizavi de Magazinul Universal (*vechi*, numit acuma). Preparativele ridicării tribunii începeau din timp. Operaţiunile erau executate de fostul IGOR, ceea ce în prezent se cheamă PRESCOM.Dar în afară de muncitori, de decoratorii care se îngrijeau ca tribuna să iasă cât mai arătoasă, mişunam şi noi cei răspunzători cu „propaganda": de la partid, de la cultură, sindicat etc. Îmi cumpărasem cu câteva zile un sacou frumos, confecţionat puţin

mai şic decât ştersele costume şi haine de prin magazine: reverele mai strânse, la un nasture cred, dar ceea ce era într-adevăr şocant era faptul că avea şliţ. Nu-l luasem pentru şliţ, ci pentru că-mi venea bine, costase relativ convenabil şi, deh! eram „şef la cultură”. M-a văzut Tunei (şi cum îl mai chema), secretar cu probleme organizatorice la partid. M-a chemat la el, mi-a poruncit să întorc spatele şi să mă aplec. M-am aplecat cam mult, a văzut şliţul şi a explodat. Îmi reproşa că, eu, lucrător la cultură, umblu cu mofturi burgheze şi alţi termeni (slavă Domnului, limbajul de lemn dispunea de terminologie în acest sens). Am vrut să-i explic că nu mi l-am făcut la comandă, că aşa l-am cumpărat, că l-am luat pentru că era ieftin. Degeaba… M-a trimis să mă schimb. Am trecut drumul şi pentru cine nu-şi aminteşte, precizez că era o croitorie modestă exact unde, până după război şi câţiva ani după aceea, fusese librăria lui Petrescu. M-am dus la croitor şi l-am rugat să-mi tragă o cusătură sănătoasă, de sus până jos, închizând despicătura şliţului. În zadar mi-a explicat el că-i stric fasonul, că aşa-i croiala, am insistat şi omul mi-a făcut pe plac. Toată treaba a durat circa zece minute. Am fugit la locul unde se înălţa tribuna, bucuros că Tunei mai avea de dat indicaţii, m-am dus la el, i-am întors spatele, m-am aplecat cât am putut şi l-am întrebat dacă acum e bine. Stătea cu gura căscată şi nu pricepea. Haina era aceeaşi, şliţul se făcuse nevăzut… A pus mâna şi a încercat cu degetele dacă nu fusese prins în ace de siguranţă. Nu pricepea cum se petrecuse minunea. L-am lăsat să-şi spargă capul şi mi-am văzut de-ale mele.

Adesea, acasă mă plângeam, în discuţiile cu soţia, de Buşui, Făsui, Grasoi, Tunei, toţi cu funcţii mari. Fiică-mea, care

de când deschisese gura vorbea ca la Câlnic şi nu-i scăpase nici o expresie mai plastică din limbajul babelor, când mă auzea zicea: „Tune-n ei!”, expresie echivalentă cu „Să-i ia dracu’”.

„Blocul Actorilor”

În ziua de Sfântul Ion, 7 ianuarie 1968, anul în care, spre toamnă, îmi voi încheia atribuţiile mele de culturnic, a avut loc premiera melodramei *Vinovaţi fără vină* de A.N. Ostrovski, în regia Ioanei Ottescu, din a cărei distribuţie, printre alţii, făceau parte Jeny Petrescu, Cristian Pârvulesscu, Aura Râmniceanu, Ludmila Ursache, Maria Vodă, Vasile Balu, Gheorghe Vâlceanu ş.a. Toţi actori dăruiţi. Unii dintre ei locuiau în blocul rău famat. După premieră (aveam rezervate locurile 43 şi 45), am fost invitat la Restaurantul Reşiţa, să sărbătorim succesul, căci piesa fusese dăruită generos cu aplauze binemeritate. Ziua de 7 ianuarie cădea într-o duminică. Practic, se încheiau zilele de sărbătoare, ale celor de iarnă, măcar că acestea nu erau ţinute făţiş, dar fiecare îşi făcea Crăciunul, Anul Nou permis şi de autorităţi, apoi imediat venea Boboteaza şi a doua zi „ziua naţională a Banatului”, adică Sfântul Ion, căci aşa-i ziceam eu, dată fiind frecvenţa numelui de *Ion* în Banat şi amintindu-mi de „balurile Ionilor” de la Jebel.

Restaurantul „Reşiţa” nu ne-a primit, căci mai avea două ore până când trebuia să închidă, apoi cineva a fost cu ideea să ne mutăm la „Blocul Actorilor” de pe Kogălniceanu. Pentru moment, am ezitat, dar mi-am zis imediat că e un prilej bun de a cunoaşte ce se poate întâmpla aici, mai ales după o premieră cu succesul pe care îl avusese. Aşa că, pe jos, eu şi cei în jur de zece actori, ne-am oprit în camera lui Jeny Petrescu. Nu ştiu

dacă au lipsit doi sau trei din cei distribuiţi în piesă (mi se pare că doar Iuliana Doru, Vasile Balu şi Gh. Doroftei). În schimb, au participat Ica Vâlceanu, soţia lui Gigi Vâlceanu, mai marele peste O.J.T. Mihai Arcan. Ne-am aşezat pe scaune, pe canapea, pe jos, unde gazda pusese câteva perniţe.

Pe Iconia (Ica) Vâlceanu o cunoşteam demult, ceea ce ea nu ştia. I-am amintit când am văzut-o şi de unde o cunoşteam nu atunci, ci într-o ocazie anterioară întâlnirii de pe Kogălniceanu.

Pe când eram ofiţer la Regimentul de Artilerie A.A. şi sediu al garnizoanei, ofiţer cu sportul era cel care obţinuse carnetul de sportiv emerit nr. 1, adică Mihai Truică. Avea gradul de căpitan şi se căsătorise cu Ica din Ilova, aceasta având la data măritişului 16-17 ani. Între „Numărul Unu" şi ea era o diferenţă apreciabilă de ani. Din această cauză sau din alte motive, s-au despărţit curând.

În una din zile, am fost chemat la poarta regimentului pentru că o „fată" – aşa mi-a raportat militarul care m-a anunţat – vrea să meargă în audienţă la comandantul regimentului. M-am dus, m-am prezetat cu numele şi cu rostul pe care îl aveam (adică ofiţer de serviciu), am întrebat-o la cine vrea să meargă şi, discret, am înţeles că era vorba de o problemă personală, de familie. În felul acesta am aflat cu uimire că „fata" era, de fapt, *doamna Truică*. N-am s-o descriu acum, adică exprimându-mi impresia pe care mi-a făcut-o atunci.

Recunosc că după ce am revăzut-o, ea instructoare la Casa Orăşenească de Cultură, eu secretar al comitetului pe care îl conduceam, după ce plecase Mihai Peia, iar înlocuitorul lui, profesorul Ion Făgeanu nu a vrut să stea mai mult de un an, recunosc deci că-mi plăcea să-mi uit ochii în ochii ei de un

albastru… Chiar banală comparaţia, nu găsesc alta: albaştri ca banala floare a maidanelor, cicoarea. Şi între Gigi şi ea era o diferenţă de vârstă, căci Vâlceanu, fostul meu coleg de şcoală normală de la Chişinău, era născut în 1923, iar Ica în 1939 sau 1940. Noul ei soţ era un bărbat frumos, distins, manierat. A fost distribuit în peste 60 de piese, după cum reiese din cartea lui Petru Călin (*Ecourile scenei*, Reşiţa, 1994). A debutat în 1959 cu un rol în *Partea leului* a lui Costin Teodoru, cea în care, forţat de împrejurări, am „jucat" şi eu pe Pompilian, contabilul-găinar, pe scena din Ghilad. Adaug că era înzestrat şi cu un veritabil talent literar.

Petrecerea de la „Blocul Actorilor" s-a lungit, cu băutură, fără să se facă exces, cu ghiuden, pe care nu ştiu de unde îl scosese Jeny Petrescu. Importantă a fost starea de spirit care ne cuprinsese pe toţi, voia bună.

Uitarea noastră de sine era amplificată de ninsoarea de afară, deasă, cu fulgi mari, de parcă se rupsese cerul. Uitaserăm de noi şi de ziua de lucru care ne aştepta, mai ales pe mine, căci actorii nu aveau ce face a doua zi după o premieră.

Mi-am amintit abia spre ziuă că era luni, că la prima oră a dimineţii e şedinţa cu şefii de secţie la *Ţarul Nicolae*. Am plecat… Arcan ne-a oprit pe doi sau trei care nu eram locatari ai blocului cu pricina, ne-a dat câte un stacan de cafea tare şi bună, iar eu, uitându-mă la ceas, mi-am dat seama că nu am ce căuta la clădirea cealaltă, unde aveam biroul, aşa că m-am mutat vizavi de cafeneaua lui Arcan. Ne-am urat la „mulţi ani", cei care trebuia să fim la prima şedinţă din acel an.

Gusti Munteanu, vicepreşedintele care răspundea de sănătate, învăţământ şi cultură, m-a privit scrutător, nu s-a putut abţine şi m-a întrebat:

– Unde ai dormit astănoapte?

– N-am dormit… Vă spun unde am fost după şedinţă. Faptul că purtam costumul de la premieră, cred că l-a intrigat.

– Sper că n-ai fost la vreo înmormântare.

Şedeam liniştit şi mă rugam de Dumnezeu să nu adorm. Buşui şi-a început ceremonialul, de parcă ne despărţisem cu o zi înainte, nu cu un „an” şi-a spus scurt, a lehamite:

– Cultura… raportul!

Fiecare şedinţă de lucru cu şefii lui de secţie începea cu raportul unuia: cu ce a făcut, ce probleme s-au ivit etc. Parcă mi-ar fi turnat o cană cu apă rece în cap. Deşi nu trecuse mult de la şedinţa de lucru anterioară, cu toate acestea, sărbătorile creaseră un hiatus şi uitasem că eu eram la rând cu raportul. Nu aveam la mine nici o hârtie, darămite agenda cu date. Pe Nicolae Buşui nu-l prea interesa cultura, învăţământul, sănătatea. Caii lui de călărit, unde se simţea acasă, erau drumurile, gospodărirea comunală, comerţul ş.a.

Am luat încet fără să zic nimic carneţelul din faţa lui Demetrovici, cel care răspundea de însămânţările artificiale, „am citit” din el şi am „raportat” problemele culturii. Vicepreşedintele observase gestul cu carnetul, mă asculta atent; Buşui părea (sau era cu adevăratelea indiferent). Am terminat, nu mi-a pus nici o întrebare, nu a avut observaţii, mulţumit, probabil, şi el că scăpase de un raport care nu-l interesa.

La sfârşitul şedinţei, Augustin Munteanu, căruia îi eram subordonat, dar de care mă lega şi o prietenie, înfiripată chiar din primele zile ale descinderii mele la Reşiţa, mi-a făcut semn să-l aştept. Era şi el normalist şi îşi adăugase cele „două veri cu câte o lună de cursuri”, deci se procopsise cu titlul de profesor. M-a ajuns şi mi-a spus să trec peste o jumătate de oră pe la el.

Vlaicu Vodă în două variante

Când am ajuns în faţa Comitetului Orăşenesc de Partid, actorii Mircea Olariu şi Aurel Gheorghiu ieşeau de la Partid. Bănuiam ce căutaseră pe acolo, mai ales că nu erau dintre aceia de care cei de la partid să aibă nevoie. Se duseseră să mă pârască, după ce aflaseră că fusesem şi mă dezmăţasem la „Blocul Actorilor”.

Aici am dat peste Ilie Păuna şi încă cineva, tot din schema lor, le-am spus „La mulţi ani”, apoi – aşa în treacăt – le-am povestit că după premiera de aseară m-am petrecut la blocul rău famat, fără să intru în detalii, dar conchizând că „Dracul nu-i chiar aşa de negru cum se spune”. Dezumflasem gogoaşa celor doi veniţi cu sorcova pârii…

Înainte de a mă prezenta la vicepreşedinte, am intrat în birou şi mare mi-a fost mirarea când am găsit-o pe soaţa mea tristă ca după o înmormântare. Se plânsese bunei Nuţi Ignea, secretara noastră, că nu am venit acasă aseară. Era convinsă că mă răzbunasem că n-a vrut să meargă la premieră, deşi aveam locurile noastre rezervate. Se înşela, dar nici prin gând nu mi-a trecut în noaptea de pomină să-i dau un telefon de la Jeny Petrescu să-i spun unde sunt, cât voi sta, căci pierdusem noţiunea timpului şi legătura cu Pământul. Lucrurile s-au lămurit, însă mă aştepta surpriza de la Augustin Munteanu. Acesta mi-a spus liniştit, cum proceda întotdeauna, prieteneşte, să nu mai fac aşa ceva. Îi povestisem pe scurt înainte unde stătusem toată noaptea. Mi-am dat cuvântul de onoare şi m-a crezut că uitasem de obligaţia ce-mi revenea cu raportul. Astfel incidentul s-a încheiat…

Cei doi pârâcioşi erau un fel de „oi negre” ale teatrului Reşiţean. Mircea Olariu jucase în câteva piese, nu mai mult de cinci, între 1966 şi 1968, iar Aurel Gheorghiu în circa zece spectacole, cam în aceeaşi vreme. Acesta avea unele deviaţii de comportament, ceea ce s-a văzut în cele întâmplate cu ocazia distribuirii în piesa *Vlaicu Vodă*.

Cristian Pârvulescu, director al teatrului atunci, i-a dat rolul titular lui Aurel Gheorghiu. Acesta îl văzuse pe Vlaicu jucat de George Vraca, cu ani în urmă, şi l-a abordat în maniera acestuia, cu tremolouri, afectat. Au încercat unii din distribuţie să-i atragă atenţia că maniera este anacronică, demodată şi friza ridicolul, dar degeaba. Piesa fusese programată să apară spre sfârşitul stagiunii 1965-1966.

Un spectacol ca *Vlaicu Vodă* nu putea să nu fie previzionat şi vizionat nu pentru că ar fi ridicat probleme ideologice, ci din cauza dificultăţii şi anvergurii sale. Comisia locală întărită cu reprezentanţi de la Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă a fost net împotriva modului cum era interpretat rolul de Aurel Gheorghiu. Şi astfel, s-a petrecut un miracol. Nu era altceva de făcut decât amânarea acestuia. Cristian Pârvulescu s-a oferit ca, în nici măcar o lună, să pregătească rolul şi să-l preia de la Aurel Gheorghiu. Evident, nu a fost crezut, dar după două-trei săptămâni s-a făcut o nouă vizionare şi Pârvulescu mai că nici nu avea nevoie de sufleor. Tot timpul cât Aurel Gheorghiu se chinuia să se ridice la înălţimea lui Vraca, Pârvulescu învăţa de zor uriaşul rol al lui Vlaicu. Dacă susţinea de la început să i se încredinţeze lui rolul, s-ar fi ivit discuţii, căci era director şi ar fi fost acuzat de abuz. S-a făcut vizionarea oficială, spectacolul a fost aprobat şi premiera a avut loc la începutul lunii aprilie 1966.

Eram de aproape jumătate de an secretar al comitetului, făcusen parte din comisia de avizare a spectacolului cu Vlaicu în varianta Pârvulescu. Îl ocoleam pe Gheorghiu. Nu-mi doream o discuţie cu el. Bănuiam că a fost păcălit sau, mai degrabă, ştia că fusese înlăturat conspirativ. Auzisesm că, după premieră, a avut câteva obiecţii în privinţa modului cum abordase Pârvulescu rolul. M-am întâlnit de câteva ori cu el, ne-am salutat, ba o dată am schimbat câteva vorbe, dar nimic în legătură cu teatrul sau cu spectacolul. Vizavi de sediul administrativ al Teatrului de Stat se găsea o cofetărie. Beam un suc, a intrat, a cerut şi el unul şi l-am băut în linişte, dar în sinea mea eram convins că va izbucni intempestiv, cum îi era felul. Nu. Nu s-a întâmplat aşa. M-a întrebat unde mă duc, i-am spus că la birou şi a spus că mă însoţeşte, căci mergea şi el în aceeaşi direcţie. La colţ, când să facem spre stânga spre sediul unde îmi aveam biroul, la colţul unde se găsea Comitetul Orăşenesc de Partid, m-a oprit brusc, s-a postat în faţa mea şi m-a întrebat:

– V-a plăcut cum şi-a jucat Pârvulescu rolul?

– Aşa şi aşa. Nu-l ajută vocea (adevărul era că Pârvulescu avea un volum mic pentru unele momente forte ale spectacolului). Acuma, ce să zic? Depinde şi de gusturi…

– Tovarăşe, dar aşa se interpretează?… Şi a început să declame, rezemându-mă de zidul Partidului, fragmentul de după uciderea lui Român Grue, cel care se jertfeşte pentru Domnitor. Nu-mi amintesc monologul, dar începea cu „Câine!” şi urma o avalanşă vehementă de reproşuri, de acuze etc. Pe lângă noi trecea Wist, secretar la Partid, se uita şi nu ştia ce să creadă. A avut pentru moment intenţia să intervină crezând că sunt admonestat. Apoi, din diplomaţie, din prudenţă, din laşitate, a trecut mai departe. Am ascultat aproape tot monologul, m-am

smuls din locul unde eram ţintuit şi i-am spus să vină la birou să-şi termine spectacolul. Cred că am fugit cei 50-60 de metri până la uşa clădirii. L-am aşteptat, dar nu a venit. Am vrut să-l chem şi să am o explicaţie cu el, dar după ce am stat de vorbă cu Gusti Munteanu, după ce m-am mai sfătuit cu cel mai de nădejde sfetnic al meu, buna Nuţi Ignea, l-am lăsat în plata Domnului.

Un actor din garda veche şi Ludmila cea blondă

Erau în teatru câţiva oameni minunaţi. Unul, actor din garda veche, un fel de „ultim mohican" al boemei actorilor, Costică Nădejde, mi-a arătat într-o anumită ocazie cronicile elogioase din presa Craiovei şi încă dintr-un oraş unde slujise Taliei. Se purta cu papion, îmbrăcat impecabil, deşi cine avea ocazia să-l vadă des îşi dădea seama de sărăcia garderobei sale personale. Venise în Reşiţa la vreo opt ani de la înfiinţarea teatrului. Era băutor de vin şi umbla fără să ţină seama nu atât de bani, ci de alergătură, după un vin bun. Când nu putea, se mulţumea şi cu borşul vreunui restaurant. Am stat două săptămâni la Internele Spitalului (cel vechi). Îi ascultam fascinat întâmplările din activitatea lui de actor de înainte de război şi nu era nevoie să comentezi diferenţa flagrantă faţă de cea pe care o duceau actorii acum, de greutăţile pe care le întâmpinau din cauza nesiguranţei repertoriului, a modificărilor şi intervenţiilor venite din afara teatrului, dar şi din pricina lipsei de solidaritate a breslei oamenilor de teatru şi, mai ales, din cauza prezenţei în teatru a unor neaveniţi.

Trăia cu sora Irinei, croitoreasa la care, de regulă, soţia şi câteva vecine din blocul nostru îşi coseau hainele. Avea dese

conflicte cu cele două, mai ales cu concubina, dar nu-mi povestea plângându-se, ci glumind, de parcă era vorba de altcineva nu de el.

În salonul femeilor era internată Ludmila Ursache (Eftici), căsătorită ulterior cu medicul Comloşan şi care s-au călătorit pe meleaguri străine; apoi nu s-a mai auzit nimic de ea. Venea în salonul nostru, unde ne găseam doar noi doi, se aşeza pe unul din paturi, cu picioarele sub ea şi povesteam vrute şi nevrute. Blondă, atrăgătoare, îmi plăcea de ea; mă străduiam să-mi ascund simpatia, însă nu cred că reuşeam.

Mi-am dat în petic, după ce am părăsit spitalul, în primăvara anului următor, când, după un chef prelungit la sălaşul unui craşovan, prieten şi artist amator, am plecat cu o maşină de ocazie. L-am rugat pe şofer să mă lase în dreptul celor trei blocuri turn din Moroasa, pentru că nu îndrăzneam să traversez oraşul şi mai ales să mă prezint acasă în halul în care mă aflam. Ştiam că Petru Călin, prietenul meu, locuia în unul din blocuri, dar nu aveam cunoştinţă că împărţea apartamenul cu Ludmila, fiecare cu camera lui, doar cu dependinţele folosite de amândoi. Nu exista nimic altceva între ei. Habar n-aveam de traiul lor „în comun”. Eu credeam că acolo se află doar Petrică, secretarul literar al teatrului, aşa că nu mică mi-a fost mirarea când uşa mi-a fost deschisă de blonda Ludmila. Şi-a dat seama în ce situaţie mă aflam, am întrebat dacă nu cumva am greşit, dar a aflat că îl caut pe Călin. M-a oprit, văzându-mă că vreau să plec, a insistat să intru, în virtutea cunoştinţei noastre de la spital sau mai degrabă voind să mă protejeze de situaţia delicată în care mă expuneam. Spre regretul ei, dar mai cu seamă al meu, Petrică nu era acasă. M-a introdus în camera lui, mi-a spus să mă răcoresc cu apă rece şi să mă fac comod. Regreta că nu mă

putea servi cu o ceaşcă de cafea, date fiind vremurile, dar a venit la mine cu o farfurie plină de mere rase şi m-a îndemnat să le mănânc pentru că îmi vor face bine. Am adormit, Petru Călin a venit târziu, n-a vrut să mă deranjeze şi-a dormit într-un fotoliu.

Dimineaţa eram treaz şi aş fi vrut ca Ludmila să fie plecată, dar în acelaşi timp voiam şi s-o văd ca să-mi cer scuzele de rigoare. Spre norocul meu nu am mai dat ochii cu ea în dimineaţa aceea, dar l-am rugat pe prietenul meu să-mi exprime scuzele de rigoare pentru obrăznicia de a da buzna. Îi explicasem neştiinţa mea că locuiau împreună, dar i-am spus să-i repete şi să-i explice că n-aş fi bătut la uşa lor comună dacă ştiam. Cine ştie pe unde se va fi găsind acum Ludmila şi dacă mai face teatru, căci doctorul Comloşan a putut, desigur, s-o întreţină, după ce i-a devenit soţie. Întrebarea nici nu-şi are rostul, căci Ludmila servise teatrul reşiţean 20 de ani şi a plecat din Reşiţa în 1985. Dacă mai trăieşte, e o băbuţă, cine ştie pe ce meleaguri apusene. În orice caz, era o femeie de caracter şi nici cu colocatarul ei nu a discutat nimic, nu i-a povestit halul în care dădusem navală peste ea.

O „abţinere"

În al doilea an după ce m-am mutat la Câlnic (cu locuitul, căci autorităţile nu aveau posibilitatea să-mi dea o locuinţă în oraş), au început lucrările în Govândari: primele blocuri care s-au croit sunt cele patru din preajma blocului care purta nr. 7, pe Bulevardul Muncii, aproape vizavi de „Terasa Trandafirul", restaurant ridicat mai târziu. Călătoream şi priveam cum se înalţă pereţii de prefabricate, glumind cu vreun cunoscut, încă din faza „ţăruşatului":

– Uite acolo mă mut eu. Unde e ţăruşul ăla. Şi acolo m-am mutat cu tam-tamul de rigoare, iarăşi fără nimic (numai numărul cărţilor se înmulţise). Am luat-o cu noi şi pe fiica noastră, căci am înscris-o la şcoală, la prima şcoală construită în Govândari.

Mă găseam şi eu în al doilea an, la Institutul Pedagogic, la secţia „fără frecvenţă", căci altfel nici nu se putea. Iarăşi m-am pripit. Îmi era teamă să mă înscriu la facultatea universităţii, nu aveam destulă încredere în mine şi mă împăcasem cu ideea că profesor de limba şi literatura română, profesor doi, nu era rău.

Cu şcoala luasem contact încă din 1963, când am predat ore la Şcoala de Muzică. Acolo m-am cunoscut cu Ion Făgeanu, cu Maria Fekete, cu Sever Damşa şi cu alţii. Dintre elevi nu mi-i mai amintesc decât pe unul din copiii preotului Bocşanu care oficia la Catedrală şi de cel al doctorului Schwarz, om cu o cultură solidă, meloman de bun-gust.

Apoi, de câte ori se ivea prilejul (cel mai des fiind acela al vreunei profesoare care intra în concediu de maternitate), cu voia bunului Augustin Munteanu, primeam să suplinesc orele. Numărul acestor ore de suplinitor s-au înmulţit după ce am dat examen la institutul pomenit, care îşi avea sediu pe Splaiul Tudor Vladimirescu. Ca să nu mai revin asupra acestui aspect, am avut ore la toate şcolile, în afară de cea din Margina (cu nr. 5?), care îmi era peste mână. Cele mai multe supliniri au fost cele de la Şcoala Generală Nr. 1, în clădirea de lângă „răposata" Casă Muncitorească şi în cea de „La Beton", precum şi cea aflată pe lângă actuala Redacţie a ziarului „Timpul". Director era Ion Tatomir care cred că mai trăieşte, deşi trebuie să aibă o vârstă

venerabilă. Avea două odrasle: fata i-a făcut un „copil din flori" cu un filipinez, băiatul, Ioniţă, n-a făcut nimic, spre mâhnirea lui tătâne-său.

Mulţi din elevii mei de atunci au în jur de 55 de ani, dar pe puţini, foarte puţini îi mai ţin minte. De la „Şcoala lui Tatomir", mi-o amintesc doar pe Şulea Dorina, „şefa clasei": manierată, modestă, conştiincioasă. De aceea, când mă mai întâlneam cu mamă-sa, o întrebam ce mai face Dorina, dar mamă-sa nu-mi spunea mai nimic despre ea.

Am afirmat aici, cu câteva rânduri în urmă, că între mine şi vicepreşedintele Augustin Munteanu s-au creat de la bun început legături strânse de prietenie, afişată atât cât putea fi afişată între un subaltern şi şeful său. Nu uit incidentul cu atitudinea mea faţă de el pe care bănuiesc că l-a apreciat favorabil mie.

La câteva luni de când eram deja salariatul sfatului din Reşiţa, într-o adunare de partid, s-a pus în discuţie (nu se putea altfel, dată fiind „gravitatea" faptului) pierderea carnetului de partid de către tovarăşul Augustin Munteanu. După formalităţile de rigoare s-a pus la vot aplicarea unei sancţiuni, minime ca gravitate (mustrare cu avertisment?), celui vinovat. Votul fiind deschis, se puneau cele trei întrebări devenite şablon: „Cine-i pentru?", „Cine contra?", „Cine se abţine?". N-am fost nici *pentru*, nici *contra*, ci singurul care s-a abţinut. Abţinerea mea li s-a părut unora, mai ales bătrânului activist de partid Weisz, cu funcţie în comitetul orăşenesc de partid, o sfidare şi am fost întrebat de ce mă abţin. Pentru moment, am vrut să întreb de ce statutul prevede şi o astfel de întrebare („Cine se abţine?) şi dacă mai prevede cumva ca insul care se abţine să-şi justifice abţinerea, dar am zis că nu e cazul să şarzez, mai ales că eram

şi de curând membru în organizaţie, ba chiar şi de foarte de curând membru de partid, măcar că aveam 29 de ani, aşa că am spus cuminte, fără să mă ambalez, cum îmi era felul:

– În cele spuse de cei care au luat cuvântul am auzit doar cuvinte de apreciere despre tovarăşul Munteanu. Eu sunt membru al acestei organizaţii de foarte puţină vreme şi nu ştiu nimic despre tovarăşul Munteanu Augustin nici aşa, nici aşa. Cum aş putea să am o atitudine convingătoare pentru conştiinţa mea, sau pentru tovarăşii din organizaţie, că abaterea despre care s-a discutat trebuie sancţionată, indiferent cu ce fel de sancţiune.

Evident, am fost admonestat că nu am „conştiinţă partinică”, ba chiar bătrânul activist m-a şi întrebat:

– Cum de te-ai înscris în partid abia la 30 de ani, mai ales că ai fost director de cămin cultural (de parcă fusesem directorul „Electromotorului” din Timişoara)?

– Tovarăşe Weiss, vreo cinci ani de zile îmi era absolut indiferent că mor membru sau nemembru de partid. Îmi consumam crizele de boală şi mă gândeam că las o soţie văduvă şi un copil orfan.

Ultimele cuvinte le-am spus pe un ton ridicat, încât i-am tăiat pârţagul „bătrânului activist”. El m-a lăsat în pace, dar eu nu m-am astâmpărat. Am scris la „Lupta de clasă”, publicaţia partidului, unde am expus exact împrejurările acelei şedinţe şi urmările votului meu neutru, ale „abţinerii” mele. Întrebam scurt: „Am greşit procedând astfel?”

După vreo lună, am fost chemat la Comitetul de Partid, şi întrebat de către cel mai tâmp dintre secretarii acestui comitet, Tunei (şi ştie dracul cum îl mai chema) de ce m-am plâns „organului superior”.

– Citiţi „Lupta de clasă”, tovarăşe secretar? Cunoaşteţi rubrica dinspre finalul revistei care dă dreptul cititorilor să ceară sfaturi, să facă propuneri, să se plângă – cum ziserăţi – revistei? M-a dat afară, iar incidentul a fost încheiat.

Niciodată nu am discutat atitudinea mea cu Gusti Munteanu, nici măcar când ne-am chefuit acasă la el, pe Oituzului, cu ocazia împlinirii a 50 de ani, sărbătorire la care fusesem chemaţi cu nevestele toţi şefii lui de secţie (Costa Gonceatu, Avram Zbârcea şi eu; primul responsabil de învăţământ, al doilea de sănătate, al treilea de „cultură”… şi „artă”).

Nu împlinise 60 de ani când a închis ochii Costa Conceatu, trecut şi el în lumea umbrelor, fost coleg, chiar dacă mai mic de ani, la aceeaşi şcoală normală de la Deva, nu a vrut să ţină un cuvânt, ultimul, la căpătâiul lui Gusti, aşa ca la îndemnul lui Petru Codilă, prieten, şef mai târziu, şi judecător al unui act necugetat de-al meu (cel din 1984), am scris eu acel trist şi modest panegiric şi ne-am luat rămas bun de la Gusti Munteanu.

Activiştii Casei de Cultură

Casa Orăşenească de Cultură, aflată cam pe unde e acum Biblioteca Judeţeană, avea director pe Romulus Negru, profesor de ştiinţele naturale, fiul lui Rusalin Negru, cel care îşi făcuse casă pe Oituzului, perete în perete cu fie iertatul Augustin Munteanu. Evident, chiar dacă am uitat să spun mai înainte, la cei 50 de ani ai lui Augustin Munteanu a participat şi el cu soaţa.

În ce ordine au venit, s-au angajat, unii au plecat de bună voie, alţii au fost daţi afară pentru tot felul de matrapazlâcuri, nu-mi amintesc. Ion Gornic, cu soţia bibliotecară, era un om

bun, un bănăţean care nu-şi ieşea din „ţoalele sale” şi nici din „grai”. Era un fel de apă sfinţită, care nici nu strică, nici nu drege, dar supus şi binevoitor (cu câtă bună voie făcea ce i se cerea e greu de spus). Iulius Engleitner, care şedea undeva pe una din străduţele care porneau spre deal din fosta Stradă a Spitalului, saxofonist, muzician cu talent, era o hahaleră simpatică, nu obraznică. Nu zicea niciodată că nu face ceva ce i se cerea, dar proceda cum voia el. Numai un exemplu… L-am trimis la Caraşova, comună aparţinătoare administrativ de oraşul Reşiţa, să aplaneze nişte neînţelegeri, să vadă ce s-a întâmplat acolo. I-am citit o oarecare ezitare în priviri, dar nu a spus că nu se duce. După vreo trei ore, m-a chemat la telefon. Vocea i se auzea în receptor atât de tare, de strident, de-mi spărgea urechile. Pe vremea aceea ca să vorbeşti cu o localitate din jur era un chin. Trebuia să învârţi de manivela telefonului, să-ţi răspundă telefonista de la centrală şi să-ţi înregistreze comada cu cel cu care voiai să vorbeşti, dacă era afară din oraş, sau să-ţi facă legătura, dacă era în Reşiţa (numerele de telefon aveau trei cifre).

Iulius ţipa ca din gură de şarpe… Se făcea că nu mă aude, iar eu, lăsându-l să se potolească, l-am întrebat:

– Engleitner, de unde vorbeşti: de la „Cultural” sau de la „Universal”? Atâtea telefoane publice erau în Reşiţa, iar Iulius nu se mişcase din oraş, făcându-şi alte treburi în cele trei ore. Ar fi voit să-mi spună, probabil, că nu a găsit pe unul, că nu ştie de unde să-l ia pe altul, sau cine ştie ce scuză care să justifice neîmplinirea îndatoririlor care îi reveneau. I-am spus să se ducă la sediu, la Casa de Cultură şi cât poate să mă ocolească, nu prea mult însă, căci îi promiteam să-i stric una din nunţile, sau botezurile la care punea suflet ca suflător în saxofon.

O interesantă figură feminină era Inge Walner. El, soţul, lucra la Cinematograful Cultural. Era un băiat de zahăr, de bun-simţ, muncitor. Ea? Nu ştiu cum să spun ca să nu fiu judecat greşit… Era săracă cu duhul (nu pot evita cacofonia), apetisantă ca femeie, dar dezarmant de – hai să-i spun pe nume – proastă. Cred că în sinea ei se înrădăcinase ideea că nu-şi îndeplineşte menirea pe pământ ca femeie, dacă nu-şi face un amant. Dar înainte de a spune în ce împrejurare am ajuns la această judecată, relatez o mică întâmplare care are hazul ei. M-am dus la Casa de Cultură şi le-am găsit în acelaşi birou pe ea, pe Inge, pe cea adusă de la Văliug, E.B. (mai târziu E.V.) şi pe Rodica Colojoară, care lucra împreună cu soţul ei, rămas în memoria mea doar cu supranumele *Nicoleta* (îl chema Nicolae), din cauza aspectului său de fetiţă bucălată (era şi imberb?). Dar se voia crai şi n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să se ducă la cinematograful „Arta". Cu cine? Chiar cu Inge. Obişnuiam, pentru că timpul nu-mi permitea să mă duc anume la cinema, să profit de răgaz şi să văd câte un film în trei reprize, uneori înnodate anapoda: sfârşitul, începutul şi ce mai rămăsese nevăzut. M-am dus la „Arta". De la balcon l-am zărit jos, la parter, pe *Nicoleta*, soţul doamnei Colojoară, profesoară fără post, instructor de nevoie. Alături de el, cap în cap, ca doi porumbei, Inge. Nu-şi găsiseră loc de întâlnire decât în văzul lumii, într-o sală de cinematograf. Romantic, oricum. Regret gestul, chiar dacă mi se părea o ghiduşie, că am ieşit, i-am dat un telefon lui Walner să se deplaseze la „Arta" să-şi vadă nevasta cu cine se află la film. S-a dus, s-a aşezat şi el tot la balcon, unde fusesem eu, şi i-a văzut pe cei doi amorezi lipindu-şi capetele din când în când, şoptindu-şi (poate sărutându-se). Ce făceau cu mâinile nu putea vedea…

Aflat „în control” la Casa de Cultură, schimbam vorbe banale cu cele trei „graţii” şi mă jucam cu un plic cu corzi de vioară. Am întrebat, aşa ca să-mi fac de lucru:

– Inge, câte *coarde* sunt aici? Şi am accentuat pe *coarde*.

– Patru! A răspuns Inge contrariată de ignoranţa mea, că nu ştiu câte *corzi* are o vioară.

– Nu! Am contrazis-o eu ferm. Sunt trei. Inge a controlat pliculeţul, nedesfăcut încă, dar eu am rămas la părerea că acolo erau trei *coarde*, iar Inge nu putea înţelege încăpăţânarea mea. Numai cea pentru care îmi făcusem drum pe la Casa de Cultură a înţeles parşivenia întrebării mele şi pentru că spusesem „trei”, s-a văzut şi pe ea printre *coarde*, s-a înroşit şi nu a mai scos o vorbă. Nu căutaţi în dicţionarele uzuale sensul lui *coardă*, cu pluralul *coarde*, nu *corzi*… Poate în vreun dicţionar de jargon. Dar ca să nu las lucrurile în coadă de peşte, îi ajut pe cei care nu ştiu că înainte (nu ştiu acum) *coardă* era sinonim cu… hai să zicem: femeie cu apucături (nu zic moravuri) nu prea onorabile…

Mai târziu Walner şi soaţa sa au primit aprobare să se strămute în Germania, pe vremea când astfel de plecări se obţineau de la statul român cu mărci bune.

Înainte de plecarea lor, m-au invitat la ei (locuiau cu două blocuri mai spre Câlnic decât noi), am vorbit, am mai băut şi, scuzându-se, mi-a oferit o cămaşă drept amintire, fiind prea mică pentru el. Nu ne prea formalizam de astfel de gesturi. O cămaşă bună, frumoasă, surprinzător, şi potrivită, nu era de refuzat. Târziu, am primit de la Inge (nu de la familia Walner) o vedere cu „Statuia Libertăţii”, în care Inge îmi ura de bine. Era scrisul ei şi tot ea – cred – a avut ideea să-mi indice printr-o săgeată făclia „Statuii”, acolo unde ajunsese ea, cea care nu

ştia, pe când era la Reşita că o *coardă* (două *corzi*) cântă într-un fel, iar o *coardă* (două *coarde*) vibrează în altfel.

Momentul „crucial" pentru această instituţie care nu-mi crea probleme, deşi uneori venea în discuţie, în diverse ocazii, că nu-şi face pe deplin datoria de îndrumare şi control a activităţii culturale, dar mai ales artistice, s-a produs într-o zi… Regret că nu mi-am notat-o, căci această zi îmi va lega destinul (nu, nu nu exagerez!) de cineva în anii următori, chiar şi după ce am încetat să mai fiu „culturnic". Personajul acesta îmi va amărî multe din zilele mele destul de zbuciumate şi fără existenţa şi manevrele lui. Î-i voi ascunde numele după iniţiale, cum cinstit se obişnuieşte, căci este în viaţă.

Un personaj ciudat

În biroul meu (mă exprim greşit întrucâtva), căci mai mult şedeam în biroul secretarei – iarăşi o pomenesc uniform cu acelaşi calificativ, buna Nuţi Ignea, călătorită în lumea drepţilor, despre care voi aminti în aceste rânduri, deci în birou a intrat un ins. Scund, cu priviri piezişe, suspicioase… Regret că încep descrierea lui cu ceea ce am observat superficial atunci, nu cu ceea ce am aflat despre acesta în perioada următoare. Minte ascuţită, aplecată spre cercetare, solicitat, la absolvire, de facultatea Universităţii din Timişoara să rămână asistent, a preferat totuşi să vină la Reşiţa. Nici azi nu-mi explic de ce. Pentru că părinţii soţiei se aflau aici? Poate. Deşi între cei 24 de ani ai lui şi 32 ai mei, diferenţa era vizibilă, mă privea, tributar vreunei preconcepţii, convins că nu pot fi decât un activist de partid: cu ironie şi cu un dispreţ abia disimulate. Nu am făcut bine… Îmi pierdusem simţul meu pedagogic. Trebuia să-l expediez la noul

său loc de muncă, director al casei de cultură amintite mai sus, fără să-i fac instructajul pe care i l-am făcut. Intenţia mea a fost de bună credinţă, însă deplasată. Poate şi din cauza faptului că nu ştiam ce ascunde în el cel căzut pe capul meu. Eu credeam că e de datoria mea şi o făceam dintr-o pornire bine intenţionată, avertizându-l pe cine va găsi acolo, la instituţia pe care va conduce-o. E destul să-i pomenesc pe amintitul Engleitner, pe Inge. Ce o fi înţeles el din poliloghia mea nu ştiu. Dar aşa m-am cunoscut cu M. M. D. L-am şi uitat în momentele următoare, ne întâlneam rar, din când în când, dar degringolada de la Casa Orăşenească de Cultură, pe care o socoteam terminată, o dată cu venirea lui, continua. Chiar mă întrebam: să-i fi covertit pe toţi şi într-un timp record la cercetarea fenomenelor culturale pe care proaspătul absolvent al Facultăţii de Filologie timişorene începuse s-o practice cu pasiune? Când îl căutam aflam că se găseşte pe urmele lui George Cătană, din care îşi făcuse un „fix''. Cum eu nu aveam astfel de preocupări folclorico-arhivistice, mi-am zis că nu e rău că s-a găsit cineva care să se mai ocupe nu numai de brigăzi artistice de agitaţie, de echipele de dansuri etc. Dar, dată fiind absenţa lui de la sediu şi misterul creat de lipsa menţiunii unde se afla, pe care trebuia s-o găsesc în condica de prezenţă, controlam eu Casa de Cultură, ceea ce nu era prea convenabil pentru mine.

Mai târziu, peste ani şi ani, am auzit din două surse diferite, tâmpenia că am fost un satrap, că îl controlam cu condica pe când era director al casei de cultură sus-numite, făcând ştiinţă, că i-am pus piedici în cercetare, că-l hăituiam etc. M-am revoltat… I-am pus în cutia poştală o mărturie foto care contrazicea total asemenea insinuări. Fotografia înfăţişa un moment de relaxare, la iarbă verde, noi doi cu soţiile şi şoferul

cu prietena lui. Altădată am mers de la Reşiţa la casa lui tată-meu, cea dintre Ezeriş şi Câlnic, împreună cu băiatul lui, Ionuţ, şi aveam impresia că i-am oferit prilejul unei reale desfătări. Şi acum, peste ani, să aflu asemenea născociri? Am fost mâhnit peste măsură. Întrebat dacă a găsit plicul meu, a motivat că i se umblă în cutia cu scrisori şi că nu a primit ceea ce-i trimisesem…

Dar, după cum se vede, m-am repezit în anii viitori, când nu eram eu şef, el subordonat, ci doi din cei trei – deşi el nega – care reprezentau conducerea Filialei din Reşiţa a S.Ş.F. din România. Deocamdată, recunosc după atâţia ani că M.M.D. era cel mai de nădejde lucrător (în sensul bun al cuvântului) al instituţiei respective. Dacă i se spunea să aducă – să zicem – echipa de căluşari de la Biniş, puteai fi sigur că o aduce. Avea putere de convingere asupra oamenilor, avea doza necesară a activistului cultural de „a mobiliza” (n-am ce face: acesta era cuvântul la ordine şi rămâne cel mai potrivit pentru modalitatea de a-i aduna şi deplasa pe cine ştie care activişti amatori atunci când aveai nevoie de ei).

Încercări de a ne uni în cercetare, în afară de colaborarea noastră inerentă, ca slujitori ai instituţiei cultural-artistice, au existat câteva, cum a fost cea de a cerceta toponimia Banatului, dar au eşuat, dintr-un motiv simplu. M.M.D. nu admitea să am idei, soluţii proprii, eu fiind marcat irevocabil de eticheta f.f., adică „absolvent la fără frecvenţă” al Facultăţii de Filologie de la Universitatea din Timişoara, căci într-un an, exact în cel care terminam Institutul Pedagogic de pe Splaiul T. Vladimirescu, m-am înscris la Universitate, dându-mi seama că „studiile” mele (cei trei ani de institut) nu-mi aduceau nici un folos decât unul modest în şcoală, altfel eram trecut în cartea de muncă cu „studii

liceale". Nu-i ieşea din cap această improvizaţie de „om cu facultate", legală, dar nu asta era important, ci faptul că în carnetul meu de student care făcuse şapte ani ca ultimul prost din cauza grabei de a mă înscrie la Institutul Pedagogic, n-ar fi găsit, dacă ar fi căutat, calificative aflate la limita compromisului. Dar nu despre asta e vorba acum, ci despre faptul că încercările noastre de colaborare nu prindeau. Una singură a avut „succes": „Folcorul" vecinului nostru George Bălău, folclor hibrid, dar, dat fiind faptul că lucram la Tipografie, nu ca tipograf, ci ca cenzor, am scos-o în condiţii de lux pentru vremea aceea. Am „udat-o", cum se zice, până la beţie curată… Adică – vorba lui Nenea Iancu – „curat murdar" căci abia m-am târât pe distanţa celor o sută de metri până acasă. Îl făcusem pe Moş Bălău autor de carte, tipăritură la care, totuşi, M.M.D. ţine, căci eu am uitat s-o trec în lista bibliografică (a lucrărilor personale) în fila de carte a cărţii-bilanţ scoase de M.M.D. – *Reşiţa filologică*. A adăugat-o el.

Am fost secretarul Filialei din Reşiţa a S.Ş.F. din România câţiva ani buni şi mi-am făcut datoria (o spun lăsând ipocrita modestie la o parte). Să nu pomenesc conştiinciozitatea cu care ţineam legătura cu „Centrul", ci doar faptul că filiala noastră avea bani să plătească pe oricare membru al societăţii. Petru Oallde, om subţire, nu admitea să doarmă la vreun cămin studenţesc, ci voia să-i decontez hotelul. Mai avea obiceiul să se deplasese şi cu consoarta. I-am plătit o dată hotelul, diurna şi nu mai ştiu ce, încât era gata, gata – dacă nu găseam înţelegere la Frânculescu de la S.Ş.F.R. – să mi se impute peste 2000 de lei. Reuşisem să-mi găsesc oameni de nădejde în toate zonele judeţului, iar aceştia îmi trimiteau cotizaţiile modice (2 lei pe

lună), dar picătură cu picătură face balta mare. Am acceptat să fiu secretar şi între 1984, când plecasem din învăţământ, şi 1990, când am ieşit la pensie… Pe urmă, s-a ales praful: nici cotizaţii, nici abonamente, dar ceea ce am simţit dureros, a fost faptul că fusesem „înmormântat”. Nu mă refer la faptul că nu eram consultat în vederea organizării vreunei manifestări filologice, ci nici întrebat măcar dacă nu vreau să susţin vreun cuvânt, ba mai mult nici convocat la respectivele, rarele manifestări. S-a înconjurat de nişte nulităţi ca să nu-l mai supere umbra nimănui (P. Oallde se călătorise, iar eu… eram din Câlnic). Cât am fost sănătos participam la mai toate manifestările din ţară (pe banii mei, desigur). Împlinirea a 60 de ani mi-a organizat-o sufletistul Nicu Cramanciuc, care odihneşte în pământul Italiei. Cei 70 de ani au fost semnalaţi de „Timpul” şi i-am sărbătorit, am fost sărbătorit, mai bine zis, la Postul de Radio Reşiţa. Despre ultima maniestare filologică am aflat de la radio, cu două ore înainte de a începe. Cea anterioară mi-a fost adusă la cunoştinţă de Maria Sitaru din Timişoara şi a trebuit să procedez într-un mod bizar. Pentru a nu mai fi sustrasă din cutia sa poştală dorinţa mea de a comunica ceva la sesiunea respectivă, nu oarecare, ci „Simpozionul naţional de dialectologie”, i-am trimis tema şi scurtul rezumat cu aviz de primire acasă. Aşa am avut ocazia să mă mă reîntâlnesc cu vechile mele cunoştinţe, prieteni întru ale scrisului: Teofil Teaha, Vasile Frăţilă, Nicolae Saramandu ş.a. Alte şicane şi altele nu-şi au rostul de a mai fi pomenite. Le-am spus (pe unele) fără menajamente în *Capricii.* Dacă stau să judec asprimea cu care le-am expus, nu văd cum ar putea să mai manifeste colegialitate, chiar şi ipocrită, după ce l-am vestejit în felul în care am făcut-o în *Capricii* şi, mai curând, în urma

unor neînţelese (nici în ruptul capului) elogii aduse unui sinistru activist comunist, cadrist, opac (şi socotesc grav acest ultim calificativ, mai ales că insul era absolvent al unei facultăţi de filologie). M.M.D. s-a comportat ca fiind un vehement anticomunist, a doua zi după 25 decembrie 1989 (nu mă refer la Crăciunul acelui an, ci la altceva). A încurajat linguşitorul calificativ că ar fi fost disident, drept pentru care am scris în „Timpul”, un articol drastic întitulat „Inflaţia de disidenţi”. Episodul şi conţinutul articolului le-am reprodus în *Capricii*… Cu ocazia dispariţiei unui fost îndoctrinat şi slugarnic culturnic, apoi cadrist, căruia M.M.D. i-a luat locul în ceea ce priveşte funcţia de şef al „artei şi culturii” (ambele declarat socialiste, în ultima vreme a acestei instituţii), M.M.D. i-a făcut un panegiric care m-a oripilat. Trăiam încă sub impresia ameninţării pe care mi-a făcut-o cel dispărut, după ce l-am caricaturizat în „Revista noastră”, ameninţare adresată în plină stradă, atrăgându-mi atenţia că tot dosarul meu, cel din cauza căruia a trebuit să părăsesc învăţământul, se găseşte la el. Am încercat sentimentul de scârbă: să pleci la pensie şi să iei după tine murdăriile pe care le-ai gestionat… Acum, M.M.D. scria în *Reflex* că aceste dosare se găsesc la el, încredinţate de dispărut. Mai adaug la aceasta că fostul cadrist a încercat, de asemenea, cu una din piesele „dosarului”, să-l îndepărteze pe P. Oallde de mine. Pentru această flagrantă discordanţă între anticomunismul afişat strident după decembrie 1989 şi proslăvirea unui fost comunist dăruit, a cadristului cu pricina, mâhnit şi indignat, am scris tot în *Reflex* ceva şi l-am făcut pe M.M.D. *dobitoc*. Am regretat duritatea acelui articol şi am încercat un gest de împăcare, lăsându-i lui Gh. Jurma un exemplar din *Aripi frânte*, cu cu autograf care se

voia o mână întinsă spre conciliere… L-a refuzat, aşa cum a refuzat de două ori invitaţia lui Doru Dinu Glăvan de a onora cu prezenţa sa lansarea a două publicaţii de ale mele la sala „Agora” a Radioului.

Un „vinovat fără vină”

Revin la perioada când eram efectiv „culturnic”, nu şi cenzor, şi culturnic.

Continuam să mă prezint lui Boţan, mai marele regional al artei şi, evident, al culturii, cu „prea supusa Dv. slugă raională”. În virtutea cunoştinţei noastre mai vechi (nu-mi dăduse el beşait să controlez o regiune întreagă?) mă repezea aşa – să zicem – prieteneşte, dar categoric totuşi ca să înţeleg că mă întrec cu gluma.

Gluma s-a îngroşat când, după o şedinţă la Timişoara, ne-a trimis pe toate „slugile raionale” să alegem cât putem şi orice din pivniţa sediului tablouri ale unor pictori din toată regiunea. Se strânseseră aici, plătite cu bani grei din bugetul cultural al regiunii, tot felul de „opere”. Cele mai multe moderniste, în fond mofturi cu pretenţii. Bine înţeles se găseau şi valori autentice, cum erau achiziţiile de la Ciprian Radovan, în prezent cu exemplare în colecţii din Germania, Italia, Elveţia, S.U.A. Dar câţi erau ca el… Graba de a scăpa de ele era un iminent control care fusese sesizat că achiziţiile aveau alte motivaţii decât cele ale valorii.

Unii luaseră cu ghiotura, mai ales omologul meu de la Lugoj, eu ezitam. Văzându-mă că ezit, Bârcă, unul din inspectori, m-a întrebat de ce stau atât pe gânduri. Pentru că, de câte ori venea la Reşiţa, trăgeam câte-o beţie, în virtutea „idealurilor”

care ne uneau, dar şi ca moldoveni get-beget, i-am răspuns în glumă:

– Nu ştiu de ce parte le voi agăţa!

Lui i-a plăcut gluma şi a colportat-o până a ajuns la urechile lui Boţan, care nu prea ştia de glumă. Cel de la Lugoj achiziţionase un tablou intitulat „Interferenţe": Pânza de vreo 30 pe 50 cm era împărţită exact pe jumătate, pe orizontală, iar la mijloc un punct galben-portocaliu împărţea cele două jumătăţi, una albă, cealaltă verde. I-am sugerat colegului meu lugojan să-i schimbe titlul în „Cal bălan cu şaua verde" şi să aibă grijă ca partea albă să fie jos.

Ion Făgeanu, bănăţean bonom din Secusigiu, mi-a spus de la bun început că el nu are de gând să facă mulţi purici ca şef al „culturii" şi „artei", se înţelege.

– Aşa că, Ioniţă, faci cum crezi tu că trebuie făcut. Ai experienţă: director de cămin cultural ai fost, inspector ai fost, prieten cu Buşui am auzit că eşti… Uite îţi aduc, când oi pleca, un băiat bun de inspector şi după un an fii sigur că nu mă mai vezi aici. Deocamdată eu sunt şeful, dumneata inspectorul, dar cum spusei, faci ce trebuie făcut.

Îl apuca plimbatul prin oraş şi nu avea tovarăş de plimbare, aşa că mă lua cu el. Îi spunea lui Jeanet, mai în glumă, mai în serios, să păzească „bostănăria", să se ferească de Viorica Buriman (secretara de la învăţământ). Ultimul sfat era bine motivat: de câte ori intra Viorica, Jeanet se roşea, făcea pete şi secretul l-am aflat curând: făcea alergie la parfumuri, iar Viorica făcea exces de ele.

Trăgeam o raită până în zona Cinematografului Cultural, ne povesteam tot felul de amintiri, intra în toate măcelăriile şi

întreba de fudulii. Uneori avea noroc şi găsea, dar de regulă nu se întorcea cu mâna goală, căci se înţelesese mai cu toţi măcelării să-i ţină câte un chil două, aşa cam vreo 5-7 perechi.

Când ajungeam la sediu, treceam prin faţa W.C.-ului comun părţii dinspre apus a etajului doi. Îmi dădea plasa cu achiziţia de fudulii şi intra la toaletă, nu înainte de a-mi spune fără să schiţeze un zâmbet:

– Ioniţă, ţine-mi coaiele până intru eu să mă piş.

Jeanet a plecat, după ce s-a măritat cu Rozovleanu; eu îi ziceam Rozdovleac pentru că era rotofei şi mai scund (parcă) decât Jeanet.

Nu uit ziua când s-a prezentat secretara care a înlocuit-o. În birou a intrat o doamnă înaltă, cu trăsături frumoase, fine, în jur de vreo 40 de ani… Într-un cuvânt îmbrăcată elegant faţă de ce se purta pe vremea aceea în Reşiţa, şi mai ales la lucru. Scretarele ştiau chiar că nu trebuie să atragă atenţia prin elemente de cochetărie vestimentară, prin unghii lungi şi ojate, rujate strident etc. Nu le dădea voie etica clasei muncitoare, căci chiar dacă erau ele secretare la o instituţie de „cultură" şi de „artă", astfel de chestii nu erau compatibile, căci şi arta, şi cultura erau în slujba clasei muncitoare. M-a frapat şi cele două vulpi prinse de după guler şi lăsate asimetric pe piepţi. Am aflat chiar de la ea că a fost angajată de serviciu de cadre ca secretară la cultură. Eu nu ştiam nimic. Făgeanu ştia sigur şi bănuiesc (n-am fost curios să întreb niciodată) că el i-a sugertat să vină secretară la instituţia pe care o conducea.

O chema Nuţi (Elena, de fapt, oficial) Rista-Ignea. De cum am văzut-o şi mai ales după ce i-am auzit numele de familie mi-am amintit de ceva, fără să fiu sigur de ce credeam eu. Nu

era momentul s-o descos şi nici să-i spun să renunţe la unele detalii vestimentare, amânând acest sfat util ei pentru mai târziu. Oricum, anticipez, spunând că Nuţi, Buna Nuţi va fi cea mai apropiată prietenă a familiei noastre, făcându-ne numeroase servicii.

Ion Făgeanu aştepta să se termine ziua de lucru, iar eu migăleam anostele materiale, hârţoagele, propriu-zis, legate de actele noastre „culturale" şi de „artă", bineînţeles. El, şeful, rezema soba şi mă întreba, abia ţinându-şi apa din gură:

– Ce-ai zice, Ioniţă, de-o păsulă cu ciolan acuma… cu nişte curechi murat cum îl mura mamă-mea, Dumnezeu s-o ierte?

Eu plesneam. Trebuia să termin până a doua zi nu ştiu ce situaţie idioată care nu-mi revenea mie, ci Comitetului, dar… „Comitetul era el". Tăceam, însă nici eu nu-mi puteam stăpâni înghiţitul în gol. Când se termina ziua de „lucru", se îmbrăca, îşi lua geanta şi, de la caz la caz, şi plasa cu cine ştie ce bunătăţi găsite prin oraş şi pleca. Într-o zi, m-am sculat şi eu hotărât să plec o dată cu el şi să ne certăm afară, nu în văzul şi auzul lui Nuţi. Am coborât amândoi… Când am ajuns în faţa porţii clădirii, mi-a arătat autobuzul (veneau rar pe vremea aceea), îndemnându-mă:

– Fugi şi-l prinde, cine ştie când mai vine altul. Mi-a ghicit intenţia…

Buşui îi scria pe unele acte nu simple apostile („Se aprobă", „Nu se aprobă", „Nu sunt mijloace" etc.), ci admonestări lungi, drastice, de felul acesteia: „Până când vei trata problemele astfel…?" Etc. Mă revoltam în locul lui, gândindu-mă că astfel de hârtii trec prin mâinile mai multora. Îl întrebam cum de se împacă cu astfel de observaţii strigate în

gura mare şi-n văzul tuturor, iar el dădea din umeri. Poate, dacă n-ar fi fost Nuţi, care le citea înaintea amândurora, l-ar fi băgat undeva, dar aşa tăcea. Se căsătorise târziu. El, împreună cu Mircea Chiriţă şi Victor Giurgiu formau o tripletă celebră. Erau nedespărţiţi de parcă i-ar fi legat un fir nevăzut. Giurgiu şi Făgeanu erau muzicieni, Mircea Chiriţă – matematician, marcat puternic de miopie. Întâi s-a însurat Făgeanu, apoi Mircea cu Goguţa de la Moniom, o femeie de zahăr, mamă şi soţie deosebită, care – din nefericire – l-a părăsit timpuriu pe Mircea. Se mângâie cu o fată excepţională, Dana, care de curând l-a făcut şi bunic. Şi mă pot lăuda cu ea că mi-a fost elevă.

Muzicienii mai ghiduşi, profitau de Mircea care nu numai că era miop, dar şi puţin aiurit, în sensul atenuat al cuvântului, încât trebuia să spun *distrat*. Circula o „anecdotă". Nelipsiţi de la Restauranul „Reşiţa", nu ca băutori, ci ca orice holtei care se respectă, cei doi muzicieni i-au spus odată lui Mircea, cu prietenesc reproş:

– Mircio, datoria se mai şi dă înapoi. Ce zici?

– Cât mi-aţi dat?

– Păi atât (spunea o sumă nici prea mare, nici prea mică). Aşa că azi plăteşti tu…

Mircea plătea, cei doi făceau împărţeala frăţeşte în trei, îi oprea atât cât reprezenta consumaţia, îi mulţumea că le făcuse cinste şi-i restituia ce mai rămânea din consumul comun.

După ce s-a încheiat un an, Făgeanu nu a mai făcut nimic şi a aşteptat să-şi reia catedra. Eu m-am trezit uns şef, motiv pentru care aş aminti, cu tot felul lui de a se comporta cu subalternii, lipsa de ranchiună a Ţarului Nicolae, respectiv Buşui, care s-ar fi putut opune.

Nuţi Ignea şi gemenii ei

Am mai spus, mergeam în casa secretarei Ignea Elena ca la cea mai apropiată rudă. Când a apărut pentru prima oară cu cele două vulpi atârnate de gât, mi s-a părut că o cunosc. Dar în Reşiţa nu era de mirare să ai asemenea impresii, căci oraşul vechi era relativ mic, chiar dacă se întindea de la Cultural până la Margina pe şapte kilometri. Curând însă mi-am dat seama de unde o ştiam şi aceasta după ce am aflat că soţul ei fusese vestitul dentist, care decedase la o vârstă relativ tânără, hărţuit mereu de miliţie şi securitate, suspectat, pârât că deţine aur. Profesa în cabinet particular prin anii 1953-1955. Cu nici zece zile înainte de a mă duce în Moldova să-mi văd mândra, cu care întreţineam o susţinută corespondenţă, cu cea cu care trebuia să mă căsătoresc, muşcând cu încredere dintr-un măr, mi s-a rupt un dinte din partea superioară dar vizibil când vorbeam, un canin. Cum să mă fi dus ştirb? Ştiam de existenţa lui Ignea-Rista, dar ar fi fost el în stare să-mi repare dezastruoasa infirmitate înainte de a lua drumul spre Poiana? Şi totuşi, mi-am luat inima în dinţi, i-am sunat la uşă şi i-am spus în puţine vorbe, dar convingător, necazul meu şi graba de a-mi repara ştirbătura. Eram îmbrăcat militar… A stat mult pe gânduri. A acceptat, stabilind şedinţele, una efectuată chiar atunci, şi a găsit o soluţie rapidă şi eficientă. L-a ajutat în prima şedinţă, cea care îmi era secretară acum, Nuţi. M-a chinuit bine, a omorât nervul, a lărgit canalul şi mi-a implantat cu un şurub un dinte de toată frumuseţea, încât am rânjit în faţa oglinzii o oră înainte de a pleca la trenul care trebuia să mă ducă la capătul celălalt al ţării.

Aveau doi copii, gemeni, o fată (Lavinia) şi un băiat (Gelu). Ulterior, după ce Nuţi a venit la „cultură”, după ce m-am mutat

în Govândar, ea ajutându-ne să ne punem noua casă la punct, uzând de relaţiile ei (şi era cunoscută în toată Reşiţa), după ce ne-am împrietenit, s-a măritat şi soră-sa Reli, la o vârstă înaintată cu Erick din Bocşa, copiii au crescut, erau studenţi amândoi la Cluj. Când drumul îmi era spre Cluj, treceam pe la ei şi, ca să nu mai lungesc vorba, cele două surori odihnesc somnul cel de veci alături de cei care le-au fost soţi într-un cimitir din Lugoj, Lavinia este tehniciană dentară în oraşul Prien, Gelu a locuit aproape de ei o vreme, într-un sat mai măricel, apoi statul german l-a trimis ca medic chirurg pe el, ca internistă pe cea de-a doua nevastă, pe Adi, întâi în Zambia, apoi nu ştiu pe unde, iar acum se găsesc de patru ani în Etiopia. Zilele acestea (scriu la începutul lui decembrie 2004) aştept să-mi trimită patru cristaline ca să mă operez şi la ochiul drept de cataractă, cu speranţa că voi trata cu Vlad Ghercotă, cedându-i celelalte trei cristaline, şi astfel să mă coste operaţia mai puţin, nu 300 de dolari cât m-a costat cealaltă. Cu el am rupt contactele acum, dar ne scriam şi-i trimiteam reviste des cu 7-10 ani în urmă. S-a înstrăinat de ţară, nu mai are cunoştinţă de ce se întâmplă la noi, ţine legătura rar şi cu sora lui cea geamănă, dar m-am trezit cu un telefon de la el şi mi-a spus că a aflat despre ochiul meu, oferindu-se să facă figura cu cele patru doze de cristalin. Lavinia, chiar dacă vine pentru două-trei zile, trece pe la noi cu Dan Golumbina al ei, soţul, şi cu feciorul, Claudiu, om cu armata făcută. Bineînţeles la ei acolo. Acum studiază în Anglia. Aceste amănunte spun tot despre prietenia mea cu această familie. Sunt o mulţime de mici întâmplări cu caracter anecdotic care ar fi păcat să nu le povestesc, căci şi aşa această lungă povestire nu e o istorie a vremurilor, sau a culturii şi a manifestărilor artistice

de atunci, decât doar accidental se pot reconstitui unele momente mai de seamă din epocă.

Ceea ce m-a frapat de la bun început în familia Rista a fost că nu existau tabuuri de limbaj, spre deosebire de ceea ce moştenisem eu de la ai mei. În privinţa aceasta, cam acelaşi lucru se poate spune şi despre familia soţiei mele, care nu pronunţa cuvântul diavolului (respectiv *dracu'* pentru nimic în lume, până târziu când a ajuns la şcoală). Asta nu însemna că în afara casei, cei doi, Gelu mai ales, băiat fiind, să fi folosit un limbaj licenţios, colorat cu vorbe urâte. Acasă era acasă – în societate era altceva.

Îmi amintesc aşa, ca un fapt divers, o scenă. Stând mai mult la birou, m-a prins ora serii când trebuia să intru ofiţer de serviciu la clădirea principală. Nu mai aveam vreme să mă duc acasă, să-mi iau un sandviş, să-mi umplu termosul cu ceai. M-am dus la Nuţi. Gelu, înainte de a pleca, mi-a întins o hârtie:

– Nenea Ică, citeşte asta!

Am băgat-o în buzunar şi am uitat de ea. După vreo oră îmi dă telefon Gelu şi mă întreabă dacă mi-a plăcut. I-am mărturisit că uitasem, am scos-o şi am citit-o. Era o parodie licenţioasă. După o oră, din nou telefon. Ce era să fac? S-o comentez la telefon. Am scăldat un răspuns ambiguu, dar încetul, cu încetul, am adoptat şi eu acest mod de a spune lucrurilor pe nume, am renunţat la pudibonderie. Şi acum, bunic, cu nepoţii nu avem reţineri şi ne exprimăm deschis.

Bocassa şi „La ragazza"

Spectacolele din afară, pe lângă cele ale trupelor de teatru din ţară sau ale unor formaţii de estradă, erau rare. Printre cele

mai importante, prin ineditul lor, şi care nu-l uit, au fost cel al negrilor lui Bocassa, al formaţiei „Les Starlettes”. Am stat la balcon, înapoia a trei dintre cei care însoţeau ansamblul, negri dinspre care, pe lângă un Paciuli puternic, emana un miros specific pielii lor, cu care nu eram obişnuit. Mă înţelegeam în franceză cu ei, schimbam impresii, le răspundeam la unele întrebări, fără să deranjăm, căci la balcon nu fuseseră vândute bilete. Pe scenă se prezentau dansuri din ţara lor, printre care unul „făcut” şi din al cărui text înţelegeam laitmotivul „Ceausescu-Bocassa, Ceausescu-Bocassa”.

I-am dat cartea mea de vizită responsabilului, pe care i-am scris prenumele fiică-mei, rugându-l să-i trimită acesteia o vedere de la ei sau de undeva de prin vreun oraş prin care vor trece. S-a ţinut de cuvânt şi fiică-mea a primit o vedere din Paris.

Altădată, cred că era chiar în 1968, spre sfârşitul verii, Reşiţa a fost vizitată de ansamblul Armatei din Belgrad, o trupă de vreo 50 de persoane. La masa festivă de la Restaurantul Reşiţa, au participat toate autorităţile: Buşui, Făsui (trebuia să-l pun pe el în faţă, căci el era secretarul comitetului de partid), vicepreşedinţii, şefii de secţie de la Sfat). Spiritele s-au încins, artiştii belgrădeni nu aveau inhibiţii… Doar eu nu mă simţeam în apele mele. Îmi făcuse croitorul Paloş un costum în cinci zile, dar greşise pantalonii care erau prea scurţi. Cânta angajata restaurantului, Ana Cincă, muzică populară, romanţe. Avea o voce nu strălucită, dar agreabilă, repertoriu bogat. Nu era însă deloc atrăgătoare: mică, îndesată, ca o croafnă – cum ar spune bănăţeanul – şi pe deasupra cam colorată. Era ţigancă, ce să mai ocolesc cuvântul…

Buşui era vădit nemulţumit, mai ales că-i vedea şi pe oaspeţi stingheriţi. Nu bine începea Ana repertoriul căci imediat începeau şi ei să cânte melodios, cu voci formate, cu toate cele 50 de guri profesioniste. Buşui şi-a exprimat nemulţumirea şi m-a întrebat unde am găsit-o pe cântăreaţă. Se vedea că habar nu avea că făcea parte din personalul restaurantului. I-am spus că nu e a mea, ci a restaurantului. Prezentasem şi noi un mic grup vocal în deschidere şi deodată mi-a venit ideea salvatoare. Printre ele se găsea Mariana Samoilă, salariată a comerţului, care cânta dumnezeeşte cântece, de regulă, nerecomandate, deşi nu pot spune că erau interzise. M-am dus la ea şi am convins-o să cânte „La ragazza".

Când a început, sârbii parcă au luat foc. Melodia era un şlagăr, la acea vreme, popular, mai ales în Apus. Şi Apusul începea la Moldova Nouă sau la Naidăş. Au cântat în cor toţi sârbii, au luat-o pe Mariana la mijloc. Şi ea era pronunţat brunetă, dar nici într-un caz nu avea trăsăturile Anei. Era şi frumoasă, şi tânără, şi suplă…O văd din când în când în zona „Confecţiilor" plimbând un câine, o băbuţă, care nu a mai păstrat nimic din farmecul ei de altădată. Am întrebat-o dacă îşi mai aducea aminte episodul cu „La ragazza" şi a oftat discret.

Mariana Samoilă (dacă o mai fi chemând-o aşa) mi-a purtat (şi îmi poartă) o simpatie amestecată cu respect de când a avut un incident penibil cu alt activist: Vasile Vartolomei, secretar cu propaganda la comitetul de partid. Acesta m-a chemat într-o zi de urgenţă la el şi mi-a pus în vedere să nu-i mai permit prezenţa pe vreo scenă, în nici o postură. Evident că am vrut să ştiu de ce. Am aflat… În seara anterioară a intrat în localul în care Mariana era barmană, a cerut o bere, iar ea i-a spus că

localul e închis. Apoi şi-a văzut de treabă, făcând nişte socoteli, aplecată deasupra unei măsuţe scunde, cu spatele către activist, în felul acesta dezgolindu-şi picioarele mult prea sus. Nu că-l refuzase – zicea Vasile Vartolomei – l-a revoltat, ci pentru că-i arătase fundul. N-am putut să tac şi am punctat: „Nu l-o fi arătat cât trebuie, căci merită…”. Nu m-a dat afară, dar nu a mai avut replică. Va fi avut pentru o clipă luciditatea să realizeze că-i ridicol. Oricum, nu am dat-o afară, căci nu era nici măcar „duşman de clasă”. Mariana a cântat şi, culmea, Vartolomei, prezent la spectacolul sârbilor, s-a lăsat antrenat de aplauzele asurzitoare ale acestora şi-a aplaudat-o şi el pe Mariana.

Locatari în „Techirghiol”

Până în 1965, veniturile noastre erau mai mult decât bune. Eu luam încă pensia de la armată pentru „invaliditate gradul III”, 680 de lei, ceea ce reprezenta aproape jumătate din salariul meu mic, cu toată funcţia pe care o aveam, căci eram penalizat la salariu din cauză că nu aveam studii superioare. Cum am mai spus, Instituttul Pedagogic, cei trei ani care îi făcusem, aveau oarecare rost în şcoală, căci puteam preda la ciclul doi, căci nu eram decât învăţător. Cei trei ani nu se socoteau deci studii superioare, iar facultatea am terminat-o târziu, în 1970, când eram deja în şcoală. Soţia lucra cu jumătate de normă la Casa Pionierilor. Ne mobilasem apartamentul, aveam strictul necesar, aragaz, maşină de spălat rufe, radio, telefon (care se obţinea foarte greu). Ne înţelegeam bine cu vecinii, dintre care îmi amintesc puţini. Evident, nu-l pot uita pe Petru Codilă. Tot pe acelaşi palier locuia familia lui Iosif Augustin, profesor de sport, care avea o fetiţă de seamă cu a noastră, miliţianul Cobârlau,

un om cumsecade. De la palierul superior (etajul al III-lea) îmi amintesc doar familia lui Nagy Coloman, cu care făcusem armata, şi a cărei fată, poeta Olga Neagu, se află în Italia cu copii cu tot. Soţul, Nicu Cramanciuc, a murit acolo, fiind în vizită. L-a răpus boala cronică de inimă .

Când ne-am mutat în Govândari, erau câteva blocuri date în folosinţă, cinci sau şapte, restul era un imens câmp pe care câlnicenii nu mai semănau, şantierul se întindea încet, încet, cu tendinţa de a ocupa tot spaţiul dintre calea ferată Reşiţa-Caransebeş – Aglomerator, apoi spre sud-vest calea ferată Reşiţa Nord – Reşiţa Sud, iar în partea opusă dealurile.

Căile de acces nu fuseseră amenjate. Noroiul era până în genunchi. Purtam cizme. Autobuzul venea până în dreptul pasajului, capătul dinspre Şoseaua Timişoarei (pasajul nu fusese făcut), coboram din autobuz, ne suflecam pantalonii şi călcam noroiul până la „strada" care va deveni cu timpul Bulevardul Muncii.

Pe vremea aceea, Ioan Bettisch, în primul sau în al doilea volum al Filialei SŞF, a scris, chipurile, despre originea toponimului *Govândar*, dând şi poreclele care circulau pe seama cartierului, căci oficial i se spunea *Lunca Bârzavei*. Atunci şi acum, cea mai multă lume numeşte cartierul tot *Govândar(i)*, aşa cum i-au spus şi câlnicenii, dar din cauza mizeriei amintite, mai înainte i se zicea „Cufundări", „Techirghiol" etc.

În acelaşi bloc s-au mutat şi oarece neamuri de-ale noastre. Doctorul Tentzer, care se căsătorise cu Kety, învăţătoare devotată, dar nenorocoasă pentru că o lovise un cancer mamar. Plecarea ei la timp în Germania a salvat-o.

La parter locuia Petru Botoş, căruia toţi locatarii îi ziceau *Tălângă*. Poate pentru felul său de a merge sau pentru firea sa

domoală; om de bun simţ, tată a trei copii şi cu o nevastă al cărui nume îmi plăcea: *Cruciţa*. Avea patima băutului, fără însă a fi scandalagiu. Îl pomenesc pentru o întâmplare aparent neînsemnată, dar care ilustrează o mentalitate ziaristică de pe acea vreme, căreia şi eu era să-i cad victimă.

Pavel Raica, ziarist din garda veche, de pe când erau cele două foi ale uzinelor, m-a întrebat dacă ştiu pe cineva care beneficia de pe urma unui recent HCM care prevedea majorarea alocaţiilor pentru copii. Şi, cum Pătru nostru avea trei, era unul din cei „câştigaţi”. I-am spus că lucrează la Fabrica de Pâine, că are trei copii şi cred că la atât s-a rezumat informaţia mea.

A doua zi, soţia mi-a spus că Pătru umblă de colo, colo cu un ziar în mână, că vorbeşte singur şi se tot miră. Am avut o bănuială şi m-am dus întins la el. Întrebat ce s-a întâmplat, îmi arată ziarul şi începe să se jure că el nu a stat de vorbă cu nici un ziarist şi ziaristul cu pricina îşi bate joc de el. Ce scria în fragmentul care se referea la Pătru, pe lângă alţi trei „beneficiari”? Pavel îl prezenta ca pe un muncitor harnic, care „face cinste colectivului de la…”. Placă ştiută. Or, Pătru nu o dată fusese iertat pentru întârzieri, absenţe, toate din cauza băuturii. Şi eu intervenisem o dată la director, la cadre (nu mai ştiu), invocând situaţia grea familială, ca Pătru să fie iertat.

I-am spus să mă aştepte puţin, am făcut o sută – două de metri până la blocul lui Pavel, l-am găsit acasă şi i-am spus să meargă cu mine să-l potolim pe Tălângă. Ne-am mutat cu el la bufetul „Mureşul”, l-am cinstit cu două pahare de rachiu alb, am băut şi noi câte unul, sfătuindu-l pe Pătru să nu mai facă zarvă, că aşa se obişnuieşte, că doar nu trebuia, nu se cuvenea să scrie Pavel că el o mai ia pe delături. Principalul era că el este unul din cei care câştiga de pe urma hotărârii respective.

„Făt-Frumos” şi calul regimentului

Încă de la începuturile teatrului din Reşiţa, la 1 iunie 1949, cu piesa *Cumpăna* de Lucia Demetrius, la Reşiţa a fost repartizat şi Constantin Barcaroiu. Mi se părea mult mai bătrân decât era, căci (născut în 1895) avea pe atunci puţin peste 50 de ani. Cunoscut băutor, colegii îi ziceau „Nea Costiclă Barcaroiu”. Îl credeam atunci autorul unui roman din lumea mahalalelor, al romanului *În lumina felinarelor*. În cunoscutul său dicţionar de pseudonime, Mihail Straje îl menţionează ca poet. Din monografia lui P. Călin reiese că a jucat ultimul spectacol pe scena teatrului reşiţean în anul 1957. N-am cunoştinţă de ce a încetat contractul său cu Teatrul din Reşiţa. Aflu dintr-un număr al RL că s-a stins din viaţă în 21.04.1974.

Mi-am amintit de el, găsindu-l pomenit de Gh. Jurma într-un caiet al Cenaclului Literar „Semenicul”, scos la împlinirea a 25 de ani de la înfiinţarea sa (în martie 1949), în lista scriitorilor care „au trecut prin Reşiţa”. Tocmai de aici mi-l amintesc, căci între 1955 şi 1957 eram doi ofiţeri ai Regimentului de Artilerie A.A., membri ai cenaclului: locotenentul major Mihai Grosaru şi eu.

Într-un tabloid de după 1990, cineva nota, dar în mod sigur pe baza unor informaţii luate de la mâna a doua, căci nu cred că fosta actriţă (şi) a Teatrului de Stat din Reşiţa, Ileana Stana-Ionescu să fi încurcat Reşiţa cu Galaţiul. Respectiva publicaţie scria despre actriţă că a apărut în rolul lui Făt-Frumos, jucând deci în travesti, pe un cal alb, „luat de la vreo herghelie”. Scena s-a petrecut la Reşiţa şi voi da şi un amănunt anecdotic. Ileana Stana (încă nu o chema şi Ionescu) a venit la Reşiţa în

1955 şi primul spectacol în care a jucat a fost *Şcoala femeilor* de Molière. După trei ani, a fost distribuită în *Făt-Frumos* din piesa lui Victor Eftimiu, *Înşir-te,Mărgărite!*. Prin anii '50 nu se trecuse încă la schematizarea scenografiei, ci se încercau tot felul de formule ca scena să pară cât mai reală.

Mă găseam în perioada când mă chinuia ulcerul şi fusesem repartizat la Şcoala Regimentală, apoi la cercetaşi şi radişti. De acolo, din funcţia pe care o aveam, de comandant de pluton, la şcoala de sergenţi, eu aveam grijă să plece un soldat cu unul din caii regimentului, aflat în cazarmă, nu la vreuna din baterii. Era calul cu care viitorul general Mircea Mocanu şi Corneliu Ionescu, medicul de regiment, mergeau la Câlnic, cu şareta sau sania, la „o răchie" cu socru-meu. Soldatul ducea calul, aştepta să i se termine rolul, adică să iasă *Făt-Frumos* din scenă, apoi venea la cazarmă şi dădea calul în primire. La unul din spectacole, calul a contribuit şi el cu ce a putut, cu altceva decât prevăzuse regizorul: s-a băligat chiar când *Făt-Frumos* se ţinea băţos (băţoasă) în şa, spre amuzamentul spectatorilor. Ultima stagiune în care Ileana Stana-Ionescu a mai jucat la Reşiţa a fost cea următoare, 1958/1959, apoi a plecat la Bucureşti.

Colectivul teatrului Reşiţean era dezbinat. S-a nimerit că, în 1966, a fost numit director, în locul lui Cristian Pârvulescu, Emil Bejan, care până atunci fusese, timp de zece ani, secretar literar. Acesta, un om cultivat, agreabil în aparenţă, avea un fel personal de a se manifesta în funcţia dificilă pe care a ocupat-o, din 1966 până în 1971, întreţinând permanent animozităţi între conducere, între el şi actori. Până la urmă, efectul neînţelegerilor dintre director şi colectiv i-a sudat pe membrii acestuia. Au încetat, în mare parte, neînţelegerile dintre grupuleţe, dar

reclamaţiile împotriva directorului curgeau zilnic spre secţia de cultură, sau către vicepreşedintele Augustin Munteanu. Acesta mi-a pus în vedere că trebuie să mă implic în aplanarea conflictului. I-am declarat că mă simt în neputinţă s-o fac singur şi l-am rugat să mergem la o întâlnire de „arbitraj" amândoi.

Deşi mai târziu mi l-am făcut prieten pe Emil Bejan şi am rămas până s-a stins din viaţă, nu pot să trec peste constatarea pe care am făcut-o la şedinţa respectivă. Acesta, directorul, afişa un calm pe care şi-l etala atât de bine, încât cu greu observai că fierbea tot timpul. Întrebările pe care le punea el cutărui sau cutărui actor semănau a interogatorii, erau agasante, cinice şi reuşeau (ceea ce voia?) să-l scoată din fire pe interlocutor.

Conflictele se stingeau o vreme, scurtă, apoi izbucneau şi cu mai mare violenţă. L-am lăsat director la teatru în 1968 când am trecut la catedră, la Şcoala Generală Nr. 6.

Legăturile mele cu teatrul Reşiţean au fost reluate, după doi ani, când am părăsit postul de la şcoală şi am trecut la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, ca lector împuternicit pentru judeţul Caraş-Severin, poveste obscură şi cu consecinţe imprevizibile, nu atât pentru mine, cât pentru alţii.

Profesorul Petru Călin, fost secretar literar al Teatrului de Stat din Reşiţa din 1966 până în 1984 a strâns cu grijă mărturii, s-a documentat, încât în 1994 a scos o carte, *Ecourile scenei*, un valoros studiu monografic, o istorie a teatrului reşiţean de la înfiinţare până în anul 1993, prefaţată de un documentar privitor la mişcarea teatrală de amatori din Reşiţa. Păcat că nu a avut un ecou pe măsura valorii acestei cărţi, care ar fi meritat răsplătită pe plan naţional.

Debutul pe „oglindă” al Stelei Enache

Pe la jumătatea anilor ’60, televiziunea română acorda lunar (fără să fiu sigur în privinţa periodicităţii) studioul său amatorilor, într-o emisiune intitulată „Antena e a Dumneavoastră”. Spre sfârşitul verii anului 1966, i-a venit rândul şi Reşiţei, ca oraş cu statut de raion, căci în subordinea sa se găseau localităţile din jur, de pe o arie întinsă. În această emisiune se întâlneau toate genurile artistice, atât cântecele şi jocurile populare, cât şi muzica uşoară, spectacolele de divertisment, de fapt un fel de brigăzi artistice de agitaţie.

Eram secretarul comitetului cu atribuţiuni privitoare la artă şi cultură, iar director la Casa Orăşenească de Cultură se găsea Mihai Deleanu.

Pentru amatorii reşiţeni care au participat la această primă transmisie pe ecranele televiziunii româneşti, aflată în primii ei ani de existenţă, deplasarea la Bucureşti a fost o mare aventură.

Primul lucru care m-a frapat a fost sărăcia studioului românesc de televiziune. Nu văzusem un altul ca să-l pot compara şi nu ştiu de ce mi-a provocat această impresie. Dar studioul se rezuma la un spaţiu delimitat de nişte draperii roşii, jegoase, patru camere masive de televiziune, un podium despărţit de un perete de sticlă de spaţiul amintit, de unde era supravegheată scena, şi unde se găseau monitoarele: cinci, câte unul pentru fiecare cameră şi cel principal. Eram sus şi urmăream, pe rând, scena şi monitoarele. Printre cântăreţii de muzică uşoară se găsea un tânăr, Nicolae Cărăgin.

De fapt nici nu sunt sigur că a participat, deşi în 1974, cum atestă caietul întocmit de mine în calitate dublă de „împuternicit” şi secretar cu arta şi cultura, îndemnizat, era în

vogă. Printre aceşti solişti de muzică populară şi uşoară, am introdus-o, cu aprobarea şcolii, respectiv a Liceului „de Piatră”, „Bastilia”, sau pe numele lui de azi, „Diaconovici – Tietz”, pe Stela Enache, elevă încă. Nu prea aveam încredere că va face faţă sub luminile reflectoarelor: era timidă, cu o faţă nu prea agreabilă, invadată de acnee, dar vocea, deşi fără volum, era suavă şi cu posibilităţi de modulare nebănuite.

M-am convins de aceste aprecieri ale mele,de care nu eram sigur, când, aflându-mă în spatele peretelui de sticlă, cu monitoarele în faţă, o persoană tânără pe care nu ştiam de unde s-o iau, îşi exprima faţă de regia de la pupitru că „fata are voce” şi-i prevedea succes, dacă va persevera. De aceea, m-am minunat că Stela Enache de acum, după 50 de ani, îşi amintea de debutul ei cu „Antena e a Dumneavoastră”, dar, intervievată la un post de televiziune, n-a găsit de cuviinţă să spună că cea necunoscută mie, pentru un moment, care-i intuise talentul, adică Pompilia Stoian, a remarcat-o şi i-a apreciat vocea, deşi ştia de la mine, căci i-am spus, în drumul de întoarcere spre casă. Îşi amintea însă de „represaliile” unei profesoare care i-a smuls inelul de pe deget şi care socotea lansarea ei la televiziune o estravaganţă nepermisă. Mă temeam, ascultând-o cum se confesa redactorului, acum, după atâţia ani, să nu-i pomenească numele celei care îmi este prietenă, octogenară, stabilită de mulţi ani la Essen, în Germania. Am înţeles-o pe Stela că gestul profesoarei ei, şi dirigintă, cred, i s-a părut prea sever şi nedrept, dar să-l aminteşti peste atâţia ani era prea nu ştiu cum. Tatăl ei m-a rugat să-i intermediez demersul de a le face celor doi, Stelei şi lui Florin Bogardo, câte un set de cărţi de vizită, să le aprob adică, pe când eram cu „atotputernica ştampilă *T*” şi cu nu mai ştiu ce număr de identificare.

Ieşirea de la televiziune (sau pe oglinda televizorului) ne-a adus numai necazuri. Grupul de la Bocşa, condus de N. Ivan, directorul Casei de Cultură de la Bocşa, a întârziat, încât a perturbat grila televiziunii, obligândă-o să insereze secvenţe promoţionale cu Festivalul de la Mamaia, înainte de spaţiul acordat nouă. Eu zăceam întins pe o bancă în faţa studiourilor, lovit de o criză de fiere. Noroc de Mihai Deleanu care era mai puţin prăpăstios, mai calm, nu-şi pierduse firea, şi noroc, mai ales, de grupul bocşean care au venit până la urmă hăhăind şi hlizindu-se. Mai ales o fetişcană se amuza grozav de faptul că văzuse un negru şi repeta papagaliceşte: „vai, ce frumos era!". Apariţia unui negru în peisajul bucureştean era o raritate pe atunci.

Mihai Deleanu urmărea, prin tăietura draperiei care delimita „studioul", scena, desfăşurarea programului, mai ales căluşarii de la Biniş pe care îi tutela, şi a înjurat curat româneşte la greşelile ţărovenilor, ignorând microfonul în faţa căruia se găsea prezentatoarea programului, protejat fonic doar de pânza care delimita „studioul". Înjurătura a luat calea undelor, înainte ca operatorul de la pupitru să-şi dea seama.

Nu acestea erau performanţele noastre cultural-artistice, dar ar fi caraghios ca să mă abat de la ceea ce şi cum am scris până acum şi să enumăr diplomele, locurile ocupate de cutare formaţie artistică.

„Casa din *Turcu*"

„Casa din *Turcu*" este o denumire convenţională a casei pe care tatăl meu şi-a ridicat-o puţin mai jos de cantonul unde am locuit şi am copilărit noi (eu mai puţin, căci doar vacanţele mi le petreceam efectiv aici).

O zonă mai întinsă se numea *Turcu*, în cadrul căreia se aflau alte locuri, cu denumiri explicate în *Monografia localităţii Câlnic*, Editura „Timpul", Reşiţa, 1997: *Buza lui Vlad*, *Brumaru*, *Valea de Rogoz* etc.

Tată-meu cumpărase în anii '40 sau pe la începutul anilor '50 un loc lăsat în paragină, nefertil, acoperit cu suraie (un soi de iarbă înaltă, înspicată; fân de proastă calitate). Partea din deal a acestui pământ era expusă soarelui de dimineaţă până seara, aşa încât a fost desţelenită şi plantată cu vie. Partea de jos, de la drum, dincolo de calea ferată, era năpădită de mărăciniş şi rugi. Toţi, de la mic la mare, am tăiat, am defrişat, am scos rădăcinile cu săpăliga. Locul, târsât astfel, a devenit grădină, iar la 10 m de buza drumului a fost ridicată casa, cu pivniţă dedesubt, care avea, în planurile ălui bătrân, tânăr pe atunci, o destinaţie precisă, chiar dacă aceasta se găsea într-o perspectivă nu prea apropiată.

În capătul celălalt al pământului, după vie, până pe culme, unde se găsea slogul, a plantat pruni şi cireşi şi doar spre poalele dealului, spre apus, unde lotul era mărginit de drumul de acces al celor doi vecini sălăşeni, Moise Băua şi Ion Marian, a sădit patru sau cinci meri.

Nu la mulţi ani după ce a lăsat cantonul în plata Domnului, după aceea acesta fiind locuit cu rândul de cine se nimerea, via a dat rod, prunii mai repede, cireşii mai alene, însă au început să rodească şi ei, întâi timid, apoi cu mai mult curaj. Şi atunci pivniţa s-a umplut cu căzi, cu vase, mai mari sau mai mici, cu un colţ în care erau ţinute sculele trebuincioase unei gospodării, precum şi un „căzănel" pe care i-l meşteriseră Tatei nişte ţigani din Caranşebeş, adus acasă în mare taină.

„Casa din *Turcu*" se găsea la 5 km de Ezeriş şi la 6 km de Câlnic. Asta nu excludea vreun control, mai ales că binevoitori s-au găsit să scape, cu voia sau fără voia lor, vreo vorbă despre „vaca" Tatei pe care acesta o mulgea cu sârg după ce cireşele şi prunele făceau pat şi puteau fi puse în căzănel. Acesta avea jos o ţeavă din care nu curgea ţuica direct în vasul colector, ci pe un pai înfipt într-un cartof tăiat. „Vaca" sau „cazănelul" – cum vreţi să-i spuneţi – era zgârcită, dar pic cu pic se aduna. Şi-apoi, nu dădeau turcii. Nu trebuia să prefaci borhotul într-o noapte în licoare, în *pruneică*, aşa cum i-ar fi spus Cronicarul, Popa Stoica. Când se ivea vreun pericol căldarea şi anexele dispăreau peste drum, într-un loc bine ascuns.

De ce am insistat atâta asupra acestei case în care, astăzi, nu mai stau nici sobolii? Pentru că aici, în fiecare an, de sărbătoarea Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena, ne adunam toţi, cărora li se adăugau şi vecinii de pe la sălaşe. Şi erau sălaşe multe, înşirate pe toate cele trei culmi, spre soare apune, spre răsărit şi miazăzi. Spre miazănoapte mergea drumul cel vechi şi bun încă, pietruit pe vremea Mariei Tereza, căci pe aici se făcea legătura dintre Reşiţa, şi Valea Bârzavei în general, şi Lugoj (sau Caransebeş, dacă o luai la dreapta, prin Soceni). Şi astăzi există porţiuni de drum bine pietruite şi pe care se poate încumeta chiar şi un automobil. În orice caz, prin anii '60 am pătruns la „Casa din *Turcu*" cu microbuzul care şi-a găsit sfârşitul într-o zi de început de octombrie, la una din „Zilele recoltei".

„Casa din *Turcu*" îmi oferea adesea clipe de linişte, era refugiul meu, când mă rupeam de micile şi, uneori, insuportabilele mizerii ale oraşului, ale sarcinilor pe care mi le cereau funcţiile prin care m-am perindat. Recunosc: şi din vina nestatorniciei

mele, dar şi din cauza unor adversităţi pe care nu le puteam prevedea şi nici neutraliza.

Şi nu erau numai sărbătorile pe care le ţineam aici. Acestora li se adăugau şi alte prilejuri: veneau moldovenii din Poiana Sucevii, fraţi şi veri de-ai tatălui meu, aproape toţi cu permise de călătorie gratuită pe C.F.R. Şi chiar dacă nu erau ale lor, le luau pe ale fraţilor sau neamurilor care lucrau la C.F.R.

Eu, deşi mă orăşenisem, nu de puţine ori îmi aduceam prietenii aici: am fost cu medicul Corneliu Ionescu, suavul pictor şi meşter ceramist, cu doamna sa Reia (Aurelia), cu Georgică Niţu, pe când eram camarazi la acelaşi regiment… Am luat-o puţin razna. Pe vremea aceea nu exista „Casa din *Turcu*", dar se găsea Cantonul 17, canton în care toţi ai mei au locuit din 1944 începând şi până s-au mutat la „Casa din *Turcu*". S-au perindat mulţi, cum zic. Să-i pomenesc doar pe cei care pot fi văzuţi în imaginile foto de la sfârşitul acestui capitol: buna Nuţi Ignea şi gemenii ei, familia Bălău (bătrânul pe care eu şi M. Deleanu l-am făcut autor de carte), apoi acesta şi Ionuţ al lui, aflat acum nu ştiu în ce oraş din Germania; împreună cu Bălău senior au trecut pe la „Casa din *Turcu*" Gicu Bălău junior şi Anghelina, soaţa sa, precum şi Luci, fiica lor, fosta mea elevă, şefă de clasă. Aceasta, după ce s-a măritat cu un activist, s-a tâmpit. M-am dus la ea, la „spaţiul locativ" al Sfatului Popular, să mă interesez de o garsonieră în care să ne mutăm noi cei bătrâni, lăsând copii şi nepoţii în apartamentul pe care ni-l făcusem. Nu numai că nu a ridicat un deget sau să-mi dea un sfat, ci s-a purtat băţoasă, cu ifose, încât scârbit am lăsat-o în plata Domnului.

Am amintit mai în faţă că i-am dus şi pe elevii mei pe cărările copilăriei, am poposit la „Casa din *Turcu*” şi, în deal, în cireşii „lui Taica”, aşa cum ziceau nepoţii mei.

Când a venit vrăjmăşia vremurilor, marile schimbări, lăsând pe locatarii din buncărele Govândariului şi ale altor cartiere cu care i-a procopsit regimul ceauşist pe tot felul de dezrădăcinaţi din toate părţile ţării, atraşi de mirajul Cetăţii de Foc, când aceasta a început să decadă, lăsând sute de oameni pe drumuri, au năvălit în *Turcu* „turcii” noştri.

În zadar s-a încăpăţînat sora mea să pună cartofi, porumb, grădina din faţă s-o samene cu legume. A început jaful cel mare… Acum, de curând, am aflat că au fost demontate şi ferestrele, şi uşile; au luat tot ce a fost metal. Până şi o prăpădită de saltea, un strujac umplut cu ghije de porumb, a dispărut.

Sălaşele au fost părăsite, fâneţele stau ani de zile necosite, drumul Mariei Tereza s-a mai păstrat doar ici, colo, izvoarele nu le mai curăţă nimeni, iar din miile de cireşi din hotarul Câlnicului au mai rămas câţiva care aşteaptă un vânt mai puternic să-i doboare. Cireşii lui Taica se mai ţin, căci au fost plantaţi târziu, dar cei care se urcă în ei fac prăpăd.

Ceea ce este mai dureros, este că *Turcu* şi „Casa din *Turcu*” a rămas un tărâm al amintirilor. E prea departe să mă încumet până acolo. Şi de ce m-aş duce? Chiar dacă aş fi în stare, nu aş face-o…

Mai adaug un lucru aici. Făcusem pasiune pentru arta fotografiei. Parcă aveam presimţirea dezastrului de mai târziu. Nu plecam niciodată fără aparatul de fotografiat. Aşa se face că s-au păstrat zeci de imagini foto surprinse pe aceste locuri. Lucram fotografiile în cămăruţa-atelier a Muzeului Judeţean, pe

când era director Ilie Uzum. Şedeam noaptea până târziu, plimbând clişeele şi hârtia fotografică dintr-o tăviţă în alta. Am fost totdeauna un îndrăgostit de arta picturii (eu nu eram în stare să mâzgălesc nimic).

Îmi plăcea să fiu prezent la vernisajele pictorilor noştri, mai ales că Reşiţa şi localităţile aparţinătoare ei aveau o şcoală de artă plastică solid constituită, cu peneluri talentate, ca Petru Galeş, Petru Comisarschi, Cornel Ionescu, deşi acesta lucra izolat de grupul celorlalţi, Traian Baia, stins de timpuriu, Vasile Gaidoş de la Bocşa, I. Bobeică, Bebi Cojocaru şi mulţi alţii, din generaţiile celor mai vârstnici (Tiberiu Botlik sau Zoltan Falussi).

Acestora li se adăugau cei care proveneau de pe aceste meleaguri, dar se stabiliseră în Capitală sau în alte oraşe ale ţării, ca Ion Sthendel, Constantin Lucaci, autorul fântânii cinegetice din piaţa centrală a municipiului, Alfred Grieb ş.a. sau generaţia mai tânără a fraţilor Gheorghe şi Doru Bucur, Constantin Oprea, Gheorghe Pârvu.

Cine nu-şi aduce aminte de minunăţiile ieşite din mâinile lui Gheorghe Rouă, care din rădăcini contorsionate de copaci, din buturugi, dintr-o creangă crescută mai aparte, cu fantezia şi îndemânarea mâinilor sale isca personaje fabuloase sau chipuri umane.

Am primit de la regretatul Traian Baia un tablou mare, care îmi împodobeşte camera şi care reprezintă casa ridicată de tată-meu în apropierea căii ferate. Pe un alt perete stă şi-mi odihnesc ochii pe un tablou primit de la Corneliu Ionescu. De asemenea, într-un ajun de Crăciun, m-am nimerit în atelierul lui Vasile Gaidoş, de unde am plecat cu două minunate acuarele.

Foto 1-8 şi 13-14, ieşite din Flexaret-ul
şi din mâna autorului, devenit fotograf:

1. Buna Nuţi, Mama Aglaia şi soţia la „Casa din Turcu”.

2. Gemenii lui Nuţi Ignea (Lavinia şi Gelu),
cu Monica (nepoata) şi Luci (fiica).

3. La cireşul lui Taica, în livada din deal:
Monica, Luci şi Violeta.

4. La „Casa din *Turcu*”: Manţi, soţia regretatului frate Nicu, soţia, cei doi gemeni (Lavinia şi Gelu), cu cei mici de tot, Monica, Violeta şi Luci.

5. Luci cu Charlote, fiica prof. Iosif Augustin (vecinul) de pe Muncii 7, la plimbare.

6. Mama cu fata (Luci), pe vârful Gozna.

7. Cu părinţii, la „Casa din *Turcu*”, cu familia Bălău, autorul volumului *Cântecele mele*, editate de autor şi Mihai Deleanu, Mama Aglaia, Gicu Bălău (junior), Anghelina soaţa lui, şi Tata Costache.

8. Copilărie fericită: Luci şi Charlote (*Chiţcalac*).

9. Cu Dik Stepan şi Gheorghe Rouă, la vernisajul expoziţiei de sculptură a acestuia.

10. Un alt instantaneu de la o expoziţie găzduită de Casa de Cultură a Sindicatelor (director Constantin Iordache, în dreapta autorului, pictorul Petru Galeş, fraţii Doru şi Gh. Bucur, încadrându-l pe Gh. Oprea.

11. În „Parcul Trandafirilor" din Timişoara, înainte de vernisajul expoziţiei medicului Corneliu Ionescu, cu soţia acestuia şi Ion Crişan, publicist şi autor al mai multor monografii culturale.

12. La Vodnic, printre prietenii craşoveni, cu microbuzul „răposat" într-o zi de octombrie 1966.

13. Ziua Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena din anul 1967,
la „Casa din *Turcu*": Feri Franz Geisheimer cu soaţa lui Mariana,
sora mea, cealaltă soră, Saveta; autorul cu fata lui;
Pătru, primul soţ al Savetei, fiica lor Adriana,
iar pe extrema dreaptă: Tata Costache şi Mama Aglaia.

14. În afară de cei câţiva numiţi mai sus, în plus soţia autorului
care a trecut în spatele aparatului foto.

III

Dascăl la catedră

În 1968 a avut loc, în conformitatea cu Legea 2/1968, organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România. Cu această ocazie am fost schimbat, împreună cu inspectorul meu, Oskar Mora, şi înlocuiţi cu cadre de nădejde, mai ales cu cele din fostul raion Făget, căci de acolo a venit Eugen Someşan, Alexandru Bârsescu ş.a. Oricum, eu eram fericit că mi se repartizase un post al meu la şcoală, unde mă duceam fără regrete pentru ce lăsam în urmă, fără emoţii pentru ce mă aşteptam, căci cu şcoala eram obişnuit. E drept, nefiind încadrat în una din ele, cu toate angaralele, necunoscând ceea ce se întâmpla în afara lecţiilor, căci veneam, intram la clasă, ieşeam, mai făceam câte o interasistenţă, am fost controlat de câteva ori. Dar mai erau multe altele de care nu aveam cunoştinţă. Nu participam la consiliile profesorale, nu aveam organizaţie de pionieri de care să răspund, nu ştiam ce este „borcaniada” şi multe, multe altele, dar mă voi izbi de ele curând.

Lunile care îmi rămăseseră să le consum la comitetul de cultură şi artă, vara de dinaintea începerii anului şcolar 1968-1969, le-am petrecut ca inspector, căci Eugen Someşan îşi intrase în pâine şi încă în mare forţă. Vara aceea a fost un chin pentru el care, cred, număra zilele până la 1 septembrie când urma să scape efectiv de mine.

Trecerea mea prin şcoala unde aveam post, Şcoala

Generală Nr. 6 din Lunca Pomostului, a fost scurtă: doar doi ani. Am predat franceza, căci nu se găseau cadre cu specialitatea limba franceză, iar acceptarea mea pe un post de limbă franceză, legal vorbind, era un compromis. Însă martori îmi sunt cei care mi-au fost elevi (şi am avut mai mult de o catedră) că mi-am făcut datoria. Afirm acest lucru, dacă am în vedere şi aprecierile celor câtorva inspecţii. Am predat şi la clasele mari, deşi eu aveam doar Institutul Pedagogic, dar eram student la f.f. la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara, am predat însă şi la clasele doi, trei şi patru, experimentându-se atunci selectarea elevilor mai dotaţi şi cuprinşi într-un singur colectiv. Chiar aşa se şi numeau: „clase experimentale". Conştient că o limbă străină se învaţă vorbind cât mai mult, mai ales că nu puteai face „teorii" ale conjugării, nu putea fi vorba să le vorbeşti despre timp, despre galicisme, mai ales că franceza, cu etimologismul care îi stătea la bază, ar fi fost imposibil să poată fi predată aşa cum cereau metodicile de atunci, prost întocmite. Să nu mai vorbesc de manuale: sordide, ideologizate, urâte, respingătoare chiar. Aşa că mi-am luat obligaţia de a-i familiariza pe cei de 7-10 ani cu limba lui Molière. Mă foloseam de gesturi, de mimică, insistam, nu-i lăsam să-mi răspundă decât în franceză, aşa cum puteau. Universul nostru era redus la interiorul clasei, al familiei, la natura cât o puteam vedea pe geam, în planşe sau în scurte excursii în jurul şcolii, mai ales că şcoala era la margine de oraş.

Am fost şi diriginte la o astfel de clasă. Aici m-am străduit să învăţ şi ceremonialurile pionereşti dar nu cred să fi reuşit.

Cu cei mari, făceam franceză (şi) altfel. Pe lângă fapul că încercam să ne descurcăm numai (?) în franceză, ceea ce

reuşeam, dar într-o mică măsură, deprinderile anterioare fiind adânc înfipte, mă abăteam flagrant de la programă. În manuale abundau lecţiile cu lucru în uzină, în mină, cu succesele ţăranilor pe ogoarele ţării, cu frumuseţele şi bogăţiile acesteia. Am trăit doi ani convins că încercările mele au fost zadarnice, că interesul elevilor era simulat, că o făceau doar din politeţe, sau de frică, deşi de-a lungul anilor am dat o singură dată notă 3 (trei). Patru îmi era de ajuns, căci îi ţineam pe muchie de cuţit. Puteau foarte uşor scăpa de corigenţă cu un 5 sau cu un 6, sau riscau să rămână corigenţi. Aveam colegi care dădeau cu uşurinţă 3 şi chiar 2, apoi spre sfârşitul trimestrului sau anului păcătoşii de elevi se trezeau cu 7 şi 8, diferenţe flagrante, ca şi când s-ar fi petrecut cine ştie ce miracole cu astfel de elevi care făceau saltul de la 3 la 8.

Notele nu-i mai speriau pe elevi şi nici dacă se întâmpla să rămână corigenţi, căci de la forurile şcolare, care primeau şi ele indicaţii de la cele de partid, cuvântul de ordine era „fără repetenţi" şi „cât mai puţini corigenţi". Cei care îşi permiteau o exigenţă mai mare erau interpelaţi în proximele şedinţe de partid: ce au făcut ca elevii să nu rămână corigenţi, ce au organizat pe timpul verii ca să-şi pregătească examenele de corigenţă, dacă au făcut vizite la domiciliul elevilor ş.a.m.d.

Cea mai păgubitoare carenţă a şcolii româneşti, care s-a adâncit după nenorocita de reformă a învăţământului din anul 1948 (3 august), a fost că studenţii de la orice facultate nu se mai pregăteau diferenţiat (pentru cercetare şi cu scopul de a deveni cadre didactice). Absolvenţi de matematică, fizică, limbă şi literatură română cu rezultate bune şi chiar strălucite nimereau în şcoli fără să aibă idee de pedagogie, pedologie, psihologia

copilului, minime noţiuni de etică şi logică, încât treziţi în faţa unor copii între care „organele” nu admiteau că existau diferenţe native, fireşti între elevi, nu ştiau cum să procedeze ca să împace şi capra, şi varza. Încercarea de a alege pe cei mai buni, mai dotaţi şi a-i grupa în clase experimentale nu a avut viaţă lungă: după doi-trei ani a fost abandonată. Vreun idiot aflat la nivel înalt va fi sugerat „greşeala” de a crea *elite*. Astfel se prefigura cea mai monstruoasă perspectivă ce i se pregătea poporului român, în această privinţă, „omogenizarea societăţii româneşti”. Nu citeam „Scânteia”, o frunzăream şi, eventual, cât timp a apărut, citeam *Faptul divers*, coloana de pe dreapta a unei pagini, pentru că semnala fapte inerent negative. O citeam şi pentru că era semnată de Petrică Popa, fost elev la Normala din Buzău, poet apreciat la Cenaclul „Alexandru Sahia”. Dar nu uit sentimentul încercat când am citit, spre sfârşitul anilor ‘80, cele două pagini care dezbăteau argumentele pentru realizarea unei societăţi omogene, căci „omul nou” reuşisem să-l creăm. Aşa se zicea.

Asupra climatului din şcoală, în general vorbind, voi reveni referindu-mă la şcoala unde căpătasem postul prin repartiţie, adică „Şcoala Generală Nr. 6” pe care l-am pierdut în momentul când am plecat la Direcţia Presei şi Tipăriturilor, dar m-am întors după nouă ani, în calitate de suplinitor.

Ciudăţeniile unor dascăli

Teoretic, în şcoli nu erau bătuţi elevii de către dascăli, în realitate erau câţiva dascăli care aplicau pedepsele corporale fără nici o oprelişte. Doi dintre aceştia se aflau la Şcoala Generală Nr. 1, în clădirea de la „Beton”. Îmi amintesc un fapt anecdotic.

Gusti Munteanu m-a luat în „inspecţie" la şcoala respectivă, spunându-mi că eu am datoria să verific în ce măsură cadrele didactice se implică în activitatea culturală, el ca vicepreşedinte având datoria să verifice tot ce ţinea de resortul său. Elevii erau în clase, coridoarele pustii, doar într-un colţ un găligan plângea înăbuşit cu capul pe pervazul unei ferestre:

– De ce plângi? l-a întrebat vicepreşedintele.

– M-a bătut domnul (nu a spus „tovarăşul", căci era obişnuit în multe şcoli ca profesorilor mai vârstnici să li se adreseze cu „domnul")… şi a spus numele celui care îl bătuse.

– De ce te-a bătut?

– De-al dracului ce mis, a răspuns natural cel întrebat. Nu ne-am putut ţine râsul în faţa unui asemenea act de sinceritate.

La aceeaşi şcoală, dar în clădirea de la Casa Muncitorească, aveam ore. Una din colege venea de la clasă, trântea catalogul pe masa lungă a cancelariei, punea capul în mâini şi stătea aşa până suna de intrare. Nimeni nu se arăta impresionat, nu o întreba dacă se simte rău. Doar eu eram contrariat, dar curând m-am obişnuit, însă nu-mi puteam stăpâni curiozitatea, căci venea de la clase ca de la săpat: frântă, iar când auzea soneria de intrare pleca ţeapănă, cu un mers fantomatic, crispat. Şi nu era tânără, la început de carieră ca să pun starea ei pe seama adaptării dificile…

Într-o zi, pentru că aveam patru clase la care suplineam, mi-am adus aminte că eram obligat să fac nu ştiu câte ore de interasistenţă. Am rugat-o să mă primească la ora dumneaei, asigurând-o că nu mă interesează respectarea canoanelor unei ore, aşa cum erau stabilite prin regulamente, că voi sta cuminte în vreo bancă liberă şi-mi voi corecta tezele de la una din clasele

mele. Am văzut-o că se strânge în ea, că a ezitat un răspuns, dar eu am luat tăcerea acceptare şi am urmat-o în clasă. M-am aşezat în una din băncile libere din fundul clasei şi mi-am început treaba. Nu mă puteam detaşa complet de ce se petrecea în clasă. M-a frapat de la început rigiditatea cu care a întrebat de absenţi, insistenţa de a şti de ce lipsesc, a urmat verificarea câtorva teme, apoi a început să predea ceva despre pronume. A anunţat tema lecţiei, pe un ton solemn exagerat, apoi s-a oprit brusc şi s-a adresat unui elev:

– Ce faci acolo? Pune pieptenele în buzunar! Apoi a continuat cu totul pe un alt registru vocal să dea definiţia pronumelui demonstrativ sau a celui relativ-interogativ (nu-mi amintesc) şi din nou:

– Ia mâna din ureche! Şi tot aşa, încât mie, neimplicat în mersul orei, mi s-a părut că port o povară pe umeri până s-a terminat ora. Atunci am înţeles de ce venea de la ore aşa cum venea. Ea mi-a amintit de învăţătorul meu care îşi blestema zilele cu vorbele: „Mai bine mă făcea mama un mânz şi mă mânca un lup”. Avea studii superioare, făcuse filologia, dar faptul că ajunsese *dăscăliţă* era un accident. Nu avea chemare pentru aşa ceva, nici nu avea (nu avusese, căci am spus că era destul de în vârstă) şanse să şi le formeze.

Un alt caz se găsea la extrema cealaltă. Un „profesor” de fizică (şi am pus ghilimelele pentru faptul că nu avea studii universitare terminate) de la aceeaşi şcoală, din „clădirea a treia”, era un dascăl desăvârşit, pasionat, iar fizica era una din materiile pe care o apreciau mai toţi elevii. Cu ajutorul elevilor, cu îndelungi insistenţe pe la forurile de partid, primise aprobare să scoată o revistă şcolară, nu tipărită, ci doar multiplicată cu

mijloacele de pe atunci. Dar s-a întâmplat altă nenorocire cu evoluţia ulterioară a acestui om. Să nu vă aşteptaţi să relatez o nenorocire în sensul propriu al cuvântului, adică să fie vorba de un accident. Pentru tactul său pedagogic înnăscut, pentru faptul cum ştia să-şi apropie elevii, organele de partid au găsit de cuviinţă să-l promoveze la instituţia judeţeană care se ocupa de pionieri, la Casa Pionierilor, ca instructor, sau cum s-o fi numit funcţia care l-a nenorocit.

Ajuns aici, şi-a luat în serios atribuţiunile, le aplica strict în litera instrucţiunilor şi regulamentelor. Pleca prin şcoli şi controla. Pentru el era o neglijenţă crasă, condamnabilă, ca un diriginte să nu cunoască ceremonialul primirii de noi pionieri, să nu ştie cele câteva formule „sacrosante", dascălul să nu cunoască, indiferent de vârsta sa, problemele pionereşti. Nu vorbesc de cele ale copilului, ale elevului. Zelul său începuse să-i deranjeze şi pe şefii lui ierarhici, aşa că au găsit un pretext să-l mute la Şcoala Generală Nr. 6 şi i-am fost coleg din 1968 până am plecat, în 1970, când am făcut (până la un loc) aceeaşi greşeală pe care o făcuse şi el. Dar dacă am plecat atunci, în bună parte, am plecat şi de răul lui. Câteva aspecte, câteva doar, vor convinge pe cei care vor citi, eventual, aceste rânduri de ce acest ins cunoscuse o asemenea aberantă metamorfoză, devenită inspuportabilă prin atmosfera pe care o crea în şcoală.

Borcaniada

Prima lui grijă pe care a avut-o când a venit în şcoală a fost să-şi instaleze la cancelarie (a lui, nu a directorului de şcoală, căci el era un fel de echivalent al „locţiitorului politic" dintr-un regiment; recurg la această comparaţie pentru că am cunoscut

opt ani atmosfera cazărmii), şi-a instalat deci o staţie de amplificare. Apoi de la el, de la această staţie, plecau fire în toate clasele care erau legate la câte un difuzor. Aşa se face că, indiferent că era începutul orei, că era sfârşitul acesteia, când profesorul dădea temele pentru acasă şi le explica în linii mari ca să fie înţelese, chiar şi în plină oră de predare, se auzeau în difuzor câteva pufăituri de control, apoi se anunţa câte un eveniment pionieresc care trebuia să se desfăşoare în pauza mare, în ziua respectivă sau cât de curând, fără întârziere: venea un tovarăş de la pompieri să vorbească despre prevenirea incendiilor, un altul de la circulaţie pentru a preîntâmpina accidentele la trecerea străzii, veniseră la cancelarie lista taberelor la care se puteau duce elevii. Nici aceasta nu suferea amânare. Până la instalarea staţiei de amplificare, fiecare profesor era obligat să consulte condica de circulare cu astfel de probleme, să ia la cunoştinţă de ele, să semneze şi să se conformeze. Acum însă, după pufăiturile de rigoare, auzeai glasul puţin peltic, dar răspicat al tovarăşului:

– Tovarăşii profesori să scrie pe tablă taberele de vară, unde pot merge elevii.

Într-o zi, am încercat un experiment. I-am spus unui elev să închidă difuzorul şi aceasta să fie sarcina lui, operaţiune pe care trebuie s-o facă înainte de a intra eu în clasă. Acum aveam linişte. Am extins metoda şi la celelalte clase. Dar nu mult după ce găsisem soluţia aceasta salvatoare şi fără urmări, căci mă informam îndată ce veneam la cancelarie despre vreun eveniment transmis, am fost întâmpinat şi judecat drastic pentru măsura luată. I-am spus insului să scrie în condică cum se făcea până la venirea lui, fiecare fiind răspunzător de luarea la cunoştinţă, iar

în ceea ce mă priveşte, dacă voi neglija vreuna din indicaţiile transmise de el, abia atunci să fiu tras la răspundere. Discuţia nu s-a terminat între patru ochi, a fost transferată în cadrul unei şedinţe profesorale. Recunosc, cei mai mulţi îmi dădeau dreptate, chiar dacă nu s-au exprimat decis asupra importanţei orei, care nu poate fi întreruptă oricând şi pentru orice *fleac*. A trebuit să mă explic, căci am folosit cuvântul, ce socotesc eu *fleacuri*. Mi s-a explicat că şi sfaturile privitoare la incendii, circulaţie etc. sunt acte educative, fac parte din procesul educativ, că educaţia nu poate fi disociată de instruire (asta o ştiam din şcoala normală). Nu am cedat şi nici măsuri nu s-au luat împotriva mea, de nici un fel. Ba chiar, mi-a ajuns la ureche că cei de la Casa Pionierilor, şefii celui cu difuzorul, dezaprobau abuzul lui şi tacit aprobau reacţia mea.

În una din zile, tot în cadrul activităţilor pionereşti, am sădit teii, care şi azi se găsesc în faţa clădirii Poliţiei, între cele două străzi care ies în bulevard. Gropile fuseseră făcute de lucrătorii de la spaţii verzi, de Jurjică, cel care răspundea de lucrătorii de la primărie însărcinaţi cu aceste lucruri. Îmi lăsase câte un pui de tei, la marginea fiecărei gropi, aşa că mie şi elevilor mei pionieri ne revenea sarcina să-i sădim, să punem apă, să punem pământ etc. Pe Jurjică îl cunoşteam de pe când fusesem sluga sfatului popular, căci el era şeful sindicatului, el mi-a dat bilet pentru odihnă la Predeal, într-un moment când era gata, gata s-o iau razna (în vara când îmi dădusem examenul pentru absolvire al Institutului Pedagogic, tot în aceeaşi vară definitivatul şi tot atunci alte patru examene de diferenţă ca să pot continua studiile la Facultatea de Filologie). Dar asta este altă poveste care ar trebui povestită, în treacăt măcar, pentru a vedea cât de

dureros s-au vindecat acele *Aripi frânte*, câte sacrificii a trebuit să fac pentru a recupera atâţia ani pierduţi…

Cred că voi găsi răgazul să evoc între coperţile acestei cărţi şi „Universităţile mele”, ca să-l parafrazez pe M. Gorki.

Insul la care mă refer, Dumnezeu să-l ierte, s-a stins repede după o ardere cu folos pentru semenii săi uneori, dar şi urâtă, ale cărei urme nu se pot şterge (uita).

În zilele de Paşte trebuia să venim la şcoală, să organizăm activităţi cu elevii pentru a-i îndepărta de biserică, pentru a banaliza Sfânta Sărbătoare a Răstignirii şi Învierii Domnului. Ne puteam supune unui ordin absurd, mârşav, şi fără să mai adăugăm şi noi stridenţele noastre proprii. Puteam să organizăm concursuri de şah, de fotbal, de volei, cu tematică literară şi câte altele. Şi totuşi… Dumnezeu mi-e martor că, în ziua Sfintelor Paşti, când aşteptam, în clasă cu elevii mei, dispoziţii, am aflat cu stupoare că trebuie să plecăm pe la blocurile din jur, pe echipe de câte doi elevi, să strângem sticle şi borcane. Nu m-am crucit în sensul figurat al expresiei, ci mi-am făcut cruce, ceva mai discret, dar cred că am fost văzut de mulţi dintre elevi. Am rămas în clasă şi, după o lungă tăcere, căci nu ştiam ce să spun, elevii erau şi ei sideraţi şi înspăimântaţi la ideea că între orele 10 şi 12 trebuia să bată pe la uşile apartamentelor să ceară borcane şi sticle. Le-am spus să meargă fiecare acasă, să facă rost de câte un borcan sau sticlă, dar să nu le aducă la şcoală decât când le voi spune eu. Au plecat…

Eu cu Mircea Diatlov, care nu era diriginte, ne-am oprit la birtul de pe Enescu şi am băut câte două ARLUS… Da, aşa-i ziceam noi paharului de votcă rusească în care turnam câte o linguriţă – două de sirop… românesc.

Abia miercuri după Paşte, m-am dus la cel cu ideea „borcaniadei”, i-am dat 45 de lei, cât obţinusem de la centrul de colectare pe borcanele şi sticlele strânse (!) în ziua Paştelui. Evident, adunasem (vorbă să fie) puţine, faţă de cei 35 de elevi pe care îi aveam, având în vedere că un borcan mic era un leu, unul mare doi lei, ca şi o sticlă de un litru. Nu cred că cineva i-a spus, căci mi s-ar fi făcut tam-tamul de rigoare care, poate, ar fi avut şi alte urmări.

Povestea cu teii, de care multă vreme m-am mândrit, până când unii au început să moară, a avut alt final decât mă aşteptam eu. Tipul a asistat spre sfârşitul orei: nu rămăsese nici un arbore neplantat, ba îmi rămăsese vreme să rostesc şi câteva cuvinte elevilor-pionieri, dintre care esenţială era ideea că se vor mândri de câte ori îi vor vedea, spunându-le şi ceva despre datoria omului ca, în viaţă, pentru a nu-şi face remuşcări că a trecut prin ea ca „gâscă prin apă”, trebuie să sădească un pom, să facă o casă, un copil, lasându-şi urmaşi, să scrie o carte sau să ridice o mănăstire, nu neapărat câte a ridicat Ştefan cel Mare.

„Asistentul” la acţiunea pionierească voia să discutăm ora, adică numai noi doi. I-am spus că abia am vreme să-mi curăţ pantofii şi pantalonii pentru că mai pusesem şi eu piciorul pe câte o cazma ca să le arăt cum se acoperă groapa puiuţului de tei. Imediat trebuia să intru la altă clasă şi nu mă puteam duce aşa, sau, mai ales să întârzii. El nu înţelegea şi în mintea mea iarăşi nu puteam înţelege cum de se tâmpise atât de rău, el care fusese un dascăl model printre puţini alţii.

În acei doi ani cât am fost dascăl la Şcoala Generală Nr. 6, cu o catedră întreagă de limba franceză şi cu încă două alte clase la experimental, descoperisem „faţa nevăzută a Lunii”.

Certurile din cancelarie, incidentele cu părinţii unor elevi care veneau să se plângă de severitatea unor profesori, de note, de favoritismele altora, de care nu aveam cunoştinţă, toate deveneau insuportabile.

Eram şase bărbaţi, dacă n-oi greşi, şi restul femei. Câteva dintre acestea erau rele, bârfaşe, vânau greşelile colegilor, altele erau de o severitate exagerată la clasă, încât singurul lucru pe care reuşeau să-l facă era să-i îndepărteze pe elevi de obiectul pe care îl predau. Despre limbajul lor vulgar în faţa elevilor am aflat de la fiică-mea care a fost şi ea elevă doi ani la această şcoală, după ce ne-am mutat din Govândari. Târziu de tot am aflat că una din colegele căreia nu aş putea să-i contest ştiinţa de carte, se exprima cu „Îmi bag picioarele în gramatica voastră". Era zbir. Altfel, era o femeie agreabilă şi târziu, când eram pensionari amândoi, eu bunic şi ea bunică, stăteam îndelung de vorbă la locul de joacă al copiilor. Am înţeles-o abia atunci de ce era aşa de aspră cu elevii şi, mai ales, mi-am dat seama că atitudinea mea îngăduitoare nu era totdeauna favorabilă mie, ba aş zice că de aici, de la această hibă, mi s-a tras cea mai cumplită dezamăgire pe care am încercat-o în viaţă (şi nu exagerez deloc), cea din '84… Dar dacă nu era incidentul de atunci s-ar fi găsit altul şi tot ar fi trebuit să plec din învăţământ, la un an după ce fusesem declarat „profesor evidenţiat" de către minister (eu şi Ticu Telescu, dintre cei de românească).

Ciracii mei de toate felurile

Amintirile mele pe care le aştern pe hârtie neavând nimic notat, ci bazându-mă doar pe memorie, se încurcă uneori, confundând faptele care au avut loc (în aceeaşi şcoală) în două

etape: prima de doar doi ani (după plecarea de la „cultură”) şi cealaltă, care a durat ceva mai mult: din 1980 până în 1983, căci ultimul an de profesorat l-am făcut la liceul industrial ce se găseşte vizavi de sediul Poliţiei.

În cei doi ani am fost diriginte la clasa a treia (experimentală), cea unde „şefa clasei” era fata lui Gicu Bălău, fiul bătrânului Bălău căruia eu şi Mihai Deleanu i-am scos o carte de poezie greu de clasificat şi pe care totuşi noi am plasat-o în categoria „folclorului muncitoresc”.

Mai predam limba română la alte trei clase de experiment şi restul catedrei mi se completase cu elevi din clasele mari, cărora le predam franceză. Mi-i aduc aminte foarte bine pe foarte mulţi dintre aceşti elevi, dar nu am să-i pomenesc decât pe doi dintre ei.

În una din clasele a opta se găsea Silvia Covaci (Şerban). Covaci îl chema pe tatăl său, medic radiolog, mama era tot medic, dermatolog, dar îşi schimbaseră numele din Covaci în Şerban. L-am cunoscut într-o întâmplare ciudată, în ajunul zilei de 1 mai 1959, când mă lungisem pe bancheta de clasa întâi, eliberat din Spitalul Militar din Timişoara, după operaţia de ulcer, din cauza căreia era să dau ortul popii, dintr-o prostie (am povestit-o în *Aripi frânte*). Eram numai noi doi în compartiment: nu ne cunoşteam dar a aflat repede de ce eram aşa pierit, de unde veneam, iar eu am aflat că era medic. Până la Reşiţa mi-a dat tot felul de sfaturi ca să nu provoc cine ştie ce complicaţii, numai cel cu sindromul Duping nu l-a amintit. De fapt era radiolog şi, probabil, nici nu-şi imagina că nu fusesem prevenit.

Silvia era o elevă nu numai bună la învăţătură, dar de un bun-simţ excepţional; mai avea un frate în clasa a şasea, căruia

şi lui i-am fost dascăl puţină vreme. Peste ani şi ani, soţia a suferit un accident vascular şi a ajuns în secţia şi salonul ei, căci era acum medic. S-a îngrijit de soţia mea ca de propria-i mamă, m-a sfătuit să nu dau ploconul pe care îl aştepta şeful secţiei. Mi-a fost una dintre cele mai dragi eleve din câte le-am avut şi-i port o stimă aparte. Azi o cheamă S. Roşiu.

În aceeaşi clasă se mai găsea o elevă de care uitasem. Mi-a amintit de ea, nepotul meu, de fapt ginerele de nepoată, călătorit şi el în lumea drepţilor la nici 40 de ani. Lucrau în uzină, la proiectări, şi într-o zi m-a întrebat dacă îmi amintesc de o elevă, Monica Gräf. Mi-am amintit imediat, mai ales că se găsise şi ea printre elevii buni ai clasei. Mi-a spus că fosta elevă mă roagă s-o primesc şi s-o meditez un an (vreo şapte luni, de fapt) la franceză, căci voia să dea examen la limbi străine, la Bucureşti. I-am spus lui Ghiţă, nepotul meu, că nu am nimic împotrivă, dar ea ştie ce franceză făceam eu cu ei, aşa că poate veni, în ziua şi la ora cutare să încercăm. Eram convins că va renunţa.

A venit… Trecuse câţiva ani buni decând n-o mai văzusem, dar mi-am amintit imediat şi locul unde şedea în clasă, am depănat scurte amintiri, în legătură cu foştii săi colegi, apoi am întrebat-o direct şi am insistat să fie sinceră să-mi spună ce impresie le făcusem eu cu felul meu de a le preda franceza, căci, am mai spus-o, nu ţineam seama de manual, decât formal, citind şi traducând doar lecţia stupidă. Nu obişnuiam să-i învăţ paradigma verbelor după scheme şi teorii. Mă abăteam flagrant de la programă, le spuneam anecdote nevinovate în franceză, din care învăţau chestiuni dificile pentru ei. Aflam că le plăceau orele mele. Ne-am amintit, amuzându-ne, că, întrebat fiind dacă

există vreo regulă pentru accentul circonflex, le-am spus să caute dacă în limba română sunt cuvinte înrudite etimologic (amândouă, şi cel francez, şi cel românesc descinzând din latină), dacă acestea au înainte de vocala accentuată cu circonflex un -*s*- (*batôn* / *baston*, *côte* / *coastă* ş.a.). Chiar am întrebat-o dacă această aiurită regulă, complet nepotrivită pentru nişte elevi cruzi, va fi înţeles-o cineva. Ea o înţelesese şi am crezut-o, căci avea predilecţie pentru limbi (în primul rând vorbea în familie germana), era sora fostul muzeograf de la noi, Rudolf Gräf, în prezent profesor la Universitatea din Cluj.

Am primit-o. Lucram două ore, cu o pauză mică cât să respire şi să bea o cafeluţă sau să ronţăie un biscuit. Mi-am făcut cauză comună cu dorinţa ei de a intra la facultate. A intrat. Mi-a dat telefon şi mi-a spus ce a greşit în analiza frazei la română (am pregătit-o şi la română, la gramatică; literatura a învăţat-o singură), am făcut febră când am auzit că comisese o eroare puerilă, deşi nu mai avea nici o importanţă, căci intrase.

După revoluţie, a fost numită directoare la actualul liceu care poartă numele lui Diaconovici Loga şi al lui Alexander Tietz. A strâns elevii şi i-a adus în centru să protesteze împotriva celor care cereau capul lui Coposu (îl numeau Căposu), în învălmăşeala de după decembrie 1989. Am sfătuit-o să-şi ia elevii şi să meargă la şcoală, să-i lase în plata Domnului pe cei care strigau isterizaţi şi întărâtaţi de nişte rămăşiţe comuniste, care curând era să vină la putere. Nu mult după asta, a plecat în Germania, s-a stabilit acolo (cred că la Ulm). Mai întrebam din când în când pe frate-său de ea. Nu mi-a trimis o vorbă de salut, dar am înţeles-o: era un tip de nemţoaică tenace, rece, fără sentimente pe care să şi le exteriorizeze.

Dezgustat de borcaniade, de relaţiile necolegiale între cei de la şcoala unde nimerisem (şi era una din şcolile bune), nu pot spune că am amintiri prea plăcute din acei doi ani. Pe mulţi din cei ai clasei Silviei Şerban (Roşiu) îi întâlnesc cu plăcere. Pe unul dintre ei îl ocolesc cât pot. Fotografia de grup, la absolvire îmi arată 15 elevi şi 14 eleve. Dar cred că mai lipsesc câţiva. În faţa lor: directorul şcolii, cel care îmi fusese doi ani şef la cultură, Mihai Peia, apoi soţia lui Mihai Deleanu, profesoară de limba română, Nicolae Dragomir, profesor de matematică, Chati; soţul ei, Guido, mi-a fost coleg la inspectorat şi cred că nu mai este în viaţă, căci ajunsese într-o stare de decrepitudine acum 10-15 ani, după cum îmi spusese cineva, motiv pentru care nu i-am făcut o vizită în orăşelul din Bavaria unde se stabilise; urmam eu, tânăr – se înţelege – dar slab ca un ţâr, apoi Iorga Elena, profesoară de istorie, cu care mă întâlnesc adesea şi nici nu o salut; era o bârfaşă deplorabilă; pe extremă, învăţătoarea clasei, cât fuseseră la clasele I-IV, Rădulescu Ofelia.

Printre băieţi îi recunosc pe Ardeţ, cu al cărui tată făcusem armata, pe Lucian Pârâu, fiul celui care fusese comandant de regiment, unde eram eu ofiţer, şi pe mulţi alţii. Mă opresc puţin asupra celui despre care am spus că-l ocolesc cât pot. Îl cheamă (căci, deşi ajuns într-o stare jalnică, trăieşte) Chitic (şi mai cum?); şi soră-sa, Valentina, mi-a fost elevă; mamă-sa era o femeie excepţională şi lucra în comerţ, ca vânzătoare. Acesta, Chitic, îmi apare în fotografie atât de angelic, frumos, bărbat-adolescent, sau invers, iar acum este o epavă umană care se mută dintr-un bar în altul cerşind o ţigare, un ban, întrebându-mă invariabil, până la o vreme, ce mai fac, dacă am ieşit la pensie etc. Mă tapa de câţiva lei pe care-i aveam în buzunar; am acceptat odată

să stau cu câte o cafea în faţă de vorbă, dar am făcut eforturi deosebite pentru mine, care nu suport vorbele goale şi lipsite de coerenţă, apoi am curmat-o. Omul acesta (acum are peste 50 de ani), copilul de atunci, m-a intrigat cumplit când am auzit că a plecat (fugit) în Canada… Nu pentru că plecase, ci pentru că nu ştiam cum reuşise şi ce făcea acolo. Mă gândeam că, aşa cum s-a întâmplat cu mulţi alţi cunoscuţi, a pus osul la muncă şi s-a realizat într-un anumit fel. Apoi am aflat că fusese ajutat de fraţii lui din nu ştiu ce sectă religioasă, Dar, probabil, aşteptase, crezuse, că aceştia îl vor accepta pe poziţia trântorelui în stup. După doi ani s-a întors în ţară, a revenit la Reşiţa şi a început calvarul lui. Statul român i-a acordat (probabil) o pensie (dacă se poate spune aşa) de handicapat. Iar el a început periplul umbletului prin birturi şi baruri, tapând cunoscuţii, cerşind – ca să spun lucrurilor pe nume – bani pentru băutură, ţigări şi cafea. Când îl văd, încerc sentimentul unei aversiuni pe care ar trebui s-o mărturisesc, să mi-o motivez.

Într-un oraş plin de cerşetori de toate felurile, cei schilozi, cu monstruozităţi eshibate ostentaiv, nu-mi provoacă nici un minim sentiment de milă. Dau „un leu" unora tăcuţi, care te privesc ca un câine bătut, unui copil, care nu a învăţat încă formule „bisericoase". Am văzut într-o zi unul dintre aceştia, cu un picior contorsionat, dezvelit până la genunchi în plin ger, încât de piatră să fi fost ca să nu te fi înfiorat. M-am împietrit în mine şi nu am băgat mâna în buzunar să scot un bănuţ. Suferinţa, de orice fel ar fi ea, dacă este afişată, nu mă impresionează. Cele ascunse, pe care le descopăr eu, nu expuse tuturor, sunt ale mele. Mă impresionează până la penibilele lacrimi ale unui moşneag de 73 de ani.

Dar m-am îndepărtat de fotografia care o privesc în momentul care scriu, cea de acum aproape 40 de ani.

Tot aici o recunosc pe Angelica Stoian, cu al cărui tată am făcut armata, cel pe care l-am pomenit fără să-l numesc în legătură cu o căsătorie care i-a scandalizat pe unii puritani. Acesteia i-am dat şi câteva ore acasă înainte de a da examenul de admitere la liceu.

Tot aici se găseşte Carmen Şulţi, în prezent profesoară de franceză la un liceu din Reşiţa.

Cei mai mulţi elevi (şi adaug: şi cei mai buni) i-am avut la Liceul de Matematieă-Fizică. Le-am predat franceza şi am satisfacţia şi acum, după trecerea a mai bine de 30 de ani de atunci, să mă întâlnesc cu câte un fost elev pe care, mai ales dacă e bărbat, nu-l mai recunosc de după mustăţi sau barbă, şi care îşi aminteşte cu nostalgie de anul în care am suplinit-o pe profesoara lor titulară. Nu că aş fi fost mai bine pregătit pentru acest obiect, departe chiar de a stăpâni franceza pe care o stăpânea doamna Olga Delfi, care se pregătise special pentru predarea acestei limbi străine, ci pentru felul de a face orele agreabile, accesibile. Nu-mi pierdeam vremea cu elevii care dovedeau o totală lipsă de înclinaţie spre limbi străine, aşa cum sunt atâţia la muzică, lipsiţi de ureche muzicală, afoni. Dau numai un exemplu: am avut o elevă olteancă, din Rogova (Mehedinţi) pe care nu am reuşit, cu toate strădaniile mele, uzând de tot ce învăţasem la logopedie, unde mă aruncase Mihai Todor, după susţinerea doctoratului, să pronunţe vocala *e*, din articolul *le*, de exemplu. Scotea un *ë*, cam aşa cum zic oltenii *pleop*, în loc de *plop*. Aveai impresia că dă cu palma în apă. Asta până în ziua când, în 1968, a venit în vizită Charles de Gaule, iar

„Cârmaciul” nostru a strigat cât l-au ţinut bojocii: „Vivî leo peoplî fransé”. I-am întrebat, aşa în treacăt, dacă l-au auzit pe Pingelică (evident, am spus „tovarăşul Nicolae Ceauşescu”) la televizor când le-a urat de sănătate franţujilor şi i-am promis celei din Rogova că n-am s-o mai necăjesc cu nenorocita de vocală. Am fost mulţumit că măcar vreo cinci-zece dintre elevii clasei respective au priceput încotro făceam apropoul.

… din nou în şcoală

Acest capitol urmează după un hiatus sever de nouă ani, care au urmat din 1970, după ce s-au încheiat cursurile, şi până în 1979, când m-am reîntors în şcoală, întâi ca logoped, un an, apoi la fosta şcoală pe care am părăsit-o, în împrejurări pe care le voi relata în cap. IV, ultimul, deşi aceşti nouă ani i-au precedat cronologic pe cei care-i cuprind puţinele subcapitole următoare, căci am părăsit şcoala definitiv în anul 1984.

Cu toate încercările mele de a-mi recăpăta postul de la Şcoala Generală Nr. 6, nu am izbutit, el fiind repartizat tovarăşii Ana Orăşanu, cu studii la „Maxim Gorki”, dar care nu predase niciodată o oră măcar, undeva în vreo şcoală. În toamna anului 1979 nici măcar ca suplinitor n-am putut ocupa orele unei catedre la respectiva şcoală, căci toate fuseseră împărţite pe criterii de tot felul. Aşa că, la decizia tovarăşului M. Todor, activist la comitetul judeţean de partid, „prietenul” meu Petru Codilă, inspector general la învăţământ, mi-a oferit un post la clasa de logopedie, unde Cuvinu, pregătit pentru aşa ceva, nu putea face faţă numărului prea mare. Probabil că Todor a sperat că în orgoliu meu, amplificat, credea el, de proaspătul titlu de doctor în filologie, chit că nu intrasem în posesia actului, voi refuza şi

astfel va scăpa de mine. Nu am refuzat… Ba chiar mi-am luat atribuţiunile în serios. Colegul meu, Cuvinu, om cu diverse păcate (divorţat, băutor şi cartofor) era un coleg admirabil. Mi i-a repartizat pe copiii cu deficienţele cele mai uşoare. Nu mai spun că m-a prevenit despre grija ce mi-o purta „băiatul cu ochii albaştri”, episod povestit în *Capricii*, cu urmările comice pe care le-a avut.

„Elevii” mei erau unii sâsâiţi, nu pronunţau bine sunetele mai cu seamă din cauza danturii în schimbare, ezitau în exprimare, dar nu erau bâlbâiţi propriu-zis. Mama unei fetiţe a venit cu o gâgâlice din clasa a doua şi s-a plâns că şcolăriţa nu-l pronunţă pe *r*. Am încercat-o: nu spunea, cum de regulă se întâmpla cu cei întârziaţi în pronunţarea vibrantei dentale, *l* sau altfel, ci graseia cu un *r* franţuzesc. Am lămurit-o s-o lase aşa şi i-am explicat de ce.

Aveam o clasă în Govândari şi nu-l pot uita pe unul dintre copilaşi, Iliuţă, pe care îl provocam mai mult pentru că îmi plăcea să-l aud vorbind cu *ş*, din cauza dinţilor rari. L-am întrebat într-o zi ce mai face frate-său (avea un frăţior mic, aflat la grădiniţa de vizavi). Mi-a răspuns, încruntat şi hotărât să facă ceva, căci situaţia era intolerabilă:

– Ştă acaşă şî mâncă compotu’. Apoi m-am lămurit. Frate-său era răcit şi rămăsese acasă, iar Iliuţă se gândea că acesta va mânca tot compotul… Biată copilărie, cu dulciurile ei de odinioară!

În anul următor, am obţinut o catedră întreagă de limba română la Şcoala Generală Nr. 6 şi alte câteva ore la seral, tot la această şcoală. Am preluat clasa a VI-a A de la doamna Ştefănescu, mutată nu ştiu din ce cauză la altă şcoală. A preluat

şi dirigenţia, dar am întâmpinat ostilitatea elevilor. Nici fosta dirigintă nu se putea despărţi cu uşurinţă de clasa pe care o părăsise. Nu o singură dată am găsit-o, în recreaţia mare, stând de vorbă cu foştii săi elevi. Ea povestea, ei ascultau cuminţi, iar eu mă simţeam boicotat. Nu aveam suficient discernământ ca să înţeleg că legăturile dintre cea care le fusese doi ani dirigintă nu puteau fi rupte brutal, mai ales că era mămoasă ca o cloşcă, în sensul bun al cuvântului.

Pe noii mei elevi i-am câştigat încetul cu încetul, am făcut excursii cu ei, adevărate aventuri pe care nu le-au uitat şi nu le-am uitat.

Ne-am dus cu autobuzul la Doman, apoi din marginea satului am urcat Ponorul, am poposit pe platoul acestuia, dar până acolo am avut de lucru cu una din eleve, Steluţa Damaschin, care a început să plângă că nu mai poate urca. Am făcut popas, am întrebat pe colegii ei dacă are cineva ciocolată sau bomboane asupra lui, iar unul dintre ei mi-a dat două bucăţi de zaharină. I le-am dat celei aflată în dificultate să le mănânce şi s-a revigorat. Pe platou am făcut concurs de tragere la ţintă. Aveam trei puşti cu aer comprimat la mine, ceea ce însemna un risc, dar nu mai mare decât cel pe care era să-l întâmpinăm la coborârea de pe Ponor. Coasta era abruptă, iar elevii alergau din copac în copac; se răsfiraseră şi cei din urmă antrenau pietrele care puteau lovi oricând pe vreunul din faţă. În zadar am fugit înaintea lor ţipând cât puteam să meargă cu grijă, să înceteze iureşul. Nu-şi puteau stăpâni starea euforică… Tremuram la propriu, urmărind pietrele care zburau în toate părţile. Deodată, în stânga mea, am văzut pe o piatră o viperă. Zona era raiul celor cu corn. Nici vorbă să fi avut vreun antidot antiviperin la mine. I-am abătut cât am

putut să nu treacă aproape de ea. Ajunşi în vale, am răsuflat uşurat şi, drept mulţumire, i-am dat fiecăruia câte două alice să tragă în salamandrele care invadaseră pârâul după ploaie.

Cărările copilăriei

O alta dintre cele trei excursii a fost cea în care mi-am propus să refac calea de la Ezeriş la Câlnic, bătută de zeci de ori de mine în copilărie. Până la Ezeriş i-am dus cu trenul, apoi am luat-o pe drumul cunoscut. Ne abăteam din când în când pe la izvoarele pe care le cunoşteam, ne-am oprit în locul unde se împotmolise un tanc rusesc în timpul războiului, exact la hotarul dintre pământurile celor din Câlnic şi Ezeriş. Podeţul, fărâmat de tancul rusesc, care se întorsese din drum, nu era nici atunci şi cred că nici acum nu este reparat. Puneau oamenii nuiele, coceni, pietre ca să poată trece cu căruţele. Era podeţul nimănui… Acolo am vrut să le arăt cum se prind racii şi m-am dus la locurile cunoscute, am băgat mâinile pe sub rădăcinile arinilor, am scotocit şi deodată m-au invadat amintirile din copilărie, când, cu fratele meu, Nicu, şi o bihoreancă, Florica (se putea s-o cheme altfel?), curăţam iarba de pe terasament. Ne făceam timp liber şi umblam după raci. Prindeam cu uşurinţă, mai ales că ştiam locurile unde se găseau. Uneori mă dădeam mai aproape de Florica, antrenată şi ea de noi la căutatul racilor. Era cu un an – doi mai mare decât mine… Să fi avut vreo 17-18 ani, oricum doi-trei ani mai mult decât aveam eu mi se părea o diferenţă. Cu toate acestea, alunecam cu mâinile pe sub apă şi, în loc să caut pe sub rădăcini, mă trezeam cu ele printre picioarele Floricăi, cu poalele prinse în brâu. Se oprea, punea mâinile în şold şi se răstea prefăcut mânioasă la mine:

– Văsălie, inde drac’ caţi tu raci, pă la mini printri craci?

Când era în toane bune, mi se adresa ritmat:

– Văsălică, clop dă cipcă, / Vin la noi pă duminică / Că ne-om hierbe două ouă / Ş-o-mpărţi dragostea-n două”.

Cu elevii mei abia am prins doi prăpădiţi de raci spre mirarea lor şi mâhnirea mea. Parafrazam în gând: „Unde-s racii de altădată?”.

La un izvor, m-am îndepărtat de ei,. Se zbenguiau, se adăpau direct din oglinda izvorului, ţipau când vedeau câte o şopârlă. Eu căutam un plop anume pe care încrustasem o inimă şi două iniţiale, a mea şi ale celei cu care păşteam vacile… Tangou degeaba, căci mândra mea măcar că era de o seamă cu mine, s-a măritat un an după aceea. La 16 ani fetele din Câlnic intrau în alertă dacă nu le veneau peţitorii. L-am găsit: plopul crescuse, se aplecase pe o rână, gata să se lase doborât de vreme şi de vânturi, iar inima cu cele două iniţiale se înălţase, de abia o vedeam. De fapt bănuiam şi inima şi iniţialele. Mai rămăsese o gâlmă deformată, hâdă. Trecuseră peste 30 de ani de la idila mea cu cea cu care păşteam vacile.

I-am oprit pentru popas la casa în care locuisem o vreme, jos lângă drum, acolo unde tată-meu îşi făcuse casă, sătul de canton. I-am oprit, le-am spus că aici pot să stea, să mănânce; izvorul era la câţiva metri. Am întrebat dacă vrea cineva ceapă verde. Câţiva au vrut şi le-am dat. Apoi am urcat sus, dincolo de calea ferată, unde se găsea via şi livada. Cireşele erau coapte. Le-am spus să se urce în cireş cine poate şi să arunce jos doar smocuri cu cireşe, nu crengi. I-am ameninţat că dacă rup crengile, îi dau jos şi plecăm mai departe. Am trecut pe la teiul cel mare cu cruce de piatră – tei care se vedea din toate bateriile

la care fusesem, căci el era reperul pe care reglam azimutul tunurilor. I-am lăsat să pescuiască fiecare cu ce avea, căci i-am prevenit că o să trecem pe lângă o baltă mare în care se găseau şi ştiuci. La capătul drumului, am încălecat Tâlva lui Isac şi prin plantaţia de brazi am coborât direct în livada din spatele casei lui tată-meu. Acesta, îndată după ce a ieşit la pensie, şi-a ridicat casă în marginea satului, nu departe de calea ferată cu care fusese „logodit" toată viaţa.

Cea de a treia excursie am făcut-o cu şedere peste noapte în corturi la coliba lui socru-meu. Mi-am luat ajutor pe tatăl unei fete. Pentru orice eventualitate, i-am controlat pe unii în bagaje dacă nu luaseră băutură; pe alţii nu-i credeam în stare de asemenea năzbâtie. Am instalat corturile: băieţii de o parte, fetele de alta, iar eu cu tatăl fetei urma să dormim în grajdul cam dărăpănat, dar care avea ieslea pe două părţi plină cu fân. Izvorul se găsea tocmai în fundul unui ogaş în care nu puteai pătrunde decât pe la capătul lui. Pentru că le era sete şi se făcuse întuneric, i-am spus însoţitorului meu să mergem să le aducem apă. A cam durat până am ajuns la capătul ogaşului, până am găsit izvorul în întunericul pădurii. Când am venit înapoi, Borceanu, unul dintre ei, umbla bezmetic, negăsindu-şi locul. Am simţit un soi de milă pentru el, dar l-am burduşit bine şi l-am culcat, apoi am aflat că îi dăduseră să bea din băutura celui la care nici nu mă gândeam să-l fi căutat în raniţă: băiatul profesorului Rusalin Trică, Dragoş. S-au astâmpărat greu: au speriat fetele, le-au scos ţăruşii de la corturi, încât era să ne prindă zorii. Şi aşa nu au dormit, căci s-au trezit în concertul de privighetori. Era la jumătatea lunii mai. N-au uitat nici această excursie, sunt sigur.

După douăzeci de ani

În anul 2002, la 20 de ani de la absolvirea şcolii lor, am publicat în „Timpul" fotografiile tuturor elevilor mei, cărora le fusesem diriginte, iar învăţătoare, Veronica Broască, soţia celui care mă avertiza să-mi mai ţin gura şi să fiu mai precaut. Am însoţit imaginea cu un articol evocator, i-am numit pe toţi cu poreclele fiecăruia între paranteze, căci la despărţirea de ei îi pusesem să-şi scrie numele şi porecla. Regretam că vremurile nu mai sunt prielnice să ne întâlnim la un număr de ani, mai ales că acum erau şi ei bărbaţi, fiecare cu norocul lui, căci puţini au făcut studii superioare şi chiar dacă ar fi făcut, nu însemna că acestea le-ar fi asigurat un loc onorabil, bănos etc., în societate. Paula Bălănescu (Neamţu), a ajuns ziaristă cunoscută. Adriana Stenger, şefa clasei, nu ştiu dacă are familie, dacă şi-a găsit un loc pe măsura inteligenţei ei. A fost dureros marcată de moartea năprasnică a fratelui ei. O vreme a lucrat la redacţia ziarului local, în publicitate, apoi i-am pierdut urma. Borceanu, care era un elev mediocru, s-a stabilit în Spania, şi-a ridicat casă acolo, după cum mi-a spus mamă-sa. Nu pot să-l uit pe unul dintre ei, pe Enaşcu, înfiat de o femeie cumsecade care ţinea la el ca la propriu-i copil. Era neastâmpărat, elev – cum se spunea atunci – „problemă", destul de dificil. Într-o seară, pe vremea când nu se găsea de mâncare mai nimic, când şedeam ore întregi pe la cozi (pentru pâine, lapte, pentru o jumătate de pachet de unt, de mezeluri nici nu mai vorbesc), m-am trezit cu el la uşă cu o plasă de plastic plină cu cârnaţi, cu capetele ieşite afară. A vrut să-mi dea cârnaţii, dar l-am dat afară brutal. Cea care îi era mamă, care îl adoptase, lucra la abatorul de la Moniom. Eram sigur că-i furase. M-am gândit repede şi m-am văzut privit de

ochii unora (nu se putea conta pe discreţia lui Enaşcu), cine ştie pentru ce (poate pentru vreo scamă de pe haine, la părul în dezordine, nepieptănat), iar eu aş fi putut crede că toată clasa ştia de cârnaţii aduşi plocon de Enaşcu. N-aş mai fi putut să-mi fac ora. Nu l-am refuzat din exces de cinste, din considerente morale, ci de frică, dovadă că după ce a plecat am regretat că nu i-am luat cârnaţii. Întâmplarea aceasta a avut finalul abia după aproape zece ani. Fusesem la tată-meu. Acesta, dacă nu veneau strănepoţii la el, îmi dădea câte o sumă de bani, modestă, egală pentru fiecare. În tramvai m-am întâlnit cu Enaşcu, pe care nu-l văzusem de mult, dar auzisem că fusese prins la graniţă, înainte de 1989, şi bătut, mai ales de sârbi. Lângă el doi copilaşi ca două flori. Am aflat că erau ai lui şi mergeau la cea care îl crescuse. I-am întins o hârtie din cele date de tată-meu (nu-mi amintesc dacă mii… nu, nici într-un caz, sute cred) şi i-am spus s-o împartă el celor doi. Era în ajunul ajunului de Crăciun. A rămas puţin nedumerit, dar a trebuit să coboare, însă din uşă mi-a strigat cât a putut:

– Da' dumneavoastră n-aţi vrut să-mi luaţi cârnaţii. Mi-am păstrat expresia feţei impasibilă ca şi când vorbele nu mi-ar fi fost adresate mie, mai ales că cei din preajma mea mă priveau miraţi.

„Cucuietele" – cum le ziceam eu – Daniela şi Steluţa, care intraseră la Pedagogica din Caransebeş, mi-au scris multă vreme. Scrisorile lor, apoi cele primite de la Arad, unde aveam patru eleve din alte clase, la şcoala sanitară, precum şi altele, le-am pus într-o mapă separată şi le-am predat şi pe ele, cu toată corespondenţa primită, la Biblioteca Judeţeană. D. Ş., elevă foarte liniştită, care nu dădea semne că ar fi în stare s-o ia pe căi greşite, a fost o surpriză năucitoare pentru mine. M-am

întâlnit cu tatăl ei, care mi-a povestit lucruri incredibile. În garsoniera ei aveau loc adevărate orgii. El, bietul tată, abia vorbea, doborât de o suferinţă cardiacă. Nu mult după aceea s-a şi stins din viaţă. N-am mai întâlnit-o şi m-am bucurat că nu mi-a scos-o Dumnezeu în cale.

Ca urmare la articolul meu din ziarul local şi a publicării fotografiei, a apărut, fără semnătură, un duios articol despre fostul lor dascăl şi diriginte. Am bănuit-o şi m-am convins ulterior că autoarea era ziarista Paula Neamţu.

Nici pe ea nu am mai întâlnit-o. Ultima oară, în calitatea de monitor al postului nostru de radio, unde colaborez şi cu câteva rubrici, o ascultam stând de vorbă cu Marius Ghibuş, fost salariat al Rompres, unde acum se găsea Paula, pe postul de radio, şi am intervenit cu telefonul, mânat nu ştiu de ce (cred că era o confuzie pe care o făcea Paula). M-a recunoscut imediat şi a exclamat:

– Aa! Domnul diriginte, dv. sunteţi? Aşa continua să-mi zică, aşa mi s-a adresat şi cât a fost salariata CCSITEH-ului, unde eu eram traducător, spre amuzamentul celorlalţi. A spus câteva cuvinte măgulitoare pentru mine, de parcă eu aş fi propulsat-o în postul pe care îl ocupa, deşi recunosc: n-am intuit în ea calităţile pe care acum le dovedea cu prisosinţă. O socoteam doar o elevă conştiincioasă, cu rezultate peste media clasei, dar apreciate de mine, mai ales că ştiam ceva despre climatul familial nefavorabil în care se afla. A intervenit şi Ghibuş, cel care conducea emisiunea, al cărui oaspete îi era Paula Neamţu.

– Dar vă aduceţi aminte cine m-a dus pe mine în uzină şi mi-a făcut, pur şi simplu, primul material pentru „Flamura”?

Dumneavoastră aţi fost. Mi-am amintit, desigur, mai ales că eram apropiat lui tată-său, medic orelist, la care apelasem uneori şi cu care mă întâlneam des, căci locuia lângă Nuţi Ignea, fosta mea secretară.

Un ziarist, un sportiv şi… un lustragiu

Nu mi-am propus să mă opresc la toate clasele cărora le-am fost profesor, fie de română, fie de franceză. Destul să spun că mi-i aduc aminte pe mulţi, pe foarte mulţi elevi. Unii dintre ei sunt trecuţi de 50 de ani. O scenă nostimă s-a consumat în studioul Radioului. Greşesc: două, nu una. Fiecare în felul ei. Directorul studioului m-a chemat, eu fiind prezent pentru înregistrare, să-mi facă cunoştinţă cu omologul său de la Timişoara. Acesta nu era altul decât Mihai Anghel, unul din elevii buni ai clasei doamnei Delfi. Ere firav, timid şi nu l-aş fi recunoscut pentru nimic în lume în bărbatul de acum masiv, bine construit şi fermecător în felul său. Al câtelea din aceşti elevi au afirmat-o cu toată tăria că de la mine au învăţat franceză. Eu adaug acum: nu de la mine au învăţat, dar eu i-am făcut să le placă franceza, să nu li se pară o povară, o limbă moartă, o pacoste căzută pe capul lor.

Cealaltă scenă, petrecută tot la Radio, a fost dovada clară şi pentru mine, dar mai ales pentru cei doi implicaţi în întâmplare, că memoria mea de tinereţe nu e anormală, paranormală – cum a spus Doru Dinu Glăvan, directorul Radioului –, dar oricum ieşită din limita obişnuitului. Mi-a prezentat un tânăr. Mi-am scos ochelarii, l-am privit cu atenţie şi am constatat:

– Mi se pare că te cunosc.

– V-am fost elev. Imediat l-am văzut. Am găsit şi reperul

după care l-am identificat. Ai fost în clasă cu Veronica Lupu, caratista, nu?

– Da, exact.

– Şi-ţi plăcea de ea, este?

– Mă uimiţi… Eu am şi uitat.

– Eu n-am uitat, căci îmi dădeaţi de lucru. Dumneata şedeai spre partea coridorului, mai în spate, Veronica pe partea geamurilor, mai în faţă. Vă căutaţi cu ochii în diagonală, spre iritarea mea, aşa că la orele mele vă puneam alături.

Doru Dinu Glăvan ne privea uimit.

– De când nu v-aţi văzut?

– De vreo 18-20 de ani.

Aşa era. Am aflat că M.S. venise la Reşiţa, după ce stătuse 10 ani în Africa de Sud ca antrenor de gimnastică (şi în ţară fusese un gimnast cunoscut). Era ceva încurcat în viaţa lui, dar nu am încercat să aflu ce anume. Soţia cu care se căsătorise acolo, cu care avea un copil sau doi, rămăsese în Africa de Sud, el avea de gând să încheie contract cu o asociaţie sportivă din Franţa. A ţinut vreo două-trei luni o scurtă emisiune, de dimineaţa, de gimnastică, dar nu avea har şi emisiunea a fost un compromis. Fie că nu a mai tolerat-o Glăvan, fie pentru că a plecat fostul meu elev în Franţa, a dispărut din grila emisiunilor. Oricum, Doru Dinu Glăvan a rămas impresionat de memoria mea până în ziua când i-am făcut demonstraţia unei situaţii contrare, pe care am ţinut să i-o povestesc.

Eram la dentist. Un ins şedea în uşa cabinetului, deşi trei scaune era disponibile. Urmam la rând şi parcă îmi şedea în cap. Tot mă temeam să nu intre înaintea mea. I-am spus liniştit, dar tensionat în interiorul meu:

– De ce nu luaţi loc? Aveţi scaun aici. Poftiţi.

– Stau destul…

– Ne cunoaştem de undeva, l-am întrebat eu, sau din vedere doar?

– Tot de-aici. Am fost amândoi acum trei zile…

Asta era memoria mea… memoria recentă. Pe Doru Glăvan l-a contrariat aceste extreme atât de îndepărtate una de alta. Dar i-am spus că e firesc. Semnul cel mai sigur că îmbătrânim este acela când povestim cu lux şi amănunte detalii din copilărie sau tinereţe, dar uităm că le-am mai povestit, cu o jumătate de oră în urmă, aceluiaşi interlocutor.

Nu am de gând să povestesc despre atâtea clase pe care le-am avut pe o perioadă mai lungă, altele pentru scurtă vreme, dar nu pot rezista tentaţiei de a nu vă povesti bizarele mele legături cu elevii, ceea ce m-au păstrat în memoria multora, chiar dacă legăturile noastre au fost chiar şi de o oră – două.

Colega mea de franceză, Ileana Popa, făcuse rost de un bilet de tratament sau odihnă care o obliga să plece cu o săptămână înainte de terminarea cursurilor. Îşi încheiase mediile la toate clasele, mă refer la cele de a opta (avea trei clase) şi m-a rugat să-i ţin cele două ore, fără nici o obligaţie împovărătoare: să ascult, să predau, să închei medii etc. Doar să menţin ordinea. Treabă uşoară, în aparenţă, dar nişte elevi care încheiau o perioadă importantă din activitatea lor şcolară, care îşi luau adio de la dascăli, ei între ei, fiecare apucând-o unde-i duceau voia şi putinţa, când nu se mai temeau de nici un pericol, puteau să-ţi facă din cele două ore – o sută de minute de calvar. Aşa era să se şi întâmple cu prima dintre clase la care m-am dus. De cunoscut mă cunoşteau, căci eram profesorul şcolii, dar…

În primul rând am dezamorsat bomba. Le-am spus, liniştit şi pe un ton complicitar:

– Toată lumea are mediile încheiate. Nu ştiu dacă a rămas cineva corigent şi nici nu mă interesează. Sarcina noastră, şi a mea şi a voastră, este să ne suportăm o oră şi ca să nu stăm ca nişte momâi şi pentru că am şi eu o curiozitate a mea, aceea ca să ştiu câtă limbă franceză ştiţi, comparându-vă cu alţi elevi pe care i-am avut eu şi îi am, am să vă rog să încercaţi să-mi spuneţi, în limba franceză desigur, încotro vreţi s-o luaţi: nu la ce liceu sau şcoală vreţi să mergeţi mai departe, ci ce-aţi vrea să fiţi în viaţă, de ce, ce anume vă atrage, cum vedeţi viitorul ş.a.

După o scurtă pauză stânjenitoare, o elevă a îndrăznit să se ofere şi şi-a expus intenţiile, că voia să se facă învăţătoare, motivându-şi opţiunea coerent, convingător, ba chiar şi corect în limba franceză, cu doar câteva poticneli neînsemnate. Începutul fusese făcut. A mai încercat cineva, apoi am văzut pe un altul că îşi flutura mâna pe sus insistent. Dar înfăţişarea sa şi rânjetul (nu pot să-i spun zâmbet, nu pentru că era dezagreabil, însă nu promitea ceva având legătură cu ce voiam eu), mă făcea să ezit, apoi i-am dat voie. S-a ridicat, legănându-şi bustul şi mi-a spus scurt (în româneşte) că el vrea să se facă… lustragiu.

Vremea lustragiilor apusese şi ipochimenul meu era convins că m-a pus în dificultate. Eu, teatral, m-am entuziasmat şi, uitând de franceză, am început să fac „teoria" lustragiilor de odinioară. Ce însemna să ai un pantof în care să-ţi faci mustaţa, am vorbit de ustensiliile lustragiilor, nu numai de creme, perii, ci şi de apărători pentru ciorapi, pantaloni şi altele. I-am spus să formuleze în franceză ce face un lustragiu, de ce ar fi necesar acum, sau de ce nu mai este nevoie de ei. Şedea ridicat în picioare, dar parcă jenându-se că era lung cât o prăjină, se

îndoise, nedecis parcă dacă să mai stea în picioare sau să-şi ia locul, răsturnat pe spate. Eu începusem deja să mă încălzesc. Îmi exprimam nostalgia după lustragii de odinioară, mărturisind sărăcia noastră ca elevi de şcoală normală care mergeam la întâlniri şi ne frecam bombeurile de pantaloni, căci nu aveam bani de cremă. Abia ne ajungeau de un bilet de cinema, uneori două, căci „la noblesse oblige”, de vreme ce-ţi permiţi să inviţi o fată la cinema. Îl vedeam pe „clientul” meu care se aruncase singur în cursă că începe să transpire, ba chiar la un moment dat, roşu şi revoltat de parcă-l pălmuisem, a deschis pliscul:

– Nu mă fac lustragiu!

– Dar tu ai spus… Şi tot aşa. L-am frecat spre deliciu clasei, spre sadica mea satisfacţie şi disperarea „lustragiului”. Peste ani, mi s-a întâmplat să-mi mărturisească un fost elev cu care am băut câte o bere la terasă că, deşi nu-i băteam, se temeau de gura mea. Mai bine le-aş fi dat câte-o palmă.

Un caz şi nişte teste riscante

Pe de altă parte, în afară de cazuri asemănătoare celui expus, unde îi umileam (când o meritau), îi apăram, chiar dacă nu se aşteptau. Într-o clasă, o elevă dintr-a şaptea, Geta Chirpac (nu-i e nume fictiv, aşa o chema), făcuse zarvă mare în şcoală. Vecinul de bloc, un bărbat în jur de 30 de ani o ademenise şi… n-aş putea spune că o violase, căci fata nu s-a plâns, dar fusese prinsă de mamă. Cancelarea se inflamase. Aveam oră chiar la clasa ei. Geta şedea ca mireasa, cu ochii în jos, eu eram mai impasibil ca de obicei, am intrat în prima parte a orei, am ascultat pe unul, pe altul prin sondaj, i-am pus şi ei o întrebare – două, îmi feream privirile spre ea, când uşa s-a deschis brusc şi una

din colege, fără să se scuze că ne deranjează ora, fără „bună ziua”, s-a adresat de parcă ar fi tras o rafală scurtă:

– Cine-i Geta Chirpac? „Mireasa” s-a ridicat în picioare, cu ochii plecaţi, colega inchizitoare a cercetat-o, n-a spus nimic şi a plecat.

I-am întrebat dacă doamna profesoară are ore la ei. Nu avea. Fierbeam… Abia aşteptam să ajung la cancelarie. A ieşit un spectacol penibil. Am întrebat-o pe colegă:

– Aveţi ore cu împricinata, cu clasa ei? Sunteţi rudă cu ea, sau cu cel care a ademenit-o? V-a tras cineva la răspundere pentru incident, accident, mă rog, ce-o fi fost? Nu i-am dat răgaz să răspundă şi i-am spus că la noi, la Buzău, era un panopticum şi dădeau năvală toate ţaţele să vadă un borcan cu două p… ale nu ştiu cui (şi i-am spus organului pe nume) aşa cum la Brăila se înghesuiau să i-o vadă pe a lui Terente. Muţise, iar eu nu mă puteam opri. I-am spus că, dacă o interesează chestiuni de astea, îi pot povesti de un caz din familie (rudă prin alianţă) pe care o dăruise Dumnezeu cu două vagine ş.a.m.d. Nu am avut nici apărători, nici contestări. Se mulţumea fiecare cu spectacolul.

M-am întâlnit peste câţiva ani (mulţi, totuşi) cu „mireasa” de atunci şi mi-a dat „bună ziua” cu zece metri înainte de a fi unul în dreptul celuilalt.

Manifestările mele nonconformiste erau cunoscute la cancelarie. Unele frizau un risc nejustificat, dar nu puteam rezista tentaţiei. Îmi aminteam de profesorul meu de limbă română care ne învăţa cum să-i învăţăm pe şcolarii noştri viitori în lumina noilor indicaţii didactice, cele care ne cereau să găsim corespondenţe în societatea noastră frământată, stăpânită de

lupta de clasă care se ascuţea continuu, să găsim ce simboliza biata capră a lui Creangă (clasa muncitoare), lupul (duşmanul de clasă), iedul cel mare, cel mijlociu şi celălalt, singurul personaj pozitiv fiind iedul cel mic… Dar aceste aberaţii le-am mai povestit.

Testam gradul de îndobitocire a elevilor şi constatam cu bucurie că nu erau chiar aşa de dobitoci cum eram noi într-o vreme. Oricum, lumina nu venea numai de la răsărit, ba chiar de-acolo venea foarte puţină, ea ne venea de pe Dâmboviţa, dar era serios concurată de undele herziene venite dinspre soare-apune.

Am mai spus-o. Nu respectam manualele şi nici canoanele impuse pentru a desfăşura o lecţie. Şi, în această privinţă, mi-aduc aminte de ultimul meu an în învăţământ, cel de la liceul aflat vizavi de Poliţia actuală, când am rămas stupefiat, deşi n-ar fi trebuit să mă manifest aşa, căci îmi cunoşteam colegul, pe P.O. Acesta a ieşit roşu de mânie, revoltat la culme că elevii lui dintr-a noua îl confundă pe Grigore Ureche cu Miron Costin. Elevii acestei şcoli erau, cei mai mulţi, nişte neisprăviţi, veniţi din te miri ce colţuri ale ţării la un liceu cu profil industrial; ştiau că li se va da pâinea cea de toate zilele fără să-i întrebe cineva dacă Ion Neculce sau Dimitrie Cantemir fuseseră membri de partid. Eu aveam patru din acelaşi sat, Ioneşti (Gorj) care nu ştiau să scrie. Nu mă refer la normele ortografice, ci la faptul că scriau, de exemplu, pe *S* de tipar, dar de-a îndoaselea. Îmi împărţisem clasa a noua a mea în trei grupe: cu vreo zece (nu mai mult) făceam programa (adică perioada veche a literaturii române, începuturile ei), cu alţii gramatică disimulată, mai bine zis cunoaşterea vocabularului; altora, printre care şi celor de la Ioneşti, le dădeam să copie şi să sublinieze, fie părţile de vorbire

(care credeau ei că sunt substantive, care verbe, care adjective etc.), fie cuvintele care nu ştiau ce înseamnă.

În anul 1981, am înfiinţat un cerc de cultivare a limbii române, alcătuit din 15 elevi, şi ne întâlneam de două ori pe lună; am scos o revistă şi am făcut o excursie la Rudăria, mai bine spus la o stână din munţii aflaţi în apropierea Rudăriei. Despre cercul acesta nu-mi place să-mi amintesc, mai ales după a doua excursie, făcută la Borlova, pentru că, după aceea m-am ales numai cu necazuri. Singurul lucru bun care a rezultat de aici a fost cabinetul care a luat fiinţă la Şcoala Generală Nr. 6, despre care Constantin Tismonariu, în monografia şcolii, spune că fusese iniţiativa lui şi a mea. Cum s-a construit acel cabinet, sala fiind amenajată în stil de amfiteatru, nu are rost să înşir toate reproşurile, criticile, bârfele care veneau din partea colegilor. Şi nu numai din partea celor de la catedra de limba română şi limbi străine.

Aniversări clandestine

Nu eram agreat de colegi. Mai ales de colege, căci bărbaţi eram puţini. O vreme, după ce aflaseră că mi-am susţinut teza de doctorat, vedeam şi din partea lor o anumită reţinere. Şi doar mă străduiam cât puteam să nu mă izolez de ei, să le dau impresia că afişez o atitudine de superioritate.

Cam o dată pe lună se strângeau în capătul coridorului, acolo unde erau două săliţe cu material sportiv, mai cu seamă mingi, câteva schiuri, echipament ş.a. Pe ascuns se aducea de la alimentara de pe Enescu şi de la birtul de-alături o rudă – două de salam de soia, niciodată mai puţin de două sticle de rachiu alb sau votcă şi era sărbătorit câte unul căruia îi venea

rândul. Nu m-au chemat o vreme, apoi învăţătorul Jiu Andreescu, tatăl lui Doru, al Doinei de la bibliotecă şi al lui Marinică, aflat de peste 15 ani în chiar buricul Franţei, m-a oprit şi m-a atacat direct:

– Hai, măi tovarăşe Ioniţă cu noi, ce te ţii deoparte?

– Unde? m-am făcut eu că nu pricep.

– La Enăşel (acesta era profesor de sport), e chiar ziua lui.

– Ai Dumneata mandat să mă inviţi, căci până acum nu m-a invitat nimeni?

– Am! A adăugat el fără să se gândească mult. Vino după şase la Enăşel, a mai precizat Andreescu.

„La Enăşel" însemna două săliţe dosite în capătul opus cancelariei, chiar la piciorul scării care cobora de la etajul doi. Dar, cum elevii nu mai erau în şcoală, dinspre scări nu aveam de ce ne feri. Toaleta era în partea opusă, vizavi de cancelaria profesorilor. Cele două săliţe nu erau mai mari de doi pe trei. În prima se găseau depozitate grămadă, în dezordine, tenişi, adidaşi, mingi. O chiuvetă murdară şi cu robinetele mereu picurând completa decorul. Festinurile se consumau în a doua săliţă, aşa că antifonic era apărată de prima. Cei şase-opt bărbaţi se strângeau înghesuiţi în jurul unei mese. Chiar dacă nu are importanţă pentru cititorul virtual al acestor rânduri, îi pomenesc, completând astfel monografia Şcolii Generale Nr. 6, întocmită de Costi Tismonariu.

Deci era Tismonariu, în calitate de director, Petru Enăşel, sărbătoritul din seara când m-am dus şi eu, colegul lui, tot profesor de sport, Ioachim Mateşoane, Tiberiu Kis, profesor de fizică, Jiu Andreescu, învăţător, cel care îşi luase inima în dinţi şi mă invitase, Nicolae Iştfan, de care am mai pomenit,

responsabil cu activităţile pionereşti, şi Nicolae Andraş, profesor de matematică, care a venit în locul celor doi de dinaintea lui, plecaţi, Nicolae Dragomir şi Mircea Diatlov. Acestora m-am alăturat şi eu, începând cu acea zi. Fiecare avea paharul său (un borcănel de muştar). Mi-au dat şi mie unul, s-a turnat vodcă fără milă pentru fiecare, am închinat şi i-am spus celui care era sărbătoritul acelei zile „La mulţi ani". Apoi s-a tăiat ceapa, salamul de soia care nu voia să se ţină în felii. Unul dintre colegi, văzându-mă că nu prea am tras din pahar, m-a ironizat: „Ce, nu-ţi place, domn doctor?!" Am dat paharul de duşcă, mai să mă înec şi imediat mi s-a umplut la loc. Dată fiind „pofta" mea care a stârnit-o şi pe a altora, cineva s-a dus repede peste drum, a trecut în Enescu şi a venit cu încă două jumătăţi de vodcă.

Au început discuţiile, sărindu-se de la una la alta, întâi domol, apoi tot mai aprins. Până când Enăşel l-a întrebat pe colegul lui de catedră, Mateşoane, cum a violat el o capră. Dumnezeu să-i ierte pe amândoi, căci s-au călătorit dincolo, unde nu este întristare şi suspin.

Drumul până la toaletă era prea lung, iar cel care ar fi avut nevoie ar fi dat nas în nas cu femeia de serviciu, sau cu vreo colegă rămasă să-şi rezolve treburile clasei, aşa că trecea la chiuvetă. Atunci mi-am dat seama de ce în prima cămăruţă mirosea nu numai a picioare nespălate de la tenişii elevilor, ci şi a urină, ca în Gara de Nord a Reşiţei.

La terminarea festinului, nu m-am dus pe bulevardul de lângă Bârzava, ci pe sus, prin Moroasa, cap în cap ca berbecii, cu Andreescu. L-am lăsat la „Fluturel", el luând-o spre dreapta, spre blocul lui, eu coborând împleticindu-mă spre Blocul 800, de unde apoi, printre blocuri, prin spate, am ajuns încet, încet acasă. M-am trântit în pat, dar mirosul nu mă părăsea: parcă

traversasem un canal căptuşit cu toate murdăriile oraşului. Mi se părea mie, fără îndoială, căci dacă ar fi fost aşa, ar fi făcut nevastă-mea vreo observaţie în această privinţă.

Au urmat alte şi alte sărbătoriri, câte una pe lună: când picau două în aceeaşi lună se amâna pentru următoarea sau se făcea cu o lună înainte, în aşa fel ca graficul să fie echilibrat şi mereu asigurată câte o aniversare.

În 1982, am împlinit 50 de ani, tot atunci, în martie, mi-a venit confirmarea de la minister precum că doctoratul meu fusese validat (după doi ani de la susţinerea lui!) şi tot atunci mi-a apărut cartea *Nume de locuri din Banat*, la Editura Facla, în condiţii grafice excelente. A fost ultima din seria de lingvistică a editurii, de filologie în general, cartonată, căci după aceea nu s-a mai dat voie, deoarece se făcea risipă cu astfel de coperte de carton şi cu supracoperte. Şi banii cuveniţi conform contractului mi-au fost reduşi, fiindcă o altă dispoziţie grăia că toate contractele urmau să fie diminuate: cei care trebuia să ia maximum de sumă treceau la cei cu mediu, mediu la minim, aşa încât în loc de 21.000 de lei am luat 16.500. Bani mulţi, neînchipuit de mulţi pe atunci, dovadă că la ei, am mai adăugat 5.000 şi mi-am plătit jumătatea mea de cheltuială pentru nunta fiică-mii, jumătatea cealaltă revenind, evident, lui Gogu, cuscru-meu.

Colegii mei au contopit la un loc cele trei evenimente, roul principal în această iniţiativă avându-l Nicolae Işfan. Şi m-au sărbătorit jenant de festiv. Cu flori, cu grupuri de elevi care mi-au cântat „La mulţi ani”, cu diverse spiciuri de laudă. Le priveam feţele şi vedeam că marea lor majoritate se bucurau sincer de succesele mele. Nu mai avusesem parte de o astfel de cinste niciodată. Iar în anii următori, poate cea de la CCSITEH organizată cu prilejul ieşirii la pensie şi o alta, sărbătorirea a 60

de ani de viaţă, pusă la cale de Nicu Cramanciuc, soţul poetei Olga Neagu.

Adio şcoală!

În vara anului 1983, am făcut imprudenţa să dau curs invitaţiei unei foste eleve, absolventă a şcolii noastre, cea cu doi tutori care o disputau, ea „mama" nevoind să părăsească Reşiţa, el „tata" neputând să se deslipească de casa din Muşăteştii Argeşului. După ce s-au terminat lucrările simpozionului de la Târgovişte, m-am dus. Această vizită, care punea moţ la scrisorile schimbate cu eleva, dar mai ales cu „tatăl" ei, sfaturile date „mamei" ca să-şi dea pupila să înveţe la o şcoală de telefoniste la Timişoara, neputând urma cursurile unei eventuale facultăţi din cauza stării lor materiale precare şi, mai cu seamă, a dezbinării dintre cei doi, o oarecare violenţă de limbaj adresată tutorelui, prea multe vorbe de o anumită intimitate adresate ei, fostei eleve, au constituit un bun prilej să fiu înlăturat din învăţământ. Fiind prevenit ce mă aşteaptă, m-am dus (m-am transferat la Liceul Industrial, cel aflat vizavi de fosta Miliţie). Şi aşteptam deznodământul, ştiind că mi se pune la cale, migălos construită, o înscenare de care nu puteam scăpa. Dacă mai adaug labilitatea psihică, mitomania fostei eleve, care era în stare să scornească orice, este clar de ce îmi aşteptam „sfârşitul".

Plecarea mea s-a făcut rapid şi simplu într-un fel. Pe pervazul unei clase a noua a liceului la care mă mutasem au rămas tezele pe care apucasem să le corectez, mi-am luat geanta şi am plecat din şcoală, înainte de a mi se aranja o anchetă, cum ar fi voit unii, mai ales E.S., dus şi el dintre cei vii. Ce-a urmat, scrie în *Capricii…*. Oricum, după câţiva ani, cel care ticluise cu

grijă scrisoarea către minister, anexând câteva piese incriminatorii, a aflat de la M.M.D. că ştiu în detaliu când, unde şi cum se pusese la cale lovitura. M-a sunat şi mi-a propus să ne întâlnim undeva ca să-mi explice ceea ce nu ştiam eu. Am acceptat şi ne-am întâlnit la „Popicărie", birtul de lângă locuinţa mea. A negat că el l-ar fi învăţat pe tutore, că el ar fi făcut sesizarea etc., s-a scuzat şi mi-a spus că toată afacerea a fost condusă din umbră de altcineva. Ne-am despărţit rece, dar nu l-am acuzat. Eram pensionar. Din acel martie 1984 şi până în 1992, când a avut loc discuţia se întâmplaseră multe. Unii s-au convins că totul fusese o maşinaţiune mârşavă, dar alţii au rămas şi poate mai cred şi azi una din versiunile care au circulat în acele zile: trei dintre ele mi-au ajuns şi mie la urechi, dar cred că au fost mai multe. Oricum nici una dintre ele onorabilă.

În toată afacerea, în afară de familia despre care am amintit, dacă familie se putea numi, doi au avut un rol principal: Arseni, securistul, consăteanul meu, născut în Dolhasca, şi profesorul Moise Emil. Primul nu avea nici o motivaţie, decât aceea că răspundea de mine şi probabil şi de alţii, dar eu eram „subiectul" lui cel gras. Era convins că am scris postului de Radio „Europa Liberă" şi mai credea că una din scrisori se referea la un poet din Voivodina (Cârdu, parcă), fost legionar. Nu am văzut decât coperta şi versoul acesteia, a unei broşuri, pe care mi-a arătat-o I.G., fost securist, înlăturat din instituţie din motive etice, mai precis pentru că se despărţise de nevastă, după ce-i făcuse un copil. Era fustangiu, e drept. Mi-a vizitat casa, de câteva ori, făcându-i curte fiice mele, pe care am prevenit-o şi am sfătuit-o să termine idila cu respectivul, care era băiat simpatic, e drept, ca să nu mai spun de gestul său binevoitor de

a mă pune în gardă. Nu am făcut tapaj după evenimentele din 1989, n-am cerut dosarul, unde ştiam că figurez cu pseudonimul Vasea (de unde am dedus că ştiau multe despre mine, căci am scris în *Aripi frânte* despre acest nume cu care mi s-au adresat multă vreme foştii colegi de la Normală, apoi până şi cumnatu-meu, neamţul stabilit la Augsburg, în Bavaria). Nu am făcut-o, căci am purtat povara perioadei petrecute în calitate de cenzor, deşi eufemistic mă numeam „lector împuternicit”. Ar fi fost o impietate ca, imediat după 1989, să dau la iveală unele aspecte din perioada vieţii mele *petrecute* (mai la vale veţi vedea de ce am subliniat cuvântul) ca cenzor sau împuternicit, lector desigur, pentru judeţul Caraş-Severin.

Dar înainte de a încheia acest capitol, cel al activităţii mele didactice „oficiale”, căci practic, „neoficial”, mi-am încheiat-o mult mai târziu, când eram deja pensionar, cu câţiva ani buni rămaşi în urmă, ţin să mai adaug ceva.

Prieteni şi „prieteni”

Consecinţele acelei intervenţii în forţă asupra mea, prilejul oferindu-l eu singur, după cum am arătat puţin mai înainte, le-am descris pe larg în *Capricii*…

O primă încercare de discreditare avusese loc chiar în vremea când eram împuternicit. Despre ea am scris în unul din episoadele publicate în *Reflex*.

Ceea ce nu am spus nici în *Capricii*…, nici în altă parte, se cuvine spus aici, căci ceea ce voi menţiona nu este lipsit de importanţă pentru anii următori acelui fatidic 1984.

În primul rând, mulţi, prea mulţi, mai mulţi decât mă aşteptam eu au crezut una din variantele care erau colportate

de „gura târgului”. Şi faptul că unii, de la care nu mă aşteptam, au crezut, m-a rănit mai mult chiar decât acele zile zbuciumate când nu ştiam încotro s-o apuc. De-ar fi să pomenesc doar două persoane (onorabile, după cum le credeam eu) şi-ar fi destul: C.P. a crezut şi a colportat cu anumită voluptate varianta imoralităţii mele (încercarea de corupere a unei minore); o fostă colegă de la „Mate-Fizică”, de asemenea, deşi, paradoxal, fiul ei fusese una din victimele unei mârşave înscenări. Şi vor mai fi fost şi alţii dintre cei care m-au dezamăgit. Părerile unei afaceriste, profesoara Petric, ale cărei fete au fost colege cu fiică-mea, a unei ţaţe contabile de la „artă şi cultură”, cea a unei oportuniste oribile, profesoară de marxism, deputată în MAN, chit că era naşa de cununie a fratelui meu, cu un soţ de moralitate impecabilă (îl cunoşteam de pe când era şeful tipografiei din Reşiţa, Pascadi), precum şi a altora de aceeaşi teapă, nu m-au atins prea mult.

Important este însă că prieteni, cu toate frecuşurile dintre noi, ca Petru Oallde şi Mihai Deleanu, nu au schiţat nici un gest din care să înţeleg că ar fi crezut măcar una dintre versiuni. Încrederea mea în prietenia lor îl va fi impresionat, probabil, pe Mihai Deleanu, căci el a fost primul care a auzit ce mi se întâmplase; la el m-am dus să mă plâng. Am fost în curândă vreme la nunţile copiilor lor invitat şi nimic nu trăda vreun semn de suspiciune. Îmi amintesc chiar că Mihai Deleanu a ţinut să vadă cum mă instalasem ca traducător la CCSITEH. Pe de altă parte, Petru Oallde mi-a mărturisit că Eugen Someşan, cadristul, l-a vizitat, încercând să-i demonstreze vinovăţia mea, aducând cu el şi dosarul, hârtiile care mă incriminau, îndemnându-l să rupă legăturile cu mine, ceea ce Petrică nu a acceptat. Am continuat să ne întâlnim, să ne ciondănim; însă era acel ceva

care ne unea şi nu ne putea despărţi nici hârtia incriminatorie care, cercetată ulterior, s-a dovedit un fals.

Am continuat să fiu secretarul Filialei din Reşiţa a S.Ş.F. până am ieşit la pensie şi mă duceam în şcoli să strâng cotizaţiile, să anunţ cutare sau cutare manifestare filologică, cu fruntea sus.

Puţini au fost cei din marele (numeric ca personal şi important în privinţa rolului pe care îl juca) Institut de cercetări (CCSITEH) care au manifestat rezerve faţă de mine, chiar şi în perioada de început, când nu aveau cum să intuiască ajutorul meu pe care îl voi da proiectanţilor, traducându-le proiectele şi documentaţia. Chiar şi cei care nu-şi puteau reţine curiozitatea mă întrebau făţiş: „Este adevărat că…”. Aşa a procedat, bunul meu prieten Fr. Szerdahely cu care întindeam lungi şuiete în biroul comun pe care îl împărţeam cu un om admirabil, inginer destoinic, care a umblat pe meridianele lumii, ca specialist în proiectări de motoare electrice, turbine, agregate de tot felul, Ştefan Ţiganetea. În cel de al treilea tom, dacă va avea şansă să vadă şi acesta lumina tiparului, îi voi închina un subcapitol aparte.

Mârşăviile colportate de cele câteva ţaţe (masculine sau feminine) au ajuns şi la urechile prietenilor mei din oraşele ţării, filologi. Nici unul nu şi-a răcit relaţiile cu mine, nici unul nu cred să fi crezut, indiferent ce le va fi ajuns la ureche.

Zvonurile, bârfele nu-mi erau indiferente, dar nu am încercat niciodată să mă justific din proprie iniţiativă; iar dacă am fost întrebat, răspunsul meu a fost totdeauna evaziv, lăsându-i liberă credinţa fiecăruia despre mine. Şi totuşi…

Dacă opinia unei Maria (Mary) Pascadi nu mă interesa, cu tot nemuşagul care ne lega, căci o detestam pentru întreaga

ei atitudine de om şi dascăl, existau doi prieteni care nu mai erau în ţară. Aveam vag cunoştinţă de drama vieţii lor (un copil suspect de cancer), ştiam despre plecarea profesorului Carol Tirier pe care îl stimam sincer de pe vremea când colaboram, el fiind directorul Şcolii de Artă şi Muzică, eu culturnic şef şi şef al lui, cum a ţinut mai târziu să adauge. De asemenea, pe profesora Lydia Tirer, octogenară acum, când scriu, pe care am vizitat-o, rugând-o să-mi dea o gramatică a limbii latine (era profesoară de latină), necesară examenelor mele pe care le pregăteam la f.f. Despre câtă latină am apucat să învăţ în „Normală", am spus în *Aripi frânte*, dar ca student la f.f. profesorul Alexandru Belu mi-a dat 8 (opt), după cum reiese din carnetul de student.

Ştiam că această onorabilă familie ţinea legături cu câţiva dascăli din Reşiţa şi deodată m-a apucat un fel de nelinişte: ce au aflat aceşti doi oameni despre „afacerea Ioniţă"? Gândul acesta mă urmărea nejustificat într-un fel. De aceea, am luat adresa lor de la cineva care ţinea legatură cu cei doi dascăli, stabiliţi la Essen, le-am scris o lungă scrisoare şi, fără să mă mai sinchisesc de ce ar fi putut crede că le scriu justificându-mă şi explicându-le, relatându-le unele lucruri riscante chiar le-am spus toată mârşăvia. În felul acesta scăpasem de o obsesie.

În chiar anul premergător evenimentelor din decembrie, când am ajuns acasă rupt de oboseală de la ceea ce voiam să salvez din grădina cuscrului meu, decedat în primele zile ale acelui an (1989), nu mică mi-a fost mirarea, ba chiar aş spune că am fost uluit, când în sufrageria apartamentului meu de la etajul opt din Piaţa 1 Decembrie 1918, i-am găsit pe cei doi: Lydia şi Carli… Am stat de vorbă pe îndelete, eu stingherit de felul cum arătam, după ceea ce făcusem la grădină, obosit şi

murdar, ei contrariaţi de francheţea cu care le-am explicat pe scurt: ce fusese adevărat, ce era (nu numai în legătură cu situaţia mea, ci cu cea din ţară). M-au întrebat dacă am curajul să cobor cu ei până la maşina lăsată în coasta Hotelului Semenic. Am mers, fără teamă, am preluat un pacheţel cu dulciuri pentru cei mici (nepoţii noştri) şi ne-am despărţit.

Urmarea voi rezuma-o cât pot. Au trecut de atunci 16 ani. Am schimbat sute de scrisori, de mesaje, le-am făcut două vizite (după 1989), au trecut pe la noi de câte ori au fost prin Reşiţa, am primit pachete de sărbători, uneori sume de bani care – recunosc – de foarte multe ori ne-au scos din încurcătură, căci am avut parte de multe, cele legate mai ales de boală, aşa se face că, în finalul acestui subcapitol, în setul de imagini, am ţinut să prezint cititorilor chipurile celor doi… Prietenii mei de la Essen. Gestul lor a avut pentru mine o valoare pe care n-o pot asemui decât cu grija pe care mi-a purtat-o I.P.S.S. Nicolae, Mitropolit al Banatului, despre care am scris în *Capricii*…, căci găsise o rezolvare situaţiei mele de om „rămas pe drumuri”, chiar dacă am renunţat la soluţia găsită, ivindu-se alta din partea altui om de omenie, inginerul Iacob Voia.

Legăturile mele cu prof. univ. Vasile Frăţilă s-au înfiripat pe vremea când eram student al Facultăţii de Filologie. El şi prof. Vasile Ţâra păzeau uşa Cabinetului de dialectologie (impropriu spus, căci se găseau cu mesele de o parte şi de alta a acesteia, unde cerber era I.S.). Afinităţi greu de definit au adâncit relaţiile noastre. Acest confrate, adevărat prieten în acelaşi timp, căruia în scrisorile de mai târziu încheiam adesea cu formula „Te-mbrăţişez cu frăţilească dragoste”, a auzit de necazurile mele. Cei de-acasă i-au spus că mă aflam într-un salon al spitalului militar şi s-a grăbit să mă viziteze, voind să

afle din gura mea ce se întâmplase. M-a îmbărbătat şi această dovadă de „frăţietate" – dacă pot spune astfel – mi-a fost mângâietoare alinare. Îi voi face un loc cuvenit în cel de al treilea volum pe care – nădăjduiesc din toată inima – să-l văd scris.

Ultima mea clasă de elevi

N-aş putea încheia capitolul despre activitatea şcolară, dacă nu aş evoca ultimii doi ani, cei dintre 1982 şi 1984.

După ce m-am despărţit de clasa căreia i-am fost diriginte, Paulei Neamţu rămânându-i „diriginte" şi acum, aşa cum am amintit, am primit o clasă nouă, a V-a, evident. Clasă de elevi buni, pe care mi i-am câştigat imediat, m-am apropiat de ei şi mi i-am apropiat.

Îi dădăceam, în sensul bun al cuvântului, învăţasem să fiu şi eu cloşcă aşa cum fusese doamna Dorina Ştefănescu, de la care preluasem clasa care îşi luase zborul şi despre care am amintit. Le-am vizitat familiile, nu dintr-o obligaţie şcolară stipulată printre cele care reveneau unui diriginte, ci din dorinţa de a le cunoaşte greutăţile, condiţiile, familiile tuturor.

Cristina Cristea era una din elevele fruntaşe (ca să folosesc un termen din epocă). I-am spus mamei sale că o cunosc din anii 1954-1955. A rămas mirată. M-am explicat. Când făceam naveta de la Câlnic la Regiment, mergeam din gara Reşiţei de Sud până în cazarmă pe actualul bulevard Al. I. Cuza. Cu o precizie enervantă mă întâlneam cam în acelaşi loc cu aceeaşi persoană care mergea la serviciu, la uzină (nu mai ştiu la care dintre ele). Într-o dimineaţă, dintr-un gest reflex necontrolat, am şi salutat-o. Evident, persoana respectivă a fost contrariată.

Gestul meu, pe care îl socoteam prea îndrăzneţ, l-am „reparat”, având grijă să merg pe cealaltă parte a bulevardului.

Cornel Şarpe, un copil înfiat de doi oameni în vârstă, era neajutorat în privinţa intelectului, dar îmi era deosebit de drag. De câte ori îl întâlneam, după ce eu eram un om bătrân, iar el un bărbat în toată firea, vânzător la Magazinul Alimentar cunoscut sub denumirea de „Munca”, mă opream şi schimbam câteva vorbe.

Cosmin Davidescu este relativ vecin cu mine, căci grădinile casei noastre şi ale mătuşei sale sunt despărţite de un gard. Nu are familie, dar îşi ajută mătuşa, vecină şi prietenă nouă.

Claudiu Popa, băiatul colegei mele, Ileana Popa, una din cele mai bune colege, căreia i-am ţinut orele de franceză şi pe care am amintit-o în incidentul cu cel care zicea că se face lustragiu, este medic ca şi fratele său, Ciprian.

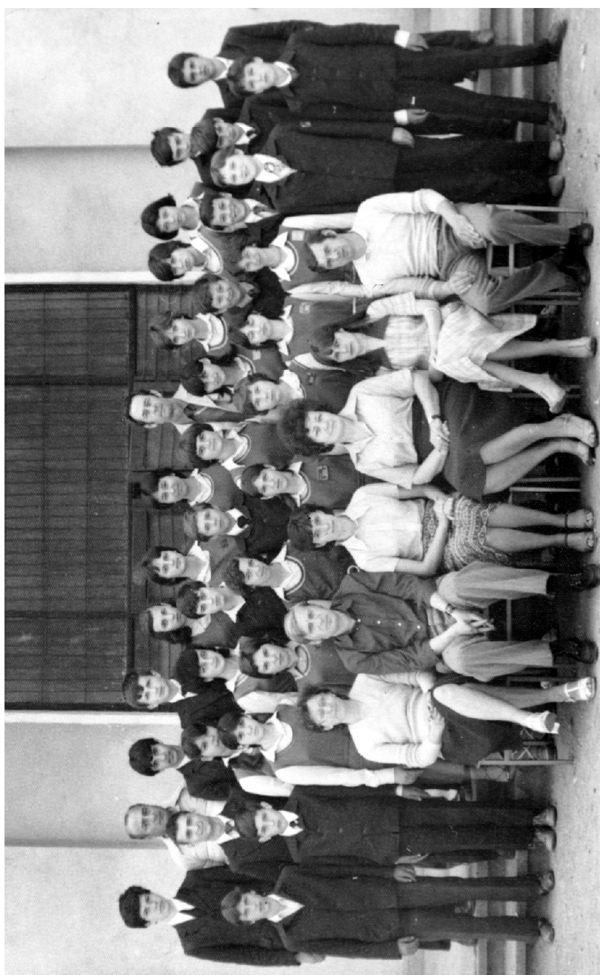
Nu mai eram dascăl nici la Liceul Industrial Nr. 2, cel aflat vizavi de clădirea fostei Miliţii, unde mi-am cerut transferul în toamna anului 1983, părăsindu-i pe cei din a V-a, şi totuşi, într-o zi de opt martie (ar fi trebuit să scriu data cu majusculă, ca să justific gestul foştilor mei elevi, chiar dacă numai un an) şi-au trimis o delegaţie acasă la fostul lor diriginte. I-am găsit aşteptându-mă cuminţi cu flori ca să le dea „domnului diriginte”… de „Ziua Femeii”. Toţi aveau diriginte (femei) numai ei mă avuseseră pe mine… bărbat.

Deşi am stat cu ei doar un an, am repetat traseul excursiei, al uneia dintre ele, făcute cu fosta clasă, cea a Paulei Neamţu, ipostaze pe care le-am surprins în excursia pe care nu au uitat-o: una, într-o poiană aflată în apropierea Ezerişului, cealaltă, pe Tâlva lui Isac, deasupra casei Tatălui meu, pe care am mai amintit-o. În faţă, în prima dintre fotografii, cea din stânga, se

află Cristina Cristea, fata celei care își încrucișa drumul cu al meu, acum 50 de ani. Spre regretul meu, nu-mi mai amintesc numele nici uneia dintre frumoasele „cucuiete" pe care le-a surprins aparatul. Dar nu am stat cu ei decât un an, așa că e de înțeles. Am trecut demult de 70 de ani, și iarăși zic: e de înțeles…

În ultimul an de dăscălie (1983-1984) am funcționat la Liceul Industrial Nr. 2, pe care nu am mai apucat să-l închei, căci în 14 martie am fost pus la zid. Singurul meu motiv de a mă mândri este că atât cât am stat am fost coleg cu prietenul și „rivalul" meu Petrică Oallde, în rest a rămas doar o pată întunecată, căci am trăit acele câteva luni în așteptarea sentinței, care nu a întârziat să vină.

Încadrat la CCSITEH, prima lună am figurat ca desenator tehnic, căci dat fiind faptul că limba franceză era „secundară", „română" fiind „principală", a trebuit să dau examen de traducător, în condiții pe care le-am descris în *Capricii*… Oricum, aproape un an am oftat după catedră. Simțeam cum mi se strânge inima când întâlneam grupuri de elevi pe stradă, apoi însă, încet, încet, cuprins în iureșul traducerilor de care avea nevoie institutul, am uitat. Și totuși… Am mai predat aproape o oră întreagă la o clasa a VII-a de la Școala Generală Nr. 9. M-am dus la Ion Mihălțan, profesor aici, să-mi dea cotizația cadrelor de la care adunase el banii. Avea carnetul și banii acasă, așa că m-a rugat să-i țin ora până se duce și-mi aduce banii. Am fost atât de indiferent în ora aceea în care am discutat despre pronume, întrebând ba pe unul, ba pe altul câte ceva, încât nu-mi venea să cred că „plânsesem" atâta vreme după școală.

1. Absolvenţii clasei a VIII-a A de la Şcoala Generală Nr. 6. din Reşiţa, promoţia 1982.
Printre cei surprinşi de fotograf, autorul îi pomeneşte în rândurile acestei cărţi pe:
fosta învăţătoare a clasei, Viorica Anton, a patra din stânga (primul rând);
ziarista Paula Bălănescu-Neamţu, Adriana Ştengher, lângă autor, în stânga acestuia.

2. La o oră de limba franceză.

3. Repetiţie pentru un ceremonial pionieresc.

4. Membrii Cercului de limba română în drum spre Rudăria.

5. Cu fetele de la Cercul de limba română,
la Borlova, în mai 1983.

6. Clasa Silviei Şerban-Roşiu, a lui Carmen Şulţi ş.a.

7. Prietenii mei de la Essen: Lydia şi Carli Tirier.

8. Prof. univ. Vasile Frăţilă.

9 şi 10. Clasa a V-a A (anul şcolar 1982-1983), în excursia de la Ezeriş, în căutarea „Cărărilor copilăriei”.

IV

„Împuternicitul…”

Spre sfârşitul anului şcolar 1969/1970, am fost chemat la secţia de propagandă a partidului. M-am prezentat la Trifon Cioată, în biroul căruia se mai găsea o persoană necunoscută. Curiozitatea mea se observa probabil, teama, mai ales, căci nu mai avusesem de a face cu instituţia de partid de multă vreme. Lucrurile s-au lămurit repede. Mi-a fost prezentat tovarăşul necunoscut, un oarecare Scarlat de la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniştri, devenită, în 1975, Comitetul pentru Presă şi Tipărituri. Mi se propunea să accept funcţia de lector împuternicit pentru jud. Caraş-Severin. Habar nu aveam că există o asemenea îndeletnicire, după cum habar nu aveam cu ce se ocupă un lector, mai ales că exista unul, Aurel Mandone. Nu puteam să înţeleg de ce mă găsiseră tocmai pe mine, dar, din discuţia avută cu Trifon Cioată, am aflat motivul: fusesem atâţia ani lucrător în sectorul culturii şi artei, culturnic, cu un alt termen, apoi sesizasem – neavând altceva mai bun de făcut – greşelile grosolane de limbă română pe care le cuprindea ziarul local cu doldora. Îmi apăruse şi în „Contemporanul” un articolaş în care mă răfuiam cu răposatul profesor şi autor de cărţi de gramatică, Aurel Nicolescu, articolaş în care incriminam uşurinţa cu care modifica un citat din Odobescu pentru a-i ieşi „pasienţele” gramaticale, plus confuzia dintre un compozitor şi un altul, la care se mai adăugau – după cum credeam eu – şi erori de interpretare.

Organul, consultat de străinul care asista la discuţie fără să zică nimic, în sensul că respectiva instituţie avea nevoie de un profesor care să fie în măsură să preia „lectura” unor tipărituri locale, ce se înmulţeau tot mai mult, iar centrala nu putea face faţă, se gândise la mine şi credea că voi face faţă, degrevându-i pe cei de la Centrală, unde lucrările locale erau lăsate în plata Domnului pe principiul de a nu te lega la cap fără să te doară. Cioată Trifon a insistat tocmai asupra acestui aspect, mai ales că eram membru al Filialei S.Ş.F., care scosese deja un volum, iar în cel de al doilea mă aflam şi eu cu graiul şi toponimia Câlnicului. Detalii n-am mai aflat; am invocat că abia încheiasem anul şcolar, că intrasem în vacanţă, dar a intervenit străinul, cel de la centrală, şi mi-a explicat că angajarea mea imediată nu-mi va afecta drepturile băneşti încasate pentru vacanţa de vară, că voi fi angajat după o verificare prealabilă la Bucureşti, verficare de vreo 3–4 zile. Singurul lucru era că-mi voi sacrifica vacanţa.

Nu am mai cerut timp de gândire şi am acceptat imediat. M-am repezit berbeceşte, ca şi altădată. Abia ajuns la Bucureşti, mi-am dat seama în ce mă angajasem şi aş fi putut refuza angajarea, dar nu am făcut-o. Eram convins, dincolo de tenebrele acestei Direcţii pentru Presă şi Tipărituri, că pot fi folos din postura de „lector”, în fapt cenzor, reprezentant al Cenzurii, din angrenajul căreia voi ieşi în anul 1977, în august, când Ceauşescu a „desfiinţat” cenzura în România socialistă.

Fiind un capitol cu totul aparte din existenţa mea, nu din activitatea mea, las faptele pentru a le discuta aparte, continuând să scriu despre şcoală pe care am reluat-o în anul şcolar 1979/1980. De fapt prestaţia mea ca cenzor, în mare, în cea mai

mare parte a ei, am descris-o în paginile revistei *Reflex*, 16 episoade, în cea mai mare parte a lor anecdotice, dar nu am uitat şi ceea ce a fost esenţial, căci ea, această perioadă, a ocupat şapte ani din experienţa mea de viaţă şi nu una dintre cele mai terne, căci nu am fost numai „împuternicit" sau „cenzor" – cum vreţi să-i spuneţi –, ci şi altceva, adică ceva despre care voi scrie mai la vale.

Oricum, înainte de a reda câteva momente, aspecte etc. din această experienţă, ţin să mărturisesc, nu lăudându-mă, dar nici autoflagelându-mă, că a fost cea mai liniştită perioadă din activitatea mea de salariat al statului, indiferent de stăpân.

Şi spun aceasta bazându-mă pe faptul că eram doi salariaţi, cu şefii la Bucureşti, fiecare având responsabilitatea propriilor sale acte, căci sarcina principală era să veghem asupra apariţiei ziarului local, pe rând (într-o seară eu, în cealaltă Aurel Mandone). Fără condică de prezenţă, cu maldăre de publicaţii la îndemână, cu cărţi, cu manuscrise pe care treabuia să le citeşti… Şi ce altă „dulce povară" decât cea a cititului îmi puteam dori? Centrala nu avea pretenţii să stai legat de scaunul pe care îl aveai într-un birou mai mult decât onorabil (mă refer la aspectul material el acestuia), într-o clădire construită iniţial pentru a fi casă de oaspeţi pentru diverşi vizitatori sau controlori pe linie de partid: birou cu grup sanitar – cum se spune – cu baie, cadă, duş, în afară de ceea ce impune un loc intim de toaletă.

Pe cei de la Centrală nu-i interesa unde eşti, principalul era să te găsească (acasă sau la birou), când te căutau. Ce bine ar fi fost (bine a fost şi aşa cum a fost), dar ce bine ar fi fost să fi existat celularele de astăzi. Dar, cum zic, a fost bine şi fără ele. Aşa se face că puteam să-mi ţin orele pe care mi le aproba

Inspectoratul Şcolar indiferent la ce şcoală (nu aveam pretenţii). În această perioadă deţineam (într-un fel ilegal) catedra de franceză în normă întreagă pentru că titulara ei, Olga Budimir (Delfi) se dusese să nască, iar seara aveam câteva ore la seral. Nu chemarea „dascălului" din mine mă mâna în astfel de demersuri didactice, ci… banii, câştigul. Îmi mai făceam şi timp să dau ore, la birou, care, după ce am părăsit fosta casă de oaspeţi a partidului, ni l-am făcut în clădirea Tipografiei, azi Fabrică de Confecţii a unui italian. Aici i-am dat ore nepoatei bunului Filimon, director al Tipografiei, om cu patru clase, dar, vorbind în termenii de acum, un manager excelent.

Deci eram lipsit de inhibiţia hăituirii şefilor de la Centrală, căci pe ei – după cum am spus – nu-i interesa unde mă găsesc, ci doar să fiu găsit. Uneori, când se întâmplau lucruri mai delicate, ca să nu zic grave, telefonul suna şi noaptea, indiferent la ce oră, totul rezumându-se la modul cum accidentul era evitat, sau incidentul rezolvat.

Înainte de a relata (doar) câteva întâmplări nesemnificative într-un fel din acest segment al existenţei mele, vreau să punctez un episod penibil care mă va urmări până la sfârşitul vieţii mele.

În vara lui 1999, deşi rupsesem legăturile, mi-am călcat pe inimă şi am participat la aniversarea a 60 de ani de viaţă ai poetului Gheorghe Azap. După ce m-am bucurat de sărbătoarea cuvenită lui Ghiţă, după ce am mai văzut şi mânăstirea Călugăra de la Ciclova, după ce m-am bucurat de întâlnirea cu câţiva băsărăbeni invitaţi de nu ştiu cine, în drum spre casă, m-am urcat în aceeaşi maşină a nu ştiu cui, împreună cu Nicolae Irimia, ca să ajung acasă. Pe drum, o hahaleră, pentru că nu pot găsi alte cuvinte ca să-l caracterizez, un ins cu oarecare uşurătate în

a mânui condeiul, cu o mare abilitate în a trage sforile, plin de sine, lăudându-se că „s-a născut din mantaua” lui Fănuş Neagu, care îşi făcuse din boemă un titlu de glorie etc., m-a luat la judecat în legătură cu fosta mea postură de cenzor. Culmea este că primise de la mine *Capricii*… I-am dat-o crezând că va citi-o (ce imprudenţă! şi nu a fost singurul cu care m-am înşelat). Obraznic, mi-a făcut un cumplit rechizitoriu (atâta ştia, probabil, din studiile sale de drept: răfuiala la beţie, fără martori şi probe); am vrut să mă dau jos, să vin cu o ocazie sau chiar pe picioarele mele, cât aş fi putut, dar şoferul nu a oprit. Nu am mai schimbat cu el de-atunci nici două vorbe… Şi-au trecut şase ani! Lui îi „dedic” paginile care urmează, cele despre anii mei de prestaţie la Cenzura ţării… Păcat că nu-i pot da şi comunicarea ţinută la secţia de politologie a simpozionului parizian. Dar nu sunt sigur că o va înţelege…

Episoadele care urmează au fost publicate în trimestrialul *Reflex*. Primul episod din revista respectivă se întitula…

Căsătoria nu a mai avut loc

Înainte de a spune câte ceva despre *Căsătoria* lui Gogol, dramaturg incomod ca şi Caragiale, de altfel, pentru regimurile totalitare, mai ales dacă piesele acestora încap pe mâna unor regizori înzestraţi cu „demonul” fanteziei regizorale, precizez că cenzorului îi revenea şi sarcina să avizeze sau să respingă orice se tipărea, de la bonierul unei Alimentare până la un volum literar sau cu caracter ştiinţific, dar să vizioneze şi spectacolele de teatru, sau cele ale amatorilor, să participe la expoziţiile de artă plastică. Un detaliu nevinovat pentru a vă face o idee despre ce însemna să fii cenzor „vigilent”. Se desfăşurau ample repetiţii pregătitoare

pentru un 23 August care trebuia să fie sărbătorit măreţ, cu înscrisuri din trupuri umane, ca „Ceauşescu P.C.R.”, „Partidul – Ceauşescu – România” (rodul fanteziei unuia care „decoda” şi astfel sigla P.C.R.). Şedeam în tribună, împreună cu alţi tovarăşi de la partid, sindicat etc. I-am atras atenţia lui Tudor Iorga, secretarul de la propaganda partidului (sau era şef la sindicate, nu-mi amintesc bine, dar a fost şi ce am scris mai devreme) că tinerii care cu trupurile lor şi cu nişte foi de plexiglas colorau stadionul cu culorile drapelului naţional nu se dispun corect. Eu aveam în vedere că steagul trebuia să aibă culorile orânduite astfel: albastru, galben, roşu, fie că erau dispuse pe orizontală, deci în ordinea firească a scrisului la români, fie pe verticală, pornind de sus în jos. Or, pe stadion apăreau în ordinea roşu, galben şi albastru. Iorga, şi lui i s-au alăturat alte glasuri revoltate, mi-a reproşat că nu ştiu cântecul: „Roşu, galben şi albastru” / Sunt al nostru tricolor”. Le-am explicat că aici ordinea a fost impusă de necesităţi prozodice, că plecând de la băţul care leagă flamura sau de la stinghia care o atârnă pe verticală, albastrul e întâi, şi nu roşu, dar degeaba. Abia începând cu a treia zi de repetiţii, probabil după ce vor fi dat telefoane pe cine ştie unde, au schimbat ordinea…

Şi acum să mă refer la *Căsătoria* lui N. Gogol.

Teatrul de Stat din Reşiţa a inclus în repertoriul stagiunii 1975-1976 *Căsătoria* de N.V. Gogol. Comedia a fost înfăţişată în premieră publicului petersburghez în anul 1842, iar în România s-a jucat pentru prima oară în stagiunea 1925-1926, la Bucureşti, montată în paralel şi la Teatrul Central, şi la Teatrul Naţional.

Înainte de a arăta ce s-a întâmplat cu această piesă, ţin să fac câteva precizări. Regia artistică îi aparţinea lui Virgil Tănase, persoană devenită indezirabilă mediilor culturale bucureştene şi, prin urmare, fusese „exilat” la Reşiţa.

De la bun început m-a frapat un lucru puţin ciudat: Virgil Tănase ţinea să se folosească pentru punerea în scenă de traducerea făcută de mamă-sa. Piesa era demult tradusă în româneşte (prima tălmăcire avusese loc în anul 1899 sub titlul *Însurătoarea*). Am cerut caietul regizorului şi traducerea pe care am confruntat-o cu originalul în limba rusă. Am găsit puţine inadvertenţe, ba pot spune chiar că traducerea la care V.T. ţinea atât de mult era de-o acurateţe impresionantă. Doar ici, colo am găsit câteva licenţe, cum ar fi, de pildă, faptul că rusescul *prîgnuti* nu era tradus prin „a sări”, ci prin „a trece”. În final, am fost de acord să se folosească traducerea pe care V. Tănase o dorea.

Al. Bârsescu, directorul teatrului pe atunci, cunoştea bine piesa, viziunea regizorală a lui V.T., cea scenică a lui Traian Niţescu. În caietul-program al viitorului spectacol semna două pagini întitulate „Repere tematice gogoliene”, cu intenţia de a veni în ajutorul spectatorilor, dar cine le citea atent găsea aici şi avertismente demne de luat în seamă, pertinent exprimate, dar, evident, nu putea contura desfăşurarea spectacolului aşa cum o concepuse V. Tănase, cu replici spuse pe un anumit ton, cu unele gesturi, care erau mai mult decât incomode pentru anii imediaţi fatidicului 1971. Citez numai un scurt fragment din prezentarea lui Al. Bârsescu: „Prostia cantonată într-o solidă mulţumire de sine, corupţia, incompetenţa, imoralitatea, vidul lăuntric al diferiţilor «consilieri intimi» pentru care… o decoraţie

ajunsese suprema lor raţiune de a fi […] i-au îngăduit lui Gogol să epuizeze aproape registrul altfel cuprinzător, al ironiei vitriolante şi al sarcasmului”.

Ecoul scandalului produs de *Revizorul* lui Gogol montat în Capitală încă nu se stinsese, aşa că o *Căsătoria* la Reşiţa, în regia lui Virgil Tănase, a alertat Centrul şi comisia locală de vizionare a fost întărită cu un delegat de la Bucureşti.

A urmat vizionarea… Rolul principal (Podkolesin) îi fusese încredinţat actorului Alexandru Morariu. Din distribuţie mai făceau parte: Zeno Balint, Aura Rîmniceanu, Lelia Columb, Cornel Manolescu, Eugen Moţăţeanu, Ovidiu Cristea, Cristian Pîrvulescu, Constanţa Stoia, George Urlică şi Grigore Alexandrescu.

Eroul, pentru a scăpa de urmăritorii celor două clanuri care şi-l disputau ca ginere, încerca să fugă. Cum scenografia fusese concepută schematic, fără uşi, ferestre etc., când a ajuns în faţa unei stinghii care marca interiorul, Podkolesin se întreabă: „Să trec sau să nu trec”?. În original era „Să sar sau să nu sar (pe fereastră)?”, spuse potrivite unui decor clasic. Deodată, îşi aminteşte că şi-a uitat jobenul şi sare dincolo de stinghie zicând: „Merge şi fără joben”. Ce era jobenul nu e greu de înţeles. În altă parte, replica „admirativă”: „Puternic e poporul rus!” era însoţită de gestul strivirii unui păduche…

Comisia de vizionare i-a cerut regizorului să-şi modifice viziunea regizorală, dându-i-se vreo zece zile la dispoziţie, iar V.T. s-a conformat. La o nouă vizionare personajele erau îmbrăcate altfel: o parte din pretendenţii care trăgeau de eroul principal erau îmbrăcaţi preponderent în galben, cealaltă în roşu. Acum era clar cine trăgea de Podkolesin: chinezii pe de o parte, ruşii pe de alta, iar Podkolesin devenise biată Românie.

Piesa a fost respinsă şi scoasă din repertoriu, dar Virgil Tănase nu s-a lăsat: a montat *Muierile ţâfnoase*. Însă aceasta este o altă poveste, cu atât mai palpitantă, cu cât ea s-a jucat până Virgil Tănase a fost expulzat în Franţa, iar acolo a devenit eroul unei alte comedii. Cei tineri nu-şi amintesc. Când l-am întrebat pe Paul Goma, la Paris, unde îl pot găsi pe prietenul său Virgil Tănase, acesta s-a congestionat şi mi-a răspuns apăsat: „Dooomnule, nu ştiu. Pe cât de prieteni am fost cândva, pe atât de neprieteni suntem acum".

O parte din comunicările susţinute la secţia de politologie a colocviului din 1991 au fost publicate prin grija lui Alvaro Rocchetti, a lui Alain Vuillemen şi a lui Dragomir Costineanu, care a tradus-o pe a mea din româneşte în corectă limbă franceză, în volumul „La littérature contre la dictature en et dehors de Roumanie (1947-1989)", Hestia – Certel – Cirier, 1999. Figurez aici cu ceea ce am comunicat acolo: „Consecinţele totalitarismului asupra creaţiei literare". Despre acest subiect fierbinte au mai vorbit mulţi şi au fost date în vileag lucruri neştiute până atunci despre creaţia diferiţilor scriitori şi despre cenzură, au fost descrise strategiile folosite în scopul neutralizării cenzurii; Vasile Andru a analizat unsprezece feluri de a contracara vigilenţa cenzurii, Paul Miclău a vorbit despre cenzura interioară în acele vremi ş.a.

Muierile ţâfnoase

Virgil Tănase a debutat, ca regizor, pe scena reşiţeană, cu *Steaua fără nume* a lui M. Sebastian, în stagiunea 1975/1976. Cel de al doilea spectacol ar fi trebuit să fie *Căsătoria*, dar am spus ce s-a întâmplat cu ea. Următoarea piesă pe care

a pus-o în scenă V. Tănase a fost *Muierile ţâfnoase* de Goldoni, a cărei premieră (pe ţară, căci nu mai fusese jucată de nici un teatru) a avut loc în ziua de 16 decembrie 1976, când eu eram la reciclare, la Timişoara.

Întors de la reciclarea pe care am încheiat-o cu o lucrare finală, aşa cum se obişnuia, despre tipăriturile Caraş-Severinului, Andrei Vela m-a întrebat dacă am văzut piesa lui V. Tănase. I-am spus că nu şi i-am explicat de ce. „Du-te şi-o vezi! mi-a spus el când voiam să plec. Apoi, după o scurtă ezitare, a adăugat: „O aiureală de-a lui Tănase”.

L-am luat pe Octavian Răuţ, regretatul meu prieten, cu care am scos în chiar anul acela o carte (*Studii de istorie şi toponimie*) şi am ocupat cuminţi locurile rezervate presei. Nu am să povestesc conţinutul comediei, ci doar faptul că rolul Donei Rosaura era jucat de Constanţa Stoia. Din spectacol mai făceau parte actorii Guţă Alexandrescu, Lelia Columb, Eugen Moţăţeanu, Tanţa Lache, Coca Mihalache, Nuny Anestin, Cornel Manolescu, Zeno Balint şi Valentin Ivanciuc. Aş mai aminti că spectacolul a avut succes, dovada că la cele 28 de reprezentaţii au participat 10.116 spectatori, ceea ce însemna o medie de peste 350 de spectatori (v. Petru Călin, *Ecourile scenei*, Reşiţa, 1994, p. 161).

Pe măsură ce spectacolul se desfăşura, aveam impresia că trăiesc momente suprarealiste. Rosaura putea foarte bine să se numească *Elena Ceauşescu*, mai ales că aproximativ în aceeaşi vreme, *Numărul 2* al ţării începuse să-şi piardă uzul raţiunii, dacă îl avusese vreodată. Primirile fastuoase pe care le făceau cuplului românesc diversele guverne din apus, ba chiar casele regale, accentuaseră comportamentul acestui personaj

malefic. Nu s-a sinchisit de scandalul provocat în mediile apusene când s-a afişat cu o blană din pielea unor feline rare, nu-i păsa de remarcile presei străine, se considera mai presus de „primele doamne” ale altor ţări. Pretenţele Rosaurei erau scoase în relief grotesc, ostentativ, iar Brighela, arlechinul, jucat de Valentin Ivanciuc, deşi avea un rol care ar fi trebuit să se rezume la giumbuşlucuri, se urca pe o scară şi, când Rosaura se dădea în petec mai tare, Brighela bătea cu un retevei un taler şi striga sfâşietor, în total dezacord cu scena care ar fi trebuit să stârnească râsul: „Destuuul!” sau „Nuuu!”.

Mai adaug, în încheiere la acest episod că cine a avut ochi şi urechi, să vadă şi să audă, şi-a dat seama de satira virulentă îndreptată împotriva Ţoapei. Culmea este că în caietul de sală se redă o fabulă de Fedru cu titlul „Gaiţa semeaţă şi păunii” în care este vorba despre „O gaiţă trufaşă care se fudulea odată / Cu penele vreunui păun [...] îşi privea suratele cu dispreţ, căutând să intre-n cârdul păunesc...” Decodarea mesajului piesei era făcută şi în eseul despre râs, unde – printre altele – era citat Platon şi se afirma că râsul îl distinge pe om faţă de alte specii, dar aceasta presupune din partea individului conştiinţă – în primul rând a propriei sale valori etc.

Trăgeam cu ochiul la vecinul meu din dreapta, la Tavi Răuţ, şi-l vedeam cum se strânge în el, parcă ferindu-se să nu fie văzut. Am ieşit din teatru, nu am comentat nimic, de parcă am fi fost muţi. În faţa Primăriei eu am făcut-o la stânga spre locul unde şedeam, în Blocul 72, el şi-a continuat drumul spre blocul lui, vizavi de IRET-ul de pe atunci. Ne-am strâns mâinile îndelung şi în această strângere era un fel de îndemn reciproc ca să tăcem din gură.

Când m-am întâlnit cu Vela, m-a întrebat dacă l-am văzut, i-am confirmat şi am adăugat exact cu vorbele sale: „O aiureală de-a lui Tănase”. În fond el era secretar cu propaganda al Comitetului Judeţean de Partid, eu eram un pârlit de „împuternicit”. Şi aşa problemele care se iveau trebuia să i le aduc la cunoştinţă, mai bine spus să-i cer părerea, iar părerea *Partidului* era suverană. Oricum, eu îi înţelesesem consemnul…

Cât despre Virgil Tănase, rolul acestuia nu e clar nici acum. Nu e vorba că nu-mi este clar mie, ci multora dintre literaţii sau oamenii de cultură principali ai ţării.

Acele vorbe cu care m-a repezit Paul Goma când am întrebat de V. Tănase, faptul că, după decembrie 1989, a fost numit ataşat cultural la Paris, întâmplările ciudate care s-au petrecut cu el, cu Paul Goma şi securistul Turcu, cu stiloul cu otravă, cu dispariţia lui Tănase, ascuns undeva prin Normandia şi multe altele mă fac să cred, să-i cred şi pe cei care spun că Virgil Tănase aparţinea acelei aripi din Securitate care numai de securitatea lui Ceauşescu nu aveau grijă. Dacă a fost aşa, atunci curajul lui Tănase de a se juca de-a Gogol şi Goldoni avea o explicaţie clară.

Şi anumite întâmplări de la noi de la Reşiţa şi, foarte probabil, şi din alte oraşe, înclină spre această părere. Cei care au băut la „Semenicul” la o masă unde se găsea un anumit personaj, dar şi doi securişti, care apoi au ieşit în faţa fântânii şi au strâns în jurul lor tot mai mulţi reşiţeni până s-a umplut partea pieţii din faţa actualei Prefecturi, poate şi uşurătatea cu care unii reprezentanţi ai partidului au fost bizar de cooperanţi cu demonstranţii, toate duc spre această dublicitate, în măsură să explice aşa-numita de cineva „cacialma românească”.

O foaie volantă care nu a mai apărut

Aşa cum am mai spus, ziarul nu ridica probleme; redactorul şef, Timotei Jurjica, era bine instruit ideologic ca lucrător de presă, stăpânit de spiritul vigilenţei, încât nu se puteau strecura probleme de natură ideologică. Şi nici nu avea cum să se întâmple aşa ceva, căci eram o gazetă de provincie care păşea drept, urmând linia partidului. Redactorul-şef ştia şi reţeta pentru a doza conţinutul gazetei, multe din materiale erau preluate din sursele centrale venite prin telex, articolele se scriau la comandă, spiritul civic era bine echilibrat etc.

Necazurile puteau veni din altă parte. Neatenţia, faptul că unii redactori veneau în tipografie beţi gata (cum era, de exemplu, Stoca), că fetele de la corectură se ţineau după litera manuscrisului sau a şpaltului, că nu aveau responsabilităţi de acest gen, ultimii care citeam ziarul pagină cu pagină, eram noi, cei doi împuterniciţi, fiecare pe rând: o seară unul, următoarea celălalt. Asta până când ziarul a devenit săptănânal, moment din care am rămas singur. Aşa se face că o singură alăturare de titluri, absenţa unei litere, o topică ambiguă şi alte mărunţişuri de acest fel puteau crea probleme. Nu eram cenzor, când un titlu care voia să sugereze că pe vremea burgheziei, deşi o ţară bogată, trăiam în sărăcie (vorba versurilor: „Munţii noştri aur poartă / Noi cerşim din poartă-n poartă”), deci un titlu care trebuia să sune astfel: „Aveam de toate şi n-aveam nimic”, a apărut „Aveam de toate şi n-avem nimic”. Paul Bocşanu fusese redactor de serviciu, cenzor nu ştiu cine era, probabil A. Mandone, aşa că amândoi au umblat pe la chioşcuri să retragă tirajul, dar vreo 50 de numere apucaseră să se vândă.

Aveam de lucru cu corectura. Materialele erau (unele) scrise neîngrijit, agramate. Nu aveam sarcina de serviciu să fac aşa ceva, să îndrept greşelile de limbă, dacă improprietăţile de vocabular – de pildă – nu creau ambiguităţi ideologice. Dar le corectam. Aşa se face că, aproximativ în aceeaşi vreme când m-a judecat „progenitura literară a lui Fănuş Neagu”, cineva din redacţia „Timpului”, fost lucrător şi la „Flamura”, a spus că paginile văzute de „împuternicitul Ioniţă” se întorceau la tipograf, la redactor, „însângerate”.

Mai erau câteva chestiuni cu caracter militar (să nu se indice locurile unde erau amplasate unităţi militare, să nu se vorbească de aplicaţii); chiar şi despre un releu de televiziune era interzis să-l pomeneşti. În acest scop aveam în fişet un regulament militar, cu caracter strict secret, familiar mie de pe vremea când fusesem ofiţer. Acest fapt a provocat o întâmplare comică.

Comisariatul scotea câte o foaie volantă în sezonul recrutărilor şi se tipărea la tipografia noastră. Evident că noi dădeam viza de apariţie şi pe biletele de tramvai sau chitanţiere şi, în consecinţă, foaia respectivă trebuia să primească viză de apariţie şi de la noi. S-a prezentat cu mapa, macheta foii, căpitanul Neagu (şi mai nu ştiu cum). S-a mirat puţin văzându-mă în biroul cenzorului, căci mă ştia profesor la Şcoala Generală Nr. 6, unde fiică-sa îmi fusese elevă. Am găsit ceva în maldărul de material manuscris şi, nefiindu-mi clar, am deschis fişetul, de unde am scos regulamentul cu pricina, cel cu două zerouri în faţă. Căpitanul a făcut ochii mari şi m-a întrebat tâmp, dezorientându-mă pentru moment şi pe mine: „De unde-l aveţi?” „Am făcut şi eu rost, dar rămâne între noi”, am răspuns eu fără să clipesc. M-am mai uitat prin hârtiile pe care mi le pusese sub

nas şi mi-a venit un gând năstruşnic. Şi aşa trebuia să primească şi viza unui ofiţer de la securitate, pe numele lui de familie Vulpe, care aproba nu ştiu din ce punct de vedere şi el apariţia unei foi volante care privea armata, după ce o vedeam noi, cenzura. Am inversat etapele aprobării şi l-am trimis la Vulpe. Până să ajungă la el, l-am sunat şi i-am sugerat să nu i-o aprobe, absenţa unei asemenea foi nu avea nici o urmare pe care s-o fi simţit noii recruţi… Poate politrucul comisariatului, Neagu în cazul de faţă, să-şi fi subţiat activitatea „profesională" prin nerealizarea foii.

Nu mult după asta, Gh. Apostol, ofiţer şi el la Comisariat, soţul învăţătoarei din Câlnic, cu care mă cunoşteam bine, căci, deh!, eram consăteni, unindu-ne şi calitatea de „gineriţi" în Câlnic, m-a întrebat şi el intrigat că nu figuram la Comisariat în nici un fel, mai ales că avea cunoştinţă că fusesem ofiţer activ cândva. Mi-a spus că Neagu ar fi vrut să mă cheme „puţin" la concentrare, dar nu mă găsea în evidenţă. Nici lui nu i-am spus de ce nu figuram, lăsându-i pe amândoi să-şi spargă capul. Nu eram pentru simplu motiv că trecusem „în retragere", de fapt cu menţiunea „scos din rândurile (evidenţa) armatei pe motiv de boală contractată în timpul şi din cauza serviciului militar". I-am răspuns şi lui, punându-l în derută: „Am uitat să-mi transfer dosarul de la Deta la Reşiţa" Nu a priceput nimic, căci mă ştia în Reşiţa, plecat de la Jebel, din raionul Deta, cu 13-15 ani în urmă. Nu ştiu cum vor fi lămurit situaţia mea militară, dar nu am mai avut de a face cu instituţia respectivă…

Colaborator al „Flamurei"

În ziarul local, „Flamura", am scris câteva articole minore şi înainte de a deveni cenzorul ei. În această calitate, de „lector

împuternicit", care aplica ştampila cu „T"-ul de rigoare, scriam des… Bine înţeles cu aprobarea Centralei, aprobare de principiu, urmând ca eu să mă autocenzurez. Dreptul mi l-am câştigat cu oarecare dificultate şi după ce a trecut o vreme, Centrala căpătând încredere în mine, că în calitatea de colaborator al ziarului nu voi face rabat la exigenţa impusă cenzorului.

Aveam o rubrică fără titlu sau, mai bine zis, cu un titlu generic, sibilinic, care „suna" astfel, dacă se poate spune aşa: „?!". Aici am scris despre „Străbunul bună ziua", unde l-am încondeiat pe cel care mă persecuta pentru că nu mă aliniam la cvasigeneralul „Să trăiţi", însoţit uneori de lingăi de „… că ne trebuiţi", cu iniţiala B. Redactorul de serviciu, după ce primise viza de la mine, pagina urmând calea calandrului, deci nemaiavând voie să umble în ea, „şi-a băgat sula (tipografică)", cum i-am reproşat a doua zi, şi mi-a ciupit partea de jos a iniţialei, aceasta devenind P în loc de B, deci… „un Popescu oarecare". Tot aici, am descris snobismul unuia dintre profesori, un parvenit care ne persifla şi ne sfida pe noi, cei care trudeam la volumele „Studii de limbă, literatură şi folclor", adică pe Petru Oallde, pe Mihai Deleanu, Petru Călin, Alexandru Bârsescu, pe „poliglotul" Iohan Bettisch ş.a. Ştiu că, după ce am dat bunul de tipar, ducându-mă acasă (mă mutasem într-un bloc aflat la câteva sute de metri de tipografie ca să pot fi prezent operativ când era nevoie), m-am oprit în toi de noapte la uşa lui Mihai Deleanu şi i-am băgat sub uşă şpaltul cu articolul în care îl înfieram pe Cojan, cel care ne lua peste picior pentru mofturile noastre filologiceşti, după ce se văzuse cocoţat la un liceu, adus din Ezeriş, de Nicolae Păunescu, „Generalul" învăţământului. Nu mai aveam răbdare până a doua zi ca să-l previn să citească

ziarul şi să vadă că i-am plătit zeflemistului dascăl. Nu are rost să înşir toate aceste „?!” şi, de fapt, nici nu mi le-aduc aminte pe toate.

Tot în perioada cât am fost cenzor mi-am tipărit prima carte (*Glosar toponimic*…), la care am lucrat cot la cot cu tipografii, deşi materialul fusese strâns din perioada cât eram profesor la Şcoala Generală Nr. 6, cu anchete făcute în judeţ prin intermediul unui chestionar aprobat de N. Păunescu şi cu o adeverinţă de la Mitropolie, căci m-am adresat deopotrivă şcolilor şi bisericilor. Să mă ierte foştii mei confraţi întru dăscălie, dar preoţii au fost cei mai probi, cei mai conştiincioşi. Şi, ca să închei, tot în această perioadă, în cea în care am fost „lector împuternicit”, am colaborat, începând cu al doilea volum al SLLFolc, cu articole de onomastică şi lexicologie, am participat la reuniuni filologige din ţară şi la două din fosta Iugoslavie, am publicat în revista Mitropoliei Banatului, ca să nu mai vorbesc de activitatea mea de simbiont, responsabil cu arta şi cultura în municipiu, dusă în paralel cu cea de cenzor, despre care voi vorbi mai la vale. După ce-mi consolidasem poziţia în structura cenzurii, în sensul că se putea garanta pe mine, am îndrăznit să cer aprobarea Centralei să recomande organului local, acesta urmând să-şi pună avizul pe baza căruia urma să mi se elibereze un paşaport pentru a participa la simpozionul iugoslavo-român de la Zrenjanin, care a avut loc în octombrie 1974. Cei de la Bucureşti s-au consultat cu cei de la Reşiţa şi au căzut de acord să mi se aprobe. Le-am trimis o copie după lucrarea pe care urma s-o prezint (cea apărută în „Actele simpozionului”, apoi puţin adăugită într-un număr din *Banatica* şi, în sfârşit, împreună cu alte articole şi studii, în volumul *Contribuţii 1*. Cuvântul de ordine era ca lucrătorii din sistemul cenzurii să nu primească

dezlegări pentru călătorii în străinătate. Mai cunoşteam cazul cuiva de la Iaşi, aşa că îmi puneam nădejdea să fiu lăsat. Şi am fost…

Contrariaţi au fost cei de la serviciul de paşapoarte, dar nu au avut încotro şi mi-au eliberat actul…

„Şi-atunci l-am condamnat pe Riţiu la moarte"

O dată cu numirea mea ca „lector împuternicit", după ce am fost examinat câteva zile la Bucureşti, în vara lui 1970, imediat după ce elevii au plecat în vacanţă, apoi, dându-mi-se spre lectură paralelă unele tipărituri care zăceau la Centrală şi ai căror editori erau din judeţul Caraş-Severin, văzând cum rezolv lucrurile, am căpătat girul aprobării a tot ce se edita în judeţul nostru, cu inerente incidente care nu au căpătat însă aspecte grave, căci ţineam balanţa având grijă să nu se încline prea mult nici într-o parte, nici în alta. Ca să fiu mai explicit, precizez că, dacă m-aş fi lăsat antrenat de faptul că eu însumi publicam în tipăriturile colective ale Reşiţei, pe de altă parte, dacă aş fi fost habotnic ca cenzor-împuternicit, multe dintre tipărituri nu ar fi apărut, sau multe din manifestările culturale ar fi creat „probleme" – cum se spunea. În privinţa tipăriturilor, cerceteze cine vrea cartea lui Marcu Mihai Deleanu, întitulată *Un deceniu de tipărituri (1968-1978)*, deceniu pe care l-am acoperit ca cenzor, în afara primelor ani şi a celui din urmă. Au apărut în acest deceniu 197 de titluri (nu le-am numărat eu, le-a trecut conştiincios în ordine autorul cărţii amintite).

Sunt însă multe lucruri care s-au petrecut „dincolo de culise", pe care le voi aminti (în parte), insistând asupra caracterului lor pseudoanecdotic.

Despre cenzurarea ziarului am spus, aşa că nu este cazul să revin. Practic putea să apară şi în absenţa vreunui cenzor. Poate unul-două detalii ar merita amintite.

Cei care vor citi aceste rânduri îşi aduc aminte, probabil, de celebrul proces în care au fost implicaţi patru lucrători (nu am cum le zice altfel) de la OCL, în frunte cu Riţiu, cu Liuba, organ de control al mai înainte amintitei instituţii comerciale şi încă doi ale căror nume nu mi le aduc aminte. Procesul a avut loc în sala de sport, unde se desfăşurau meciurile de box, fostă remiză pentru tunurile Krupp de 88 mm. Nu aveai unde să arunci un ac, atâta lume se strânsese, căci procesul a fost public, mediatizat de dinainte, pentru a fi un exemplu şi un model de cum era ocrotită moralitatea, corectitudinea etc.

Rechizitoriul a fost halucinant. Am aflat că, sfidând lipsurile de tot felul, Riţiu şi ai lui jucau pe platoul Semenicului, unde se ţineau chiolhanurile, fotbal cu portocale şi pui fripţi (nu exagerez!). Astfel de aberante acte nu au fost negate de cei patru. Asistenţa, printre care ne găseam şi noi cei de la ziar, aşteptând să trecem în numărul care trebuia să apară dimineaţă finalul procesului, a aplaudat, a urlat, într-un fel de inconştientă dezlănţuire, de parcă odată cu sentinţa aspră (Riţiu a fost condamnat la moarte), s-ar fi rezolvat necazurile tuturor.

Am fugit la Tipografie (nu era departe de Sala Judecăţii) şi am consemnat, întrecându-ne cu relatarea, sentinţa dată. A doua zi a izbucnit scandalul. Întâi s-au sesizat cei de la Partid (atunci ştiau numai ei de ce, pe urmă am aflat şi noi), a fost anunţat Bucureştiul, chestia a ajuns la Centrala noastră, cea a Cenzurii, am fost chemat la telefon şi judecat aspru că n-am ţinut seama de o prevedere care dădea dreptul condamnaţilor la recurs, aşa că sentinţa nefiind definitivă nu aveam voie s-o

dăm în ziar. Nu am fost sancţionat, cum mă aşteptam, dar când a venit Popescu, de pe Strada Apelor Vii Nr. 11, şeful din Centrală care răspundea de Reşiţa, de actele mele, am aflat de ce atâta tevatură. Pe Popescu l-am mai amintit: de la el aflam o mulţime de lucruri. Când eram în trecere prin Bucureşti, îi lăsam în cutiile acelea cu cifru, care nu avut viaţă lungă, după ce în una sau două-trei, câte vor fi fost, s-a găsit un cadavru ciopârţit, al vreunei victime care îi ieşise în cale lui Râmaru, sau altui criminal, s-au desfiinţat. Îi puneam în una din cutii două-trei litri de vin de la Tată-meu, vreo chilă de brânză cum numai în Banat găseai, îi dădeam un telefon, vorbeam ce vorbeam, apoi îi spuneam scurt cifrul. A doua zi el venea, îşi lua ploconul de la „preasupusa lui slugă" de la Reşiţa.

De la Marin Popescu am aflat că Riţiu era din seria celor care venise de la studii din URSS şi cu câte o nevastă. Dar şi cu un „pact cu diavolul" încheiat. Eu ştiu numai vreo patru, pe care îi cunosc, cu astfel de statut. Pe unul îl ştiu mai mulţi…

Ca să nu mai lungesc vorba, Riţiu nu a fost nici împuşcat, nici spânzurat, nici măcar tras pe roată, ba chiar după câţiva ani (puţini) a revenit în Reşiţa… De ruşinea concitadinilor săi nu se punea problema, căci se plimba cu nonşalanţă, cu soţia la braţ, pe care o preţuia, pentru că dacă nu ar fi fost ea, nu scăpa de ştreang. Unii dintre cei care au aplaudat „condamnarea" lui la moarte, îl salutau cu scoaterea pălăriei…

De la Burebista la Ceauşescu

Altădată, am fost admonestat (tot la telefon) că am aprobat expoziţia de pictură a lui Alfred Grieb (stabilit astăzi în Germania). Ba mai mult… Îi avizasem şi caietul de expoziţie.

Oradea, unde a vrut să expună ulterior, nu i-a aprobat, ba chiar au sesizat Centrala şi au trimis şi o mostră de caiet aprobată de Reşiţa. Ce era cu expoziţia aceasta? Desenele, tablourile lui Grieb erau ceva aşa în stilul *Capriciilor* lui Goya. Îmi amintesc unul cu un măgar, cu nişte oase, cu ceva ce părea un falus (dar puteam să insinuez? Mi s-ar fi replicat: „Cine zice ăla e!" sau „Sunt monştrii D-tale…"). Expoziţia a avut loc la „Paleta" din zona actualului „Complex Henn"; în stânga sălii expoziţionale se găsea o mică măcelărie, unde era veşnic coadă, fie că se „dădea" ceva, fie că era goală.

A trebuit să trimit notă explicativă cu poşta Partidului şi am trimis-o după ce m-am consultat cu Vela. Acesta m-a sfătuit să scriu accentuând asupra faptului că „Paleta" era o sală de expoziţii prăpădită, aşezată lângă o măcelărie, la fel de prăpădită, că exact în aceeaşi vreme, în sala expoziţională a Casei de Cultură a Sindicatelor, era etalată o amplă expoziţie „sănătoasă" cu exponate ale unor pictori „sănătoşi" şi ei (fraţii Bucur, Oprea ş.a.), că la deschidere am participat eu însumi, în calitate de „preşedinte" al „artei" şi „culturii", că pe cealaltă, a lui Grieb, doar am vizionat-o – cum se spunea etc. Cazul s-a închis.

Eram mai sever cu altfel de acte de cultură, cu ale unor „scriitori" dintre care voi da doar două exemple, deşi aş avea mai multe.

Cenaclurile îmi erau familiare, căci fusesem membru activ, la o vârstă fragedă, al celui de la Buzău, unde – cum am mai spus – am şi debutat. Apoi l-am frecventat sporadic pe cel de la „Casa Armatei" din Braşov, pe atunci „Oraşul Stalin", în 1952. Activ am fost la „Maxim Gorki" din Reşiţa. Am spus-o şi pe asta. Aşa că diversele producţii literare venite din partea unor scriitori de-ai noştri (locali) nu-mi iscau inhibiţii. Mă mai duceam

şi pe la Cenaclu. Poetul Gh. Zincescu şi acum îmi aduce aminte că m-am prezentat la una din şedinţe cu un text desprins dintr-o ştire de ziar, o întâmplare cu un urs, care a dat iama printre sătenii unui sat de munte. Un pretext, căci intenţia mea era să vorbesc despre sinonimia relativă, contextuală. Şi spuneam că, dacă nu suntem lucizi, avizaţi, putem deveni cu uşurinţă ridicoli. După un anumit dicţionar de sinonime, *ciomag* este sinonim cu *baston*, dar nu putem spune „Cu ciomagul prin Bucureşti" în loc de „Cu bastonul prin Bucureşti" – cum zicea T. Arghezi. Premoniţie la prăpădul minerilor, zicea Gh. Zincescu.

Înainte de ceea ce vreau să spun în legătură cu obligaţiile mele de cenzură, amintesc pe răposatul Marin Dobre, un mitoman sadea, care nu minţea decât pentru a-şi crea un prestigiu în altfel, căci prin „produsele" sale literare era catastrofal. Inventa întâmplări din viaţa sa care te deconcertau. Nu avea grijă să-şi ia măsuri de precauţie, ţinând seama de nepotriviri cronologice. Aşa l-a păcălit pe Dan Agachi de la Radio, cu puţin înainte de a se călători spre cele veşnice, că a fost rugat de Pamfil Şeicaru să vie la ziarul lui, cel cu „şantajele care-i construiau etajele". I-am dat telefon lui D.A. şi l-am prevenit că Şeicaru o întinsese din timp, având intuiţia celor ce vor veni şi că el ar fi fost printre primii beliţi, iar M.D. al nostru nu avea cum să fie luat în seamă, ca vârstă. De talent nici nu mai vorbesc. Mie încercase să-mi vândă o poveste dramatică, de pe vremea când era pilot de aviaţie de vânătoare (!) şi că se îmburdase cu avionul nu departe de locul unde căzuse Aurel Vlaicu. L-am persiflat nu dur, dar categoric.

Pe când eram la biroul „cenzorului", la Tipografie, Velişcu Boldea, figură pitorească (ca să folosesc un eufemism), căruia îi sugerase Mai Marele „Culturii"… şi „Artei", Eugen Someşan

(pun majuscule, căci eu mai sus de minuscule n-am putut depăşi actele mele de „cultură” şi „artă”), să-l ajut pe unul Truţă, manevrant de vagoane din Caransebeş, să-şi publice versurile, din care, dacă pot fi socotite versuri, le ţin minte doar pe primele două: „Strig un nume: Nicolae / Strig un nume: Elena” (sau invers, întâi Elena şi apoi Nicolae, nu ştiu). Să-l ajut, să-i „şlefuiesc” „produsul poetic”. Am făcut un referat, ca să fie clar, spunând (aproximativ) că „ridicolul ucide”, iar în cazul de faţă este „subversiv”. Apoi că nu-mi pot băga *condeiul* meu (am subliniat cuvântul, insinuant), de teama posterităţii: exigenţa mea „estetică” putând deveni, peste ani, un act de strangulare a talentelor etc.

Un altul, Guia Horia, care debutase într-un volum colectiv (v. cartea lui M.M. Deleanu, *Un deceniu…*, p. 45), venea la mine cu producţii protocroniste pe care le înnoda forţat de vremurile noastre pe care le trăiam sub oblăduirea „Cârmaciului”. Nu l-am aprobat până la apariţia colectivului (volum) apărut în 1977, spre amurgul carierei mele de cenzor. Dar despre acest volum ar merita spuse mai multe… Şi ca să n-o mai amân o spun acum.

Vestita „Cântare a României” se afla la a doua ediţie şi a prilejuit (a impus) apariţia unei plachete de producţii de „poeme, montaje literare” şi el a apărut, în 1977, de ele îngrijindu-se „Comitetul pentru cultură etc.” şi „Centrul de îndrumare etc.” Prima piesă din plachetă era cea mereu amânată, a lui Horia Guia, intitulată „Marele fiu al Patriei”. Am recunoscut-o imediat şi, ca să fiu crezut pe cuvânt, citez primele versuri: „La început / A fost / Burebista… / Decebal […] Mircea / Ştefan / Mihai / Cuza, Ceauşescu / Luceferi / Pe cerul ţării”. Puteam să-l expediez la sfârşitul semnatarilor plachetei, chiar dacă şi

„produsele” lor spuneau încă din titlu „fapte majore, înflăcărate, de patos revoluţionar”, dacă ar fi să-l citez doar pe ultimul, semnat de Gh. J.: „Urmez Partidul Comunist Român”. Poate pe Ion Florian Panduru cu poemul care începea cu „Foaie verde firul ierbii/ Sus de tot la furca Cernei”. Dar şi el avea grijă să-şi echilibreze elanul lirico-propagandistic, căci mai semna un poem care dădea titlul plachetei, unde scria: „Slavă ţie, Partid al României” (scris cu majuscule). Închei cu o întrebare retorică şi târzie: cine a fixat cuprinsul plachetei, cine i-a orânduit înşiruirea produselor după criterii care nu au nevoie de comentarii? Poate afirma cineva că cenzorul le-a dat măcar şi o simplă sugestie de orânduire a materialelor? Îl sfidez pe cel care ar insinua măcar o atare intervenţie… Mai târziu, ca pildă de luciditate, de verticalitate, aş putea spune că se află un alt exemplu editorial.

Poemele luminii se întitula un caiet al „festivalului-concurs de literatură”, organizat la Băile-Herculane, în 1983. Din juriul celei de a VIII-a ediţii făceau parte: Mircea Martin (preşedinte), Mihai Georgescu, Toma George Maiorescu, Nicolae Prelipceanu, Laurenţiu Ulici, Gheorghe Jurma şi Ada Cruceanu (secretar). Caietul pe care îl am în faţă a fost redactat de Ada Cruceanu şi Octavian Doclin şi a fost tipărit la Reşiţa cu comanda nr. 950/1984. Fac aceste precizări pentru a înlătura orice suspiciune care ar putea plana asupra mea, ca, de pildă, aceea că tipăritura s-ar fi făcut sub oblăduirea mea. Nu mai eram cenzor, oficiul de cenzură se consuma la Comitetul pentru Cultură. Spre cinstea juriului, deşi trebuia să mă refer mai întâi la creatorii premiaţi, precum şi a „cenzurii”, de care nu mai răspundeam; nicăieri în cele 20 de pagini ale caietului nu veţi găsi nici măcar o vagă referire la Cârmaci şi Epoca sa. Nici un

vers nu sună strident lozincard, patriotard, encomiastic, în vreun fel sau altul, ba dimpotrivă…

Vă rog să cântăriţi cele câteva spicuiri şi să judecaţi singuri. „Mai înaintea naşterii s-au scurs toate întâmplările prin care trece ochiul acesta amăgit şi smuls întru vâltoarea de lumină rece" (N. Jinga – Orşova). Antim I. Mureşanu (Ocna-Mureş) repetă obsesiv: „să te simţi umilit când cineva îţi oferă raiul, când îşi modelează buzele şi râde fermecător […], când cineva se rostogoleşte în tine şi-ţi cere să te oferi drept refugiu…". În replică la tiradele atâtor trâmbiţaşi ai vremii, Liviu Capşa (Olteniţa) scria: „… despre patrie vorbim şi atunci când nu-i rostim numele…". Cornel Zăgan (Tudor Vladimirescu – Botoşani) declară şi el: „Libertatea este darul nostru de a fi oameni / Din sufletele noastre istoria nu poate fi dată afară".

Şi era în plină epocă ceauşistă (anul de graţie 1983), aşa că nu vă cred pe cei care clamaţi că v-a fost gura închisă de tot, că nu vă puteaţi ridica glasul, deşi jalea acelei epoci nu poate fi estompată de timp, chiar dacă acum când scriu, scriu la timpul istoric.

O altă întâmplare. Am fost chemat urgent la Centrală, unde un amănunt începuse să clatine încrederea celor de acolo în competenţa mea. Am fost luat la refec cum pot admite că locuitorii Caraşului, *cărăşenii*, erau de origine slavă, veniţi de prin sud-estul sau sud-vestul Balcanilor. Mi-am dat seama de eroarea pe care o făceau „centraliştii": confundau *cărăşenii* cu *caraşovenii*. I-am rugat să aducă de la Biblioteca Centrală, căci în biblioteca cenzurii nu se găsea, cartea lui Emil Petrovici despre craşoveni. Aşa că articolul din „Studii de limbă, literatură şi folclor" s-a lămurit, iar eu făcusem drumul de pomană până la Bucureşti.

Muzeul scotea (şi scoate) prestigiosa publicaţie „Banatica”. Ion Popa, delegat să meargă cu ea la Cluj, la tipografie, avea nevoie de „T”-ul cenzurii. Dacă nu pleca în noaptea aceea, pierdea rândul la tipar. Cum să fi citit 500-600 de pagini dactilo cu istorie veche, arheologie, istorie modernă culturală etc. Într-o jumătate de zi? Am convenit cu „Popică”, aşa cum îi ziceam, să ne întâlnim la ora 2 de noapte, cu o oră şi jumătate înainte de plecarea trenului spre Timişoara. Eu m-am înarmat cu ştampila, tuşiera proaspăt alimentată şi, sub un bec chior de pe peronul gării, Popică răsfoia filă cu filă, iar eu am pus „T”-uri până mi-a amorţit mâna.

A treia sau a patra zi, am dat telefon la Centrală şi le-am spus că plec la Tipografia din Cluj să mai cercetez o dată manuscrisul „Banaticii”, pe deasupra documentându-mă în unele probleme şi folosindu-mă de surse pe care nu le găseam la Reşiţa. Chestia cu documentarea am spus-o aşa, ca să justific plecarea, să dau greutate deplasării mele. La Cluj, am reluat manuscrisul, l-am citit, în trei zile cât am stat, unele părţi pe fugă, am îndreptat câteva lucruri, ca denumirile preluate din surse mai vechi: cultura materială *Köres*, când încetăţenită în terminologie arheologică era *Criş*, unele citate – pe cât mi-aduc aminte – trunchiate care produceau confuzii ş.a.

Sub semnul celui de al XI-lea Congres

Sub genericul „Zilele culturii la Reşiţa” se desfăşurau, timp de zece zile, diverse manifestări. „Caietul program” a fost conceput de mine, grafica aparţinându-i regretatului pictor Traian Baia, aşa cum se menţionează pe coperta a treia, caiet editat de „Comitetul Municipal pentru Cultură şi Educaţie Socialistă”. Este

vorba de manifestările dintre 17-27 octombrie 1974, când eram şi una, şi alta, simbiont adică.

De la bun început mi-am propus ca acest caiet, de un format apropiat de formatul A4, cu 30 de pagini şi o anexă a manifestărilor, care erau prevăzute cu data şi locul unde trebuiau să aibă loc, să fie unul lipsit de o falsă sobrietate care ar fi impus şi rigorile unui festivism propagandistic. Am să-l descriu, ocolind detaliile, deşi n-ar trebui. Dată fiind poziţia mea, tipografia a făcut rost de hârtie din cea mai bună, când aceasta lipsea. Coperta întâi era semnată de primarul municipiului, Ioan Sfercocea, un editorial cu titlu împrumutat pentru subcapitolul acestei părţi din lucrarea de faţă. Una din frazele editorialului insista asupra faptului că manifestările de sub genericul „Zilele culturii...” constituiau „expresia însăşi a trăirii acestei cetăţi („Cetatea de Foc”, n.m., V.I.), care nu este numai un centru industrial-economic de bază al ţării, ci şi o citadelă a culturii, a unei spiritualităţi cu atât de vechi tradiţii”.

Pe contrapagină, Timotei Jurjica se referea la Programul P.C.R., pus sub titlul „Meditaţie despre fiinţa umană”. Aş fi vrut să desprind din pledoaria lui T.J. ceva demn de reprodus, dar este atât de îmbâcsit de ideologie, încât nu am ce să citez. Un lucru l-aş remarca. T.J. făcea o „greşeală” pe care cred că nu ar mai fi făcut-o peste 5-10 ani. Erau citaţi copios Marx şi Engels, dar nici măcar pomenit Ceauşescu. Nu după multă vreme, citarea în exces a celor doi dascăli ai marxismului era socotită o erezie, Ceauşescu trecând în frunte. Oricum, eram în 1974, iar Ceauşescu deja imprimase puternic linia de după celebrul 1971, cu vizita, cu „întâlnirea de la Mamaia” etc.

Caietul mai cuprindea în două casete, puse în fruntea unor materiale, scurte citate (unul dintr-o cuvântare a lui Ceauşescu,

celălalt din Programul P.C.R.), în rest el reprezenta un almanah în miniatură şi se referea la ceea ce urma să se petreacă în cele zece zile, dar mai ales, cea mai mare parte, se referea la oamenii locului şi la oaspeţii din afară.

Constantin Iordache, director al Casei de Cultură a Sindicatelor, prezenta celebrul cor al sindicatelor, dirijat de Adrian Micşa, insistând asupra dăruirii şi priceperii acestui profesor şi muzician talentat, plecat împreună cu soţia sa, cu întreaga familie, în Germania, înainte de 1990. Acelaşi Constantin Iordache, sub iniţiale, saluta prezenţa la manifestările noastre a ansamblului Stanko Paunovici Veliko din Pancevo, subliniind „legăturile de prietenie ale reşiţenilor cu locuitorii oraşului Pancevo".

Dar, înainte de aceasta, Al. Bârsescu, sub titlul „Vocaţia culturii", pornea de la câteva exemple cu care reşiţenii se puteau mândri legitim în planul culturii (publicaţia „Ludimagister", editată la Reşiţa cu aproape un secol în urmă de Ion Simu, pomenindu-l pe înaintaşul reşiţean G.A. Petculescu etc.), apoi amintea aprecierile unor contemporani ca Al. Graur, Mircea Martin, spuse şi scrise la adresa izbânzilor reşiţenilor.

Printre alţi oaspeţi, la ediţia „Zilelor culturii" din acel an, era prezent şi consăteanul meu care acceptase invitaţia de a participa cu faimosu-i cor „Animosi". În scrisoarea de accept îmi scria: „Eu, aici la Iaşi, fac ce pot ca să mă simt bine şi să nu trăiesc degeaba pe meleagurile moldovene, în speranţa ca bănăţenii, care îşi mai aduc aminte de mine, să n-o facă cu ruşine". Numai că nu „bănăţenii" get-beget îşi aduseseră aminte de el ca să-l invite, ci un „moldovean venetic". M-am simţit furat când întreaga „afacere" a prezenţei lui Sabin Păuţa a fost confiscată

de Velişcu Boldea, aşa încât am lipsit ostentativ de la cununia celebrată la Biserica din Câlnic, unde tânărului însurăţel, Sabin Păuţa, i-a cântat „Madrigalul" lui Marin Constantin. Şi acestuia i-am scris o scrisoare, amintindu-i (naivul de mine, naiv căci am crezut că-l va impresiona) că şi eu am fost elev al Şcolii Normale „Spiru Haret" din Buzău, ca şi el, vestitul dirijor al Madrigalului. Târziu, din scrisorile primite de la Nea Nicu, am aflat că Marin Constantin evita să pomenească faptul că descindea din normaliştii Buzăului. De ce oare? Mi-a fost greu şi mi-e greu să înţeleg… Oricum, în caiet semnam un scurt medalion, însoţit de chipul lui Gogu (aşa cum îl ştiau toţi câlnicenii), iar pe pagina a patra aşezasem fotografia corului său.

Fără semnătură, făceam un scurt bilanţ al expoziţiilor, pomenindu-i pe autorii lor, din lista cărora aş aminti doar două nume, uitate de pleiada plasticienilor reşiţeni de azi: Ştefan Szekely, un om admirabil, urmaşul la direcţiunea tipografiei din Reşiţa, după ce Timofte Filimon s-a pensionat, şi fratele ginecologului Columb, Nicolae Columb.

Din afara Reşiţei, am obţinut un articol semnat de muzicologul George Sbârcea, care m-a dăruit cu o carte cu autograf (cred că cea despre jaz, care se găseşte la una din cele două biblioteci cărora le-am dăruit unele din cărţile mele).

Semnam cu iniţiale un medalion închinat seniorului Tiberiu Bottlik, care chiar în acele zile împlinea 90 de ani. Petru Călin, autorul de mai târziu a unei istorii a Teatrului de Stat din Reşiţa, fiind ani buni secretarul literar al acestuia, semna „Teatrul în Cetate" remarcând succesele acestuia, iar cine-i va citi (sau reciti) micul articol şi lista succeselor scenice va observa că nici una din piesele conjuncturale nu apare, în afară – poate – de

„Puterea şi Adevărul'' lui Titus Popovici, dar şi aceasta socotită, la vremea aceea, un act de curaj.

Printre oaspeţi era salutată prezenţa lui Stojan Trumici, pictor iugoslav, medalionul fiind semnat (sub iniţiale) de Constantin Iordache. Tot acest sufletist, care s-a dăruit cu toată puterea şi priceperea sa actelor de artă şi cultură, semna un medalion despre dirijorul de fanfară Iosif Dudl („Dudl Baci”).

Nu uit cu câtă amabilitate şi promptitudine, Traian Baia a răspuns invitaţiei mele de a schiţa în penel chipurile unor confraţi de-ai săi după imagini foto pe care i le-am pus la dispoziţie, şirul lor începând cu cel al bunului meu prieten Corneliu Ionescu, continuând cu Petru Galiş, Traian Baia, Helmuth Scheibling, Petru Comisarschi, Ion Bobeică, Gheorghe Rouă şi Gheorghe Pîrvu. Despre unii am extras câteva aprecieri ale unor critici de artă.

Nu putea lipsi de la sărbătoarea reşiţenilor, prietenul lor, dramaturgul Mihail Davidoglu, autorul piesei „Cetatea de foc”, inspirată din lumea oţelarilor reşiţeni. Lui îi ia un scurt interviu N[icolae] I[rimia]), cel care semnează şi microeseul „Sentimentul focului”, jurnalist activ şi acum când scriu, mereu poet în sufletul său, fără să se manifeste ostentativ. Şi pentru că, indirect, a venit vorba de poezie, aceasta e reprezentată în caiet de Maria Lica Beşliu, despre care nu-mi amintesc nimic, de nefericitul Constantin Brânduşoiu (cu o poezie tezistă, care nu l-a caracterizat), Gh. Zincescu, din a cărui poezie citez începutul: „Cad peste casă golumbi de lumină / Tandri, prietenoşi, / Parcă în fiecare grădină copii cu mâinile întinse ar sta / Cu grăunţe / Să vină / Să ia…”. În stil clasic, Ioan George Şeitan, în poemul său („La România”), începe cu o enumerare a tot ce e mai frumos în România pe care o cântă şi încheie cu „Ţie mă plec Românie

şi te laud şi te cânt / Şi te apăr laolaltă cu fii bravi şi Carpaţii”.

Şi tot poezie semnau: Gheorghe Azap („Cuvintele”), Olga Neagu („În mine luna…”), Gabriela Melinescu („Viaţa infinită”) şi Ion Cocora („Înconjurat de miresme”).

Celebrul nostru cărăşan, Pavel Bellu, recenza cartea lui P. Oallde, (*Corul din Grădinari*), despre care am amintit câte ceva. Gh. Jurma, la o cafea cu Constantin Lucaci, scrie, alături de o reproducere din sculpturile sale în stil brâncuşian şi o poezie de Nicolae Sârbu, îşi încheie finalul articolului cu un amplu citat din aprecierile criticului de artă Mircea Deac despre cel care ne-a dăruit fântâna cinegetică din centrul civic al Reşiţei.

Tot pomenitul Constantin Iordache scrie despre celebrul Afilon (nici nu mai adaug Laţcu) pe care eu l-am ilustrat cu o caricatură pe care i-a făcut-o un actor şi caricaturist, nu mai puţin cunoscut reşiţenilor, Nuni Anestin.

Printre oaspeţi l-am avut şi pe Hadrian Daicoviciu, fiul istoricului Constantin Daicoviciu, născut în Căvăran, localitate care acum îi poartă numele.

Mihai Deleanu semna, cinstind Cetatea, câteva cuvinte despre cercetarea filologică şi cea a cercetării istorice, neuitând (justificat) pe învăţatul Alexandru Graur care, plecând de la volumele noastre din SLLFolc, a formulat sintagma „dincolo de provincialism”, scriind laudativ despre noi reşiţenii, când se ivea prilejul vreunei apariţii editoriale. Tot M[ihai] D[eleanu] rememora figura celui mai pitoresc dintre cărturarii bănăţeni, Tata Oancea, a cărui operă a antologat-o cu ajutorul lui Iosif Scherfer. Şi pentru că tot am adus în discuţie manifestări culturale de acum peste 30 de ani şi le-am încadrat în prestaţia mea cenzorială, într-un număr din *Reflex*, într-o perioada tensionată

între mine şi M.D., acesta consemna că la apariţia volumului despre care am amintit („Anotimpuri”), sau, mai bine zis, în perioada premergătoare de a lua drumul tiparului, iniţiatorul acestei minunate antologii punctează că din partea cenzurii nu a întâmpinat nici o piedică, ba din contra: cerberul cenzor (asta o spun eu, nu el) a aprobat-o fără rezerve, ba chiar s-a oferit să-i adauge un *Indice* de cuvinte.

Acelaşi Constantin Iordache îl comemora pe cel care a pus penelul în mâna unor vestiţi artişti plastici (Alfred Grieb, Ion Stendl, Otto Karmanschi ş.a.”), pe Zoltan Falussy, un „mare iubitor şi propagator al picturii”, care împlinise în acel an 70 de ani de viaţă.

Alţi doi reşiţeni celebri erau prezenţi în acest caiet, asupra căruia insist atât de mult. Medalionul, însoţit de o fotografie de tinereţe, de fapt din vremea când scriam, căci atunci avea 41 de ani, este cea a vestitului matematician Ciprian Foiaş. Deşi absent de la manifestările mele, l-am introdus în caiet din două motive subiective – ca să spun aşa –, căci l-am cunoscut pe venerabilul medic Foiaş, pe care nu mi-l pot aminti decât călare pe un cal alb, iar sora lui Ciprian Foiaş fusese colegă cu fiică-mea. I-am cerut mamei sale, a lui Ciprian Foiaş, câteva date despre celebru-i fiu, aflat cine ştie pe ce meridiane şi paralele atunci, mi le-a dat, şi am semnat în caiet medalionul respectiv pentru a le da prilej reşiţenilor să se mândrească de fiul lor. Alături, regretatul Sever Damşa, cu care am fost „coleg” de şcoală, la cea de muzică, unde eu aveam câteva ore, preocupările mele fiind „arta şi cultura”, scria despre alt fiu al Reşiţei, Doru Popovici, punând în capul rândurilor sale un scurt citat din spusele lui Doru Popovici: „Am cântat întotdeauna cuvântul care cântă…”.

Nicolae Lengher, cel care m-a imortalizat ca cenzor „fioros” (vezi ilustraţia din acest capitol), redactor al „Flamurei” şi aflat pe cealaltă parte a baricadei, deci opusă părţii mele, scrie în caiet câteva rânduri despre mişcarea cineamatorilor reşiţeni, articol ilustrat cu maestrul Ion Matto, autorul instantaneului cu expoziţia lui Corneliu Ionescu, prieten al amândurora, şi-al meu, şi al regretatului Corneliu.

Regizorul Dan Piţa s-a inspirat în filmul său „Filip cel bun”. Pe el l-a abordat într-o scurtă discuţie g.b., adică George Bobda, care nu era altul decât Gh. Jurma ot Bobda (Timiş). Alături de discuţia sa cu Dan Piţa, ilustrată cu o metaloplastie a talentatului Ştefan Szekely, am consemnat câteva succese ale colectivului de operetă (Cine va scrie o istorie a acestei formaţii, a acestui fenomen, fără egal în lumea amatorilor din acea vreme, care a jucat „Vânt de libertate” de D. Dunaevski, „Lăsaţi-mă să cânt” de Gherase Dendrino, „Ana Lugojana” de Filaret Barbu, „Vânzătorul de păsări” de I. Zeller?). În încheierea scurtului bilanţ, adăugam palmaresul Operetei: 32 de premiere, 215 spectacole în Reşiţa, 52 în deplasare… Şi atunci să nu merite această, unică în felul ei, formaţie de amatori o monografie pe măsură? De deasupra de bilanţ ne privesc doi din vestiţii actori, cuplul celebru al lui Franz Kehr şi Franz Wawszik.

Şi, deşi în ultimul rând, al acestor rememorări, i.p., adică Ion Pobora, adică Vasile Ioniţă, semna un medalion despre celebrul lăutar Guţu Gore, care împlinea atunci, în 1974, şapte decenii de viaţă şi despre care azi nu-şi mai aduce aminte nimeni, aşa cum nu-şi mai aduc aminte iubitorii de fotbal despre succesele reşiţenilor, cele de odinioară, despre care scria scurt, punctând, Gheorghe Jiţa. Şi din acelaşi domeniu, Cornel Hamat,

caransebeşanul, invita pe iubitorii de drumeţie pe traseele munţilor bănăţeni.

Am lăsat la urmă, *pour la bonne bouche*, o rubricuţă pe care o intitulasem „Şarje”, unde acelaşi i.p., adică Ion Pobora, adică eu, ziceam despre Gh. Jurma, al cărui nume nu-l poţi detaşa de faima cenaclului „Semenicul”, punând un moto („buturuga mică răstoarnă carul mare”): „Lui Jurma, în loc de vreo urare / Aluzia din zicătoare”, iar unui I. Moraru, membru al cenaclului, autorul unei proze lungi şi chinuite, i.p. zicea „Tot alungat şi chinuit, / Muri săracul Gheorghe (eroul prozei, n.m. de acum, V.I.) / Iar noi strigarăm toţi în cor: Să-l ierte Dumnezeu pe autor”.

Închei amintindu-i detractorului (sau detractorilor), dar mă adresez mai ales celui care m-a agresat în drumul de la Ciclova la Reşiţa: eram cenzor, cerber, câine de pază al unei ideologii, sau, mai îndulcind lucrurile, „lector împuternicit pentru Caraş-Severin”?

Monografiile – un pericol

Două lucrări m-au făcut să risc, dar riscurile (concesiile) făcute nu au avut nici o consecinţă.

Profesorul Petru Oallde scrisese o monografie a corului din Grădinari. Organul s-a spălat pe mâini, iar pe mine m-a sfătuit să nu mă leg la cap fără să mă doară. Unii dintre membrii corului fuseseră într-o anumită perioadă simpatizanţi, ba chiar legionari activi. Cum era chiar socrul autorului (Novac?). Ar fi trebuit eliminat din referinţe, dar cum să faci aşa ceva, când cel în cauză fusese chiar unul din dirijorii renumiţi ai corului? L-am rugat pe P.O. să fie sincer să-mi spună care dintre cei din

monografie cădeau sub incidenţa unei astfel de stări, care au fost în anii democraţiei comuniste pe la canal sau deportaţi în Bărăgan. P.O. s-a dovedit absolut cooperant, iar eu mi-am dat seama că dracul nu era chiar aşa de negru cum mă temeam eu. Necooperând cu el, ar fi trebuit să mă adresez altui organ, căci cel de partid se spălase pe mâini, şi anume securităţii, sau s-o trimit la Centrală, unde ar fi fost înmormântată sigur. Aşa, însă, a apărut, în 1973. Pe ea, drept mulţumire, Petrică, mi-a scris următorul autograf: „Lui Vasile Ioniţă, vechiul şi bunul meu prieten, căruia-i mulţumesc pentru ajutorul acordat la devenirea acestei modeste tipărituri, cu alese sentimente de stimă şi preţuire. Petru Oallde, Reşiţa, 28 octombrie 1974". Într-un singur loc greşea „prietenul meu": tipăritura nu era deloc modestă, ba din contră.

Nu am nici o legătură cu cartea altui „prieten" de-al meu, cu romanul „Baraj", apărut în 1985, Nici o legătură în calitate de cenzor, dar citez şi autograful acestuia: „Domnului Vasile Ioniţă, cu scuze că nu am fost destul de prompt la apariţia cărţii. Poate că e mai bine că şi-a cumpărat-o singur, altfel cine ştie dacă ar fi citit-o! Reşiţa, 7 oct. 1985". Ultima frază era adăugată cu asterisc în josul paginii. De ce i-am pomenit pe aceşti amândoi „prieteni" ai mei, căci mi-au fost prieteni în multe, aşa că punerea termenului între ghilimele e un act de exces din partea mea, o bucăţică din paranoia mea, de care nu sunt străin, dar alimentată chiar de unii dintre „prieteni", ba pot preciza că au făcut-o cu sârg chiar cei doi. Las stigmatul „absolvent la f.f." (citeşte: „la fără folos", cu care mă însemnase M.M.D.), las încondeierile şi etichetările celuilalt prieten care nu mă scotea din autor de „toponimicuri" (calamburul îmi aparţine, dar a fost preluat cu

seriozitate şi convingere); apoi, după ce scosesem „Glosarul toponimic”, carte cu adevărat modestă, dar care a fost şi mai este încă citată, acum, după 30 de ani şi ceva, a fost trecută de M.M.D. Într-o dare de seamă printre „contribuţiile geografice”; las că-mi dădusem doctoratul (1980), că *Nume de locuri* era aproape gata să iasă de sub teasc, las multe altele la o parte, dar – cum mai remarcam – cei doi, responsabili de secvenţa „Activitatea cultural-artistică” din *Caraş-Severin. Monografie*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1981, au scris următoarele, după ce au dat o listă generoasă de literaţi: „lor li se adaugă cercetătorii Petru Oallde, Marcu Mihai Deleanu, Doina Iliasa-Frigură etc.” (p. 281). Reproşându-i, mai mult cu amărăciune decât cu mânie coordonatorului, Timotei Jurjica, acesta mi-a răspuns cuminte, temperat, consolându-mă, spunându-mi că faptul evident al contribuţiilor mele contează etc., s-a şi scuzat, căci fiecare a răspuns de partea lui din monografie. Atât! Ce aş mai putea spune?

Nu le-am cerut socoteală celor doi şi îmi pare rău că nu am făcut-o. Aş fi aflat de ce voiau neapărat să mă ţină în afara cercetării filologice. Târziu de tot, după 1990, după ce am început să public în „Timpul” articole de tot felul, nu numai legate de „toponimicuri” sau de elemente aparţinătoare graiurilor bănăţene, am scris unul în jurul termenului de *venetic*, cu echivalentul său dialectal bănăţean, *vinitură*, răspunzându-i celui care insinua adesea că oricât s-ar strădui o vinitură nu poate fi ataşat cu trup şi suflet realităţilor bănăţene. Asta m-a durut cel mai mult… Mai mult chiar decât infamantul „f.f.”, socotit o impostură cu sprijinul căruia m-am insinuat în cercetarea lingvistică.

Îmi amintesc de o profesoară din Oraviţa care umblase pe la toate organele şi organismele, mai precis la Partid şi la Învăţământ, dar monografia Liceului din Oraviţa a fost respinsă, fără a fi fost răsfoită măcar. De ce? Monografiile era cele mai „periculoase" dintre tipărituri. Fiind vorba de oameni cu activităţi în trecut, era imposibil să nu se găsească vreunul cu „bube-n cap", aşa că nu voia nimeni să-şi asume riscul. A venit la mine, şi-a spus păsul. Era o carte bine scrisă, solid documentată, agrementată cu gingaşe amintiri, dintre care aş cita versurile lui Iosif Vulcan, dedicate Oraviţei şi apărute în „Familia" nr. 38 din 11 oct. 1874: „Eşti mică, dar ca zorile frumoase / Modestă, dar bogată, ai farmec graţios; / Ascunsă, jos în vale, prin dealuri păduroase, / Eşti tocmai ca mărgeaua în fundul mării jos. / Şi eşti grădină scumpă în care înfloresc / Ghirlande-ncântătoare de dalbe, mândre flori. / Frăţia şi iubirea aici trăiesc frăţeşte / Şi ele dimpreună fac multe sărbători". M-am străduit să-i dau vestea că i-o aprobasem, înainte de Sărbătorile de Iarnă. În primele zile ale lui ianuarie 1974, am primit, ca urmare la scrisoarea mea prin care îi comunicam profesoarei Victoria Popa că monografia-i fusese aprobată, un emoţionant răspuns din care reproduc – lăsând modestia la o parte: „Da! Mai avem şi oameni cumsecade. Aşa mi-am zis când am primit scrisoarea de la Dv., ca şi alte dăţi când v-am simţit spijinul în editarea monografiei. De fapt, rândurile pe care mi le-aţi scris au constituit cel mai preţios dar pe care îl putea primi cineva cu ocazia Anului Nou. Vă rămân profund recunoscătoare pentru această bucurie pe care mi-aţi făcut-o, poate unică în felul ei…". Cartea s-a tipărit în condiţii grafice excelente, are aproape 200 de pagini, un impresionant material ilustrativ. Chipurile a 54 de dascăli, de la

Mihai Petricoane Drugărin şi până la Ion Neda, au apărut fără ca cineva să scormonească în trecutul lor. Am scris şi un articol în „Timpul” nr. 43, din 21 februarie 2002, p. 6, cu titlul „O monografie uitată?”, mai mult intrigat că nu mai ştiam nimic de inimoasa profesoară. N-am primit nici un semn de viaţă de la nimeni, nici de la profesoară, nici de altcineva, căci întrebarea nu i se adresa ei.

Simbioză şi comensualism

Capitolul acesta referitor la perioada cât am fost „cenzor” sau „împuternicit”, ar trebui să-l închei, dar mai sunt atâtea fapte mărunte la care mi-e greu să renunţ, mai ales că însemnările mele nu şi-au propus să fie unele încărcate doar de probleme „grave”.

În primul rând, aş vrea să precizez că folosesc adesea – nu ca o găselniţă a mea, pentru că aceasta era denumirea oficială – prefer şi folosesc eufemismul „lector împuternicit”, drept care l-am şi pus ca titlu generic în *Reflex*: „Din amintirile unui împuternicit”. Mai fusesem o vreme bunicică „împuternicit”, dar de altfel. Secretarul fostului Sfat Popular al Reşiţei, Ioan Maldet, mi-a spus odată, pe când eram inspector la „cultură şi artă” că el trebuie să participe la şedinţele preoţilor care se ţineau lunar, sau când dădea Dumnezeu, dar decidea protopopul Cazacu, ca împuternicit al oraşului (raionului), căci nu era vorba doar de oraş, de Reşiţa, ci şi de localităţile „satelit” ale acestuia. Nu are nici timp şi, mai ales, a accentuat el, cu toate că nu e practicant, dar este catolic, pe când eu sunt ortodox. M-am dus şi am aflat, căci am ţinut să mă informez de la bun început, la ce mă angajez.

În şedinţele pe care protopopul le anunţa din timp, preoţii veneau cu câte un caiet şcolăresc, în care tratase fiecare, după puterile şi voinţa lui, un subiect dat din şedinţa anterioară. Nimeni nu ştia cine va fi numit să-şi susţină lucrarea, aşa că toţi se pregăteau, iar cel care o susţinea era numit atunci pe loc. După aceasta, urmau câteva discuţii formale, partea a doua a şedinţelor fiind dedicată problemelor administrative: starea bisericilor, problema lumânărilor ş.a. Protopopul Cazacu îmi spunea că peste o oră – o oră şi jumătate şedinţa se încheie şi mă ruga să revin, după ce-mi făceam alte treburi, la protopopiat. Era păcat să-mi pierd vremea asistând la chestiuni absolut gospodăreşti. Casa protopopiatul era cam pe unde este acum Biserica de lângă Sala Polivalentă, propriu-zis în spatele complexului, cu diverse instituţii (Terrasat, Librărie, Firma lui Birta, Ivan Birta fiind consul al Croaţiei în prezent).

Dar la cea de a treia parte nu am mai lipsit niciodată, atât cât am fost „culturnic", căci era plăcută în toate cele. Doamna protopopeasă gătea tot felul de mâncări. Nu am întrebat-o, dar sunt sigur că urmase cursurile unei şcoli eparhiale, de unde se recrutau preotesele şi soţiile feţelor bisericeşti, căci pe lângă faptul că făceau şcoală elevată, învăţau menajul, bunele maniere, limbi străine cu mai multă seriozitate decât în alte şcoli etc. Asta o ştiam de la Veronica, colega mea de şcoală primară, care a mers cu mine, în aceeaşi toamnă, la Eparhiala din Chişinău, în timp ce eu mă îndreptam spre Normală. Pentru ea înnodasem acele versuri cu „zăpezile apocaliptice", pe care nu i le-am mai dat.

Era în Postul Mare şi atunci, în anii '60, era ceva deosebit să pui, pe lângă altele, ceapă verde la aperitive, dar ceea ce

m-a pus pe gânduri au fost sarmalele de le începutul Săptămânii Mari.

Lui Ion Crişan făcându-i-se lehamite de a mai fi preşedinte la cultura municipiului, am fost întrebat dacă nu vreau să preiau de la I.C. atribuţiile de preşedinte al Comitetului Municipal pentru Cultură şi Educaţie Socialistă, cu o indemnizaţie – cum am mai amintit – substanţială, căci salarul meu ca cenzor era cel echivalent din învăţământ, destul de modest, plătit doar ca profesor II (cu Institutul) şi cu gradul definitiv, căci aşteptam titlul de doctor în filologie care m-ar fi propulsat direct în profesor cu gradul I. Evident, le-am spus celor care mă întrebau dacă „vreau să mănânc ovăz" că trebuie să-mi anunţ şefii, să-i întreb pe ei dacă se permite aşa ceva, căci se crea un caz fără precedent, după ştiinţa mea. Centrala a rămas să discute şi au discutat vreo săptămână. Probabil vor fi consultat şi organele locale, se vor fi sfătuit întrei ei, cine ştie…

În aşteptarea unui răspuns eu găsisem o justificare biologică în virtuala mea postură de a fi slugă la doi stăpâni care, în mod firesc, nu se găseau pe acelaşi palier, dar… Partidul era în toate, mi-am zis, şi aşa a fost. Tot gândindu-mă, am găsit între situaţia mea de virtual cenzor cenzurat de mine însumi şi simbioza, precum şi comensualismul biologic, o oarecare similitudine. În *Reflex* am intitulat această bizară asociere nu referindu-mă la mine, ci la ceea ce constatasem că se întâmplă în Centrală şi-mi întitulasem episodul „Simbioză şi ostilitate". Îl redau aproape în întregime, eliminând doar ceea ce am mai spus pentru a nu mă repeta.

În mod firesc, ar fi trebuit ca, în antonimie cu *simbioză*, termen ştiinţific, neologism din terminologia ştiinţelor naturii, să găsesc un altul, însă cum domeniul nu-mi este familiar, îl folosesc

pe *ostilitate*, deşi eram tentat să scriu *vrăjmăşie*. Dar lucrurile se vor clarifica – sper – după cele ce le voi relata mai departe.

Multe dedesubturi ale instituţiei le cunoşteam în calitate de „împuternicit”. Într-o vreme, atât timp cât aceasta se numea Direcţia Presei şi Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniştri, aşa cum se chema în iunie 1970 când m-am angajat, exista o *oarecare* autonomie, falsă, de aceea am şi folosit cuvântul *oarecare*. Autonomia, câtă era, se menţinea doar la nivelul judeţelor şi mai puţin la Centrală. Apoi, începând cu anul 1975, instituţia a devenit Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, subordonarea s-a accentuat (faţă de organele de partid) şi la nivelul judeţelor şi a devenit totală la nivel central. Nu pentru că s-a renunţat, doar formal, la apendicile „de pe lângă Consiliul de Miniştri”, ci pentru că se „impunea” controlul mai sever, mai strict al acestei instituţii care începuse „să-şi facă de cap”. Chiar în cadrul Centralei se găseau tabere adverse de tipul lui Tarnovschi, luptător alături de C. Doncea în brigăzile din Spania, despre care ar trebui să spun ceva mai mult decât să-l pomenesc doar, asta pe de o parte, iar pe de alta, oameni ca Bendovschi, ca doamna Elena Doxănescu. Şi în cadrul „plevuştei”, al instructorilor care răspundeau de judeţe, se găseau oameni cu totul diferiţi unul de altul: tembeli ca Scarlat (şi mai nu ştiu cum l-o fi chemând) despre care voi povesti, poate, cum l-am păcălit când nu mai eram „împuternicit” se deosebeau net de cei într-adevăr oameni, ca Marin Popescu, cel care răspundea şi de Caraş-Severin.

Între aceştia şi cei supuşi cenzurii adesea se stabilea, poate impropriu numit, un fel de simbioză, plecând de la definiţia dată de dicţionare: „Formă de convieţuire a două specii diferite de organisme, bazate pe relaţii reciproce favorabile, în care ambele

organisme contribuie la satisfacerea nevoilor de hrană" (DLR, s.v.). Ceilalţi se găseau pe poziţii ostile şi, evident, unii se dovedeau opaci, habotnici, nu cedau, ba adesea dovedeau exces de zel. Referindu-mă la primii, ar fi destul să desprind din definiţia simbiozei cuvintele (semele): *convieţuire*, *relaţii reciproce favorabile*, *nevoi* (de hrană) ca să nu mai fie necesare alte comentarii.

Şi unele şi altele au fost prezentate într-un cadru organizat, la *Colocviul românitate-romanitate*, ale cărui lucrări au avut loc în 1991 la Universitatea Sorbona. Printre creatorii de artă, în general, scriitori, cineaşti, muzicieni, am fost singurul care am făcut parte, aparţinând taberei adverse, dar în calitate de simbiont (vă asigur că n-am inventat termenul, ci l-am preluat din *DLR*).

Pe lângă dezvăluirile pe care le auzeam pentru întâia oară în sala Sorbonei, unde Mircea Cărtărescu, Ileana Mălăncioiu, Vasile Andru, Bogdan Ghiu ş.a. au făcut mărturisiri în legătură cu relaţiile pe care le aveau cu cenzorii (am spus cu cenzorii, propriu-zis cu unii cenzori), nu cu Cenzura, în anii din urmă am citit în diverse reviste culturale alte dezvăluiri, cum sunt cele pe care le voi relata mai la vale, dar nu înainte de a povesti, câteva lucruri doar, din această perioadă de simbioză.

„Toba mare"

România literară nr. 48/2003 anunţă trecerea în nefiinţă a celui care fusese secretar general de redacţie şi director executiv, a istoricului Mihai Pascu. În memoria acestuia, căruia „totul i-a trecut prin mâini", numărul amintit publica interviul pe care i l-a luat Tita Chiper, cu doi ani în urmă, şi care apăruse în nr. 473 al săptămânalului „Dilema".

Revista „România literară”, ca multe alte publicaţii care nu se abandonaseră în slujba totalitarismului, făcea eforturi disperate ca să nu se lase desfigurată de presiunile tot mai insistente de a o subordona ideologiei ceauşiste.

Mihai Pascu nu era străin de toate acestea. Iată ce mărturiseşte în interviul respectiv. *„Cât timp Direcţia Presei era o instituţie, te mai puteai informa din timp şi cu precauţie ce să faci. Îţi mai şoptea cenzorul respectiv, te mai orientai. Când s-a desfiinţat Cenzura, cu tam-tam-ul respectiv, dar de fapt au apărut mai multe centre de suspiciune, am început o luptă cu imaginaţia, extrem de obositoare oricât te-ai fi străduit, nu puteai bănui ce le trece cenzorilor prin cap la un moment dat. Directorul revistei, George Ivaşcu, avea şi el nişte relaţii prin care mai putea să scurtcircuiteze drumul spre bunul de tipar, dar adeseori, mai ales în anii ’80, îl copleşea şi pe el absurdul motivelor de cenzură. Atunci dădea telefon şi-mi spunea: «Pascule, nu mai ţine nimic, pune* toba mare*». Adică o poză cu tovarăşul pe prima pagină, titlul gen «decenii de lumină», «arc peste timp» ş. a.”* (p. 17).

Toate câte le ştia şi el, mai puţine decît cei care cenzurau presa centrală (şi mă refer la cea culturală), mi le povestea în mare taină instructorul Centralei care răspundea de Reşiţa. Între noi se legase o strânsă prietenie, deşi era cu câţiva ani mai vârstnic decât mine. Aflat la Reşiţa, în control, a trebuit să mă duc cu el la meciul echipei noastre de fotbal, aflată în plină glorie, pe vremea aceea, care juca returul cu Rapidul, iar Marin Popescu era rapidist. A fost singurul meci la care am fost vreodată… Ne găseam la tribuna oficială, iar „gospodarul” Partidului (Hurghiş?)

era contrariat că aplaudam şi pe unii, şi pe alţii, eu apreciind, cât mă pricepeam, fazele spectaculoase, până când m-a întrebat: „Dar, dumneata, cu cine ţii?". „Cu şeful", i -am răspuns eu, Şi el era contrariat că nu ştia cine e „şeful" ăsta, mai ales că-i cunoştea pe toţi din „grădina Partidului". Era pe la jumătatea lui mai şi ştiu că am mâncat pentru prima oară cartofi noi în anul acela şi aveam un vin bun din via lui tată-meu, iar „şeful" a tăifăsuit cu mine până la trenul de noapte.

Dar uitam de *toba mare*… Tot de la el, am aflat multe feluri de a scăpa şopîrlele, de a le face pierdute, deşi eu nu aveam probleme de acest soi.

Pe lîngă *toba mare*, de care la Reşiţa nu era nevoie (şi mă refer la ziar), căci şeful ziarului, pe cât era de dăruit cu harul jurnalisticii, tot pe atât era de îndoctrinat; nu avea nevoie de indicaţii ce să facă şi ce nu. Nu de puţine ori dovedea – din păcate – exces de zel. Cum zic, pe lîngă *toba mare*, se mai găseau destule alte tertipuri cu care cenzura putea fi înşelată. „Secolul 20" reuşise să rămână cu câteva numere în urmă şi „nu reuşea", oricîte presiuni se făceau, oricât sprijin bănesc i se acorda, să înlăture acest decalaj al apariţiei numerelor faţă de „zilele fierbinţi" pe care le trăiam. Şi, slavă Domnului, erau destule şi mai toate „epocale". În acest fel, adeziunile deveneau anacronice, mesajele nu-şi mai aveau rostul, iar „Secolul 20" a apărut aşa cum îl ştiu cei care îl citeau.

Am rămas surprins cînd multe din încâlcitele iţe ale naşterii unei cărţi le-am auzit din gura celor care erau creatorii lor, destăinuindu-şi legăturile lor cu Cenzura. Câteva astfel de mărturisiri auzite la secţia de politologie a colocviului organizat de Sorbona Parisului, le-am făcut în *Capricii.* Deşi ar trebui să

ocolesc jenanta modalitate de a te autocita, reproduc din amintita carte, acordându-mi circumstanţa atenuantă că este puţin cunoscută: „*… cenzura, când funcţiona ca instituţie de sine stătătoare, măcar că era subordonată* organului*, coopera cu editurile, cu autorii. Îmi erau cunoscute şi strategia teatrală (regizorală) şi cea a cuvintelor. Ştiam cum funcţionau alegoria, codurile simbolice, diversele aluzii. E adevărat – lucru relevat şi la amintita secţie de politologie – codul aluziv era la îndemâna unei anumite elite (cea care mânuia «supapele»)”.*

Acum, după aţâţia ani, îmi explic de ce un anumit senator, actual, al unui anumit partid, Grigore Zanc, semna un roman, al cărui sfârşit era brutal şi „curajos" exprimat, fără ocolişuri, dovadă… „a libertăţii creatorului literar". Tot aşa cum, punând faţă în faţă rolul nefast al lui DRP într-o anumită perioadă, poate cea mai neagră pe care a traversat-o Uniunea Scriitorilor din România, semna un roman cu un titlul criptic, „F", despre care toţi cenzorii ştiau că înseamnă „Foame, Frig, Fugă".

Aceste „supape" i-au înşelat pe mulţi din cei aflaţi dincolo, în Apus, şi care vedeau în Ceauşescu un „rebel" al lagărului sovietic şi un „liberar".

La colocviul amintit, Mircea Cărtărescu a vorbit despre „dezastrul" care a urmat „desfiinţării cenzurii" şi plasarea atribuţiilor acesteia la Consiliul Culturii, deşi cred că exagera…

Cum (şi când) l-am cărat pe Ceauşescu cu roaba

Paul Miclău a vorbit despre cenzura interioară, de ceea ce provenea din subconştientul oprimat etc.

Redau şi eu o întâmplare ciudată cu explicaţii freudiene,

urmată (aparent fără legătură) de alte câteva mărunte întâmplări de pe vremea când eram cenzor, alta de pe când nu mai eram, dar am cenzurat drastic pe un amic… Şi cu aceste ultime disparate amintiri închei capitolul *Cenzură*.

Întâmplarea următoarea are şi nu are legătură cu calitatea mea de „împuternicit”. Chiar dacă s-a „petrecut” în vremea când eram „împuternicit”, putea să aibă loc oricând.

Mai întâi câteva vorbe despre subconştient, concept dispreţuit de ideologii totalitarismului, căci, aruncându-l pe Freud, au procedat precum muierea care a vărsat zoile din albie cu prunc cu tot. E drept, că l-am „reabilitat” mai târziu, dar cu parcimonie, cu grijă, ca nu cumva să lezăm materialismul-dialectic. Ce este subconştientul, în termeni ştiinţifici puteţi afla dintr-un dicţionar (sau manual) de psihologie. Eu am să-l definesc în termeni prozaici, chiar vulgarizatori întrucâtva. Subconştientul e un fel de hazna în care se adună tot felul de „mizerii”, tot ce morala nu ne dă voie să facem, bunul simţ, frica etc. Se adună acolo, în subconştient, iar haznaua lui se descarcă foarte adesea în vise, căci altfel, ne pândeşte balamucul.

Iată ce am visat o dată cam pe la jumătatea anilor ’80… şi, ajuns în acest punct, mă corectez: nu mai eram „împuternicit”, dar pentru că e vorba de un fel de cenzură şi se leagă cu cele spuse de Paul Miclău acolo unde am spus că a spus-o, merge să mă destăinui aici.

Se făcea că împingeam o roabă din gara Caransebeşului şi aveam ca ţintă să ajung în centrul urbei, în roabă îl aveam pe Ceauşescu. Jur pe ce am mai sfânt că acesta avea o căciulă căzută pe ochi exact cum o avea pe cea când a fost scos din TAB. Mai ţineţi minte scena din timpul zilelor fierbinţi ale

sfârşitului de decembrie? Asta s-ar chema premoniţie. Înjuram în gând pe cei care puseseră centrul oraşului aşa de departe faţă de gară…

Oare e greu de descifrat ce voia să spună visul meu aiurit? Nicidecum. Treaz fiind, şi eu ca mulţi alţii, ne puneam adesea întrebarea: „Cât vom mai suporta? Până unde vom mai împinge nenorocita de roabă?”. Şi-apoi nici roaba nu e întâmplătoare: simplist, *roabă* se înrudeşte cu *robie*…

Să recunoaştem: trăiam cu speranţa, ne îmbătăm cu ieftine premoniţii, ne arătam curajoşi în vis, ne mai scăpam gura sau lăsam slobod condeiul când ne scriam unul altuia, ne spuneam bancuri, defulându-ne. Vă amintiţi câte se spuneau (vorbă să fie!) la Radio Erevan? întreabă unul: „Poţi muri de cancer în gât?” „Poţi, zice celălalt, numai că nu are”. Asta apropo de răguşeala ultimilor ani ai Preaciuruitului…

„Lotrii” lui Ştefan Plavăţ

Mai întâi să vă spun (evident, celor mai tineri) cine a fost Ştefan Plavăţ. Citez din DER, III: „… erou al mişcării muncitoreşti din România. […]. I s-a încredinţat conducerea politică a detaşamentului de partizani creat în Munţii Semenicului. A căzut în luptă cu jandarmii trimişi împotriva detaşamentului” (p. 780). Pe Ştefan Plavăţ nu l-am cunoscut, căci când murea el, eu eram la Butenii de lângă Arad, unde ne refugiasem din calea ruşilor. În schimb, l-am cunoscut pe Pavel Popa, mâna sa dreaptă şi înarmată, căci era ofiţer, iar Plavăţ cu politicul. Întâi, l-am cunoscut pe când era ziarist la „Drapelul roşu”, apoi ca ziarist la „Flamura” reşiţeană. Despre el s-ar putea scrie o carte numai şi din câte ştiu eu din povestirile lui.

Dar nu despre Pavel Popa vreau să scriu în rândurile de faţă, ci despre Ion Popa, Popică de care m-am despărţit în rândurile anterioare şi despre care nu mai spun cine e şi ce e, pentru că am spus acolo. Mă mai întâlnesc cu el rar şi mă despart cu regretul că nu mai putem sta amândoi „la una mică". Îl cunosc demult, demult, încât, hiperbolizând, n-aş exagera prea tare dacă aş spune că-l cunosc… de-o viaţă.

Iată despre ce este vorba. Nu mai eram „împuternicit", din august 1977, când „s-a desfiinţat" cenzura, şi-ar fi trebuit să mă întorc la şcoală, la Şcoala Generală Nr. 6, de unde plecasem prin transfer, „în interesul serviciului", dar cu voia mea, nesilit de nimeni. Andrei Vela, şeful propagandei judeţene, m-a întrebat unde vreau să mă duc: la şcoală, la ziar sau la cultură şi mi-a sugerat că mai bine era la cultură, căci pe acolo mai lucrasem. Eram doctorand, admis la Universitatea din Cluj; la şcoală ar fi trebuit să accept postura de suplinitor, sau să-mi fac o catedră din bucăţi, alergând de la o şcoală la alta. Chestia cu cultura o cunoşteam de la „Centrală", de unde mulţi fugiseră sub aripa ocrotitoare a Suzănicăi Gâdea: Bendovschi, tata scriitoarei, doamna Elena Doxănescu, care era doxă de carte, Ladislau Hegheduş, cel care l-a făcut scăpat pe Gogu Pautza în America, iar pentru mine a creat comisie specială pentru a obţine un certificat de traducător, ca să nu rămân pe drumuri ş.a.m.d. Dar cei care s-au refugiat pe la comitetele de cultură plecau „cu arme şi bagaje", urmând să exercite cenzura mai abitir decât o făcuseră până atunci. Dacă m-aş fi dus la cultură, luam şi cenzura după mine, dar nu aş mai fi fost „împuternicit", ci direct supus „organului". Am optat pentru funcţia de redactor la *Flamura*. A. Vela s-a mirat, întrebându-mă chiar: „Păi cum, te-arunci în

gura lupului? Până acum i-ai cenzurat şi acum te abandonezi lor?”. I-am spus scurt, fără multe explicaţii, că eu ştiu cât i-am cenzurat şi nu cred să s-ar găsi cineva să inventeze un caz de „închidere a gurii”.

M-am dus, deci, la ziar şi nu a fost rău, dar nici de meschine mizerii n-am fost scutit. Pe unele le-am povestit ceva mai înainte. Într-o zi, m-a sunat A. Vela şi m-a rugat să trec pe la el. M-am dus. Voia să citesc un manuscris de vreo sută şi ceva de pagini despre „mişcarea de partizani din Banat”. „Dar cu ochii cenzorului, înţelegi…”. Am acceptat. Ion Popa, autorul manuscrisului, se ocupa de istoria contemporană. Fie că-i fusese trasată sarcină, fie c-o făcuse din proprie iniţiativă, lucru care nu mă interesa, scrisese o poveste frumoasă, dar falsă, de la un loc. O lua de la *latronis* romani, cum erau numiţi „hoţii, tâlharii” (mă mir că DEX dă o etimologie aiurită, un cuvânt polonez; despre lotrii bănăţeni ştiţi doina: „Toată lumea-mi zice lotru, / C-am furat un lemn din codru”). Mai făcea slalom prin diverse epoci, ajungea la vestiţii lotri ai Banatului, Vancea, Mantu ş.a. Şi se oprea frumuşel la partizanii lui Plavăţ. Or, aici povestea era cusută cu aţă albă, dar groasă, nu glumă. Ştiam o mulţime de lucruri de la Pavel Popa-Codruţ. Odată, am mâncat un kil de seminţe de floarea soarelui prăjite şi am băut un litru de răchie, în locuinţa lui de pe Ştefan cel Mare. Scurt pe doi, partizanii se dovediseră nişte tembeli, călcând cu nesăbuinţă toate regulile conspirativităţii. Iar eu eram „tobă de carte” în materie de partizani, căci citisem vreo trei-patru metri cubi de literatură sovietică despre partizani, başca filmele…

Am scris conştiincios un referat de vreo trei file din care reieşea că manuscrisul e o mistificare a istoriei, fie ea şi

contemporană, dar, parşiv, ziceam că autorul ar compromite „glorioasa luptă a clasei muncitoare” dezvăluind lipsa de profesionalism al partizanilor. Invocam, pentru a-l convinge pe A.V., că un petic de hârtie-mesaj lăsat la margine drum era o tâmpenie crasă, că grupul fusese lipsit de unitate şi nu era exclus ca printre partizani să fi fost infiltrat vreun trădător. În sinea mea mă gândeam că de compromis s-ar fi compromis Popa, autorul. Nu intuiam, Doamne fereşte, vreo „roată întoarsă” sau „explozia mămăligii” de mai târziu, dar eram convins că Popică putea face şi altceva decât să demonstreze că Banatul fusese „buricul” mişcării de partizani. Ceea ce se făcuse prin Munţii Aninei sau pe Clisură era opera partizanilor titoişti.

I-am dat telefon lui A.V., l-am întrebat dacă a primit manuscrisul şi referatul, în care decretasem ritos că „manuscrisul este nepublicabil”. A.V. m-a întrebat: „Nu cumva ţi-ai făcut şi copie după referat? Dacă ai făcut-o, arde-o!” Şi mi-a închis telefonul. Manuscrisul a trecut la arhivă…

CCSITEH Reşiţa, la a 20-a aniversare

Probabil că vreun cititor care se va osteni să citească aceste amintiri, nu numai ale celui care le semnează, ci şi ale multor altora, se va întreba ce are „împuternicitul”, care nici nu mai era împuternicit în 1986, când CCSITEH-ul îşi sărbătorea cei 20 de ani de la înfiinţare, cu acest faimos institut de cercetări atunci, ajuns astăzi… o amintire. Are şi veţi vedea de ce.

Nu numai că făcea parte din colectivul CCSITEH-ului, ca traducător, ci şi pentru că, în virtutea lui „fost-ai, lele, cât ai fost”, şi-a asumat de bună voie şi nesilit de nimeni să scoată două tipărituri aniversare, şi, când? Chiar într-o vreme când

nici cele prevăzute în planul de tipărituri, din vreme întocmit, aprobat şi răsprobat, nu se mai aprobau.

Am luat manuscrisele şi am descins la „Casa Scânteii”, unde se găsea şi sediul fostului Consiliu de Cultură şi Educaţie Socialistă în cadrul căruia sălăşluia şi cenzura, „desfiinţată” cu aproape zece ani în urmă. Tartore al cenzurii era vestitul Mihai Dulea, înconjurat şi ajutat de câţiva foşti cenzori, printre care şi Scarlat (despre care am pomenit)… Contam pe el pentru că el mă racolase ca cenzor în anul 1970, la sugestia lui Trifon Cioată. La el m-am dus, iar el m-a primit cu ostilitate, ba chiar nici nu m-a lăsat să-mi expun motivele.

Am ieşit de la el şi, berbeceşte, cum acţionam uneori, dar şi cu gândul că n-o fi fost Dulea mai inabordabil decât foştii mei şefi (Barani, Cumpănaşu), m-am dus la cabinetul lui, dar secretara mi-a pus în faţă un zid de nepătruns. I-am spus că am fost şi eu salariat al fostei cenzuri, ba chiar i-am dat de înţeles că m-aş cunoaşte cu tovarăşul Dulea. Şi cerberul m-a primit, dar nu m-a ascultat până la capăt ce vreau, ci l-a chemat… pe Scarlat. Eu am înlemnit. Mi-am dat seama că am gafat, dar nu mai puteam da înapoi. Scarlat, când m-a văzut, s-a făcut roşu ca racul. Dulea i-a spus scurt: „Rezolvă cazul în spiritul indicaţiilor!”. Am ieşit amândoi, Scarlat înainte, eu după el, muţi. S-a oprit în faţa liftului, m-a condus la ieşirea din clădire, iar acolo mi-a spus scurt: „Să nu te mai prind nici în sediu!”. A avut grijă să audă şi ofiţerul de serviciu. Aceasta a fost ultima mea vizită în vestita clădire care adăpostea atâtea ştiute şi neştiute organe şi organisme.

În drum spre casă, am ticluit un plan, care, dacă ar fi eşuat, nu riscam cine ştie ce. M-am dus la I. D. Cucu, la secţia

de propagandă a partidului, i-am spus că am fost la Centru şi că cei de-acolo au înţeles însemnătatea aniversării şi necesitatea tipăriturilor, dar că aprobarea era de competenţa organului local. I. D. Cucu, ştiind ce fusesem cândva („Fosta-i, lele…”, nu?) mi-a spus să citesc eu manuscrisele, iar el le va aproba. Ce să fi citit? Cele două manuscrise fuseseră alcătuite de mine, tehnoredactate, machetate, aşa că, după trei-patru zile, m-am prezentat la I. D. Cucu, i-am spus că le-am citit, am îndreptat ce era de îndreptat, iar peste câteva ore eram la tipografie cu aprobările de rigoare. Ambele caiete erau de format A4; unul, de cca 30 de pagini, avea un caracter de magazin (caricaturi, medalioane ale unor înaintaşi, epigrame, rebus ş. a.), celălalt, de acelaşi format, de vreo 60 de pagini prezenta, în prima sa parte o scurtă istorie a construcţiilor de maşini, apoi o listă a cca 250 de articole publicate de lucrătorii specialişti ai CCSITEH-ului în diverse publicaţii, apoi date despre conducerea institutului de la înfiinţare până la zi.

Caietul de tip magazin avea un cuvânt de deschidere („Popas la a 20-a aniversare”) semnat de directorul ing. Iacob Voia, cu care eram amic şi cu care discutam tot felul de lucruri neortodoxe. În cuvântul său introductiv nu pomenea nimic nici de măreţul partid, nici de genialul cârmaci, ci doar de eforturile oamenilor, amintindu-l metaforic pe Sisif într-o variantă modernă. I-am propus ca de-asupra cuvântului său să punem un scurt citat desprins din cuvântarea lui Ceauşescu cu ocazia vizitei la Reşiţa, în care pomenea de hărnicia şi tradiţiile reşiţenilor, ba chiar de perspectivele cercetării, temându-mă că va observa cineva această totală ignorare a Partidului şi a genialului, mai ales când exacerbarea cultului personalităţii (de fapt al

„personalităţilor”) se îndrepta spre apogeu. Şi caietele au apărut, sărbătoarea a avut loc. Vizavi de citat, în stânga, pe coperta a doua, am pus un splendid desen metaforic, o graţioasă balerină, al cărei *frou-frou* simboliza o turbină, mândria proiectanţilor şi constructorilor reşiţeni. Caietele se află în Biblioteca Studioului Regional Radio Reşiţa.

Un sabotor al maşinii de război

Nu eram unicul „împuternicit” al fostei instituţii de cenzură. Aurel Mandone mi-a fost unul din cei mai buni colegi pe care i-am avut în activităţile mele diverse. Boem înnăscut, fără inhibiţii, era rudă cu mai marele comitetului judeţean de partid, renumitul Făsui Ilie (nevestele lor erau surori). Ceea ce apreciam la Aurică era caracterul său admirabil; nu o dată s-a întâmplat să ia asupra sa greşeli care îmi aparţineau.

Într-o zi a trecut pe la biroul nostru şi fie iertat tatăl meu, care nu era împăcat cu gândul că am părăsit şcoala pentru nişte lucruri pe care nu le înţelegea. La plecare ne-a lăsat o sticlă cu trăscău fabricat de el însuşi într-un ilicit cazan. Conţinutul sticlei era băutură curată dar tare, mult prea tare, din cauza zahărului adăugat în amestecul de fructe şi struguri. Şi Aurică, şi eu ne dedulcisem la fineţuri şi nu ne plăcea trăscăul lui tată-meu. Chiar am vrut să-l arunc în chiuvetă, dar colegul meu, om practic, m-a oprit.

Din când în când ne vizita un ins din Doman, un fel de cimotie a lui Aurică. Venea să-l tapeze de cinci-zece lei cu care îşi lua de băut. Când a venit, Aurică a scos sticla, i-a turnat într-un pahar cam măricel, iar oaspetele nostru era încântat de băutură. De felul lui era cam tăcut, dar după ce a golit paharul,

limba i s-a mai dezlegat, iar Mandone, hâtru ca întotdeauna, mi-a şoptit să-l întreb câtă pensie are. L-am întrebat… „Ei, parcă dumneata nu ştii…”. „Zău nu ştiu”. Am aflat că avea 1.200 de lei, ceea ce însemna jumătate din salarul meu, de aceea am şi întrebat: „Şi ce, nu eşti mulţumit?”. Nu mi-a răspuns, în schimb Aurică m-a îmboldit iarăşi spunându-mi să-l întreb ce fel de pensie ia şi ce făcuse pentru a o obţine. Încet, încet, am aflat. În timpul războiului, lucra în uzină şi se îndrăgostise deja de pahar. A furat cupru, l-a dus unor ţigani de pe lângă Caransebeş să-i facă un căzănel de fabricat răchie. L-au prins şi l-au închis la puşcăria oraşului de pe Sebeş.

Târziu, când Făsui era mai marele raionului Reşiţa, fiind neam şi el cu fostul „sabotor”, căci aşa reieşea din actele pe care i le-au întocmit oamenii legii, puşi de Făsui, că sabotase maşina de război nazistă, fascistă, antonesciană, nu avea importanţă, căci cuprul era socotit „material strategic”. Deci pe baza acestei activităţi de ilegalist omul nostru s-a trezit cu pensia aferentă.

Fostul „ilegalist”, om vrednic, a terminat în patru-cinci vizite sticla cu trăscăul lui tată-meu, făcut tot ilegal, căci pe vremea împuşcatului să faci ţuică cu un cazan ascuns în tufe la cantonul C.F.R. unde slujea tată-meu, era, în ultimă instanţă, un act de curaj. Prin urmare stau şi mă gândesc că şi tatăl meu a fost un fel de ilegalist.

Redactor la „Flamura”

Între data ieşirii mele de la Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, prin „desfiinţarea” cenzurii conform Legii 1/1977 şi prezentarea la post în şcoală, la clasa de logopedie, căci

pierdusem titularizarea de la Şcoala Generală Nr. 6, doi ani am fost redactor al gazetei locale „Flamura”. Unii au fost intrigaţi de opţiunea mea, căci alegeam din trei variante (o normă didactică făcută din bucăţi la trei şcoli, inspector la Comitetul pentru Cultură şi Educaţie Socialistă, de unde plecasem în 1968, fiind înlocuit cu Eugen Someşan şi Redacţia ziarului local, am ales ziarul. Andrei Vela, secretar cu propaganda la Comitetul Judeţean de Partid, s-a şi mirat că mă arunc în tabăra celor care, teoretic, îmi fuseseră victime, îi cenzurasem, chipurile. Cât de cenzurat a fost ziarul (şi alte tipărituri) se va vedea în partea pe care amân s-o relatez.

Numai că am greşit… Să mă fi dus la „cultură”, luam cenzura după mine, căci la Centrală mai toţi au fost vărsaţi la Consiliul de (sau pentru) Cultură etc. Am ignorat, deşi o ştiam, fără s-o fi trăit, starea tensionată din redacţia ziarului întreţinută, în numele exigenţei, de Timotei Jurjica, redactorul şef al publicaţiei, înzestrat cu o cunoaştere solidă a fenomenelor culturale şi, mai ales, sociale, acestea din urmă profund marcate de propaganda totalitaristă pe care o folosea şi o cerea redactorilor, uneori în exces.

Câteva experienţe proprii în perioada cât i-am fost subaltern, sunt grăitoare în acest sens. De la bun început m-a primit cu ostilitate. Vedea în mine, dat fiind faptul că eram în al treilea an de doctorantură, experienţă în presă acumulasem în anii cât am lucrat ca cenzor, mai ales că publicam des în paginile ziarului un soi de tablete sub un titlu laitmotiv („?!”): aici am scris despre snobismul unor concetăţeni care erau uşor identificabili de cititori, cum era prof. Cojan care privea cu dispreţ activitatea filologilor Reşiţeni, dar şi alte personaje (vestitul

Boţan, şeful „culturii” de la fosta regiune, unele persoane din conducerea de partid). La această rubrică l-am vestejit pe Ţarul Nicolae cu aversiunea lui pentru salutul „Bună ziua”. Dispreţuia şi experienţa pe care o încercasem cu succes, făcând o amplă anchetă prin şcolile şi la bisericile din judeţ cu privire la onomastica localităţilor în care se găseau, fapt pentru care am publicat *Glosarul toponimic al judeţului Caraş-Severin*, în 1972, citat intens şi acum de cei care se ocupă cu toponimia.

Făcusem imprudenţa să dezvălui unor „prieteni” (pun ghilimelele de rigoare, căci sentimentul acesta, precum şi relaţiile real colegiale lipseau din colectivul „Flamurii”, dezvăluisem deci faptul că teza mea de doctorat viza bazinul superior al văii Timişului (de la Teregova până la Caransebeş), unde, ducându-mă în interes de serviciu pentru cine ştie ce problemă sesizată ziarului, profitam şi anchetam toponimia zonei. Îmi convenea de minune, numai că redactorul-şef, auzind despre acest fapt, despre interesul meu pentru zona Timişului, mi-a încredinţat sectorul Oraviţa. M-am văzut nevoit să fac anchetele duminica, sau în bucăţi de concediu pe care mi le luam.

Într-o duminică, am fost chemaţi toţi la redacţie şi ni s-a repartizat câte un nume (preşedinte de gospodărie colectivă, de sfat, sau altcineva) în legătură cu vreo nouă cuvântare a lui Ceauşescu, vreo hotărâre „importantă” pentru mersul nostru victorios spre comunism, căci toată lumea era convinsă că atinsesem cotele socialismului, chiar multilateral dezvoltat. Ce trebuia să facem? În câteva cuvinte, atât cât ni se indica de T.J., trebuia să pregătim pentru ziarul de a doua zi un articolaş de adeziune, de aprobare, de ataşament revoluţionar etc. faţă de „epocala” cuvântare, sau hotărâre. Mie mi-a fost repartizat

preşedintele de cooperativă agricolă colectivă de la Belobreşca (nu-i mai reţin numele), dar pe care nu-l văzusem niciodată. Să scriu deci ce simţea şi ce gândea el, să-l semnez. Nu am zis nimic, dar m-am pus călare pe un telefon din Redacţie încercând să-l contactez pe cel în cauză, să-l pun măcar în gardă că numele lui va apărea sub ceea ce era să scriu. Când a aflat T.J. că tărăgănez îndeplinirea sarcinii, căutatul meu cu telefonul neputând avea nici un rezultat, fiind duminică, a început să tune şi să fulgere şi m-a avertizat că va trebui să mă familiarizez cu munca din redacţie.

Într-o şedinţă de lucru l-a făcut cu ou şi oţet pe unul dintre redactori, pe Popovici, inginer agronom, care răspundea de problemele agrare, aruncându-i în cap culpa de plagiat. Ce plagiase, de fapt, Popovici? Luase vreo zece rânduri aşa cum se găseau în documentul oficial de bază şi nemodificându-le deloc, le-a introdus în comentariu său. În realitate, într-o formă sau alta, cam tot ce scriam noi, mai ales cei care răspundeam de munca politică, era un plagiat… Cum ai fi putut să te abaţi de la linia şi cuvântul partidului? I-am luat apărarea acestui Popovici şi iarăşi am greşit, căci acesta era un lingău oribil, un slugoi. S-a dus după aceea la redactorul-şef, şi-a turnat un căuş de cenuşă în cap, a promis că va aprofunda documentele partidului, că le va filtra prin ciurul inteligenţii sale etc.

Pentru Jenică Munteau, elev la seral, am intervenit să fie trecut la matematică şi fizică, unde nu putea face faţă, a fost promovat şi, după ce şi-a văzut sacii în căruţă, cu studii liceale, îşi permitea să mă persifleze, când vedea că ies din biroul lui T.J. roşu ca racul:

– Ce-i domn' doctor? Te-a frecat? Este?

Pe N.S., absolvent al Facultăţii de Filologie de la Universitatea din Cluj, îl judeca, îi răsucea cuvintele a ceea ce scrisese pe toate părţile, îl aducea la „punctul de fierbere" cu cinism şi-i dădea drumul. Ştia, căci asta voia (să-l compromită cât putea mai mult), că va trece drumul şi se va îngropa în restaurantul „Banatul".

Avea câţiva credincioşi, care făceau un lucru oribil: îi aduceau la cunoştinţă ce se spunea despre el de către unii redactori. De unul m-am convins.

Redactorul-şef mă turna, securistul mă prevenea

T.J. a mai comis o mârşăvie, mâncându-mi o bună parte din timpul meu atât de drămuit. M-a trimis la toţi foştii social-democraţi aflaţi în Reşiţa care fuseseră eliberaţi la intervenţia Guvernului Angliei. Şi erau câţiva: Hromatka, Puwak, Cercega. Mi-a spus să le iau interviuri ample, din care să nu lipsească nici detaliile eliberării lor şi substraturile acelei afaceri. L-am întrebat dacă le va publica în „Flamura" (întrebare inutilă, căci aşa ceva nu se putea), dar mi-a tăiat-o scurt:

– Nu e treaba dumitale.

– Păi cum vine asta? Cum nu e treaba mea, când eu o fac şi, mai ales, că-mi va lua timp, căci nu mă pot duce la om să mă bag direct în sufletul lui.

– Tovarăşe Ioniţă, obişnuieşte-te să-ţi îndeplineşti sarcinile. Prea te-ai boierit acolo la cenzură.

– Cât de mult m-am boierit, am replicat eu, asta e treaba mea (şi-am accentuat pe treabă), numai că ţi-o spun aşa ca de la subaltern la şef, deşi ar trebui să zic de la coleg la coleg, căci, până mai ieri, dumneata te subordonai mie dintr-un anumit punct

de vedere. Spune-mi câte rânduri sau măcar ce am cenzurat eu în „Flamura”? Cine citea manuscrisele înainte de a le vedea eu în şpalturi? Cine le cenzura?

Discuţia a degenerat în ceartă. Mi-am dat drumul, i-am reproşat că e revolut, că pune atâta sârg pentru ce nu foloseşte nimănui şi-i păcat de inteligenţa sa, că se străduieşte să reînvie o etapă moartă, proletcultismul, că vrea să îmbrace şi el *cămaşa* unui cult al personalităţii periculos. Şi aşa era… Depunea toate eforturile să creeze în jurul său, la o scară mult, mult mai mică, nefastul cult al personalităţii. A tresărit şi, ciudat, l-a şocat că am folosit cuvântul *cămaşă*, fiindu-i fără îndoială cunoscută sintagma „cămaşa morţii”. Şi-a amintit deodată că trebuie să dea un telefon şi l-a chemat pe Paul Bocşanu. Am vrut să mă retrag, dar mi-a spus să rămân. P.B. a venit, l-a întrebat ceva nesemnificativ, apoi a continuat discuţia cu mine, întreruptă, pe un ton ceva mai potolit, încercând să mă determine să repet ultimele spuse, reţinându-l de data aceasta pe P.B.

Mi-am dat seama imediat de maşinaţiune. Avea nevoie de un martor, dar nu mi-ar fi trecut prin cap în nici un caz că acesta ar putea fi fostul coleg al regretatului meu frate, care a murit năprasnic în 1963. Mi-a străfulgerat prin minte altă întâmplare petrecută la începutul anilor ’50, când tată-meu, impulsiv, imprevizibil cum era, l-a luat de gât pe fostul preşedinte de sfat popular la Câlnic, pe atunci, I. Rotaru, zis „Pişta”, pentru că o dăduse afară din curtea şcolii pe sora mea cea mică nu ştiu din ce motiv, aceasta voind să privească şi ea hora. Fratele meu a recurs la ajutorul lui Paul Bocşanu, ziarist la una din foile Uzinei, rugându-l să-l îmblânzească pe secretarul sfatului raional, pe Johan Maldet, pentru ca tată-meu să nu fie condamnat pentru

molestarea unui reprezentant al autorităţilor. Nu a intervenit... Pe Rotaru l-a potolit altcineva, făcându-l să-şi retragă plângerea. În consecinţă, am fost foarte precaut, n-am mai folosit remarci care ar fi putut fi interpretate şi, în final, să mi se întoarcă în cap.

Şi totuşi... Am mai pomenit urmările în *Capricii*: Anton, ofiţer de securitate, soţul învăţătoarei Veronica Broască, m-a avertizat să-mi mai ţin gura. O mai făcuse şi altădată, dar nu s-a explicat. Credeam că sunt doar manevre pentru a-mi menţine cota de precauţie, dar – culmea – mi-a redat esenţialul din discuţia avută cu Timotei Jurjica. Am împărtăşit revolta mea lui P.O. că T.J. este un delator, uitând, neştiind, de fapt, că aceştia sunt foarte apropiaţi. P.O. a încercat să mă liniştească şi să mă convingă că e vorba doar de temeri neîntemiate de ale mele, că T.J. nu ar fi fost capabil de aşa ceva şi a găsit şi o explicaţie: în biroul lui, ca şi în multe altele, era instalat vreun microfon. L-am crezut pentru moment, dar apoi, tot gândindu-mă, mi-am dat seama că era imposibil ca T.J. să nu ştie că are în birou un „spion”. Poate nu ştia unde se află plasat. Şi dacă ştia de ce avea nevoie de un martor?

Temerile mele s-au adâncit cu timpul; că era capabil de asemenea acte inumane m-a convins nu mult după aceea. Toţi propagandiştii aflaţi la instruire la comitetul judeţean au mers în corpore la Secţia RMAS (nu sunt sigur că aşa se numea), cea care avea o agitaţie vizuală model. T.J. a fost de părere să mergem şi noi, redactorii, să însoţim grupul de propagandişti. Ne-am dus. În timp ce citeam lozincile de pe pereţi, cercetam graficele şi le comentam, mi-am aruncat ochii în spate şi am văzut la un strung (sau o altă maşină) pe un câlnicean de-al meu care ne privea şi zâmbea vădit batjocoritor. Atunci mi-am dat

seama că suntem ridicoli, cinici… În loc să stăm de vorbă cu oamenii, şedeam cu spatele la ei şi citeam lozincele de pe pereţi. M-am desprins de grup şi am plecat.

A doua zi, luat la rost pentru că părăsisem grupul, i-am spus exact motivul care m-a făcut să plec. Am fost chemat la secţia de propagandă a partidului, la Andrei Vela, încondeiat de T.J.; acesta era revoltat, dar nu pentru că motivasem cum motivasem plecarea mea, ci pentru inconştienţa mea. Ştiu că, printre altele, a încheiat discuţia, întrebându-mă fără să mai aştepte vreun răspuns:

– De ce nu ai spus şi dumneata că ţi-e rău, că te-a apucat diareea sau să fi invocat un alt motiv.

Toată liniştea mea pe care o avusesem ca cenzor la Direcţia Presei şi Tipăriturilor se dusese pe apa sâmbetei. Au fost cei mai negri ani din activitatea mea atât de amestecată. Aş compara-o doar cu cea din şcoala militară.

Jurjică trăia terorizat de gândul că-i voi lua locul, deşi nu mi-aş fi dorit aşa ceva şi nici nu aş fi fost în stare să conduc un ziar, mai ales cu un colectiv eterogen, cu ziarişti improvizaţi, ale căror nume nu le mai pomenesc.

Un proces de „calomnie” amânat

Biroul cenzorilor, care se găsea în clădirea tipografiei, lângă cea a redactorilor, avea telefonul pus sub urmărire… Poate greşesc, căci, mai degrabă, cred că eram înregistraţi doar uneori. M-am convins într-o seară când, după ce am vorbit cu Nuţi Ignea, fosta secretară de la „artă şi cultură”, interesându-mă de necazul care dăduse peste Lavinia, tehniciană dentară acum (era amestecată în mita luată de stomatologul Bogdan), am închis

telefonul şi imediat am vrut să dau altul nu mai ştiu unde. Am auzit cu stupoare sfârşitul convorbirii mele cu Nuţi. M-am dus la redactori şi mi-am exprimat „halucinaţia auditivă”. Riţiu, redactor de serviciu, nepotul celui pe care „îl condamnasem la moarte”, un puturos, plecat în Germania, unde a ţinut să trimită un material la „Europa Liberă”, făcând pe persecutatul, mi-a explicat că el a şi fost în sala unde se făceau interceptările şi că ar fi de mirare ca biroul nostru să nu fie ascultat.

Pe lângă ceea ce i se părea lui normal, mai era ceva. Ştiam de la doi din lucrătorii lor: uneori îmi era cenzurată şi corespondeţa particulară, chiar şi cea internă… Numai câte „tâmpenii” nu-i scrisesem lui Ghiţă Azap şi lui Nea Nicu de la Brăila! Aşa că nu e de mirare încercarea de discreditare pe care o relatez în continuare.

Eram de serviciu la ziar. Bineînţeles, ca împuternicit al cenzurii. Prevăzând un număr care se putea întinde până spre ziuă, m-am dus la Alimentara de pe „George Enescu” să-mi iau o sticlă de apă minerală. Magazinul, spre seară fiind, deci aproape de închidere, era gol. Eu mă pregăteam să dau sticla goală şi banii la casă, când am observat că un tip roşcovan, cu o scurtă vătuită, un fel de pufoaică, cerceta rafturile. L-am surprins strecurând o sticlă în buzunarul larg al scurtei. Am prelungit căutatul banilor, m-am moşmonit până ce şi tipul a ajuns la casă. Însă, între timp, nu l-am mai privit, de teamă să nu bage de seamă că l-am observat. Când a ajuns la casă, a plătit un borcan de nu ştiu ce, dar sticla – bănuiam – şedea pitită în buzunar. „Scoate şi sticla!” i-am spus eu. „Ce sticlă, tovarăşe?!” „Aia pe care ai băgat-o în buzunar”. Dintr-un impuls necugetat, dar şi îmbiat de ins, i-am băgat mâna în buzunar, dar nu era nici

o sticlă. A scos o legitimaţie, şi-a declinat funcţia spunând că trebuie să merg cu el. Ca să mă convingă m-a înhăţat de mânecă. M-am smuls din mâna lui şi i-am spus liniştit, cât puteam, că merg la ofiţerul de serviciu al Miliţiei şi am adăugat: „Nu la voi!”. Asta l-a enervat şi m-a apucat iarăşi de mânecă, apoi văzând că mă opun, m-a luat de braţ, aparent, „mai prietenos” şi am ieşit. Casiera ne privea contrariată…

A vrut să mă bage la prima uşă, dar am insistat să merg la capătul celălalt al clădirii, la ofiţerul de serviciu al Miliţiei. Acolo, am dat declaraţie şi am plecat la tipografie. Am telefonat avocatului Vasiliu, cu care mă cunoşteam, şi l-am rugat să-mi definească noţiunea de *calomnie* şi pe cea de *calomniator*, căci tipul a spus la despărţirea de el că mă dă în judecată pentru că-l calomniasem. I-am explicat avocatului ce se întâmplase, iar el m-a întrebat: „Cine era de faţă?” „Noi doi şi casiera”. „Ajunge”, a încheiat el, apoi a adăugat scurt: „Doi ani”.

Nu am dormit toată noaptea, deşi ziarul s-a încheiat pe la ora unu, nu m-am dus nici acasă, căci eram profund tulburat, aşa că „am dormit” cu capul pe masa „împuternicitului”. La ora şase, când ştiam că se deschide magazinul, eram la uşa acestuia. Responsabilul se uita la mine ca la un strigoi. Probabil că aşa şi arătam. L-am rugat să mergem la rafturile cu băuturi. Nu înţelegea ce voiam, dar până la urmă a acceptat. Le-am cercetat, apoi m-am înseninat, căci două rafturi mai spre ieşire, cele cu sticle de oţet şi mai nu ştiu ce, aveau printre acestea şi o stingheră jumătate de coniac. I-am arătat-o şi l-am rugat să reţină amănuntul. „Ce faci caz, domnule? S-o fi răzgândit cineva s-o mai ia şi a pus-o unde s-a nimerit”. Eu mă liniştisem brusc, căci începusem să cred că avusesem vedenii. I-am mulţumit, m-am

mai învârtit pe străzile din jur şi la ora opt eram la ofiţerul de serviciu al Securităţii. I-am spus acestuia cine sunt şi că vreau să merg la comandant. Acesta, după un telefon, mi-a spus că sunt aşteptat. Colonelul Ştefan David, viitorul deputat de după 1989, fusese înştiinţat de incident. Fără introducere, acesta a izbucnit: „Cum, domnule, securitatea în proces de calomnie cu cenzura?! Ne râde lumea…”. Apoi a adăugat: „Cum poţi să crezi, tovarăşe Ioniţă, că un lucrător de-al nostru, cu studii juridice, se ţine de găinării?! Să ştii că te dă în judecată şi nu-l pot opri”. Dar se vede treaba că a ştiut să-l oprească sau dracu' ştie ce s-a întâmplat, căci după o lună de aşteptare am început să mă liniştesc. Nu m-a dat în judecată…

Ăluia cu sticla de coniac, al cărui nume nu-l ştiu şi nici n-am vrut să-l ştiu, i-am plătit într-un fel naiv. Eram pe trotuar cu soţia şi cumnată-mea. Spre noi venea tipul cel roşcovan. Le-am spus ca, atunci când vor ajunge în faţa lui, să-l privească insistent în ochi. Roşcovanul s-a făcut mai roşu decât era de obicei, iar eu abia atunci i-am spus soţiei despre cele întâmplate cu câteva luni în urmă.

Nu mai pot fi ziarist

Mântuirea mea, dar şi a şefului meu, a venit într-o zi de duminică. Eram chinuit de nişte alergii care se manifestau violent şi care izbucniseră sub formă de prurit şi edeme la Băile Herculane, unde avusese loc dezbaterea „Limbă şi dialect”, cu o impresionantă participare… Dar nu despre acest, de fapt, primul simpozion de dialectologie e vorba, ci de alergiile pe care mi le-a „oblojit” doctorul Gogîltan. Şi nici despre aceste alergii de care nu am scăpat încă (dezbaterea a avut loc între 29

iunie şi 1 iulie 1979) nu am să scriu acum. N-am mai participat la ruga de la Obreja, care a încheiat manifestarea, din cauza nenorocitelor de alergii. În seara când la Obreja se făcea cu mare succes „dialectologie aplicată”, eu am primit vizita surorii mele şi a soţului ei, Feri Geisheimer, care, deşi vedeau că sufăr, că muţisem pur şi simplu, Feniraminul prescris de doctorul Gogîltan nefăcându-şi efectul decât în mică măsură, îşi prelungeau totuşi vizita suspect de mult faţă de altă dată. În sfârşit, am aflat că pleacă a doua zi în Germania s-o vadă un medic de acolo pe sora mea care se operase la Timişoara de cancer uterin la doctorul Teodorescu. De pe balcon (şedeam pe fostul Bulevard Lenin) le-am făcut cu mâna. I-am şoptit soţiei mele: „Uită-te bine după ei… Nu vor mai veni înapoi”.

Aşa s-a şi întâmplat. După trei săptămâni am primit o scrisoare în care ne anunţau că rămân într-un lagăr, dar curând se va rezolva şi nu mai revin în ţară. Plecaseră de acasă cu acest gând, căci scrisoarea a fost scrisă îndată ce au ajuns (pe atunci o scrisoare plecată din Germania ajungea la noi în 3-4 săptămâni).

Am anunţat imediat, a doua zi, pe T.J. care nu şi-a putut ascunde satisfacţia, uşurarea. A şi plecat să-l anunţe pe prim-secretarul comitetului judeţean de partid, Nicolae Buşui, că, dat fiind faptul că m-am procopsit cu rude în Germania, nu mai pot sta la ziar. Am aflat ulterior un fragment din discuţia avută cu Buşui de la altcineva care fusese de faţă. Severul Buşui, despre care am scris în aceste file cuvinte nu prea măgulitoare, l-a întrebat dacă există dispoziţii clare, indicaţii în acest sens. Nu erau, dar T.J. a replicat că răspundeam de „munca de partid”, în sensul că participam la şedinţele de partid ale unor instituţii, că scriam când şi când câte o notă cu acest caracter.

– Schimbă-l la alt sector, a tranşat Buşui.

M-a schimbat imediat, repartizându-mi problemele cetăţeneşti, dar, după o scurtă cercetare a situaţiei mele, a ceea ce urma sa vină, l-am anunţat că plec din redacţie odată cu începerea anului şcolar la una din şcoli. Cum nu-mi luasem concediu, decât parţial, mi-am cerut şi restul de concediu. Oricum, până în 15 septembrie nu am mai semnat nimic în ziar şi nici nu mi s-au încredinţat alte obligaţii. Astfel s-a încheiat activitatea mea de redactor al ziarului „Flamura” (pare-mi-se că nici nu era cotidian atunci, ci săptămânal).

Dar, în acel an, am dat examen (nu numai eu, ci toţi redactorii ziarului) de ziarist. În ce a constat acest „examen”? Ghilimelele nu sunt gratuite, insinuante, căci acesta a fost un simulacru. Înşir doar câteva episoade. A trebuit să facem câte o fotografie, cu un aparat pus la dispoziţie de conducerea Institututului „Ştefan Gheorghiu”. Nu ni se cerea s-o lucrăm până la capăt, deşi mie nu-mi era frică de aşa ceva. Făcusem sute de fotografii, de la a surprinde ceea ce voiam să fotografiez şi până a sta în camera obscură a muzeului, noaptea târziu, trecând clişeele dintr-o tăviţă în alta. Mărturie a ceea ce fotografiam eu cu un excelent aparat Flexaret stau câteva imagini foto pe care le-am ales ca ilustraţie a acestui volum, dacă va ajunge să fie tipărit. Fotografia mea reprezenta momentul surprins când un câine din curtea instituţiei urina în poziţie „clasică” un copac de la intrare. Proba de dactilografie a fost o bagatelă pentru mine, căci învăţasem să mă joc cu maşina de scris încă de pe vremea când eram elev normalist; căci în virtutea atribuţiunilor mele „politice” aveam acces la un maşina de scris cam hârbuită, dar mă chinuiam de zor şi-mi scriam cu ea producţiile cenacliere mai ales, cu care mă duceam la Cenaclul „Al. Sahia”. Apoi

m-am folosit rar de cea de la Casa Armatei din Braşov… A urmat o vreme bună când nu am mai avut de a face cu scrisul la maşină, cât am fost ofiţer artilerist. Şi iarăşi, ajuns la Jebel mă rugam de domnul Lifa sau de domnul Dauer de la Sfatul Popular şi mă lăsau să scriu tot felul de lucruri, având sau neavând legătură cu treburile căminului cultural. Şi aşa mai departe…

Sutele de scrisori către prieteni şi cunoscuţi, acte oficiale treceau prin maşina de scris a „culturii”. Mai târziu, când dispuneam de „prietena” mea de azi (curând va avea şi ea 40 de ani de când o folosesc, timp în care de puţine ori m-a lasat), cineva m-a întrebat dacă am maşină.

– Da, am.

– Ce marcă?

– „Consul”.

Se gândea nedumerit. El care le ştia pe toate câte erau (şi erau puţine pe vremea aceea în circulaţie pe străzile noastre) nu auzise de o astfel de marcă de automobil. Apoi s-a lămurit despre ce fel de maşină era vorba.

Am mai dat o probă de stenografie, o reproducere sui-generis după banda de magnetofon care ni s-a pus de trei ori. Chit că, într-o vreme cochetasem cu stenografia, n-am reuşit s-o învăţ, dar aveam un fel al meu de a-mi nota, de a lua notiţe.

Atât îmi amintesc: toţi am luat examenul de ziarist. Chiar şi N.S., care habar nu avea cum se introduce hârtia în maşina de scris. I-am dactilografiat eu textul. Plecând din redacţie la şcoală nu m-am mai gândit la legitimaţiile de ziarist. Apoi, cineva mi-a spus că ele veniseră la redacţia ziarului, că a mea, probabil, şi ale altor câţiva care plecaseră de la „Flamura” şedeau în fişetul lui T.J. I-am dat un telefon şi l-am întrebat direct când pot să

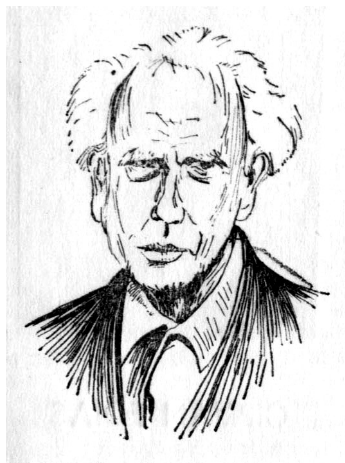
mă duc să-mi ridic carnetul. Nu ştiu de ce aveam nevoie de el. A scăldat-o, oricum nu mi-a spus clar că nu-l meritam, că mi se anulase, o dată cu plecarea mea din redacţie, devenind indezirabil. Am avut grijă să-i spun că nu are dreptul nici el, nici altcineva să-mi anuleze un „act de studii". Exageram, dar aveam experienţa doctoratului. Dacă soru-mea ar fi plecat înainte de a da examen de admitere, nu aş fi căpătat aprobarea „organului" să mă înscriu la doctorat, dar aşa plecarea ei a avut loc cu un an înainte de a-mi susţine teza. Numai că nu puteam intra în posesia diplomei până ce comisia ministerială nu valida legimitatea comisiei în faţa căreia mi-am susţinut teza. Am fost anunţat de Universitatea din Cluj abia în primăvara lui 1982, deşi eu susţinusem teza în decembrie 1980. Pierdusem o grămadă de bani, căci titlul mi se echivala cu gradul unu, iar eu eram remunerat doar ca profesor definitiv. Într-o zi, secretariatul universităţii m-a anunţat să mă duc să-mi ridic preţioasa legitimaţie, căci trebuia să semnez pentru ea. Legitimaţia de ziarist am folosit-o de vreo trei-patru ori ca să obţin un loc la tren sau la hotel.

1. „Împuternicitul” văzut de caricaturistul Nik Lenghel, în 1975.

2. Vestitul coregraf şi animator cultural, Afilon Laţcu, văzut de Nuni Anestin.

3. Zolti Baci împlinea în 1974 70 de ani de viaţă şi 60 de ani închinaţi picturii.

4. „In memoriam" – Tata Oancea, medalion semnat de M[ihai] D[eleanu].

5. Doi din artiştii plasticieni, prezenţi atunci, în 1974, „tineri" şi prezenţi şi astăzi în mişcarea artiştilor plasticieni (Petru Comisarschi, Ion Bobeică).

6. Celebrul matematician Ciprian Foiaş; medalion semnat de I[oniţă] V[asile].

7. Gheorghe Jurma, sub conducerea căruia Cenaclul „Semenicul” a obţinut succese remarcabile.

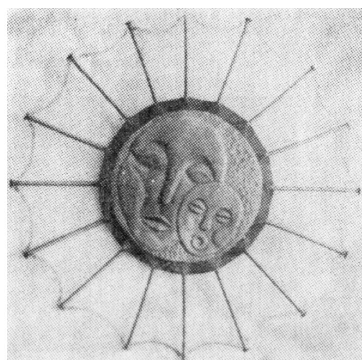

8. Cei doi veterani ai Operetei, fala reşiţenilor: Franz Kehr şi Franz Wawszik.

9. Ion Matto, unul din maeştrii fotografiei şi ai filmului de amatori.

10. *Lumina vieţii* (metaloplastie) semnată de plasticianul Ştefan Szekely, directorul Tipografiei din Reşiţa.

11. Emblema manifestărilor „Zilele culturii la Reşiţa" – ediţia 1974.

ÎNCHEIERE

Cum bine va fi observat cititorul acestei cărţi, cel de al doilea volum cu caracter memorialistic, primul întitulându-se *Aripi frânte* pentru motivele arătate în cuprinsul său şi enunţate succint în chiar „Cuvântul înainte” al prezentului volum, se cheamă *Meandre*, a cărui semnificaţie am descifrat-o, de asemenea.

Sinuozitatea, cursul întortochiat, cu poticniri şi căutări, m-au determinat să încalc curgerea firească a întâmplărilor. De aceea, chiar dacă o perioadă apreciabilă, am întrerupt activitatea şcolară oficială şi efectivă, am sărit peste episodul anilor în care am lucrat în presă (ca cenzor sau redactor) şi am cumulat cele două etape didactice, trecând prin ele rezumativ, deşi – cum am mai spus-o – tot timpul, din 1962 şi până în 1984, când am părăsit definitiv învăţământul, am ţinut legătura cu şcoala, idiferent de atribuţiunile pe care le aveam.

Oricum, episodul cel mai important l-am considerat experienţa mea de la Jebel, ea venind după ce şapte ani şi mai bine cât am fost total rupt de lumea *civiliei*. Nici nu ştiu dacă acest cuvânt este cuprins în vreun dicţionar, dar vreau să spun că acei şapte ani am fost militar. Poate în afară de faptul că am cochetat mai departe, debutul făcându-mi-l la Buzău, cu Cenaclul „Maxim Gorki” reşiţean. Acolo s-a ivit germenele celor două volume de până acum, cu acel neuitat „Anii pribegiei”, povestire (impropriu spus), căci rememoram exodul refugiului din timpul războiului, neuitat pentru că, întors de la spital, am

aflat cu oarecare uimire că am luat premiul I la un concurs prilejuit de împlinirea a 50 de ani de la Răscoala din 1907.

Ca răspunzător (sau responsabil – cum vreţi) de „arta şi cultura” fostului oraş (raion) Reşiţa iarăşi a trebuit să povestesc mai mult şi mai multe, căci am mai consumat în această postură încă şase ani din existenţa mea. Şi asta într-o vreme de cumpănă, când ne făceam iluzia unei clarificări, a unei liberarizări… Deci în acest sens trebuie luat cuvântul *cumpănă*, căci eu mă gândesc la cumpăna apelor.

Nu am trecut cu uşurinţă peste experienţa din presă, căci m-am găsit de ambele părţi ale baricadei ca „împuternicit” (= cenzor) şi ca redactor al fostului cotidian (apoi săptămânal) „Flamura”. Ceea ce pare ciudat, la prima vedere, este că aproape cinci ani, cenzor fiind, am fost şi răspunzător de „arta şi cultura” municipiului Reşiţa. O situaţie oarecum bizară, căci mă găseam în postura simbiotică, aşa cum am ţinut să definesc starea respectivă.

Deşi, începând cu anul 1963 am devenit „student” , apoi, după doi ani membru activ al Filialei Reşiţa a SŞF din România, cu participări dese la manifestări filologice locale, din alte centre culturale ale ţării, precum şi de peste hotare, toate acestea nu le-am pomenit, rămânând pe dinafară.

Alături de activitatea mea filologică (şi ţin să mă mândresc justificat că sunt disputat şi de bănăţenii mei cărora le aparţin de mai bine de 60 de ani, dar şi de cei în pământul cărora m-am născut, moldovenii din nord), am mai adăugat în anii de după ‘90, când m-am pesionat, prestaţia mea folositoare (cred) postului de radio local. Ca să nu mai vorbesc despre faptul că, din 1984 până la 1 octombrie 1990, am fost traducător principal

al institutului de cercetări CCSITEH, de unde am ieşit la pensie, şi unde am petrecut zile şi nopţi de muncă, dar şi momente de desfătare, acceptat întru totul de cercetătorii unui domeniu, care nu aveau nimic în comun cu „patima cuvintelor”.

Dând târcoale unei vârste „limită”, cea de 75 de ani, acum când înşăilez aceste rânduri, sper ca toate cele care au rămas pe dinafară, dar mai ales ultimii 5-7 ani, când m-am legat cu toată fiinţa mea de Studioul Regional Radio Reşiţa, datorită intuiţiei lui Doru Dinu Pavel Glăvan şi încrederii pe care şi-a pus-o în mine, să-şi găsească locul într-un al treilea volum (şi ultimul).

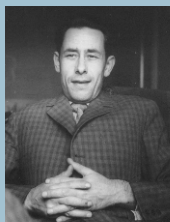
Anticipând acest virtual al treilea volum, fac mărturisirea că, pe lângă tratamentul medicamentos prescris unui cardiac cronic, prezenţa mea în viaţa Radioului Reşiţean, constituie unul din remediile care mă ţin în viaţă.

Şi ca să închei, legând alineatul anterior cu acest ultim alineat, *munca* (activitatea, dar prefer să spun aşa, pentru că *muncă* înseamnă la origine „chin”, „cazn㔄) ne hrăneşte şi ne menţine pe pământul care ne rabdă, ne dă de toate, cu condiţia să-l cinstim pe el şi pe oamenii cărora le-a fost dăruit de bunul Dumnezeu.

Câlnic, 1 august 2005

CUPRINS

IV

Douăzeci de ani din viaţa unui om, cei dintre 30 şi 50, când ne aflăm în deplină maturitate şi putere de muncă, nu pot să curgă oricum, nelăsând urme în memoria celui care îi trăieşte.

Cartea de memorialistică a prof. Vasile C. Ioniţă anterioară acesteia, cea întitulată sumbru *Aripi frânte*, merge cu relatarea faptelor, a trăirilor personale, până la începutul anilor '60, când impasul unor perspective incerte fusese depăşit. Următorii zece ani au fost trăiţi la cota unei intensităţi maxime, mai ales că se iviseră razele unei speranţe de destindere în societatea românească. Numai că, din păcate, nu a fost aşa, căci deceniul următor, până pe la începutul anilor '80, când autorul se opreşte în volumul de faţă cu expunerea evenimentelor pe care le-am trăit toţi, precum şi a unor experienţe personale, a fost unul umbrit de deziluzii.

Această carte, sugestiv întitulată *Meandre*, prezintă nu într-o manieră gravă, ci în stilul deja cunoscut din scrierile de până acum ale prof. Vasile C. Ioniţă, evenimente de o anumită însemnătate sau întâmplări mărunte, în care autorul a fost implicat (cultural-artistice, presă, activitate didactică, de cercetare filologică). Două au fost dominantele acelor ani: şcoala şi cercetarea ştiinţifică, desfăşurată concomitent cu desăvârşirea studiilor.

Dacă anii „renaşterii” sale, petrecuţi într-un sat din Pusta timişeană, sau cei următori, când s-a afirmat ca dascăl, până în momentul când o întâmplare nefericită l-a obligat să se refugieze într-un institut de cercetări ca traducător, îşi găsesc loc în paginile acestei cărţi, despre ce s-a întâmplat din acel moment nu ni se spune nimic.

Una din preocupările de bază, asidue şi permanente, cea de lingvist (dialectolog, onomastician, etimolog etc.), lipseşte, de asemenea, din cuprinsul cărţii, ceea ce, probabil, va face obiectul unui alt volum. Ar merita, căci izbânzile sale în cei 40 de ani închinaţi acestei pasiuni au determinat evidenţierea prof. Vasile C. Ioniţă în dicţionare, cărţi de referinţă şi, recent, l-am întâlnit în *Enciclopedia Bucovinei*, căci rădăcinile sale acolo se găsesc, în „Ţara de Fagi”, chiar dacă s-a dăruit, în cercetări şi studii, istoriei Banatului şi graiurilor subdialectului bănăţean.

Doru Dinu Glăvan